

Magyar újjászületés

POLITIKAI ELMÉLKEDÉSEK KÖZÉP-EURÓPÁRÓL

DR. MARÁCZ LÁSZLÓ

Mikes International

Hága, Hollandia

2008.

Kiadó

'Stichting MIKES INTERNATIONAL' alapítvány, Hága, Hollandia.

Számlaszám: Postbank rek.nr. 7528240

Cégbejegyzés: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Terjesztés

A könyv a következő Internet-címről tölthető le: http://www.federatio.org/mikes_bibl.html

Aki az email-levelezési listánkon kíván szerepelni, a következő címen iratkozhat fel:

mikes_int-subscribe@yahoogroups.com

A kiadó nem rendelkezik anyagi forrásokkal. Többek áldozatos munkájából és adományaiból tartja fenn magát. Adományokat szívesen fogadunk.

Cím

A szerkesztőség, illetve a kiadó elérhető a következő címeken:

Email: mikes_int@federatio.org

Levelezési cím: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Hollandia

Publisher

Foundation 'Stichting MIKES INTERNATIONAL', established in The Hague, Holland.

Account: Postbank rek.nr. 7528240

Registered: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Distribution

The book can be downloaded from the following Internet-address: http://www.federatio.org/mikes_bibl.html

If you wish to subscribe to the email mailing list, you can do it by sending an email to the following address:

mikes_int-subscribe@yahoogroups.com

The publisher has no financial sources. It is supported by many in the form of voluntary work and gifts. We kindly appreciate your gifts.

Address

The Editors and the Publisher can be contacted at the following addresses:

Email: mikes_int@federatio.org

Postal address: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Holland

ISSN 1570-0070

ISBN-13: 978-90-8501-126-2

NUR 754

© Mikes International 2001-2008, Marác László 1996-2008, All Rights Reserved

A KIADÓ ELŐSZAVA

Ma megjelentettük dr. Marác László *Magyar újjászületés — politikai elmélkedések Közép-Európáról* című könyvét, amely magyar nyelven, hagyományos formátumban 2007-ben jelent meg a FRÍG Kiadó gondozásában.

A Bibliotheca Mikes International könyvkiadásunk keretében az alábbi kötetek jelentek meg eddig a Hungarologia sorozatban:

1. MARÁCZ, László: HUNGARIAN REVIVAL — Political Reflections on Central Europe
2. OBRUSÁNSZKY, Borbála (szerk.): A MAGYARSÁG EREDETÉNEK NYELVÉSZETI KÉRDÉSEI
3. TÓTH, Alfréd & BRUNNER, Linus : RAETIC — AN EXTINCT SEMITIC LANGUAGE IN CENTRAL EUROPE
4. TÓTH, Alfréd : ARE ALL AGGLUTINATIVE LANGUAGES RELATED TO ONE ANOTHER?
5. TÓTH, Alfréd : ETRUSCANS, HUNS AND HUNGARIANS
6. TÓTH, Alfréd : ETYMOLOGICAL DICTIONARY OF HUNGARIAN
7. TÓTH, Alfréd : HUNGARIAN AND ESKIMO-ALEUT — with Paleo-Siberian Cognates
8. TÓTH, Alfréd : HUNGARIAN, SUMERIAN AND EGYPTIAN — HUNGARIAN, SUMERIAN AND HEBREW — Two Addenda to 'Etymological Dictionary of Hungarian' (EDH)
9. TÓTH, Alfréd : HUNGARIAN-MESOPOTAMIAN DICTIONARY (HMD)
10. TÓTH, Alfréd : HUNGARIAN, SUMERIAN AND INDO-EUROPEAN — Third Addendum to 'Etymological Dictionary of Hungarian' (EDH)
11. TÓTH, Alfréd : HUNGARIAN, SUMERIAN AND PENUTIAN — Second Addendum to 'Etymological Dictionary of Hungarian' (EDH)
12. TÓTH, Alfréd : HUNGARO-RAETICA
13. TÓTH, Alfréd : HUNGARO-RAETICA II.
14. TÓTH, Alfréd : HUNNIC-HUNGARIAN ETYMOLOGICAL WORD LIST
15. TÓTH, Alfréd : IS THE TURANIAN LANGUAGE FAMILY A PHANTOM?
16. TÓTH, Alfréd : SUMERIAN, HUNGARIAN AND MONGOLIAN (INCLUDING AVARIC)
17. TÓTH, Alfréd : THE COMMON MESOPOTAMIAN SUBSTRATE OF HUNGARIAN AND BASQUE

Hága (Hollandia), 2008. április 3.

MIKES INTERNATIONAL

PUBLISHER'S PREFACE

Today we publish electronically the work entitled '*HUNGARIAN REVIVAL — Political Reflections on Central Europe*' by dr. László Marác. The Hungarian version of this book was originally published in traditional book format by the publishing house FRIG KIADÓ.

Other works within our Hungarologia section include:

1. MARÁCZ, László: HUNGARIAN REVIVAL — Political Reflections on Central Europe (in English)
2. OBRUSÁNSZKY, Borbála (ed.): LINGUISTIC ISSUES OF THE ORIGIN OF HUNGARIANS (in Hungarian)
3. TÓTH, Alfréd & BRUNNER, Linus : RAETIC — AN EXTINCT SEMITIC LANGUAGE IN CENTRAL EUROPE (in English)
4. TÓTH, Alfréd : ARE ALL AGGLUTINATIVE LANGUAGES RELATED TO ONE ANOTHER? (in English)
5. TÓTH, Alfréd : ETRUSCANS, HUNS AND HUNGARIANS (in English)
6. TÓTH, Alfréd : ETYMOLOGICAL DICTIONARY OF HUNGARIAN (in English)
7. TÓTH, Alfréd : HUNGARIAN AND ESKIMO-ALEUT — with Paleo-Siberian Cognates (in English)
8. TÓTH, Alfréd : HUNGARIAN, SUMERIAN AND EGYPTIAN — HUNGARIAN, SUMERIAN AND HEBREW — Two Addenda to 'Etymological Dictionary of Hungarian' (EDH) (in English)
9. TÓTH, Alfréd : HUNGARIAN-MESOPOTAMIAN DICTIONARY (HMD) (in English)
10. TÓTH, Alfréd : HUNGARIAN, SUMERIAN AND INDO-EUROPEAN — Third Addendum to 'Etymological Dictionary of Hungarian' (EDH) (in English)
11. TÓTH, Alfréd : HUNGARIAN, SUMERIAN AND PENUTIAN — Second Addendum to 'Etymological Dictionary of Hungarian' (EDH) (in English)
12. TÓTH, Alfréd : HUNGARO-RAETICA (in English)
13. TÓTH, Alfréd : HUNGARO-RAETICA II. (in English)
14. TÓTH, Alfréd : HUNNIC-HUNGARIAN ETYMOLOGICAL WORD LIST (in English)
15. TÓTH, Alfréd : IS THE TURANIAN LANGUAGE FAMILY A PHANTOM? (in English)
16. TÓTH, Alfréd : SUMERIAN, HUNGARIAN AND MONGOLIAN (INCLUDING AVARIC) (in English)
17. TÓTH, Alfréd : THE COMMON MESOPOTAMIAN SUBSTRATE OF HUNGARIAN AND BASQUE (in English)

The Hague (Holland), April 3, 2008

MIKES INTERNATIONAL

FRÍ G Kiadó, 2007.

A címlapon szereplő felvételek 2007 ő szén készültek, s az internetről származnak.

A magyar nemzeti azonosság elnyomása az elmúlt másfél évszázadban lehetővé tette a magyar történelemre, társadalomra, műveltségre és nyelvre vonatkozó nézetek szándékos meghamisítását, torzítását és kiforgatását. A Magyarországgal szomszédos népek azonossága szintén torzult és meghamisítódott, ami azt jelenti, hogy nekik is mitologizált önképük van. Ezen önképek gyűjteménye törvényesítette Trianont és a veszélyes magyar-ellenes terjeszkedési politikát a Kárpát-medencében.

Hosszú idő után először most van lehetőségük a magyaroknak arra, hogy megvizsgálják nemzeti azonosságuk jellemzőit, és hozzájáruljanak a szomszédos országokban élő népek mitologizált önképének lebontásához. Ez lesz a feltétele a békés és hosszú távú kapcsolatoknak a Kárpát-medence népei között.

A legutóbbi években, a kommunizmus 1989-ben történt bukását követően, Magyarország nyugati megítélése ismét kedvezőtlen lett. Ez leginkább a kommunista időszakban elfojtott nemzeti hagyományok és önazonosság újjáéledéséhez kapcsolódik. Nyugati politikusok és döntéshozók gyanakodnak, és tartanak attól, hogy az ilyen újjáéledések revizionizmushoz vezetnek és hogy Magyarország támogatni fogja Németország növekvő hatalmát Európában. Magyar politikusok által tett kijelentések, mint például Antal József néhai miniszterelnöké, mely szerint lélekben ő tizenöt millió magyar miniszterelnökének érzi magát, és olyan nemzeti események, mint Horthy admirális újratemetése, egyértelműen felélesztik a Nyugat gyanúját Magyarországgal szemben. Ez viszont újra előtérbe hozza a magyarokról alkotott elítélő nyugati képeket és közhelyeket.

A magyarok máig képtelenek voltak kiutat találni rettenetes helyzetükből. A mostani magyar gondolkodás alig megy tovább annál, hogy a „visszatérés Európába” jelszavát népszerűsítse, amelynek semmi jelentése nincs.

* * *

A Magyar újjáéledés hármaskönyvként épül fel, amelynek három önálló része szoros kapcsolatban áll egymással. Az első rész bemutatja a magyarokat, a második rész Trianonnal foglalkozik és ennek következményeivel a magyarok számára, a harmadik rész pedig vázolja az utat egy új Közép-Európa felé. A három különálló, de szorosan összekapcsolódó fejezet együtt alkotja a magyarság-kérdéskört. A történelmi, politikai, kulturális, földrajzi, társadalmi és nyelvi változók együttesének, némely sajátos tényezőknek, továbbá a magyarok elleni áskálódásnak és a róluk alkotott torzképnek alapos elemzésével mélyebb betekintést nyújt abba a szerepbe, amelyet a magyarok játszottak Közép-Európában a múltban, és amelyet még majd játszanak a jövőben. Mélyebben vizsgálni a magyarság-kérdéskört olyan, mint ablakot nyitni egy új korra, amely egy embertelen, antiliberális hatalmi politikai rendszer — vagyis a kommunizmus — bukása óta óriási lendülettel és nagy sebességgel közeledik felénk. A bárhol élő magyarok számára az értelem és erkölcs parancsoló szükségyszerűségei és értékei, a kulturális és történelmi kötelékek, a türelmesség, a szabadság iránti vágy, a megegyezési hajlam; küzdelem az egyenjogúságért, emberi jogokért, szabad akaratért és önrendelkezésért; a nemzeti önzéssel való szembenállás; a lelkielő, a közlés és ismeret közvetítés eljárásai, végül pedig a magyarok szétszórattatása — ezek lesznek a főbb szempontok és meghatározó tényezők a következő században. Ezek a tulajdonságok és értékek fognak egybeolvadni és kikristályosodni a magyarokban, hogy ezzel képessé váljanak egyetemes „vezető szerep” vállalására.

TARTALOMJEGYZÉK

A Kiadó előszava.....	III
Publisher's preface	IV
<i>MICHEL KLINKHAMMER MEGJEGYZÉSE AZ ANGOL NYELVŰ KIADÁSHOZ</i>	2
<i>TŐKÉS LÁSZLÓ ELŐSZAVA</i>	3
<i>BEVEZETÉS.....</i>	6
<i>I. RÉSZ : A MAGYAROK.....</i>	11
A magyarok nyugati megítélése.....	12
Bevezetés	12
A magyarokról Nyugaton élő történelmi képek és közhelyek	13
Elutasító képek és közhelyek.....	13
Kedvező képek és közhelyek.....	15
Kedvező és elutasító megítélések és közhelyek.....	16
Magyarokról alkotott képek és közhelyek az I. Világháború előtt, alatt és után.....	17
A magyarok képe saját magukról	24
Hány magyar él a Kárpát-medencében?	28
A magyar nyelv és az eredetmondák	29
A magyar történelem	34
A Trianon-kutatás	35
A vezető réteg vizsgálata	36
Következtetések	36
Az új magyar önkép kialakulása	38
A nyitott magyar műveltség.....	38
Beilleszkedés és tűrőképesség	39
Szellemi és erkölcsi alapelvek	41
Megegyezési készség.....	42
Szabadság vágy.....	44
A magyar nyelv.....	45
Szellemi és tárgyi örökség	47
<i>II. RÉSZ : TRIANON ÉS KÖVETKEZMÉNYEI A MAGYAROK SZÁMÁRA</i>	52
Magyarország az I. Világháború előtt	53
Az I. Világháború háttere.....	54
A Trianonig vezető út	58
Trianon titkai	61
Trianoni veszteségek.....	66
Magyarország a két háború között.....	68
Az új közép-európai államok.....	68
Etnikai tervezés.....	71
A magyarok felszabadítása	77
Etnikai tisztogatás	79
Visszatérés a pokolba	80
Magyarellenes népiirtás	82
Horvátország: egy magyar közösség felszámolása	86
Kis-Jugoszlávia: szerb tábornokok magyarokat használnak ágyútöltelékként	90

Szlovákia: nemzetiségi tisztogatás hatósági eszközökkel.....	95
Kárpátalja: a magyar öngazgatás meghiúsítása	99
Erdély: egy pogrom természetrajza	101

III. RÉSZ : ÚJ KÖZÉP-EURÓPA FELÉ..... 113

Trianon igazolása..... 114

Aránytalanságok	115
Semlegesítés	121
A fennálló helyzet.....	124

Magyar újjászületés..... 129

Magyar hősök	129
A magyar szórvány	130
Magyarország ráébred a valóságra.....	132
A magyarok küzdelme az önrendelkezésért.....	133
A Balladur Egyezmény és az ezt követő ellenállás.....	138

Európa sarokpántja: Magyarország..... 144

Kis-magyar elkülönülés	144
A magyarságban rejlő egyetemes lehetőségek.....	146
Nagy-magyar hadászati elvek	149
Nemzetközi kilátások.....	154

BIBLIOGRÁFIAI MEGJEGYZÉSEK..... 157

NÉVMUTATÓ..... 159

A szerzőről..... 162

MICHIEL KLINKHAMMER MEGJEGYZÉSE AZ ANGOL NYELVŰ KIADÁSHOZ

A megjelenése óta eltelt néhány hónap alatt a *Magyar újjáéledés* sok és élénk vitát váltott ki Hollandiában. Az 1996. januárjában kezdődött sajtóvita mellett, amelyet az NRC Handelsblad kelet-európai szerkesztőjének, Peter Michiels-nak a lapban megjelent ismertetője indított el, vitaestet rendeztek 1996. február 21-én az Amszterdami Egyetem Orosz és Kelet-Európai Intézetében is "*Magyar újjáéledés: tudomány vagy politika*"? címmel. Magam is résztvevője voltam a vitának. A legfőbb ellenvetés, amelyet a könyv szerzőjének, Dr. Marác Lászlónak kartársai fölvetettek, és amelynek a docens úr hangot is adott, az volt, hogy a könyv nacionalista álláspontot védelmez. A rákövetkező beszélgetésből kiderült, hogy ennek a fogalomnak a jelentése nem világos, sőt jelentését illetően nincs is egyetértés. Ha a nacionalizmust úgy értelmezzük, mint erőfeszítést valamely nemzet összes tagjának egyesítésére egyetlen állam határain belül, akkor ezt a könyvet joggal nevezhetnénk anti-nacionalistának. Ugyanis annak veszélyeire figyelmeztet, hogy ha bizonyos közép-európai országok, mint például Szlovákia, Szerbia és Románia, melyekben számos nemzetiség együtt él, megpróbálnák kivitelezni az egyöntetű nemzeti államról szóló, alapvetően nyugat-európai elgondolást. Ezen túlmenően a könyv elutasítja a magyar nacionalizmus nem is igazán időszerű kérdéskörét. A szerző úgy véli, hogy a magyar nemzetiségi közösségek ügyének megoldását csak az emberi jogok és az önrendelkezési jog tiszteletben tartása jelentheti. Az önrendelkezési jog számos változatát tárgyalja könyvében. Az erre a kérdésre adandó válaszok nagymértékben meg fogják határozni Európa belső szerkezetét és jellegét a jövőben. Európában a nemzeti közösségeink kezelésének módja valójában szerkezeti kérdés. A *Magyar újjáéledés* könyörtelen beszámolót és elemzést nyújt a kényszerű beolvasztás kitartóan folytatott politikájáról, amelyet ráerőszakolnak a Magyarországgal szomszédos államokban élő magyar közösségekre. A könyv védőbeszéd a magyar nemzet, mint szellemi és műveltségi egység megőrzése mellett. Békésen ellenezni azt, ami kimeríti a szellemi népiertés fogalmát, semmiképpen nem nevezhető nacionalizmusnak.

A bírálat második pontja az volt, hogy a könyv túlságosan egyoldalúnak nevezhető, és ennek következtében tudománytalan és igaztalan. Valóban, a dolgokat gyakran magyar szemszögből vizsgálja, s ezzel hasznos kiegészítője más nézeteknek, amelyeket e tárgyban készített tudós dolgozatok alaposan bemutatnak (lásd a könyvészeti jegyzeteket). A könyvet tekinthetjük úgy, hogy segítségével kiegyenlíthető az összkép. Továbbá, hozzáférhetővé tesz sok, rendkívül értékes forrásanyagot, és a kommunizmus alatt teljesen elnyomott tudományos fogalmak most ismét elfoglalhatják jogos helyüket. Ebben a vonatkozásban, a könyvet úgy is tekinthetjük, mint kárpótlást az elvesztett időért és mint a további kutatás tervét.

Szükségesnek tartottam a fenti álláspontok ismertetését, mivel ezek alkották érveim lényegét a vita során, amelyben ellentmondtam korábbi előadásaimnak. A vitaesten felvetett elméleti érv, amely bizonyította érvényességét a Berlini Fal leomlása előtt, szerintem ma már nem előremutató vagy építő, és nem is hasznos eszköz a tények jellemzésére és megértésére. Az egyetlen tudományos ismérv a *Magyar újjáéledés* lényegének megvizsgálására, mely alapja a szerző jogos és leplezetlen felháborodásának, csak annak meghatározása lehet, hogy vajon a szerző által bemutatott tények és érvek helyesek vagy sem. Felkérem tehát az olvasót, hogy ezt az ismérvet alkalmazza saját értelmezési keretei között.

Dr. M. Klinkhamer

Amszterdam, 1996. tavasza

TÖKÉS LÁSZLÓ ELŐSZAVA

Trianon kérdése — időszerű megközelítésben

Tökés László püspök az RMDSZ tiszteletbeli elnöke

A magyar nemzet a jövő esztendőben készül megünnepelni a Kárpát-medencében történt megtelepedésének ezeregy százéves évfordulóját. A millicentenáriumi ünnepségek kapcsán azért nem beszélhetünk kizárólag Magyarországról, mivel a nemzetnek több mint egynegyed része, vagyis mintegy három és fél millió tagja az ország határain kívül, Romániában, Szlovákiában, Szerbiában, Ukrajnában és a többi szomszédos országban él. Az I. világháborút követő, a győztes hatalmak által diktált párizsi békeszerződések juttatták őket megsemmisítő kisebbségi helyzetbe, velük együtt az akkori Magyarország területének több mint kétharmadát is az akkor létrejövő, vagy birodalmi méretekben megnövekedett, környező "nemzeti" államoknak ítélve.

A millicentenárium nem a magyar nemzet régmúlt dicsőségének a felidézése, hanem elsősorban arra szolgál alkalmul, hogy számbavegyük a nehéz körülményekkel küszködő, maradék kis Magyarország és a pusztta fennmaradásukért küzdő leszakított nemzetrészek jelenlegi állapotát — és az egységesülő Európa keretében, lehetőleg egy távlatos nemzeti stratégiát dolgozzunk ki határokon kívül és belül élő nemzetünk megmaradása és felemelkedése érdekében. Ez a cél és szempont indokolja Trianonnal kapcsolatos vizsgálódásainkat, a békeszerződés háromnegyed évszázados, szomorú jubileumán.

Magyarország 1920-ban, nagyhatalmi és nacionalista érdekekből történt feldarabolását a II. világháborút követő újabb európai békerendszer is megerősítette és szentesítette (1947). Közel ötven esztendeig, a szovjet-kommunista diktatúrák uralma idején, Magyarországon és utódállamaikban jóformán még csak említeni sem volt szabad a trianoni országcsönkítést. Zaklatás, üldözés vagy éppen börtön járt azoknak,

akik akárcsak a történelmi tények szintjén, vagy bármilyen más vonatkozásban foglalkozni mertek eme "kényes" kérdéssel. Végre az 1989-es kelet- és közép-európai változások teremtették meg annak lehetőségét, hogy egyáltalán szólnunk lehessen a "trianoni kérdésről". Ezáltal visszanyertük azt az elemi emberi jogunkat, hogy viszonylag — szabadon szóljunk és emlékezzünk. A történelmi gondolkodás szabadságát.

A visszanyert szabadság azért lehet csupán viszonylagos, mivel a történelmi emlékezést és reflexiókat át-meg átszövi a politikum. Előre le kell szögeznünk, hogy egyáltalán nem a kárvesztes magyar fél az, aki rossz értelemben vett politikai időszerűséget kölcsönözne a trianoni témának, hanem sokkal inkább azok a kismemzeti nagy-nacionalizmusok, melyek az osztrák-magyar monarchia Magyarországnak a területén osztozkodtak. Feltétel nélkül elmondhatjuk ugyanis, hogy a két világháború közötti időszakot jellemző magyar revizionizmussal szemben, az utóbbi fél évszázadban Magyarország teljes mértékben szakított az elcsatolt területek visszaszerzésének a gondolatával, és jelen pillanatban sem létezik valamire való magyar politikai erő, sem országon belül, sem határon kívül, mely politikai programjába foglalta volna a revíziót.

Ennek ellenére, különösképpen a román és a szlovák nacionalizmus, illetve az áldemokratikus román és szlovák hatalom váltig revíziós szándékokkal vádolja Budapestet és az országaik területén élő kisebbségi magyarságot, hogy a romániai Erdély és a szlovákiai Felvidék visszaszerzésén fáradoznának.

A kommunista visszarendeződés átfogó folyamatába beleillő magyarellenos uszító propaganda a nacionalizmus felszításával és a kisebbségi ellenségkép alkalmazásával kíván politikai tőkét kovácsolni magának, olcsó választási propaganda céljából vagy éppen a fennálló katasztrofális gazdasági és belpolitikai viszonyok elleplezése végett.

Mit is akar valójában a magyar nemzet Trianon felidézésével?

Mindenelőtt végleg és maradéktalanul ki akarja vívni magának az emlékezéshez való jogot, mely szerves részét képezi nemzeti méltóságának. Trianon éppen úgy a magyarság egyik legsúlyosabb nemzeti katasztrófája, mint például az 1526-ban, a török birodalomtól elszenvedett mohácsi vereség. Természetellenesnek kell tartanunk azt az állapotot, hogy egy nemzet másodlagos politikai megfontolásokról és félelmek miatt ne emlékezhessen és ne gyászolhassa fatális történelmi veszteségeit, önnön széthullását. Szkizofrénikus állapotra vall, hogy miközben Románia nemzeti ünnepévé avatta Erdély elszakításának jelképes napját — ezzel szemben a magyarság a vesztesek zavarodott büntudatával hallgatja el még saját háborús áldozatainak a neveit is. Trianonnak végérvényesen el kell nyernie méltó helyét zivataros történelmünk tragikus eseményeinek kronológiájában.

Az emberi emlékezés és a katartikus kegyelet természetes igényén és jelképes fontosságán túl azonban legfőképpen Trianon következményeiről kell továbbra is szólnunk szinte változatlan időszerűséggel.

Közhelyszámba megy ma már, hogy az első világégést lezáró, rossz, imperialisztikus békeszerződések csírájukban hordozták a második világháború kitörésének veszélyét. Változott formában és mértékben ugyan, de ez a következtetés ma is érvényes. Az 1989 óta eltelt időszak eseményei is azt bizonyítják, hogy az említett, háború utáni békeszerződések — legalábbis térségünkben — nem hoztak tartós és szilárd megoldást az egymással szomszédos népek és az egymás mellett élő nemzetiségek viszonylatában. Európa ezen térségében ma is veszélyben van a biztonság és a stabilitás — hogy a dél- és kelet-európai háborús helyszínekről ez alkalommal ne is beszéljünk.

Trianon súlyos és káros következményei mind a mai napig tovább hatnak a Kárpát-medencében, kiváltképpen pedig a mesterségesen szétszakított magyarság, illetve az idegen nacionalista elnyomatás alá került magyar nemzeti közösségek életében. A Romániában, Szlovákiában és Szerbiában élő kisebbségi magyarság számára Trianon folyamatos múltként tételeződik — az asszimilációban, a kiűzetésben, az apadásban és fokozatos térvesztésben, a változatlanul érvényesülő többségi elnyomatásban és pusztulásban. Ezért kell ma is és mindaddig beszélnünk Trianonról, amíg népünkre és térségünkre gyakorolt katasztrofális következményeinek nem szakad végük.

A magyar nemzetre nézve végzetes kihatású, igazságtalan trianoni békeszerződés teremtette, tartósan válságos helyzetből — végleg szakítva bármely irreális revíziós politikával — egyetlen kiutat tudunk a jelen pillanatban elképzelni, éspedig: a kisebbségi magyar népközösségek autonómiáját. Még pontosabban a különféle autonómiaformák olyan rendszerére gondolunk, mely az elcsatolt területeken esélyt biztosít a diaszpórában, a viszonylag nagy számban, vagy éppen abszolút többségben élő magyarságnak arra, hogy identitását megőrizve túlélje a többségi nacionalista rendszerek beolvasztó és elsorvasztó uralmát.

Az elmúlt 75 évben területszerző elnyomóink nem engedtek, hogy Trianont "elfelejtsük". Azt reméljük és azért folytatunk békés küzdelmet, hogy a háborúságot szerző békediktátumok helyett konszenzuson alapuló, méltányos, demokratikus és jogszerű megoldásokat találjunk végre, melyek valóban a békét és a biztonságot honosítják meg egész térségünkben, egy régóta óhajtott egységes Európa "tágas" határai között.

Tökés László

1995. augusztus 24.

BEVEZETÉS

A Berliini Fal leomlásával Közép-Európa újjáéledt politikailag, gazdaságilag és kulturálisan is. A kommunizmus bukása hozzájárult a Jaltai Békeszertződés (1945) után létrejött hidegháborús geopolitikai hatalmi együttállás széteséséhez. Az összedőlő Berliini Fal azonban magával rántotta a trianoni rendszert is. A Trianoni Egyezmény (1920) - a Kelet Versailles-i Egyezménye - amely 75 éven át meghatározta Kelet-Európában a hatalmi együttállást, most a szétesés határán áll. Nemcsak a szovjet-orosz birodalom omlott össze, de a korábbi államok, mint például Csehszlovákia és Jugoszlávia, mesterséges nemzeti diktatúrái is felbomlottak. Azok az állami, nemzeti, kulturális és földrajzi minták, melyek az I. Világháború előtt jellemezték Közép-Európát, újra fölbukkannak most, amikor megnyilvánul a nemzeti közösségek szabad akarathoz és önrendelkezéshez való Wilson-i jogának ereje és lendülete.

A nyugati hatalmak, nevezetesen Franciaország és Nagy-Britannia által Közép-Európára erőltetett Trianoni Egyezmény következményeit legelőször Magyarország, az európai világrész legrégebbi alkotmányos egyedurialma érezte meg. 1920-ban Magyarország elveszítette területének kétharmadát, és népéből milliók lettek hirtelen másodrangú állampolgárokká lett az utódállamokban: Csehszlovákiában, Jugoszláviában, Romániában és Ausztriában. Ma a magyar közösségek tagjai ezekben az államokban még mindig a hajthatatlan lelki és testi rémuralom könyörtelen fajtájával szembesülnek, amely az utóbbi évtizedekben az ENSZ „Népirtás bűnének megelőzéséről és büntetéséről” 1948. december 9-én tartott Közgyűlésén meghatározott népirtássá fajult. A Közgyűlés II. Cikkelye szerint népirtásnak tekinthető az alábbi tevékenységek bármelyike, amennyiben szándékosan egy nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport részleges vagy teljes elpusztítására irányul:

- a. A csoport tagjainak meggyilkolása;
- b. Súlyos testi vagy lelki sérülés okozása a csoport tagjainak;
- c. A csoport létfeltételeinek szándékos megnehezítése a csoport részleges vagy teljes testi megsemmisítése céljából;
- d. Intézkedések hozatala a csoporton belüli születések megakadályozására;
- e. A csoportban lévő gyermekek erőszakos átirányítása másik csoportba.

Habár a magyar közösségek helyzete Közép-Európában megfelel a népirtás fenti – elsősorban minőségi és nem mennyiségi meghatározásának – én mégis kerülni fogom a szövegben e kifejezés használatát, mert túl sok érzelmet vált ki. Ehelyett az etnikai népirtás vagy kulturális népirtás szókapcsolatokat fogom alkalmazni. A magyarok ilyen jellegű politikai kezelését elfogadta és még mindig elfogadja a Nyugat, valószínűleg azért, mert a nyugati hatalmi politikában Magyarországnak igen mellékes szerep jut. Trianon sikeresen szétrombolta a viszonylag jó kapcsolatokat, amelyek addig megvoltak a Kárpát-medencében, Közép-Európa korábbi magyar részén élő különféle nemzetek és etnikai csoportok között. A magyarok számára Trianon súlyos megrázkódtatás volt, mert országuk megalázásához és darabokra hullásához vezetett. Más népek számára Trianon felért egy elmebajjal, mert nagyon jól tudják, hogy Trianonnak és a későbbi "béke"-egyezményeknek köszönhetően jutalmazták meg őket oly gazdagon, Magyarország kárára. A Magyarországgal szomszédos országokban élő emberek rettegnek attól, hogy egy nap majd a magyarok összefognak, és követelik az önrendelkezés jogát, amelyet Trianon miatt oly régóta megvontak tőlük.

A könyv síkra száll amellett, hogy a nemzetközileg elismert erkölcsi, kulturális és politikai irányelvek alapján most már éppen ideje, hogy megváltozzon ez az elviselhetetlen helyzet. Nemcsak az érintett felek számára szükséges, hogy kielégítő megoldás szülessen a magyar kérdésben, de egész Európa számára is. Amíg létezik Európa szívében a nemzeti és etnikai nyugtalanság melegágya, addig az Európában élő többi ember békéje és biztonsága is veszélyben van.

A Magyar újjáéledés hármaskönyvként épül fel, amelynek három önálló része szoros kapcsolatban áll egymással. Az első rész **bemutatja a magyarokat**, a második rész **Trianonnal foglalkozik és ennek következményeivel a magyarok számára**, a harmadik rész pedig **vázolja az utat egy új Közép-Európa**

felé. A három különálló, de szorosan összekapcsolódó fejezet együtt alkotja a *magyarság-kérdéskört*. A történelmi, politikai, kulturális, földrajzi, társadalmi és nyelvi változók együttesének, némely sajátos tényezőknek, továbbá a magyarok elleni áskálódásnak és a róluk alkotott torzképnek alapos elemzésével mélyebb betekintést nyújt a szerepbe, amelyet a magyarok játszottak Közép-Európában a múltban, és amelyet még majd játszanak a jövőben. Mélyebben vizsgálni a *magyarság-kérdéskört* olyan, mint ablakot nyitni egy új korra, amely egy embertelen, antiliberális hatalmi politikai rendszer - vagyis a kommunizmus - bukása óta óriási lendülettel és nagy sebességgel közeledik felénk. A jövőben többé nem lesz lehetséges a nemzetközi politikát pusztán hatalmi-politikai megfontolásokra alapozni; figyelembe kell venni emberbaráti, erkölcsi-szellemi, gazdasági és közlésbeli értékeket is, amint ez a Berlini Fal leomlása révén olyan szemléletessé vált. A bárhol élő magyarok számára az értelem és erkölcs parancsoló szükségszerűségei és értékei, a kulturális és történelmi kötelek, a türelmesség, a szabadság iránti vágy, a megegyezési hajlam; küzdelem az egyenjogúságért, emberi jogokért, szabad akaratért és önrendelkezésért; a nemzeti önzéssel való szembenállás; a lelkielő, a közlés és ismeretközvetítés eljárásai, végül pedig a magyarok szétszórattatása – ezek lesznek a főbb szempontok és meghatározó tényezők a következő században. Ezek a tulajdonságok és értékek fognak egybeolvadni és kikristályosodni a magyarokban, hogy ezzel képessé váljanak egyetemes „vezető szerep” vállalására.

Az első részben az olvasó megismeri a magyarokat azzal, hogy tájékozódik történelmükről, nemzeti és kulturális azonosságukkal, a Nyugat róluk alkotott képével és újonnan kialakuló önfelfogásukkal. Az elemzésben kiemeljük azt, hogy a Nyugat alig ismeri és alig érti Magyarországot, illetve a magyarokat. Magyarország nyugati megítélése elcsépelelt közhelyek és előítéletek gyűjteményéből származik, amelyek vagy túlságosan kedvezőek vagy túlzottan kedvezőtlenek. A magyarokról Nyugaton alkotott kép állandóan ingadozik. Ebből a szempontból ez a kép leginkább az úgynevezett bárdolatlan besoroláshoz tartozik, vagyis ahová régtől fogva általában besoroltak minden kultúrát, amely a nyugati befolyási körön kívül esett. Trianon miatt Magyarország nyugati megítélése többnyire kedvezőtlen volt századunkban mindvégig. Ez jelzi, milyen szoros kapcsolat áll fenn arculatformálás és politikai hatalom között. Trianon után 75 évvel és a II. Világháború után 50 évvel, a magyarokat még mindig "nacionalistának", "irredentának", "revizionistának" és "anti-szemitának" bélyegzik. Ezek a címkék nagyon ránkragadtak, az 1956-os bátor felkelés ellenére is, amikor a magyarok fegyvertelenül harcoltak, hogy felszabadítsák magukat a hatalmas Szovjetunió és ennek kommunista erkölcstana alól; és annak ellenére is, hogy 1989-ben a magyarok vezető szerepet vállaltak a kelet-európai politikai felbolydulásban, hogy a szomszédos országokban élő magyarok is hozzájárultak olyan nemzeti-kommunista törpezsarnokok bukásához, mint Ceausescu, a "román géniusz". A kommunizmus bukása Közép-Európában a magyaroknak újra utat nyitott saját nemzeti azonosságukhoz, történelmükhöz és kultúrájukhoz. A magyar nemzeti azonosság elnyomása az elmúlt másfél évszázadban lehetővé tette a magyar történelemre, társadalomra, műveltségre és nyelvre vonatkozó nézetek szándékos meghamisítását, torzítását és kiforgatását. A Magyarországgal szomszédos népek azonossága szintén torzult és meghamisítódott, ami azt jelenti, hogy nekik is mitologizált önképük van. Ezen önképek gyűjteménye törvényesítette Trianont és a veszélyes magyar-ellenes terjeszkedési politikát a Kárpát-medencében.

Hosszú idő után először a magyaroknak most van lehetőségük arra, hogy megvizsgálják nemzeti azonosságuk jellemzőit, és hozzájáruljanak a szomszédos országokban élő népek mitologizált önképének lebontásához. Ez lesz a feltétele a békés és hosszútávú kapcsolatoknak a Kárpát-medence népei között. A magyar kultúra és történelem átláthatósága alapot nyújt olyan új magyar önkép kialakításához, amely magának a magyar kultúrának, nyelvnek és történelemnek szerves részét alkotó elemekre épül. Ennek alapeszméi az értelmi-erkölcsi szükségszerűségek, alkotmányosság, türelmesség, kiteljesedés, a szabadság iránti vágy és a megegyezésre való hajlam lesznek. A magyarság mibenléte önmagától előtűnik, amint ez az értelmi-kulturális állapot megvalósul.

A könyv második része **Trianont és ennek a magyarságra gyakorolt következményeit vizsgálja.** Elemzem az I. Világháború háttérét. Állításom szerint a szövetségesek táborá, az Antant, Franciaország és Nagy-Britannia (és Oroszország) mind jelentősen hozzájárultak a "Nagy" Háború kitöréséhez és ennek utóhatásaihoz Közép-Európában. Mivel a magyarok az Osztrák-Magyar Dualista Monarchiához tartoztak, eltökélten álltak be a Németország vezette Központi Hatalmak táborába. A franciák Európa-kepe, amely pontosan előre jelezte az I. Világháború után kialakuló közép-európai hatalmi egyensúlyt, arra irányult, hogy Németország hatalmát teljesen kiküszöbölje Európa fölött. Ez a nézőpont már eleve tartalmazta Magyarországot – Németország "természetes" szövetségese – jelentőségének a lehető legkisebbre csökkentését. A Kis-Antant országai: Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia azt tervezték, hogy körülveszik

Magyarországot, és magyar területek bekebelezésével a magyarokat halálos harapófogóba szorítják. Közép-Európában létrejött egy sor nacionalista állam. Ezek minden energiájukat "belső" imperializmusra fordították azzal a fő céllal, hogy megszabaduljanak magyar "kisebbségeiktől". A II. Világháború kissé könnyített a magyarok helyzetén, de semmit nem tett azért, hogy helyreállítson valamiféle függetlenséget Közép-Európában, amely esetleg a terület népeinek javát szolgálta volna. Ugyanígy a szovjet-orosz megszállás sem tett semmit azért, hogy javítsa Közép-Európa népeinek sorsát. Trianon óta Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia utódállamai, 1989 óta pedig a posztkommunista utódállamok - Szlovákia, Kis-Jugoszlávia (Szerbia), Ukrajna, Románia, és kisebb mértékben Ausztria, mindent megpróbáltak, hogy megszabaduljanak magyar "kisebbségeiktől". A magyarok ki voltak téve a népiertési eljárások teljes körének: magyar-ellenes hatósági korlátozások, tényleges "apartheid" törvénykezés, a magyar nyelv használatának akadályozását célzó nyelvtörvények, magyar nyelvű oktatás korlátozása. Ezenkívül korlátozások voltak érvényben a közigazgatásban és mezőgazdaságban alkalmazott magyarokra, magyar termelőszövetkezetek, társaságok és intézmények tiltása, végül tulajdonszerzési korlátozások a magyarok számára. Kitelepítések révén a magyar körzetek területileg átszerveződtek, nem-magyar települések jöttek létre, majd központilag ösztönzött és egybehangolt, magyar-ellenes gyűlöletheadjárat és lélektani hadviselés folyt. Magyar emberek tömeges meggyilkolására történtek kísérletek háborúk idején, mint például legutóbb a volt Jugoszláviában, illetve a magyarellenes pogrom során Marosvásárhelyen (Tîrgu Mureș) 1990. márciusában. Mégis annak ellenére, hogy a magyar nemzeti közösségek nagyszabású magyarellenes *etnikai tervezgetés* szenvedő alanyai voltak, a Trianon óta eltelt 75 évben egyetlen államban sem tudtak ténylegesen szétrombolni egyetlen magyar közösséget sem.

A könyv harmadik részében mérlegeljük az **új Közép-Európa** újjáépítésének, létrehozásának lehetőségeit. Közép-Európa területi és politikai átalakulása azonnal elkezdődött a kommunizmus bukását követően. Ez számos állam széteséséhez, bizonyos új államok létrejöttéhez vezetett, továbbá a szabad akarat és önrendelkezési jog követeléséhez a nemzeti közösségek részéről. Mostanáig a magyar nemzeti közösségeket ki voltak zárva ezekből a fejleményekből. A nyugati politika és közvélemény szigorúan ragaszkodik a trianoni együttállás egyezményéhez, arra kényszerítve Magyarországot, hogy megalázó "kompromisszumokkal" éljen együtt, melyek nem védik a magyar nemzeti közösségek jogait a környező országokban. Eltekintve a kedvezőtlen nyugati, közhelyes elképzelésektől és fogalmaktól, amelyek arra szolgálnak, hogy elrejtse a valóságos helyzetet a Kárpát-medencében, gazdag választékuk van a Trianonhoz kapcsolódó mentegetőzésekből, hogy ezzel elkendőzzék a magyarok sorsát. Bizonyos "logikai" szerkezetek fenntartása is szerepet játszik ebben az egészben, például olyanaránytalanságok, amelyek szerint "a nem-magyaroknak vannak olyan jogaik, amelyek a magyarokat nem illetik meg", vagy olyan téveszmék mint az, hogy a magyarok "kisebbségeket" alkotnak, holott a Kárpát-medencében mindmáig többségben vannak. A magyarokat viszont semlegesítik azzal, hogy "szélsőségesnek" bélyegzik őket, holott csupán annyit tesznek, hogy kiállnak jogaikért, teljes összhangban olyan nemzetközileg elfogadott szervezetek normáival és rendelkezéseivel, mint az Egyesült Nemzetek Szervezete vagy az Európa Tanács. Futó pillantás bármelyik cikkre a sok közül nemzetközi újságokban vagy folyóiratokban, vagy nemzetközi közvetítők által adott nyilatkozatokra, közleményekre és jelentésekre meg fogja győzni az olvasót, milyen nagy hagyománya van a magyarellenes védőbeszédnek a nyugati politikai kultúrában.

Tehát a Nyugat, vagy legalábbis számos nyugati állam akaratán kívül támogat egy veszélyes fajta állami nacionalizmust Szlovákiában, Szerbiában, Romániában és Ukrajnában. Ez a nacionalizmus a Kárpát-medence szélei felől a középső rész felé halad; terjed a magyarok kárára, akik saját szülőföldjükön élnek. A nemzeti egység hiánya és azon tény ellenére, hogy a magyarokat most terjeszkedő állami nacionalizmus fenyegeti, ők maradtak az egyetlen hűséges tárgyalófél a szabad és demokratikus államok nemzetközi közösségében a közép-európai térségben. Ha a magyar nemzeti közösségek önrendelkezési jogot kapnak, ez hozzá fog járulni Közép-Európa belső egyensúlyához és egységéhez; olyan tényező lesz, amely ösztönzi a lehetséges politikai, gazdasági és kulturális fellendülést a térségben. Ezért véleményem szerint a Nyugat tovább nem maradhat érzéketlen Magyarország iránt - egy olyan ország iránt, amely 1996-ban 1100 éves lesz - és a magyarok iránt, tehát el kellene kezdenie Magyarország támogatását saját nyugati mércéje szerint. Ily módon a Nyugat hozzájárulhatna a Kárpát-medence megújulásához, és a térség újra képes lenne "európai sarkpontként" működni: összekötné Keletet és Nyugatot, így folytatva az 1100 éves hagyományokat. Egy erős és pontosan meghatározott Közép-Európa elősegíthetné a nyugati és keleti keresztény befolyási övezetek megbékélését is. Közép-európai politikai és kulturális egyensúly nélkül a földrészt belső viszályok fogják gyengíteni, és Európa kulturális-erkölcsi vonzereje el fog halványulni. Ennek következtében a következő században Európa nem lesz képes egyenlő esélyekkel versenyezni más földrészekkel az

egyetemes játszmában. Tehát a Közép-Európával kapcsolatos nyugati politika gyökeres felülvizsgálata nem halasztható tovább. Saját részéről pedig Magyarországnak és maguknak a magyar embereknek harcolniuk kell az egyenjogúságért, és a kommunizmus negyven évét döntően valamiféle szellemileg és erkölcsileg tisztító hatású dologgá kell alakítaniuk. Ezen a területen a változás már egyértelműen tapasztalható. A küzdelem a magyar nemzetiségi közösségek politikai egyenjogúságáért, egyenlő emberi jogaiért és önrendelkezéséért, valamint a nyilvánvaló szellemi-erkölcsi tisztulás a magyarok között egyre öntudatosabb formákat ölt. Most már csak idő kérdése, hogy a magyarok ügye, mint más egyenjogúsági küzdelmeké a nemzetközi politika napirendjén, megfelelő elbírálást nyerjen.

A magyarok (Hungarians) *magyarnak* nevezik magukat. Egészen 1920-ig a *Hungarian* és *magyar* szavak különböző fogalmakat takartak. Az ország összes állampolgárát (angolul) a *Hungarian* szóval illették. Nemcsak az etnikai magyarok tartoztak ide, de az itt élő németek, szlovákok, románok, ruténok, stb. is. A *magyar* szót az etnikai magyarokra használták. Ma a *magyarok* főként a Kárpát-medence középső részén összpontosulnak. A térség folytonosságot alkot, amely a magyar állam területeiből, továbbá Ausztria (Burgenland), Szlovákia, Ukrajna (Kárpátalja), Románia (Nyugat-Erdély), Kis-Jugoszlávia (Észak-Vajdaság), Horvátország (Baranya) és Szlovénia (a Mura-folyó térsége) vele határos területeiből áll. Körülbelül 800.000 *székely*ként ismert magyar él egy tömegben a történelmileg *Székelyföldnek* nevezett térségben, és amely Erdély szívében található a Kárpátok lábánál. A székelyek etnikai magyarok. A múltban, a magyar királyság idején ők védték az ország déli határait, és cserében különleges királyi előjogokat kaptak. A múltban a románok meghamisították a népszámlálási adatokat, hogy úgy tűnjön, mintha kevesebb magyar élne Romániában. Ennek egyik módja az volt, hogy a székelyeket nem-magyarként vették számba, és emiatt használják még ma is a székely-magyar kifejezést. Az egyetlen valódi magyar kisebbség a *csángók*, csángó- (magyarok). Számuk körülbelül 200.000, és a Kárpátok túloldalán élnek, Moldva romániai területén, Bákó (Bacau) városának közelében.

E könyvben a *Kárpát-medence* jelölést Közép-Európa egész délkeleti térségére használjuk, amelyet a Kárpátok és az Adriai-tenger határolnak. Körülbelül ez az a terület, amely történelmileg magyar volt, és amelyet 1920-ban erőszakosan lecsökkentettek jelenlegi méretére. 1920-ig Szlovákia nem is létezett, és azt a területet, amelyet most többé-kevésbé Szlovákia fed le, az ukrajnai Kárpátaljával együtt *Felvidéknek* nevezték magyarul. A II. Világháború és *Kárpátalja*, szláv nyelvekben Ruténia vagy Kárpát-Ukrajna, Szovjetunióhoz való csatolása óta a *Felvidék* név Szlovákiának van fenntartva. A *Kárpátalja* név azt a területet jelöli, amely történelmileg magyar volt, és most Ukrajna része. Az I. Világháború után Magyarország észak-nyugati része, amelyet Ausztria bekebelezett, a *Burgenland* elnevezést kapta. A magyar elnevezést, *Őrvidék*, csak nemrégiben kezdték használni *Burgenlandra*. Trianonig a *Délvidék* elnevezéssel jelölték az egész történelmi területet (kivéve Horvátországot), amelyet 1920-ban részben a korábbi Jugoszláviához, részben Romániához csatoltak, nevezetesen: a *Mura-vidéket* Szlovéniában, *Baranyát* Szlavóniában, *Bácskát* Szerbiában és a *Bánátot Szerbiában/Romániában*. Ma a *Mura-vidék* elnevezés a Szlovéniában lévő, korábban magyar területet jelöli, és *Baranyának* nevezik azt a részét Magyarországnak, amely most Horvátországhoz tartozik. A *Vajdaság* Kis-Jugoszláviában (Szerbiában) magában foglalja *Bácskát* és *Bánát* szerb részét. A *Bánát* másik része Romániában található. Trianonig *Erdély* volt a neve "Siebenbürgen" történelmi térségének. Ez a terület kisebb, mint az, amelyet Romániának adtak 1920-ban. *Erdély* történelmi területén kívül ma ide tartoznak kelet-magyarországi területek és az úgynevezett *Részek* "Partium" is. Egészében véve megpróbáltam a lehető legszorosabban a fenti elnevezésekhez tartani magam, habár néhány helyen el kellett térnem ezektől. Ahogy ezt már említettem, helyesebb lenne a Románia által 1920-ban elcsatolt területet Kelet-Magyarország keleti részének és a történelmi *Erdélynek* nevezni. A legtöbb esetben azonban a jelenlegi szóhasználatot követem, és az egész területet "Erdély"-nek nevezem. A könyvben a magyarlakta területeken lévő helyek neveit először magyarul adom meg, aztán zárójelben a helyi elnevezést idegen nyelven, például Kassa (Košice), Kolozsvár (Cluj-Napoca). Amikor csak egy helységnév van megadva, az általában a magyar elnevezés.

A könyv anyagával, a benne foglalt tényekkel és megfigyelésekkel kapcsolatos észrevételekért köszönetemet szeretném kifejezni Bakonyi Józsefnek (Franciaország), Böröcz Józsefnek (Svájc), Gracza Rezsőnek (USA), Győri-Nagy Sándornak (Magyarország), Jónás Endrének (Németország), Michiel Klinkhamer-nek (Hollandia), Bruno Naarden-nek (Hollandia), Palotás Zoltánnak (Magyarország), Pap Gábornak (Magyarország), Sebestyén-Teleki Istvánnak (Svájc), Szabó Zsoltnak (Hollandia) és Szabolcs de Vajay-nak (Svájc). Bruno Naarden holland történész munkája nagyon fontos volt, amikor összehasonlítottam a Nyugat Magyarország-képét bárdolatlan fogalommal, amelyet ő dolgozott ki paradigmaként, amikor a

nyugati befolyási övezeten kívül eső kultúrák nyugati észlelését vizsgálta. Stephen Borsódy amerikai-magyar történész tanulmányai segítettek nekem világos képet alkotni a közép-európai nemzeti és etnikai kapcsolatok történetéről. Tekintve, hogy ez a könyv politikai elmélkedéseket tartalmaz a közép-európai helyzetről, és olyan szemszögből, amely a magyarokat pártolja, őszintén remélem, hogy semmiféle módon nem éltem vissza a történelemmel. Amennyiben ez mégis bebizonyosodna, akkor bármilyen bírálat jogos lesz a történészek részéről. Yves de Daruvar, francia-magyar náciellenes szabadságharcos, aki a francia hadseregben szolgált, elismerést érdemel azért, mert az I. Világháború kitörésének idején oly éles szavakkal illette Franciaország szerepét, az országét, amelyet annyira szeretett, és azért, mert Franciaországot felelősnek tartotta a magyar-kérdés kiéleződéséért Közép-Európában.

Mély megtiszteltetésnek tartom, hogy Tőkés László püspök úr, akit rendkívül nagyra becsülök, elfogadta felkérésemet, és előszót írt könyvemhez. Erkölcsei tisztessége, bátorsága és állhatatossága az emberi jogok és vallásszabadság ügyében, valamint megingathatatlan hite Istenben és az igazságban fénylő példává tette őt a magyarok és mások számára, akik a szabadság ügyét szolgálják. Az, hogy erdélyi magyarok képesek voltak ilyen súlyú személyiséget adni a világnak, mint Tőkés, elegendő bizonyíték arra, hogy a magyarok új korszakba léptek. Bizonyos vagyok abban, hogy Tőkés László elfoglalhatja majd jogos helyét a történelemben azok között, akik népük egyenjogúságáért küzdöttek, és akiket annyira tisztelnek Nyugaton, nevezetesen: Gandhi, a Dalai Láma és Tutu püspök.

Végül, de nem utolsósorban szeretném kifejezni hálámat Perry Pierik holland történésznek, e könyv kiadójának, aki bátorított engem, hogy végre írjam le az összes lezáratlan kérdést a magyarok sorsával kapcsolatban. Különösen hálás vagyok neki a lektorálásért, az odaadó és gyors munkáért. Remélem, hogy elégedett a végső eredménnyel.

Végül szeretném megjegyezni, hogy egyetlen fent említett személy, vagy az Amszterdami Egyetem Orosz és Kelet-Európai Tanulmányok Intézetének egyetlen munkatársa sem tehető semmiképpen felelőssé a könyv tartalmáért. Csak a jelen tanulmány szerzője vonható kérdőre bármilyen hibáért, félreértelmezésért, melléfogásért és ezek esetleges következményeiért.

I. RÉSZ

A MAGYAROK

"Egyik nap ezt mondta anyám:

— Írhatnál rólunk egy könyvet

— Nocsak! — néztem a szavai után, majd tréfára fogván a dolgot, azt kérdeztem boltos módra: milyen könyv legyen az, vidám-e vagy szomorúságos?

— Igaz legyen — mondta."

Sütő András: Anyám könnyű álmot ígér, önéletrajzi naplójegyzetek (1970).

Sütő András Erdélyben élő magyar író, aki súlyosan megsebesült a magyarellenes pogrom során Marosvásárhelyen (Tîrgu Mures), 1990. március 19-én (ld. a fényképet).

A magyarok nyugati megítélése

Bevezetés

Hugh Seton-Watson brit akadémikus azt állítja *Mi Európa, hol van Európa?* című írásában, hogy Európa eredete leginkább a "civilizált világ" és a "barbárok" világának kettősségében látható. Seton-Watson szerint ez a kettősség alapvetőbb, mint a kereszténység, „népek közössége” értelemben - mint földrajzi térség megkülönböztetve a vallásos hittől - és a pogányság¹ kettőssége. A csiszoltság és bárdolatlanság, illetve az igaz hit és hitetlenség kétféle ellentétpárja összeolvadt a késői Római Birodalomban és az olyan utódbirodalomokban, mint Nagy Károly Európájában is. Innen ered a civilizált Európa képe vagy hagyományos közhelye, mely földrajzilag megfelel a Római Birodalom területének, és mindent, ami ezen kívül esett, civilizálatlannak vagy barbárnak tekintenek.

Seton-Watson ellentétpárja civilizáltak és barbárok között hasznos mintának bizonyult, amikor a nemzetiségi kaptafák kérdéseit és a civilizált Európától távoleső emberekről és területekről alkotott képet tanulmányozzuk. Azok, akik a "barbárokról" alkotott nyugati képbe" beleillenek, mint például Kína, Japán vagy Oroszország népei, az alábbi föltevéseknek felelnek meg:²

- (1) a közhelyek és képek együttese meglehetősen állandó
- (2) a változatok ingadoznak a kedvezőtlen és kedvező között
- (3) nyugaton politikai döntések és viszonyulások határozzák meg a választásokat e változatok között

Meg vagyok győződve arról, hogy a bárdolatlanokról kialakított nyugati elképzelések és közhelyek egyben betekintést és elméleti keretet is adnak a Közép- és Kelet-Európa nemzeteiről és népeiről a nyugati emberben élő képek és közhelyek tanulmányozásához. A közép- és kelet-európai térség kívül esik Seton-Watson civilizált Európáján, és megfelel a Duna mentén fekvő területnek, a római *Limes* másik oldalán. Közép- és Kelet-Európát mindig is figyelmen kívül hagyta a Nyugat, így ez a terület máig *terra incognita*. Ezt a nézetet jól szemlélteti a néhai brit miniszterelnök, Neville Chamberlain megjegyzése a Csehszlovákia sorsáról 1938-ban Münchenben rendezett tanácskozáson, ahol a Hitlerrel szemben elfogadott *megbékítési* politika indoklásában a "valahol távol", Közép-Európában fekvő országokról és népekről beszélt, "akikről semmit sem tudunk".³

Ebben a fejezetben megkísérlem bemutatni, hogy a *magyarokról* - akik mindig is erőteljes nyugati közhelyképzés tárgyai voltak - alkotott nyugati képek és közhelyek-kaptafák beleillenek a barbárokról nyugaton alkotott kép kereteibe. Ezzel támasztom alá állításomat, mely szerint mélyebbre hatolhatunk, ha a Közép- és Kelet-Európával kapcsolatos nyugati elképzeléseket és közhelyeket ebben a keretben vizsgáljuk.

Rá kell mutatnunk, hogy a Nyugat hozzáállása Közép- és Kelet-Európához nem egységes. Az egyes országok - Franciaország, Németország, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok - nézetei különbözőek lehetnek nemzeti érdekeiktől függően, jobb- vagy baloldali politikai hagyományaik vagy például felekezeti eltéréseik miatt. Habár tisztában vagyok ezekkel a különbségekkel, és hangsúlyozni fogom őket, ahol ez szükséges, de általánosságban a *Nyugatra* fogok hivatkozni ebben az írásban, mert ezzel tudom kifejezni véleményemet, hogy létezik általános nyugati viszonyulás e térséggel kapcsolatban.

A tárgy kifejtése a következők szerint fog történni. Először is vázolom a magyarokról alkotott hagyományos nyugati elképzeléseket és közhelyeket s skatulyákat. Mostanáig még senki sem próbált meg

¹ Hugh Seton-Watson, *What is Europe, Where is Europe? From Mystique to Politique*, in George Schöpflin (szerk.), *In Search of Central Europe*, London, 1989, 30-46

² Ld. Bruno Naarden, *Socialist Europe and Revolutionary Russia: Preception and Prejudice, 1848-1923*, Glasgow, 1992, 1. fejezet.

³ Stephen Borsody, *The New Central Europe*, New York, 1993, xiv, 67.

teljes képet adni ebben a tárgykörben. Csak a történelem egyes időszakaihoz vagy eseményeihez kapcsolódó kérdéseket vizsgálták eddig. Jelen írásomban támaszkodni fogok ezekre a különféle tanulmányokra. Az áttekintés nem lesz kimerítő, és a levont következtetések feltételes jellegűek lesznek. Mindazonáltal látni fogjuk, hogy évszázadokon át a magyarokhoz kapcsolódó képek és közhelyek-beskatulyázások meglehetősen tartósak maradtak Nyugaton, és kialakultak kedvezőtlen és kedvező változataik is. Másodsor, be fogom mutatni, hogy a kedvező és kedvezőtlen értékek váltakozását a Nyugat változó politikai döntései és viszonyulásai irányították. Ezen okból az I. Világháború előtti és közbeni, illetve a két világháború közötti nyugati, politikát alakító réteg Magyarország-képére fogunk összpontosítani. Amikor a nyugati politikai döntések és álláspontok, illetve a Közép- és Kelet-Európára kivetített, létező nemzeti elképzelések és közhelyek feltételezett kapcsolatáról van szó, akkor a történelemnek ezen adott időszakai nagyon fontosak, mert a nyugati politikai és katonai beavatkozás ténylegesen megváltoztatta a geopolitikai hatalmi egyensúlyt a térségben. A magyarokról alkotott képek és kaptafák nagyon jól szemléltetik ezt az összefüggést. Az 1989-et követő időszakban kialakult képekről és közhelyekről csak röviden fogunk szólni. Tárgyalni fogom azt is, hogy Magyarország nyugati megítélése miért vált kedvezőtlené a kommunizmus bukását követő években.

A magyarokról Nyugaton élő történelmi képek és közhelyek

Nagyon nehéz feladat lenne teljes áttekintést adni a magyarokkal kapcsolatban Nyugaton kialakult történelmi közhelyekről, képzetekről és kaptafákról. Éppen ezért ebben a bevezető fejezetben csak néhány kiválasztott esetet tárgyalok, szem előtt tartva azt, hogy újabb esetek másféle magyarázatát adhatják ugyanazoknak a tényeknek. A helyzetnek még felületes elemzésével is gyorsan beláthatjuk, hogy két jól megkülönböztethető sora van a magyarokról alkotott nyugati elképzeléseknek és nemzeti közhelyeknek. Vannak kedvező és kedvezőtlen képek és közhelyek. Nézzünk meg először néhányat a kedvezőtlenek közül.⁴

Elutasító képek és közhelyek

Nem sokkal a 9. század előtt, Kelet felől magyar törzsek szállták meg Közép-Európát, több vándorlási hullámban érkezvén. Szabolcs de Vajay, svájci-magyar történész meggyőzően mutatta ki azt, hogy a Kárpát-medence végső magyar meghódítása része volt egy szellemes politikai, diplomáciai és katonai stratégiai tervnek, amely valójában sokkal hosszabb időszakot fogott át, mint azt korábban gondolták. Ahelyett, hogy a hivatalos honfoglalási időpontot Kr.u. 896-ra tesszük, fel kell ismernünk, hogy ez 822-től 1003-ig tartott.⁵ Abban az időszakban a látszólag nem összehangolt és zűrzavaros magyar katonai hadműveletek, amelyeknek során mélyen behatoltak Nyugat-Európába, a *hatalmi egyensúly* fenntartását célozták, különösen a Szent Német-Római Birodalmon belül, amely határos volt a Kárpát-medencével, ahol a magyarok letelepedtek.

Csak a Szent Római Császárnak volt joga mozgósítani a birodalom seregét. Mind azon német törzsek, amelyek nem támogatták a császári hatalmat, mind pedig a magyarok tartottak attól, hogy erős, egyesített

⁴ Ebben a fejezetben következtéseimet a nyugati megítélésről és magyar nemzeti közhelyekről szóló következő tanulmányokra alapozom: Eckhardt Sándor, *A magyarság külföldi arcképe*, in: Gyula Szekfű (szerk.), *Mi a magyar?*, Budapest, 1939, újranyomva Budapest, 1992, 87-137; Benda Kálmán, *A törökkor német újságirodalma*, a XV-XVII. századi német hírlapok magyar vonatkozásainak forráskritikájához, Budapest, 1942; Köpeczi Béla, *Magyarország a kereszténység ellensége*, a Thököly-felkelés az európai közvéleményben, Budapest, 1976; cikkek a Rákóczi-tanulmányokban, Köpeczi B., Hopp L. és R. Várkonyi Á. (szerk.), Budapest, 1980; különösen Köpeczi Béla *Rákóczi külpolitikája és a szabadságharc nemzetközi jelentősége*, 205-229; és Yves de Daruvár, *The Tragic Fate of Hungary*, a Country Carved-up Alive at Trianon, USA, second edition, a *Le destin dramatique de la Hongrie*, Paris, 1971, című munka fordítása; Gömöri György, *Angol-magyar kapcsolatok a XVI-XVII. században*, Budapest, 1989; Gömöri György, *Erdélyiek és angolok*, Budapest, 1990; Stephen Borsody, *The New Central Europe*, New York, 1993; Gömöri György, *Angol és skót utazók a régi Magyarországon 1542-1737*, Budapest, 1994, és Jeszenszky Géza, *Az elvesztett presztízs*, Magyarország megítélésének megváltozása Nagy-Britanniában 1914-1918, Budapest, 1994.

⁵ Ld Szabolcs de Vajay, *Der Eintritt des ungarischen Stämmenbundes in die europäischen Geschichte*, Mainz, 1968

birodalmi hadsereg alakulhat és fordulhat ellenük. A magyar külpolitika alaptétele tehát az volt, hogy szövetségre kell lépni a német törzsekkel, és így ellensúlyozni a császárt és hatalmi bázisát. A legnyilvánvalóbb módja e két hatalmi tényezőegyensúlyban tartására a megelőző katonai erő alkalmazása volt. Magyarok által kezdeményezett romboló katonai cselekmények irányultak német törzsekre és területeikre azzal a céllal, hogy gyengítsék a császári hatalom alapjait. Ugyanakkor a magyarok érintetlenül hagyták szövetségeseik területeit. Tehát nem ugyanazok a törzsek estek állandóan áldozatul ezeknek a pusztító támadásoknak. Minden attól függött, hogy a kérdéses törzs támogatta-e a császár hatalmát vagy sem.

Ezeket a *Limes* nyugati oldalán lezajlott megelőző katonai akciókat, amelyek a *hatalmi egyensúly* fenntartását célozták a Szent Német-Római Birodalmon belül, a nyugati történetírás "barbárok" által véghezvitt "fosztogatásokként" jellemzi. Az állítólagos rokonság a magyarok és más keleti törzsek, mint például a szkíták, avarok és hunok között, akik már évszázadokkal a magyarok érkezése előtt támadták a Nyugatot, nagyon közvetlenül igazolja a *magyarok barbárokként* való megítélésének eredetét. A magyarok fosztogató, portyázó, barbár népként való megbélyegzése azóta újra és újra felbukkant számos nyugati, sőt magyar, tankönyvben és enciklopédiában is. Szemléltetésül álljon itt a következő szöveg, amely "Magyar terror" címmel a *Larousse ókori és középkori történelmi enciklopédiában*⁶ található:

"A magyarok által véghezvitt pusztítás csak a korábban hunok által végzett pusztításhoz hasonlítható. A termést felégették, a marhákat leöldösték, a házakat és templomokat pedig hamuvá égették. Megölték az összes férfit, megcsónkították a gyermekeket, az asszonyokat a meghagyott marhákhoz kötötték, majd aztán elhajtották a támadók táborába. 900-tól kezdődően a magyar támadások Itália határáig terjedtek, aztán Szászországot és Bajorországot vették célba. 912-től kezdve behatoltak Svábföldre, Tübingiába, Lorraine-be, sőt Burgundiába is. Végül is a legnagyobb vonzerő azon ország jelentette, melyben jelentéktelen hercegecskék képtelen, kegyetlen, gyilkos háborúkat vívtak. A pápák, akik gyorsan követték egymást és gyakran kicsapongó életet folytattak, szintén részt vettek az összecsapásokban. Egyikük holttestét exhumálták, nyilvánosan elítélték, majd a Tiberbe dobták. A magyaroknak ezért nem okozott nehézséget az Alpokon való átkelés. 921-től 926-ig Észak-Itáliát és Toszkanát pusztították. Néhányan egészen a Nimes-ig, sőt Narbonne-ig elmerészkedtek. Ezeken a területeken hordáik olyan merészek voltak, mint a kalózok. Oly fáradhatatlanul üzték tevékenységüket, hogy St. Tropeztól északra lévő hegyi állásukból egyszer tél közepén eljutottak a svájci St. Gall-ig."

A fosztogató, barbár magyarok emlékét - akik arról voltak híresek, hogy nyers húst ettek és megitták ellenségeik vérének - még arra is felhasználták, hogy megmagyarázzák az angol és francia *ogre* szóeredetét: "szörnyeteg és emberevő; a tündérmesékben gyermekek riogatását szolgálja". Angol és francia nyelvészek és történészek ennek a szónak az etimológiáját a *Hongre*, "magyar" jelentésű régi francia szóhoz kapcsolva magyarázzák. Eckhardt magyar nyelvész azonban azt állítja, hogy ez a szófejtés helytelen, mert franciául a *Hongre* soha nem vette fel az *Ogre* alakot. Szerint az *ogre* valószínűleg inkább az "alvilág" jelentésű latin *orcus* származéka.⁷

Kedvezőtlen nyugati elképzelések és közhelyek a magyarokról megjelentek a barokk és felvilágosodás korában is, miután 1699-ben az ottomán törököket elűzték a történelmi Magyarországról. A több mint 170 éves török uralom és Magyarország „egészségügyi záróövezetként” való működtetése – a Nyugat érdekében a török támadás ellen – a Magyar Királyságot teljesen romba döntötte. Ennek egyik következménye az lett, hogy Magyarország képtelen volt lépést tartani a műszaki haladással és a nyugati polgárság fejlődésével. A magyarokról alkotott sötét képek ebben az időszakban "alsóbbrendű ázsiai barbárokról" szóltak és "kapzsi, vándorló, lovasnépről, akiknek nincs helyük Európa civilizált német és római népei között". A "magyar elmaradottságot" a magyar főúri osztály és a dzsentri testesítette meg, akiket *lustának* és *gőgösnek* tartottak.

A Habsburg udvar Bécsben és a német polgárság Magyarországon nagyon sokat tett, hogy a magyarokról alkotott kedvezőtlen képet elterjessze. A magyarokat faragatlan emberekként ábrázolták, akiknek valójában nincs sajátműveltségük. Esetleges kulturális értékeiket kizárólag a németektől szerezték. E kedvezőtlen Habsburg/német képzetek politikai indíttatásból származtak. Miután a törököket legyőzték Közép-Európában, hatalmi úr keletkezett a térségben. A bécsi udvar ebben lehetőséget látott arra, hogy kiterjessze a

⁶ *Larousse Encyclopedia of Ancient and Medieval History*, Marcel Dunan (szerk.), London, 281. Ld. Johannes Duft és Tibor Missura Sipos, *Hungarians in Sankt Gallen*, St. Gallen, 1992, középkori forrásokon alapuló leírások a St. Gallen-i kolostorban 926-ban történt fosztogatásokról.

⁷ Eckhardt, 91

Habsburg birodalmat keleti irányban, és így betöltse a törökök által hagyott hatalmi űrt. Az egyetlen erő, amely képes lett volna a Habsburgok és a magyar korona megszerzésére irányuló szándékaik közé állni, a magyar főúri osztály volt, a magyar önazonosság hagyományos hordozója. Éppen ezért a magyar főúri osztályról nagyon gyorsan gúnyrajzok születtek, amelyeket azzal a céllal terveztek, hogy megakadályozzák a magyar nemzeti azonosság felépülését, megújulását.

Kedvező képek és közhelyek

Szent Iotsaldus, Odilo (996-1049), a francia Cluny apátság apátja életrajzának szerzője szerint, a XI. század két legfontosabb európai uralkodója - II. Szilveszter pápa és III. Ottó német-római Császár mellett - I. István király (997-1038) és a spanyol Sancho király (1005-1035) volt. Ez a kitüntetés annak volt köszönhető, hogy mindkét katolikus uralkodó hozzájárult Európa "létrehozásához", mivel ők alapították a magyar, illetve a kasztíliai államokat. Szent Odilo nemcsak kezdeményezője volt szellemi megújulás mozgalmának, hanem kidolgozott egy nagyszabású Európa-tervet is. A Cluny-i apát szerette volna megszilárdítani Európát, és biztonságossá tenni a korábbi Római Birodalom határai mentén, biztonságossá a Kárpátoknál a keletről érkező nomád törzsek támadásaival szemben, és a Pireneusoknál a délről érkező arab terjeszkedéssel szemben. Ebben az Európa-tervben Magyarország és Kasztília kulcsszerepet kapott a keresztény Európa biztonságának megteremtésében. Ezen kívül ezek az államok lehetségessé tették a keresztény egyház számára, hogy terjeszkedjen Európának ezeken a részein. Mindkét állam támogatta a Cluny-ben kezdeményezett szellemi megújulást, és lehetővé tette a fontos zarándok-útvonalak újra megnyitását. Szent István Magyarországa biztosította a Jeruzsálembe vezető utat; II. Szilveszter pápa, a katolikus egyház feje ezért mozgalmat indított, melyben Magyarországot a "keresztény Európa élő bástyájaként és pajzsaként" jellemezte. Magyarországnak ez a kedvező nyugati megítélése újra megjelenik, amikor a magyarok gátat emeltek a törökök Közép-Európa felé irányuló terjeszkedése elé.

A romantika idején a "szabadságszerető Magyarország" idegenszerű képe egy állandósult szójegyzékkel párosult, amely olyan szavakat tartalmazott, mint például: *csikósok, betyárok, huszárok, cigányok, puszta, multság, csárda*, stb. Német írók, például Lenau és Schiller, zeneszerzők, például Liszt Ferenc, fontos szerepet játszottak Magyarország idegenszerűségének Nyugatra való közvetítésében. A "szabadságszerető Magyarország" romantikus képének volt egy politikai megfelelője, nevezetesen a "szabadelvű Magyarország", amely ellenállt Bécs abszolút centralizmusának. Ez a kedvező kép a Széchenyi István gróf (1791-1860) által kezdeményezett Nemzeti Megújódás, az úgynevezett Reformkor eredményeként alakult ki. Az átmenet az ismeretlenségből a kedvező megítélésig valóban megdőbbsé, miután a Nyugat oly hosszú ideig semmibe vette Magyarországot azt követően, hogy a II. Rákóczi Ferenc (1676-1735) által vezetett Habsburg-ellenes szabadságharcot levertek 1711-ben, egészen az 1815ben kezdődő Nemzeti Megújódásig.

A szabadelvű Magyarországnak ez a kedvező képe különösen népszerű volt a nyugati liberálisok között, akik a magyarokat a liberalizmus közép- és kelet-európai bajnokaként látták: "1848-ban igen népszerű volt az osztrák-ellenesség közöttünk, nagyon élénk rokonszenvet éreztünk Magyarország iránt, és külügyminiszterünk, Lord Palmerstone, teljes egészében osztotta ezeket az érzelmeket..."⁸ Kossuth Lajost, az 1848/1849-es Habsburg-ellenes felkelés és szabadságharc vezetőjét, és közeli munkatársait, akik száműzetésbe vonultak miután a magyarokat megverték Világosnál, valódi hősként ünnepelték Nyugaton, különösen Nagy-Britanniában és Amerikában.⁹

⁸ Idézi C. A. Macartney, *Britain and Eastern Europe*, in Francis S. Wagner (szerk.), *Toward a New Central Europe*, Florida, 1970, 53

⁹ Ld Mark Imre Major, *American Hungarian Relations 1918 1944*, Florida, 1974, 114-116

Kedvező és elutasító megítélések és közhelyek

Az ottomán hódoltság alatt, amely a 15. századtól a 17. századig tartott, Németországot nagyon érdekelte, hogyan áll a háború Magyarországon, – vagy azért, mert közel voltak a magyar frontvonalhoz, vagy mert ők is érintettek voltak a török elleni harcban. Érdekes megfigyelni - amint ezt Benda Kálmán tanulmánya is mutatja - hogy egyidőben különféle képek és közhelyek jelentek meg a magyarokról akkori németgúnyiratokban és értekezésekben. A németországi közhelyek egyik csoportja Magyarországot, mint a "kereszténység pajzsát" írja le, és szóképeket hoz fel a korábbi, középkori időkből. Mély együttérzést mutattak amiatt, hogy a mohácsi csatát (1526) követően Magyarország prédául esett a fosztogató és gyilkoló törököknek. Dicsérték a magyarokat *vitézségük, bátorságuk, harciasságuk és lovagiasságuk* miatt. E tábor hőse a katolikus gróf Zrínyi Miklós volt, aki a keresztény ellenállást vezette a törökök ellen.

A közhelyek másik csoportja Magyarországot mint "árulót, gyávát, megbízhatatlant és ellenőrizhetlent" írja le, a magyar népről pedig azt állítja, hogy szorosan együttműködött a török pogányokkal azért, hogy kimutassa gyűlöletét a németekkel szemben.¹⁰ Magyarországnak ez a beskatulyázása Kelet-Magyarország és Erdély magyar protestánsaihoz kapcsolódott, akik együttműködtek a törökökkel, és vallási türelmet hirdettek azért, hogy a magyar függetlenség helyreálljon. elsősorban az erdélyi fejedelmek: Zapolyai János (1487-1540), Bocskai István (1557-1606), Bethlen Gábor (1580-1629) és Thököly Imre (1657-1705) személyesítették meg ezt a magyar nemzeti mozgalmat, így őket festették feketére.¹¹

Ugyanakkor teljesen másféle közhelyszerű kép jelent meg a katolikus újságokban és pamfletekben, amelyeket a német katolikus fejedelemségek terjesztettek. Ezeknek a képeknek és közhelyeknek a kedvező és kedvezőtlen értékei az ellenkezőjükre fordultak a Rajna környéki és brandenburgi protestáns fejedelemségek által terjesztett kiadványokban és gúnyiratokban. Ezek a fejedelemségek támogatták a törököket, ellene voltak a császárnak, és rokonszenveztek a kelet-magyarországi és erdélyi magyar nemzeti mozgalmakkal.

Összefoglalva megállapíthatjuk a fenti példákból, hogy két csoportja létezett a nyugati megítélésnek és közhelyeknek. Volt egy negatív változat, amely a magyarokat *alsóbbrendű, elmaradott, fosztogató ázsiaiaknak* írta le, *barbár betolakodnak Európában*, és volt egy pozitív változat, amely a magyarokat úgy ábrázolta, mint egy népet, *amely hősieken küzd a keresztény Európa és a liberális európai értékek védelmében*. A megítélések és közhelyek általában meglehetősen maradandóak. Több korszakon keresztül ugyanazok a képek, vagy azoknak változatai, újra és újra megjelennek. A Nyugat képe Magyarországról azonban meglehetősen változékony, állandóan ingadozik a kedvezőtlen és kedvező változatok között. Hogy milyen módon valósulnak meg ezek az értékek, az nagymértékben függ a Nyugaton éppen uralkodó politikai döntésektől és viszonyulásoktól, vagy az adott állam vagy politikai tábor döntéseitől és nézeteitől. Tehát ha egy magyar akció szemben áll nyugati politikai érdekekkel vagy még inkább egy adott nyugati állam vagy politikai tábor érdekeivel, akkor a sötétebb változatot fogják előhúzni. Másik oldalról viszont, ha a magyarok védik a Nyugat érdekeit, vagy különösen egy adott nyugati állam vagy politikai oldal érdekeit, akkor a világosabb változat kerül felszínre. A következtetés tehát az, hogy Magyarország nyugati megítélése és besorolásai megfelelnek a barbárokról alkotott nyugati kép föltevéseinek.

A fentiekben beszéltem német írásokról és pamfletekről, amelyek a török hódoltság korában születtek; abban a korban, amelyben a magyarok nyugati megítélése egyszerre volt negatív és pozitív. Most továbbmegyek és megvizsgálom az értékekben bekövetkezett *fordulópontot* és ennek okait.

¹⁰ Benda, 61

¹¹ A Thököly Imre által vezetett felkelés kedvező és elutasító megítéléséről ld. Köpeczi Béla, 1976. A II. Rákóczi Ferenc által vezetett szabadságharc nyugati megítéléséről és közhelyes képeiről ld. a cikkeket a *Rákóczi-tanulmányokban*, Köpeczi B., Hopp L. és R. Várkonyi Á.(szerk.), 1980; és a Bethlen Gáborról rajzolt kedvezőtlen képről brit kiadványokban, Gömöri, 1989, 60-66.

Magyarokról alkotott képek és közhelyek az I. Világháború előtt, alatt és után

Mielőtt továbblépnénk, hogy megvizsgáljuk a magyarokról alkotott nyugati képeket és közhelyeket az I. Világháború előtt, alatt és után, először tekintsük át a geopolitikai helyzetet Európában a múlt század második felében, és Magyarország helyzetét az államok európai rendszerében.

A Nyugat, nevezetesen Nagy-Britannia és az Egyesült Államok támogatta a magyarok Habsburg-ellenes forradalmát és szabadságharcát 1848/1849-ben, habár ezt nem szívesen mutatták ki. A.C. Macartney brit történész szerint ez azért volt, mert a hagyományos brit politika célja a hatalmi egyensúly fenntartása volt "...emiatt Nagy-Britannia következetesen támogatta az Osztrák-Magyar Monarchiát is, habár nagyon sok minden volt a Monarchia szerkezetében, amit a brit haladó erők elutasítottak. 1848-ban, igen elterjedt volt az osztrák-ellenesség közöttünk, nagyon élénk rokonszenvet éreztünk Magyarország iránt, és külügyminiszterünk, Lord Palmerstone, teljes egészében osztotta ezeket az érzelmeket, de amíg, elmondása szerint, kész volt mindent lehetségest megtenni a magyarokért, semmit nem volt hajlandó tenni Magyarorszáért, mert úgy vélte, hogy Magyarország nélkül túl gyenge lenne Ausztria, hogy teljesítse szerepét sorompóként Oroszországgal szemben, és tényezőként az európai hatalmi egyensúlyban, és hogy Magyarország Ausztria nélkül túl gyenge lenne ahhoz, hogy átvegye Ausztria helyét."¹²

Magyarország elszigetelődése 1848/1849-ben és a Kossuth-táborhoz tartozó emigránsok csalódása amiatt, hogy a nyugati hatalmak nem támogatták a magyar ügyet, arra készítette Magyarországot, hogy elvesse az Ausztriától való elszakadás terveit. Ehelyett, egy tétlen ellenállási időszakot követően, a magyar politikai vezetés úgy döntött, hogy megegyezésre törekszik a Habsburg házzal. Erre a megfelelő pillanat végre elérkezett 1867-ben, miután Ausztriát megverték a porosz seregek 1866-ban. Ferenc József császár és a magyar arisztokráta közötti *Kiegyezés* következtében a Birodalom kettős szerkezetűvé vált. Az államfő Ferenc József volt, az Osztrák-Magyar Kettős Egyeduralom császára és Magyarország királya (K. und K.). A külügy-, hadügy-, és pénzügyminisztériumok közösek voltak, de ezektől eltekintve Magyarország állása egyenlő volt Ausztriáéval. A Kiegyezés miatt a magyarok ki voltak szolgáltatva Bécsnek, ahol a Dualista Monarchia külpolitikáját megtervezték.

A dualizmus hosszú állandósági időszakot jelentett, ami elősegítette a gazdasági növekedést. Ugyanakkor azonban rögzítette az Osztrák-Magyar Birodalom maradi, félfudális szerkezetét, mint például az általános választójog hiányát is Magyarországon, amit a magyar liberálisok kifogásoltak 1848-ban. A dualizmus megbontotta az egyenlőséget a Birodalmon belül letelepedett nemzetiségek között. A nemzetiségi kérdés egyre inkább a széteséshez vezetett.

A magyarok a cári Oroszországra egyre növekvő gyanúval és félelemmel tekintettek, több alapos okból is. Először is azért, mert a magyar szabadságharcot 1849-ben a cári hadsereg segítségével verték le, másodszor pedig azért, mert Oroszország volt a mozgatóereje a pánszlávizmusnak a 19. század utolsó felében. Az oroszok a pánszlávizmust hatékony eszközként használták fel a Balkán szláv nyelvű csoportjai feletti uralom megszerzésére, akikben feléledt a nacionalizmus. A magyarok aggódtak, hogy a pánszlávizmus zavart kelt a szláv nyelvű nemzetiségek között az ország déli részén, és Magyarország területi egysége ennek következtében veszélybe kerül. Európai viszonylatban az 1871-ben megnagyobbodott Németország került a figyelem középpontjába. Az európai vezető szerepért folytatott harcban Németország hamarosan versenytársa lett Nagy-Britanniának és Franciaországnak mint megállapodott hatalmaknak. Amikor 1872-ben létrehozták a *DreiKaiserBund*-ot, Németország mindenekelőtt a két mások szárazföldi hatalom, Ausztria-Magyarország és Oroszország, támogatására számított. Vajon hogyan látták a magyarok Bismarck Németországát?

Az események az én szemszögemből ellentmondanak annak a vádnak, hogy a múlt század második felében Magyarország készséggel elfogadta a porosz hohenzollerizmust és katonai szellemet.¹³ A magyar közvélemény aggodalommal figyelte Bismarck hatalomrajutását 1862-ben. Magyarország elutasította mind Poroszország belpolitikáját, mert antiliberalisnak tartotta, mind pedig külpolitikáját, mert Magyarország túl erőszakosnak tartotta Poroszországot. A magyar újságok elítélték Poroszország háborúját Dániával 1864-

¹² C.A. Macartney, 53

¹³ Ezekről az érvekről ld. Diószegi István marxista történész tanulmányát: *A magyar külpolitika útjai*, 1984, 214-218

ben, amely Schleswig-Holstein bekebelezéséért folyt. Magyarország támogatta Ausztriát 1866-ban az osztrák-porosz háború idején, habár sűrlődései voltak Ausztriával. A magyarok úgy vélték, hogy a porosz győzelem a szabadelvűség és alkotmányosság végső bukását fogja siettetni Németországban. Az 1866-os háború után Magyarország elutasította Bismarck javaslatát a magyar alkotmány visszaállítására, hogy elkerülje a függőséget Németországtól. Hasonló okokból utasította el Andrássy Gyula, az akkori magyar miniszterelnök Bismarck közeledését Magyarországhoz az 1867-es *Kiegyezés* után. Az 1870/1871-es francia-porosz háborút illetően a magyar közvélemény ugyanolyan volt, mint az osztrák-porosz összecsapásban, vagyis poroszellenes álláspontot foglalt el. A liberális államférfi, Eötvös József báró, megjegyezte, hogy Magyarországon Metz bukását úgy fogadták, mint második mohácsi vészt. Még Tisza Kálmán miniszterelnök is, aki pedig talán a leginkább németbarát politikus volt akkoriban, azt írta 1870 őszén, hogy a bismarckizmus elterjedése Európában nem szolgálja Magyarország legfőbb érdekeit. Végső soron azt állíthatjuk, hogy a Kiegyezés korának vezető magyar politikusai a bismarckizmust kételyekkel szemlélték, mert liberálisnak tartották magukat, aggódtak a porosz győzelmek miatt és mert a Junker politikust az orosz cárizmus védencének tekintették.

Röviden, a nyugati nagyhatalmak, Nagy-Britannia és Franciaország nem támogatták Magyarország függetlenségét az I. Világháborúig eltelt időben. A magyarok túl gyengék voltak, hogy megvédjék magukat a pángermanizmussal vagy pánszlávizmussal szemben, és a kényszerhelyzet az volt, hogy választaniuk kellett a két erő között. A két rossz közül a kisebb rosszat akarták választani, ami szerintük Németország volt, de nem voltak ábrándjaik a jövővel kapcsolatban. Az akkor hangulatot leginkább egy kis élc foglalta össze, amelyet gyakran ismételgettek Budapesten a Nagy Háború előestéjén: "Ha Németország veszít, mi is veszítünk. Ha azonban Németország győz, mi elvesztünk."¹⁴

A Magyarországról nyugaton alkotott képek, amelyek kedvezőek voltak az I. Világháborúig, ekkor kedvezőtlenekké váltak. A képet, amely valaha Magyarországot "liberális és alkotmányos" államként ábrázolta, olyan képek váltották fel, amelyek a "magyarországi nemzetiségek kegyetlen elnyomójaként" és "az európai békét fenyegető" országgént jellemezték az Ausztria-Magyarország és Németország közötti szövetség miatt. Igaz, hogy 1870 után a dualista Magyarország nagyratörő magyarosítási politikába kezdett, ez a politika azonban nem olyan fajta volt, és nem olyan tartós, mint azt gyakran állították hivatalos, nacionalista történelemkönyvek Csehszlovákiában, Jugoszláviában és Romániában. 1871 után a kettős uralmú Ausztria-Magyarország szövetségese lett a Birodalmi Németországnak. A magyarellenés nézetek egyformán megalapozatlanul értelmezték Magyarország szövetségét Németországgal az I. Világháború előtt. Azt a néhány évtizedet, amíg Magyarország érzékeny geopolitikai helyzetéből eredően a német hatalomra támaszkodott, ezredéves bűnné torzították.¹⁵ Tekintettel arra, hogy Magyarország évszázadokon át elutasította a korábbi német *Drang nach Osten* Habsburg-változatát, ez természetesen a történelmi tények teljes meghamisítása.¹⁶

Jeszenszky Géza magyar történész szerint az R.W. Seton-Watson brit történész és propagandista által írt *Racial Problems in Hungary (1908)* [Faji problémák Magyarországon] című könyv hibáztatható a Magyarországról alkotott nyugati kép megváltozásáért: "Ez a könyv gyakorlatilag egy Magyarország-történet, melyben a szerző külön hangsúlyt ad a nemzetiségi kérdéskör fejlődésének, és különösen a szlovákok problémájának. A legtöbb brit megfigyelő számára ez a könyv döntő érv volt a magyarokkal szemben, és halálos csapást mért a szabadelvű és alkotmányos Magyarország hagyományos brit képére."¹⁷

Seton-Watson könyve éles visszahatás volt az úgynevezett "Kossuth-mítoszra", amelyet az angolszász világ ápolt az 1848-1849-es Habsburg-ellenes forradalom és szabadságharc óta.¹⁸ A forradalom vezetőjének, Kossuth Lajosnak Nagy-Britannia adott menedékhelyet, miután a magyar sereget leverték. Nagy-Britanniában

¹⁴ Yves de Daruvar, 54

¹⁵ Ld. például a *Détruisez l'Autriche-Hongrie! Le martyre des Tchécho-Slovaques a travers l'histoire*, Paris, 1916, című röpiratot, amelyet az I. Világháború idején írt Eduard Benes.

¹⁶ Ld. Stephen Borsody, *State- and Nation-building in Central Europe: the Origins of the Hungarian Problem*, in Stephen Borsody (szerk.), *The Hungarians: A Divided Nation*, New Haven, 1988, 13.

¹⁷ Ld. Jeszenszky Géza, *The Correspondence of Oszkár Jászi and R.W. Seton-Watson before World War I*, in *Acta Historica Academiae Scientiarum Hungaricae* 26, Budapest, 1980, 437-445

¹⁸ Jeszenszky Géza, 1994, I. Fejezet

való tartózkodása nagyban hozzájárult a magyarokról, mint a szabadelvűség és függetlenség bajnokairól kialakult besoroláshoz. Kossuth maga azonban meglehetősen tekintélyelvű volt, és türelmetlen a Magyarországon élő nem magyar nemzetiségekkel szemben. Továbbá Kossuth, a forradalmár, a gyökeres politikai megoldásokat kedvelte, ha olyan kérdésekről volt szó, mint a teljes függetlenség Ausztriától és a Habsburg-háztól. Viselkedésével kihívta a mérsékelt magyar politikusokat, például Széchenyi grófot. A magyarok kedvező megítélésétől befolyásolva, ebben az időszakban R.W. Seton-Watson magyar-párti volt, mielőtt először elutazott Ausztria-Magyarországra 1906-ban. Amint ezt fia, Hugh Seton-Watson megjegyzte: "A magyarokban olyan nemzetet látott, amely nagy áldozatokat hozott a szabadságért, és amelynek hagyományos kapcsolatainak vannak Nagy-Britanniával. Vonzotta őt a magyar liberalizmus, melynek országgyűlési hangneme a brithez hasonlónak tűnt, és a magyar kálvinizmus, amelynek sok közös vonása volt az ő szülőföldjének, Skóciának presbiteriánus kultúrájával." Amikor utazásai során Seton-Watson felfedezte, hogy Magyarország politikai rendszere nem olyan szabadelvű, mint amilyennek először gondolta, rokonszenve heves ellenszenvvé alakult.

A *Racial Problems* [Faji problémák] megjelenése után Seton-Watson bőszen kezdte terjeszteni kedvezőtlen képeket és közhelyeket Magyarországról. Például Romániába tett látogatása során, 1915-ben az *Adevarul* napilapnak adott interjújában kijelentette: "Amit a porosz militarizmus jelent számunkra, azt jelenti a magyar fensőbbiség az Önök számára: ezek az európai haladás alapvető akadályai. Nekünk francia és orosz szövetségeseinkkel együtt kell küzdenünk a német veszély ellen: Önöknek pedig a szerbekkel közösen kell véget vetni a magyar faj durva és mesterséges uralmának a szomszédai felett."²⁰

Magyarország nyugati megítélésében a fordulópont, a *Racial Problems in Hungary* megjelenése 1908-ban, nem volt véletlen. A könyv széleskörű fogadtatása annak volt köszönhető, hogy 1907-ben Nagy-Britannia németellenes szerződéseket írt alá Németország két másikversenytársával, nevezetesen Oroszországgal és Franciaországgal. Ennek következtében Magyarország, mint a *Központi Hatalmak* - a Németország által vezetett szövetség - tagja, az ellenséges táborban találta magát. Franciaországban a fordulópont valószínűleg hamarabb bekövetkezett, mint Nagy-Britanniában. 1878 után, amikor Ausztria-Magyarország a Birodalmi Németország szövetségese lett, Franciaország, eltérően a korábbi évszázadoktól, már nem számíthatott tovább a magyarok támogatására Németországgal valóversengésében. A korábbi századokban Franciaország azért támogatta a magyarok Habsburg/német-ellenes felkeléseit, hogy gyengítse a németek helyzetét. A franciák megváltozott Magyarország-képe az alábbi idézetből tűnik ki, amely Bertrand Auerbach francia történész 1898-ban megjelent, *Les races et les nationalités en Autriche-Hongrie* című tanulmányából származik: "...les Magyars commettent un anachronisme lorsqu'ils tentent de fonder une nation une et vivante sur les cadavres de nationalités..."²¹ Tehát a politikai és katonai stratégia határozta meg Magyarország változó nyugati megítélését.

A Nyugat elitélő nézeteit Magyarországról általában osztották a győztes *antant hatalmak* oldalán álló döntéshozók. Ilyen véleményt tükröztek például Harold Nicolson megjegyzései, aki akkoriban még fiatal brit diplomata és közvetítő volt, résztvevője a párizsi béketárgyalásoknak: "Érzéseim Magyarország iránt kevésbé tárgyilagosak. Elismerem hogy erre a turáni törzsre mindig is undorral tekintettem. Rokonaikhoz, a törökökhöz hasonlóan sokat pusztítottak, és keveset alkottak. Buda Pestet hamis városnak láttam, amelyből hiányzott az eredetiség."²² Századokon át a magyarok elnyomták az alárendelt nemzetiségeket. A felszabadítás és megtorlás órája elérkezett."²³ Az ilyen magyarellenes vélemények határozottan befolyásolták a Trianoni Egyezmény (1920) végeredményét. Ezek voltak az elsődleges indokok a történelmi Magyarország feldarabolására.

Gróf Carlo Sforza, olasz diplomata és külügyminiszter 1920-1921-ben, *A modern Európa megalkotói* című könyve számos jellemzőpéldát tartalmaz Magyarország kedvezőtlen nyugati megítélésére és

²⁰ Idézte Hugh Seton-Watson, 1982, 6

²¹ Ld Bertrand Auerbach, *Les races et les nationalités en Autriche-Hongrie*, Paris, 1898, 311

²² Harold Nicolson gyermekként Budapesten élt négy évig szüleivel, miután apját, Arthur Nicolsont Nagy-Britannia magyarországi nagykövetévé nevezték ki 1888-ban. John Lukács *Budapest 1900* című nagyszerű könyvében tűnődik azon, miért nem szerették a Nicolsonok Budapestet. Ld. John Lukács, *Budapest 1900: történelmi portré egy városról és kultúrájáról*, a historical portrait of a city and its culture, New York, 1988, 2. fejezet.

²³ Harold Nicolson, *Peacemaking 1919*, New York, 1933, 34

besorolására. A könyv lefesti azokat az államférfiakat és diplomatákat, akik kiemelkedő szerepet játszottak az "Új Európa létrehozásában" az I. Világháború után.²⁴ Az arcképvázlatok Sforza gróf személyes benyomásán és emlékein alapulnak. *Tisza, a magyar* címmel egész fejezetet szentel Tisza István grófnak, Magyarország miniszterelnökének 1910-1917 között. 1914 nyarán, miután a trónörököst, Ferenc Ferdinándot meggyilkolták, Tisza közvetítő szerepet próbált játszani az Osztrák-Magyar Koronatanács vitáiban, és próbálta megakadályozni az I. Világháború kitörését.²⁵

A címben "*a magyar*" jelző, amely felhívja a figyelmet nemzetiségére, azt sugallja, hogy Tiszát nem annyira mint egyént, hanem inkább mint az egész magyar nemzet képviselőjét tekintette. Ezt aláhúzza Sforza következő megjegyzése is: "Tisza István gróf, ahogyan én megismertem őt Magyarországon és Ausztriában a Világháborút megelőző években, mindig is a magyar lélek legjellegzetesebb megtestesítőjének tűnt számomra." A könyvcím felhívja a figyelmet a Nyugat másik halálos ellenségére is, *Attila, a hun* néven ismert barbár királyra. A *Tisza, a magyar* nyelvi szerkezete megegyezik az *Attila, a hun* szerkezetével. Sforza ezzel a nyelvi finomsággal akart utalni a kapcsolatra a magyarok és a barbárok között.

Sforza fejezete Tiszáról az akkori időszak csaknem összes kedvezőtlen magyar képét és közhelyét felsorolja. Magyarország, mint elmaradott ország jelenik meg, önző politikai elittel, amely azokból a magyar főurakból áll, akik elnyomták Magyarország "köz népét": "Hosszú és mozgalmas történetében a magyar arisztokrácia és a magyar dzsentrí soha nem gondolt arra, hogy tisztességes vagy politikailag helyes dolog lenne, ha egy kis méltányosságot gyakorolnának Szent István Koronájának alattvalói iránt, vagy ha bizonyos fokú egyenlőséggel kezelnék őket. Ezeréves alkotmányuk mindig is egy feudális ország jogainak fenntartására szolgáló keret volt, a szükség úgy hozta, a Koronával szemben, viszont a névtelen kisemberekkel szemben állandóan." A magyarok, mint parlagi módon viselkedő emberek: "... [Tisza] feledtette vele kálvinizmusát is, amint telivér parlagi magyarjai között találta magát. Ott a szíve együtt vert az övével; ott levetette álarcát és Magyarország ura hajnalig önfeledten ropta a *csárdást*, lobogtatta zsebkendőjét, és művelte mindazokat a dolgokat, melyekről a többi arisztokrata oly előszeretettel beszélt nekünk, idegeneknek, habár ők maguk már nem tudták, hogyan kell csinálni."²⁸ Aztán a közhelyszerű kép a sovinszta magyarokról, akik elnyomják Magyarország nem-magyar nemzetiségeit: "Tisza mindig úgy tűnt föl előttem, hogy inkább magyar volt, mint feudális, és hogy annyira szívvel-lélekkel támogatta az előjogok rendszerét, amelyet leginkább ő személyesített meg, mert amilyen képzeletszegény volt, nem látott más módot arra, hogy biztosítsa az ő erőszakkal elmagyarosított Hungáriájának létét."²⁹ Majd a magyar arisztokrácia és a magyarok, mint erőszakos, forrófejű és alsóbbrendű emberek képe: "Heves, mint az összes többi magyar, és vak, mint ők, mindenre, ami szembejön velük..." és "...bármikor, ha szükségesnek látta, le tudta fékezni magyarjainak az indulatát."³⁰ Végül a magyarokról, mint Európán belül a német imperializmus és militarizmus feltétlen támogatóiról kialakított közhely: "...csodálói Németországnak, vagy még inkább annak, ami a legrosszabb volt Németországban, vagyis a hohenzollerizmusnak, a lengyelek elnyomásának. A magyarok voltak minden nép között a leghiszékenyebb és leglelkesebb támogatói a pángermanizmusnak."³¹ Természetesen Sforzának minden oka megvolt arra, hogy magyarellenes hírokat pengessen az I. Világháború után. 1916-ban, az I. Világháború közepén, az ország, amelyet Sforza képviselt, elpártolt a Központi Hatalmaktól, a szövetségeseitől, amint ezt a könyv második részében látni fogjuk. Területi terjeszkedésért cserébe, Olaszország az Antant oldalára állt, amely megígérte, hogy ha megnyerik a háborút, Olaszország bekebelezheti Dél-Tirolt, elszakítva ezt Ausztriától.

Összefoglalva tehát elmondhatjuk, hogy a magyarokról alkotott hagyományos negatív képek és közhelyek, amelyek alsóbbrendű, elmaradott, erőszakos ázsiai elnyomóknak írták le őket, újra felbukkantak az I. Világháborút megelőző évek során, sőt fennmaradtak a háború alatt és után is. Ebben az időszakban új változatokkal bővült a megbélyegző címkék gyűjteménye. A magyarokat például "sovinsztának"

²⁴ Count Carlo Sforza, *Makers of Modern Europe*, Portraits and Personal Impressions and Recollections, Indianapolis, 1928, VI fejj., 66-78

²⁵ Henry Bogdan, *From Warsaw to Sofia*, A History of Eastern Europe, Santa Fe, 1989, 150

²⁸ Sforza, 70

²⁹ Sforza, 72

³⁰ Sforza, 70

³¹ Sforza, 66

bélyegezték, "magyarosítóknak" nevezték őket és a "németek bűntársainak". Minden címkézés tárgya a magyar főúri osztály volt, az akkori vezető politikai elit, akik az általános vélemény szerint az egész magyar népet képviselték. Magyarország kedvezőtlen nyugati megítélésének ez az ismételt felbukkanása világosan kapcsolható a tényhez, hogy a magyarok más politikai táborba tartoztak, mint a nyugati nagyhatalmak. Miután Nagy-Britannia, Franciaország és Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés egy németellenes szövetségben fogtak össze 1907-ben, R.W. Seton-Watson és munkatársai hadjáratot indítottak magyarellenes címkék és közhelyek terjesztésére az Antant országokban.

Ezeket a nyugati képeket és közhelyeket megerősítették a magyar haladó és szélsőbaloldali erők kedvezőtlen önképei, mint például Ady Endre és irodalmi köre a *Nyugat* című folyóiratban, valamint Jászi Oszkár és tudományos folyóirata, a *Huszadik Század*, amelyek elítélték Magyarországot állítólagos "keleti elmaradottságáért" és a főurak által vezetett feudális társadalom miatt.³²

A Trianon utáni magyar nemzeti állam megjelenése nem változtatta meg Magyarország nyugati megítélését és címkézését a két háború közötti években. Úgy tűnik, hogy a tárgyilagosabb nézetek, mint például Harry Hill Bandholtz örnagynak, a Szövetség-közi Katonai Bizottság tagjának személyes benyomásai nem tudták megváltoztatni ezeket a meggyökeresedett magyarellenes nézeteket. Bandholtz Magyarországon tartózkodott 1919. augusztus 10-től 1920. február 20-ig, tehát szemtanúja volt Budapest romániai elfoglalásának is. *Undiplomatic Diary* (Nem-diplomatikus napló) című művében, amelyet 1933-ban adtak ki, Bandholtz nagy tisztelettel beszél a magyarokról: "A magyaroknak valóban sok hibájuk van, legalábbis amerikai szempontból, de annyira fölötté állnak bármelyik szomszédjuknak, hogy az ország feldarabolásának folytatása emberiség elleni bűntett."³³

A két háború közötti időszakban, a kedvezőtlen nyugati megítélés és közhelyek az alábbi két tényezőnek voltak köszönhetőek. Először is a Nyugat felfogása a magyarokról, mint alsóbbrendű és maradi fölfogású emberekről, akik politikai álmvilágban élnek, nem változott. A magyar politikai konzervativizmus jellemzőit, mint például a *díszmagyart*, a magyar főurak ünneplő ruháját, a parasztok oligarchikus elnyomását, az általános választójog hiányát, Magyarország ősi alkotmányát, a Szent Korona tiszteletét, a Monarchia intézményeihez való ragaszkodást és a királyi uralom visszaállítását különleges és idegenszerű, de ugyanakkor meglehetősen elmaradott dolognak tekintették. Másodszor, a nyugati hatalmak Magyarország küzdelmét a Trianoni Egyezmény felülvizsgálatára bomlasztónak ítélték és fenyegetőnek az európai hatalmi egyensúlyra és békére nézve. Nyugaton csak a Lord Rothermere, akkoriban a *Daily Mail* tulajdonosa, köré csoportosult brit konzervatívok támogatták komolyan a magyar revizionizmust.³⁴ A politikai konzervativizmusnak és a revizionista mozgalom céljainak egybeolvasztása vezetett ahhoz a nyugati megítéléshez, amely szerint a magyarok "soviniszták", "irredenták", "revizionisták" és "bosszúvágyók".³⁵ Igazából a régi megítélés megmaradt, néhány új változattal kibővülve.

A II. Világháború idején, Magyarország a náci Németország szövetségese volt, habár a magyarok nem követték készséggel a náci által kiadott összes parancsot. A háború után azonban a magyarokról megint úgy vélekedtek, mint akik azonosították magukat a német hegemoniával. Magyarország ismét az "első számú csatlós" megbélyegzést kapta, és a náci Németország "leghűségesebb szövetségeseiként" üdvözölték annak ellenére, hogy Magyarország megtagadta a katonai és logisztikai segítségnyújtást a németeknek, amikor Lengyelország lerohanására mentek 1939-ben; annak ellenére, hogy 1943. augusztus 17-én Törökországban titkos egyezményt írt alá Nagy-Britannia és Horthy admirális kormánya, amelyben kijelentik, hogy Magyarország megadja magát a nyugati szövetségeseinek abban a pillanatban, amint elérik az ország határait; annak ellenére, hogy magát Magyarországot is elfoglalták Hitler csapatai 1944. március 19-én; mind ama segítség ellenére, amelyet az egész háború során a német hadifogoly-táborokból megszökött szövetséges csapatokhoz tartozó (nevezetesen lengyel és francia) hadifoglyoknak nyújtott; a nyílt együttműködés ellenére, amelyet Magyarország szlovák, román és horvát szomszédai folytattak Németországgal, és végül

³² Lukács, 1988

³³ *Undiplomatic Diary*, by the American Member of the Inter-Allied Military Mission to Hungary 1919-1920 Maj. Gen. Harry Hill Bandholtz, USA, Fritz-Konrad Krüger (szerk.), New York, 1933, 362

³⁴ Ld Romsics Ignác, *Bethlen István*, Budapest, 1991, 181-183

³⁵ Hasonló értelmezést ld. Bibó István, A mai külföld szemlélete a magyarságról, 1936, in: *Válogatott tanulmányok 1935-1944*, Budapest, 1986, 155

gróf Teleki Pál miniszterelnök öngyilkossága ellenére, amelyet tiltakozásul a magyar önállóság megsértésellen követett el.³⁶

John Flourney Montgomery - aki az Egyesült Államok budapesti nagykövete volt 1933 és 1941 között - *Hungary, the Unwilling Satellite* (Magyarország, a kelletlen csatlós) című könyvében egyáltalán nem tudta megváltoztatni a Magyarországról, mint a náci Németország "leghűségesebb csatlósáról kialakult" képet.³⁷ E művében, amely személyes benyomásokra és tapasztalatokra épül, Montgomery vázolja Magyarország érzékeny geopolitikai helyzetét a II. Világháborút megelőzően. Montgomery szerint, Hitler dühös volt a magyarokra, mert a háború alatt semmiféle erőfeszítést nem tettek a zsidók kiirtására. Amíg a magyarok saját kezükben tartották sorsukat, vagyis, amíg a náciak el nem foglalták az országot 1944. márciusában, el tudták hárítani részvételüket a magyar zsidók megsemmisítésében.³⁸ Raul Hilberg, a holokausztról szóló, *The Destruction of the European Jews* (Az európai zsidók elpusztítása) című mértékadó mű szerzője, megjegyezte hogy "1944-re csak egyetlen fontos terület maradt érintetlen. Ez a terület Magyarország volt és 750,000 zsidó túlélő volt a határain belül. Amikor a magyar zsidók a tengelyhatalmi Európa térképére néztek 1944 elején, láthatták, hogy körülöttük mindenütt a zsidó közösségeket már megtámadták és elpusztították" és "1944 márciusában ... a németek lerohanták az országot és a katasztrófa, elérte a zsidókat."³⁹

A német megszállás alatt Horthy tengernagy maradt Magyarország kormányzója, vállalta ennek teljes szegényét, és minden tőle telhetőt megtett, hogy mentse, ami menthető. 1944. június 26-án Horthy kibocsátott egy dekrétumot, amelyben elrendelte a zsidók deportálásának leállítását Budapestről, ahol a legtöbb magyar zsidó élt. A zsidók deportálása azután kezdődött, hogy a náciak magukhoz ragadták a hatalmat Magyarországon, és bábkormány állítottak fel a nyilaskeresztes mozgalomból toborzott magyar fasisztákból.⁴⁰ A csendőrség országos vezetői, akik együttműködtek a németekkel, úgy döntöttek, hogy semmibe veszik Horthy parancsát, és tovább akarták folytatni a kitelepítéseket. 1944. július 6-án Horthy egy második dekrétumot is kibocsátott, megparancsolva a magyar hadseregnek, amelyben volt egy páncélos hadosztály is, hogy akadályozza meg a csendőrséget a Budapesten maradt 200,000 zsidó deportálásában. A csendőrség erőit visszavonták a városból, így elkerülték a fegyveres összeütközést a hadsereggel, és a zsidók kitelepítése abbamaradt.⁴¹

Magyarország szovjet-orosz megszállásának idején, a kedvező nyugati képek kerültek ismét előtérbe. Az 1956-os magyar forradalom megerősítette a képet, amely a magyarokat az európai értékek és szabadságjogok bátor, hősi védőiként mutatta, akik kitartanak a Keletről érkező, elnyomó barbársággal szemben. A magyarok képessége, hogy túléljék még a legnehezebb időköt is, arra indította a Nyugatot, hogy a Kádár-rendszer utolsó éveiben Magyarországot a "szocialista tábor legvidámabb barakkjaként" jellemezze. Azonban ezek a kedvező nyugati képek is néha még együtt jártak a régi kedvezőtlen megítéléssel, amely kitartott a magyarok "sovínisztának" és "irredentának" való megbélyegzése mellett. Vegyük például a befolyásos amerikai szenátor, Daniel Patrick Moynihan sajátos véleményét, amelyben azt állítja, hogy "1956-ban Mindszenty József bíboros menedéket kért a budapesti Amerikai Nagykövetségen, ahol aztán 15 évig maradt. Legalább olyan jól emlékeznek rá a Woodrow Wilson felé és a Versailles-i Békéegyezmény miatt érzett keserűségéért, mint anti-kommunizmusáért", és hogy "a magyar közvélemény nyíltan irredenta volt a marxista uralom utóbbi éveiben."⁴²

A magyarokról alkotott torzkép konzervatív, nem-demokratikus hagyományokat emleget, nacionalizmust és antiszemitizmust, a mélabút mint magyar nemzeti jellemvonásáról, a magyarokat, mint Közép-Európa bajkeverőit és mint németbarátokat. A befolyásos helyzetű nyugatiak, akik támogatják a magyar ügyet, jóval

³⁶ Ld. De Daruvar, 178-179

³⁷ Ld John Flourney Montgomery, *Hungary, the Unwilling Satellite*, New York, 1947

³⁸ Montgomery, 2.4 fejezet

³⁹ Ld Raul Hilberg, *The Destruction of the European Jews*, New York, 1985, 796-797

⁴⁰ Ld. a II. Világháború befejezéséről és a zsidók magyarországi üldözéséről Perry Pierik, *Hungary 1944-1945, The Forgotten Tragedy*, Nieuwegein, 1996

⁴¹ További részletekért ld. Gosztonyi Péter svájci-magyar történész mértékadó munkáját, *A magyar honvédség a második világháborúban*, Budapest, 1992, 152-155

⁴² Daniel Patrick Moynihan, *Pandemonium, Ethnicity in International Politics*, Oxford, 1993, 72

kevesebben vannak. Az erőteljes kapcsolatok Magyarország és a Nyugat között, mint például magyar diákok tömeges képzése protestáns egyetemeken Svájcban, Németországban és Hollandiában a 16. és 18. századok között, a politikai menekültek 1949/49-ben és 1956-ban, akik Nyugat felé áramlottak, továbbá az olyan nyugati "szemtanúk", mint például Harry Hill Bandholtz vagy John Flournoy Montgomery személyes beszámolói nem nagyon tudtak javítani ezen a képen.

A legutóbbi években, a kommunizmus 1989-ben történt bukását követően, Magyarország nyugati megítélése ismét kedvezőtlen lett. Ez leginkább a kommunista időszakban elfojtott nemzeti hagyományok és önazonosság újraéledéséhez kapcsolódik. Nyugati politikusok és döntéshozók gyanakodnak, és tartanak attól, hogy az ilyen újjáéledések revizionizmushoz vezetnek és hogy Magyarország támogatni fogja Németország növekvő hatalmát Európában. Magyar politikusok által tett kijelentések, mint például Antal József néhai miniszterelnöké, mely szerint lélekben ő tizenöt millió magyar miniszterelnökének érzi magát, és olyan nemzeti események, mint Horthy admirális újratemetése, egyértelműen felélesztik a Nyugat gyanúját Magyarországgal szemben. Ez viszont újra előtérbe hozza a magyarokról alkotott elítélő nyugati képeket és közhelyeket.

A magyarok képe saját magukról

A huszadik században két fontos történelmi esemény alakította a magyar nép sorsát. Az egyik esemény a Trianoni Békeegyezmény aláírása az I. Világháború után 1920-ban, a második pedig az ország szovjet-orosz megszállása a II. Világháborút követő időszakban. A Trianoni Egyezmény, amelyet részletesen megvizsgálunk a könyv második részében, szétrombolta az ezeréves magyar államot, és öt részre osztotta a magyar nemzetet, melynek jól ment a sora a múlt század második felében, az osztrák-magyar kettős államiság alatt. Trianon után a magyarok - saját szülőföldjükön a Kárpát-medencében - állampolgárai maradtak annak, ami a megcsönkített Magyarországból maradt, de ugyanakkor át is vették őket az utódállamok: Ausztria, Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia. A magyar nemzet szétszórt tagjait arra kényszerítették, hogy különállásra törekvő rendszerekhez kötődjenek, és ez a helyzet csak időszakosan vált könnyebbé, amikor a II. Világháború előtt és alatt a magyarokat rövid időre sikeresen újraegyesítették. Számos magyar számára az önrendelkezési jogsúlyos korlátozást szenved 1920 óta, és nincs biztosítékuk arra, hogy alapvető emberi jogukat elismerik; azóta "kisebbségekként" kezelik őket, holott a Kárpát-medencében, saját szülőföldjükön, a magyarok többségben vannak.

Amikor a II. Világháború befejeződött, a Szövetséges Hatalmak átadták Magyarországot Szovjet-Oroszország hódító-terjeszkedő rendszerének. A magyarokat kényszerítették, hogy "integrálódjanak" a kommunista hatalmi blokkba, amely akkor már kiterjedt egész Közép- és Kelet-Európára, a Szovjetunió irányítása alatt. Ennek a hatalmi gépezetnek, amelynek üzemanyagát a nemzetközi kommunista eszmerendszer szolgáltatta, az volt a fő célja, hogy kitörölje a magyar nemzeti azonosságot és műveltséget. Az elnyomó, zsarnoki rendszer lecsapott a magyar társadalompolgári térfelére, egy olyan társadaloméra, amely virágzott a két háború közötti években, és jókora nemzeti öntudatot sugárzott. 1956-ban, amikor Magyarországon a mindenki által gyűlölt Rákosi Mátyás, más néven "véreb", által vezetett sztálinista rémuralom elviselhetetlenné vált, a magyarok végre felkeltek az elnyomó ellen. Miután a forradalmat leverték, több százezer magyar hagyta el hazáját és települt le a világ számos pontján, így alkotva hatalmas magyarszóróványt. Csak a szovjet-orosz támogatásnak köszönhető, hogy a kommunista rendszer hatalomban maradhatott. Magyarországon, a kommunizmus létrehozott egy elemeire szétesett társadalmat, amely hatalmi-politikai szempontból "pontos" másolata volt a feudális rendszernek. A magyarfőurakat, akik korábban uralták és kihasználták a megfélemlített tömegeket, most a kommunista apparatcsikok váltották fel, akiket Kádár János pártfőtitkár, aki áruló volt a magyar forradalom idején, és az ő hívei vezettek.

A magyarok, akik a határ túloldalán Felvidéken (Csehszlovákia), Kárpátalján (Szovjetunió), Erdélyben (Románia), a Délvidéken (Jugoszlávia) és Burgenlandban (Ausztria) éltek, még súlyosabb megpróbáltatásnak voltak kitéve a II. Világháború után. Az utódállamokban a magyarok erőszakos, nacionalista, magyarelles elnyomás alatt éltek, amelyet könyörtelen egyneműsítő és kegyetlen beolvasztó folyamatok jellemeztek. A magyarlakta területeket, amelyeket felosztottak az utódállamok között az I. Világháború után, állandó jelleggel bekebelezték. Az erőszakos beolvasztási politika mögötti cél nem kevesebb volt, mint hogy teljesen felszámolják a magyar közösségeket a különböző országokban. A győztes szuperhatalmak segítségével és a nemzetközi kommunizmus leple alatt a magyar-gyűlölők esélyt kaptak terveik megvalósítására. Valóban ironikus, hogy amikor a fal leomlott Berlinben, és a vasfüggönyt felszámolták, ez a gyűlölködés nem ért véget. Erre a tárgyra vissza fogunk térni, és részletesen kifejti a könyv következő részében.

Miután a kommunista világ "összeomlott", a magyarok azt tapasztalták, hogy a Kárpát-medencében minden téren a peremvidékre szorultak. A magyar "elit", azok, akik Kádár kommunista rendszerét, a pártapparátust alkották, az egyoldalú Keletre irányultságot egyoldalú nyugati irányultságra váltották. Az 1989-et követő időszakban a nemzetközi kommunista eszmerendszert gépiesen felváltotta a nemzetközi globális nézet. Ezek az irányultság- és világnézetbeli változások semmiféle változást nem hoztak a meglévő belső hatalmi-politikai és mikrogazdasági szerkezetekben, amelyek leginkább a feudális rendszerekre hasonlítanak:

- az állampolgároknak kevés befolyásuk van a hatalomgyakorlásra;

- a jogrendszer nem működik. Nagyon sok állampolgár számára, akik igénybe akarják venni a rendszert, a pénzügyi küszöb túl magas. Legalább 5000 forintnyi összeg szükséges ahhoz, hogy egy ügyet bíróság elé vigyenek, és ezt az összeget a legtöbb állampolgár nem engedheti meg magának. (1995-ben az átlagos havi jövedelem 15,000 forint volt);

- több esetben a lakosság nem tudott népszavazást szervezni, habár az alkotmány által előírt 100,000 aláírást összegyűjtötték. Például a volt kommunistákból és baloldali liberálisokból álló Horn-kormányának sikerült megakadályozni egy népszavazást az elhalasztott EXPO-ról, az 1996-ra tervezett világkiállításról;

- a hírközlő szervek megfoghatatlan hálózatot alkotnak, amelyet részben kommunistacégek, például olajvállalatok támogatnak;

- a magyar lakosság peremvidékre sodródása rossz hatással van az ország általános légkörére, és részben felelős az öngyilkosságok és az iszákosok nagy számáért;

- a magyaroknak alig van valami gazdasági vagyontárgyuk, amivel rendelkezhetnek. A kommunisták által elvett vagyon csak kis része került vissza magántulajdonba, így a tulajdonosok nem igényelhetik vissza jogos tulajdonukat;

- nincs erős és független szakszervezet. A szakszervezeti szövetség a Magyar Szocialista Párt (MSZP) egyik szárnya, azé a párté, amely a régi kommunista párt utódjaként jelenleg hatalmon van;

- a polgári társadalom jórészt a peremvidékre szorult;

- az összes fontos politikai döntést a színpalak mögött hozzák. Gyakran a kéz tények elé állítás politikáját alkalmazzák;

- azoknak, akik a magyarok érdekeit képviselik a határ túloldalán, kevés hatalmuk van ahhoz, hogy érdemben befolyásolják a tárgyalásokat a magyarok jogairól, Magyarország és a szomszédos államok között.

Az utódállamokban a titokban magyarellenes rendszereket nyíltan magyarellenes rendszerek váltották fel. Ezek a rendszerek nem félnek szavazóik mozgósításától magyarellenes programokkal. Ezenkívül nem féltek attól sem, hogy valóra váltsák ezeket a terveket; ez nagyon is világossá vált, amikor 1990. márciusában magyarellenes pogromot rendeztek Marosvásárhelyen (Tirgu Mures). Ezt részletesebben tárgyaljuk a második részben.⁴³

A magyarok máig képtelenek voltak kiutat találni rettenetes helyzetükből. A mostani magyar gondolkodás alig megy tovább annál, hogy a "visszatérés Európába" jelszavát népszerűsítse, amelynek semmi jelentése nincs. Azt remélik, hogy az Európába való meneküléssel, a Trianon által okozott minden nemzeti kérdés, és a rossz kommunista irányításból származó minden politikai-gazdasági probléma valahogyan varázslatosan megoldódik. A magyar politikusok még nem unták meg a "jósomszédi" viszony dicséretét kántálni, holott saját részükről a környező államok mindent megtesznek, hogy a magyarok kárára fejlődjenek erőszakosan terjeszkedő politikával, amely a Kárpát-medence közepe felé irányul.

Amikor a magyarok minden oldalon - még Magyarországon is - történő háttérbe szorításáról van szó, akkor a közvetett haditervek teljes sorát bevetik. Szlovákia például nagyon hatékonyan alkalmaz környezeti fegyvereket, amelyeket Magyarország köré telepít ebben az állandó magyarellenes harcban. Egy új vízerőmű építése a Dunán Bösnél (Gabčíkovo), és a Duna folyásának elterelése Szlovákia javára a szlovákok kezébe új fenyejtő eszközöket adott a magyarokkal szemben. Saját részükről a magyarok nem tettek semmiféle lépést, hogy megakadályozzák ezeket a romboló tevékenységeket a magyarok szülőföldjén Dél-Szlovákiában, azon a területen, amelyet Csallóközként ismernek (Žitny Ostrov), és ahol most a magyar gazdálkodóknak vízellátási gondjaik vannak. Magyarország azért sem tiltakozott, hogy a szlovák-magyar határt megváltoztatták Szlovákia javára. Az ilyen nemtörődomségnek súlyos következményei lesznek, hiszen Nyugat-Magyarország ivóvízkészletei nyilvánvalóan komoly veszélybe kerülnek. Ezenközben folytatódik a hadjárat Magyarország körbezárására és elszigetelésére környezeti fegyverek segítségével. A szlovákok bejelentették tervüket, hogy atomerőművet építenek a Dunán. Az erőmű hasonló típusú lesz, mint az, amelyik Csernobilban szétolvadt. Mohi határvárosban építenék meg, amely körülbelül 140 km-re északra fekszik Budapesttől. Ha szükséges, akkor orosz forrásokat fognak felhasználni, hogy fedezzék a beruházás költségeit. A magyarok tehát számíthatnak arra, hogy gyakran fog feléjük fújni a radioaktív szél.

⁴³ Előd Kincses, *Black Spring*, Budapest-München, 1992

50 éve már annak, hogy a kommunista rendszer módszeresen próbálja kiirtani a magyar nemzeti kultúra és önazonosság nyomait is. Ennek a rombolásnak a legszörnyűbb példája az volt, amikor az ötvenes években a magyar titkosrendőrség, az ÁVH, féktelen testi erőszakot alkalmazott saját polgári lakosságával szemben. Sok embert megöltek a kihallgatások során vagy munkatáborokba, például Recskre, telepítettek, mert azzal gyanúsították őket, hogy rokonszenveznek Titóval vagy a Nyugattal, mert azt gondolták, hogy keresztény vagy demokratikus eszményeket támogatnak, vagy mert egyszerűen magyarok voltak. Eltekintve a testi erőszaktól, amely valamennyire csökkent a kommunizmus utolsó időszakában, mindig jelen volt valamiféle lélektani megfélemlítés. Ez utóbbi főként az előző fejezetben részletezett elítélő közhelyek és képek sulykolásából állt.

A kommunista Magyarország hírközlő szerveiben és tudományos köreiben a magyar embereket alsóbbrendűnek és durvának ábrázolták. Azt állították, hogy visszahúzó szerepet játszottak a történelemben, amely aztán kollektív fasizmushoz vezetett, vagyis ennek magyar változatához "Horthy fasizmus" néven. Valójában ezt a kifejezést a román diktátor, Ceausescu propagandagépezete találta ki és használta először. (Lásd az erdélyi magyar történész, Demény Lajos tanulmányát az alábbiakban.) A magyar kommunisták később nagy örömmel vették át ezt a jelmondatot. Azonkívül, hogy megpróbálták valóban megcsonkítani a magyarok önmagukról alkotott képét, a kommunisták törekedtek arra is, hogy állandóan rossz légkört teremtsenek az országban és a Kárpát-medencében lakó magyarok között, remélve, hogy ily módon sikeresen elnyomhatják őket. A magyarokat "örök vesztesként" festették le, olyan emberekként, akiknek mindig a rossz oldalra sikerült állni. Azt mondták róluk, hogy pesszimista emberek, akik hajlamosak az öngyilkosságra, művi vetélésre, mértéktelen szeszfogyasztásra, nincsenek pontos elképzeléseik, se terveik a jövőre nézve. A rendszeresen közzétett statisztikák, akár helyesek voltak, akár nem, mind azt célozták, hogy erősítsék ezt a kedvezőtlen képet. A néhai Göbbels harcmodorát alkalmazva, ezeket a "tényeket" addig sulykolták, amíg a magyarok tényleg kezdtek hinni alsóbbrendűségükben. Ennek következtében a magyar kultúra átítatódott borúlátással és boldogtalansággal. A főhely azoké lett, akik az elhagyatottság és elszigeteltség érzéseit öntötték szavakba vagy írásba, és a vesztesek is hasonló elsőséget kaptak. Magyarország tele van elbukott forradalmárokkal, például Kossuth, szobraival. A gulyás-kommunizmusnak kijáró elismerés ellenére, amely szerint Magyarország a "legvidámabb barakk", s amely körbejárta a világot, a kívülállók Magyarországot nem egy vidámság-kedvelő, hanem inkább meglehetősen befelé forduló és társadalmilag eléggé ingatag országnak látják. Ezek a magyarellenesei bélyegek és közhelyek rögzültek, és ma még mindig uralják a magyar önképet.

A magyarok még nem állnak készen arra, hogy erővel újjáélesszék biztató önképüket, önismeretre és önbecsülésre alapozva, amely magából a magyar műveltségéből nyer ihletet. Ez ma még nem lehetséges, és ennek az okát a következő fejezetben vizsgáljuk meg. Még most, ebben az 1989 utáni korszakban is tilalmas dolog kutatásokat végezni a magyar nemzeti azonossággal és kultúrával kapcsolatban. Az ilyen jellegű kutatásokat veszélyesnek tekintik. A kutatóintézeteknek és egyéni kutatóknak, akik erre a területre lépnek, számolniuk kell azzal, hogy a titkosrendőrség megfigyeli őket. A kommunista érdekcsoportnak, amely szinte sértetlenül vészelt át a politikai viharokat, semmi haszna nem származna a magyar azonosságműveltség és önazonosság felélesztéséből. A kommunisták tudják, hogy nincs jövőjük olyan országban, amely nemzetileg öntudatos. Európának azonban, amint ezt a következő fejezetben bemutatom, alapvető érdeke az ilyen jellegű fejlődés, ezért is nem nyugodhat bele abba, hogy elfogadja a magyar nemzeti műveltség és önazonosság üldözését.

Csakúgy, mint a kommunista időszakban, most Budapest érdekei ismét ugyanazok, mint Magyarország szomszédos államaiban a szélsőséges nacionalista keményvonalasokéi. Ezen nézet szerint a magyar önazonosság és műveltség felélesztése nehézségeket hozhat magával. Ilyen fejlemények magyar területi felülvizsgálat igényéhez vezethetnek, hatással lehetnek a volt budapesti kommunista vezetők hatalmára és helyzetére, tehát ők kétségbe vonnak mindent és bármit, ami az eredendő magyar azonosságműveltséghez és önazonossághoz tartozhat. Az alábbiakban kifejtem, hogyan is van az, hogy Magyarországon senki sem folytathat kutatásokat a nemzeti azonosság jellemzőiről, például a nyelvhez tartozó emberek számáról, az országot uraló érdekcsoport történelméről és társadalmi szerkezetéről.

Mielőtt módszeresen kifejteném ezeket a jellemzőket, először néhány általános megjegyzést tennék a nemzeti azonosságról. Mi is valójában a nemzeti azonosság? Anthony D. Smith szerint a nemzeti azonosság

az alábbi összetevőkből áll: (1) közös történelmi háttér, (2) közös mítoszok és történelmi emlékezet, (3) közös tömegkultúra, mint például a közös nyelv, (4) közös jogrendszer és (5) közös gazdasági keretek.⁴⁴

A nemzeti azonosságot ezenkívül még kapcsolni lehet az azonosság más fajtáihoz is, például osztály-, vallási vagy etnikai azonossághoz. Ezért van az, hogy a nemzeti azonosság alapvetően többmértékű fogalom. A múltban a magyar azonosságot a főúri osztály arisztokrácia őrizte, amely mellesleg nem kizárólag etnikai magyarokból állt. A nemzeti azonosság a meghatározás szerint nem mindig azonos értelmű az állammal vagy a hatalmi-politikai kerettel, mint a legtöbb nyugat-európai országban, ahol a politikai és kulturális közösség egy és ugyanaz. Nem mondhatjuk, hogy ez például érvényes a baszkok esetére. Politikai szempontból a spanyol és francia baszkok spanyol illetve francia állampolgárok, amelyek különböző államok területén laknak, de baszkokként azonosíthatók.

Nincs egyezés a magyar állam és a magyar nemzeti azonosság között. A magyar nemzeti azonosság térben és időben eltér a magyar államtól. Voltak magyarok még mielőtt megszületett a magyar állam. A Kárpát-medence elfoglalása előtt - ami hivatalosan AD 896-ban történt - és mielőtt a magyar államot megalapították, már létezett a magyar azonosság. A magyar nemzeti azonosság továbbá nem korlátozódik a jelenlegi magyar állam területére. A Trianoni Egyezmény óta jelentős számú magyar, akik a Kárpát-medencében laknak, valójában Magyarországon kívül élnek. Jelenleg számos magyar, akik ott élnek, ahol születtek, most hét különböző állam között vannak szétszórva (Ausztria, Szlovákia, Ukrajna, Románia, Kis-Jugoszlávia (Szerbia), Horvátország és Szlovénia). Stephen Borsody, magyar-amerikai történész találóan nevezte ezt az állapotot "felosztott nemzetnek".⁴⁵ Végül pedig, a jelen század nagy politikai felfordulásai miatt magyarok telepesek szóródtak szét az egész világon. Magyar társaságok a világnak csaknem ötven országából alkotják a Magyarok Világszövetségét. Azt mondhatjuk, hogy a magyarok együtt egy *globális faluban* élnek. A könyv harmadik részében, vázolni fogom a lehetőségeit egy ilyen *globális falunak*.

A kommunista uralom idején minden erőfeszítést megtettek, hogy a magyar azonosságot és kultúrát megfosszák lényegétől. A kommunizmus alatt a magyar azonosságot pusztán folklórnak tekintették. Abban az időben, két világnézeti elképzelést műveltek buzgón: a szocialista internacionalizmust és a kis magyar elkülönülést, amelynek az volt a célja, hogy a magyar azonosságot a jelenlegi magyar állam területének a határaihoz kösse. Ezek az elképzelések olyan mély gyökeret eresztettek, hogy még az 1989-es "bársony forradalom" után sem kaptak szavazati jogot a Magyarországon kívül élő *magyar állampolgárok*. Egy magyar államnak, amelynek van nemzeti politikája, mindenképpen a lehető leggyorsabban állampolgárságot kell ajánlani az etnikai magyaroknak, bárhol is legyenek a világban.

A kommunista rendszernek köszönhetően a csonkamagyarországi elkülönülés intézményei megszilárdultak, és az 1989-es változások óta nehéznek bizonyult ezeknek az ideológiáknak a kiirtása. A demokratikusan megválasztott Antall kormánynak, amely sok bírálatot kapott "nacionalista" politikájáért, nem sikerült létrehozni tudományos kutatóintézeteket komolyabb kutatások végzésére a nemzeti azonosság és kultúra jellemzőivel kapcsolatban. Homály és titokzatosság leple fedi a nemzeti azonosság és kultúra egész kérdéskörét. A nemzeti azonosság jellemzőivel kapcsolatos kutatást csak hatalmi-politikai keretben lehet végezni, ha lehet egyáltalán. Ez azt jelenti, hogy a magyar társadalom nem túl demokratikus, és még mindig nagyon uralja a tekintélyelvű politikai kultúra. A nemzeti azonosság és kultúra jellemzőivel kapcsolatos kutatás megtiltása komoly csatlakozási nehézségeket fog okozni. Csak azok a nemzetek képesek valamennyire ellenállni a robbanásszerűen, ellenőrizetlenül növekvő globális kultúrának, amelyek mélyen gyökereznek saját hagyományaikban és műveltségükben. Ha az európai egység megvalósul olyan országokban, amelyeknek nincsenek biztos gyökereik saját hagyományaikban és kultúráikban, akkor ezeknek a nemzeteknek a népei tömegesen fogják elhagyni szülőföldjeiket, megterhelve Európát példátlan mértékű népvándorlási nehézségekkel. Ezek a nemzetek képtelenek lesznek átalakításokat kérésztülvinni saját országaikban, mert hiányzik az ehhez szükséges alap és a rugalmasság. Végül pedig meg kell kérdeznünk, hogy egy ország, amelynek nagy hiányosságai vannak a nemzeti azonosság területén, számíthat-e teljesen európainak, ha Európát mint különböző nemzeti azonosságok együttesének tekintjük? Hogyan várhatjuk, hogy valamely nemzet harcolni fog helyéért Európában, ha a nemzeti azonosság területén messze lemarad?

⁴⁴ Anthony D. Smith, *National Identity*, New York, 1991

⁴⁵ Stephen Borsody, *The Hungarians: A Divided Nation*, New Haven, 1988

Hány magyar él a Kárpát-medencében?

A magyar önismerettel kapcsolatban fontos kérdést kell feltennünk: "Hány magyar él a Kárpát-medencében?" A kismagyar világnézet miatt nem engedték, és ma sem engedik, hogy megfelelő kutatások induljanak el ezen a területen. Az utódállamok törekednek arra, hogy statisztikailag csökkentse magyar lakosaik számát. Románia esetében például kényelmetlen tényre derült fény: 1920-ban a román többség Erdélyben 53,8% volt, míg a Kárpát-medencében (kivéve Horvátországot) a magyar népesség 54,5%-os többségben volt. Trianon óta az összes utódállam folyamatosan mindent megtesz, hogy meghamisítsa a népességi számadatait. Magyarországon ez a II. Világháború ideje óta történik így.

A Magyar Statisztikai Intézet által kiadott folyóirat cikket közölt 1991. októberi számában a következő címmel: *Erdély népessége, anyanyelvi összetételének alakulása*.⁴⁶ Jónás Endre magyar-német származású statisztikus cikkében, *A romániai magyarság és a Statisztikai Hivatal hamis adatai*, élesen bírálta ennek a hivatalos testületnek a módszereit és eredményeit.⁴⁷ Jónás szerint a Statisztikai Hivatal két nyilvánvaló célja az volt, hogy mesterségesen csökkentse a magyarok számát, és ennek megfelelően mesterségesen földuzzassza a románok számát.

A Statisztikai Hivatal azt állítja, hogy az erdélyi magyarok körében a természetes szaporodás 1910 és 1956 között 1.023 % volt és úgy becsüli, hogy jelenleg körülbelül 2 millió magyar él a térségben. Jónás úgy véli, hogy ezek a számadatok megbízhatatlanok a következő okok miatt. Az erdélyi magyarok, nevezetesen azok akik Szabolcs, Szatmár, Bihar megyékben és Székelyföldön élnek, hagyományosan nagyon termékenyek. Ezenkívül a magyaroknak magasabb a természetes termékenységi szintjük, mint az erdélyi románoknak, végül pedig az Erdélyben élő magyaroknak hosszabb a várható élettartamuk, mint az erdélyi románoknak. Ezen adatok alapján - nem megyünk bele az apró részletekbe - Jónás arra a következtetésre jut, hogy valójában 2,798,000 romániai magyar van, közülük 2,414,000 él Erdélyben. Így tehát 28.5 %-os eltérést találhatunk Jónás eredményei és a Statisztikai Hivatal számadatai között.

Háromféle mód van románok számának mesterséges növelésére és a magyarok számának csökkentésére. Először is a cigánylakosság nagyságának, a csángó-magyarok (a Moldvában élő magyarok) számának meghamisítása, és a zsidók, illetőleg a Yiddish anyanyelvűek létszámának meghamisítása. A Statisztikai Hivatal ezeket az adatokat hivatalos román forrásokból szerzi meg. Másodszor, Jónás összesen 860,000 főben állapítja meg azoknak a számát, akik nem esnek sem a román, sem a cigány, sem a magyar, sem a német besorolás alá. A hivatalos adatok szerint ezek az etnikai csoportok összesen 650,000főt tesznek ki, vagyis 26 %-os eltérés van a két becslés között. Harmadszor pedig Jónás azt állítja, hogy 2.3 millió cigány él Romániában. A Statisztikai Hivatal ezeket a cigányokat egyszerűen közönséges románokként könyvelte el.

Jónás szerint ezek a hivatalos források 763,000 magyart, 2,300,000 cigányt és 210,000 egyéb nem román származásút egyszerűen eltüntetnek, ugyanakkor a románok teljes létszámát 3,273,000-re emelik. Jónás arra a következtetésre jut, hogy Trianon óta a romániai népesség 25,8% elnyomott kisebbséget alkot, ami Romániát Európa utolsó gyarmati birodalmává teszi.

Vizsgáljuk meg közelebbről, hogyan használják fel hivatalos magyar kormánysszervek a Kárpát-medencében élő magyarok számával kapcsolatos statisztikai adatokat. Két fontosabb tanulmány született ebben a tárgyban, az egyiket Kocsis Károly földrajztudós-térképész és munkatársa, Hodosi Eszter készítették, *Magyarok a határainkon túl* címmel.⁴⁸ A másik tanulmányt Glatz Ferenc történész és munkacsoportja készítette, *Kisebbségek Kelet-Közép Európában; történelmi elemzés és politikai javaslat* címmel. Mindkét tanulmány ugyanazokat a többé-kevésbé felületes adatokat használja, mint amelyeket a Statisztikai Hivatal is fölhasznál. Kocsis becslése szerint körülbelül kétmillió magyar él Erdélyben, Glatz ezt a számot 2.1 millióra becsüli. Sem Kocsis, sem Glatz nem fejti ki, hogyan jutottak ezekhez a számadatokhoz, és egyáltalán nem próbálnak feltárni más utakat, amelyekkel esetleg más következtetésre lehet jutni. A két kutatásból származó mindkét könyvet jó minőségű térképekkel látták el, amelyekre a Kárpát-medencében szétszóródott magyarok számát jelző kétes adatokat vetítették. Meg kell kérdeznünk, hogy magyar tudósok,

⁴⁶ Erdély népessége, anyanyelvi összetételének alakulása, *Statisztikai Szemle*, 1991. október

⁴⁷ Jónás Endre, *A romániai magyarság és a Statisztikai Hivatal hamis adatai*, *Kapu*, 1992. nr.12.

⁴⁸ Kocsis K. - Hodosi E., *Magyarok a határainkon túl*, Tankönyvkiadó, Budapest, 1991

akik a legkorszerűbb kutatási eszközökkel rendelkeznek, miért készítenek olyan térképeket, amelyek "hivatalos", de meghamisított számadatokon alapulnak. Ilymódon ezek a kutatók akadályozzák a magyar önismeretet, és akarattal vagy akaratlanul hozzájárulnak a szerbek, románok és szlovákok által terjesztett elítélő, szemnek szóló hírveréshez.

A magyar nyelv és az eredetmondák

A közös nyelv ismerete és használata egyike a nemzeti azonosság jellemzőinek, de a nyelv önmagában nem elegendő ahhoz, hogy egy ország nemzetnek nevezhesse magát. A hollandok és a flamandok közös nyelvet beszélnek, de nem tekintik magukat egy és ugyanazon nemzethez tartozó népnek. A francia, német és olasz svájciak különféle nyelveket beszélnek, de magukat ugyanazon nemzethez tartozónak tekintik. Tehát ha ezek a különböző nyelveket beszélő emberek mind svájciak, ez megcáfolja a német filozófus, Herder tételét, amely szerint "a nemzetiség a nyelvben él". Ez az elmélet nyilvánvalóan nem mindig igaz. Habár a nyelv a nemzeti azonosság egyik jellemzője, nem mindig szükségeszerű előfeltétele a nemzet kialakulásának.

Akár nemzetet alkotnak, akár nem, azok az emberek, akik közös nyelvet használnak, bármikor együtt dolgozhatnak intézményi keretben, hogy a helyesírási, nyelvtani és szóhasználati kérdésekben előmozdítsák az egyöntetűséget. Pontosan ezzel a szándékkal hozták létre a hollandok és flamandok a Hollandiai Nyelvi Egyesületet. A Hollandiai Nyelvi Egyesület olyan szervezet, amelyet mindkét ország Művelődésügyi Minisztériuma támogat. A megfelelő munkacsoportok nemcsak kormánytisztviselőkből állnak, hanem nyelvészekből, irodalmi szakértőkből és a társadalom képviselőiből.

Úgy vélem, a Hollandiai Nyelvi Egyesület mintájára a lehető leggyorsabban egy Magyar Nyelvi Egyesületet kellene létrehozni. A tény, hogy ez még nem történt meg, jelzi, hogy a hatóságok Budapesten nem érzik szükségesnek a magyar nyelv helyzetének megszilárdítását a Kárpát-medencében. Természetesen, a Kárpát-medencében élő magyaroknak minden joguk megvan ahhoz, hogy megkapják a lehetőséget saját anyanyelvükkel kapcsolatban intézményes vita folytatására. A magyar nyelvre nincs kizárólagos joga a Magyarországon élő magyaroknak. Ha létrejöhetne, számos izgalmas kérdést vizsgálhatna meg egy ilyen Nyelvi Egyesület.

Kezdeként ez a javasolt Nyelvi Egyesület megpróbálhatná kideríteni, hogy a Kárpát-medencében beszélt magyar nyelv miért ennyire egységes. Kevés nyelvjárási különbség van a magyarban. Az intézet megvizsgálhatná a nyelvi kapcsolatok jellegét és hatásait a magyarul beszélők és más nyelvűek között a Kárpát-medencében. Például erdélyi nyelvészek megfigyelték, hogy az erdélyi magyar nyelvben a hosszú magánhangzókat rövidebben ejtik, mint a bárhol másutt beszélt magyarban, és ez a román befolyás közvetlen következménye. Ez nagyon fontos megfigyelés, mert a magánhangzó hosszának a magyarban jelentésmegkülönböztető szerepe van. Ennek következtében a magánhangzók rövidítése nehézségeket okozhat a magyar nyelvű érintkezésben. A Magyar Nyelvi Egyesületnek meg kellene majd vizsgálnia, hogyan ellensúlyozzák ezt a helyesírási rendszerben. A Nyelvi Egyesület eldönthetné ezt a kérdést úgy, hogy a hosszabb magánhangzókat két betűvel fejezné ki, nem pedig egy betűvel és azon ékezetrel, ami a mostani gyakorlat.

A magyar alkotmány egyik nagy hiányossága, hogy nem határozza meg az ország hivatalos nyelvét. A legtöbb európai ország alkotmánya ezt világosan tartalmazza. Az ebben illetékes hatóságok szerint ez Szent Istvánnak abból az alapelvéből ered, mely szerint "csak egy nyelvet bírni, az országot gyengévé és sebezhetővé teszi." Szent István soknyelvűbölcsélete még jól is hangzik, de nem szabad elfelejtenünk, hogy bár elgondolása jól bevált ezer éven át, de később rácăfolt Herder elmélete, a francia forradalom, és a Trianon által elképzelt, egységes nyelvű nemzet. A francia forradalom első kiáltványa nem a "szabadság, egyenlőség és testvériség" jelszavát követte, hanem inkább határozat volt, amely kimondta, hogy a francia nyelvet kell kötelezően beszélni az egész országban. Sajnos a mai korban, lehetetlen vezetni egy országot a Szent István által javasolt eszmények mentén. Kemény nyelvi háborúk folynak állandóan az Európai Unió kerekasztalai körül. Az összeütközés nemcsak a nemzeti azonosság megőrzésével kapcsolatos, de gyakorlati kihatása is van. Például hány és milyen nyelveken kell a gyártóknak a használati utasításokat megadni a

fogyasztók számára? Magyarország hiányosságai ezen a területen abból a tényből származnak, hogy nemzeti azonosságtudata gyakorlatilag nem létezik.

Magyarországon a magyar nyelv eredetét igazából csak a finnugor nyelvrokonságra vonatkozó föltevessel kapcsolatban tanulmányozzák. Tökéletes hittétellé vált a föltevés, mely szerint a magyar nyelv - és az akadémikusok szerint ennek megfelelően a magyar nép - a finn, észt, mordvin és más, kis eurázsiai nyelvekkel áll rokoni kapcsolatban. Ezt az elméletet először német származású kutatók, Josef Budenz és Hunfalvy Pál vetették fel a 19. század közepén, amikor kutatásokat végeztek indo-germán nyelvészeti keretben a Magyar Tudományos Akadémián. Az utóbbi kutató valódi német nevét, Hunsdorfer-t, Hunfalvyra magyarosította. A két személy az 1848/49-es magyar szabadságharc leverése után lépett színre, az úgynevezett Bach-korszak idején. Ez volt az az időszak, amikor Bécs a magyarokat engedelmisségre kényszerítette, és az osztrák kormányzó, Alexander Bach vaskézrel irányította és németesítette őket. Széchenyi gróf kétségbeesésében írt egy levelet a Magyar Tudományos Akadémia elnökségének; az akadémiát ő alapította azzal a céllal, hogy ott tanulmányozzák a magyar nyelvet és kultúrát. 1858-ban, miután száműzetésbe vonult a magyar sereg Világosnál történt leverése miatt, Széchenyi így panaszkodott: "S most még talán ezen utolsó igazán magyar intézet is ki legyen sarkából forgatva? Fájdalom, igen!"⁴⁹ Amíg Budenz és Hunfalvy nem tették közzé nézeteiket, egyetlen magyar nyelvész vagy történész sem vitatta soha a magyar nyelv és magyar nép rokonságát a szkíta népekkel, például a hunokkal és avarokkal.

A finnugor nyelvi kapcsolatoknak a felfedezését lélektani csapásként mérték a magyarokra, akiknek büszkeségét és küzdőszellemét részben mindig is feltételezett szkíta eredetük táplálta. Budenznek és Hunfalvynak szabad volt felhasználni a Tudományos Akadémia létesítményeit egy új magyar azonosság megalkotására – éppen a nyelv révén. Attól kezdve a magyarok finnugornak kellett hogy tekintsék magukat, és bárkit, aki tudományos elméleteket dolgozott ki e tantétellel szemben, "tudománytalannak" minősítettek ezek az urak és hasonszőrű társaik. Azokat, akik dolgozni merészeltek másféle nyelvrokonsági elméleten, azonnal *csodabogárnak*, különcnek kiáltottak ki. A finnugor nyelvrokonsági elméletet és az ezzel járó feltételezéseket az azonosságról a kommunista rendszer is elfogadta azon egyszerű okból, hogy ez a feltételezett eredet aláasta és semlegesítette a magyar azonosságot, mint politikai tényezőt, és így számára politikai támaszt biztosított.

Az új iskola társadalmi és politikai elfogadásra talált. A Magyar Tudományos Akadémia ma már csak olyan kutatókat fogad be, akik ehhez az irányzathoz tartják magukat, ami önmagában talán nem is olyan rossz dolog. Kuhn szerint csak akkor lehet valamely kutatási területen lehet előrelépni, ha már bebizonyosodott, hogy az adott nézetrendszer nem nyújt további lehetőségeket.⁵⁰ 130 évnyi kutatás után ésszerűnek látszik feltételezni: ezt a bizonyos paradigmát ma már sokan elutasítják, és vele szemben számtalan elmélet született. A következőkben bemutatok ezekből néhány példát.

A finnugor elmélet elsősorban szótani elmélet, tehát ebben a vonatkozásban jellegzetes terméke a nyugati műveltségnek. Századunk kezdete előtt a nyugati nyelvkutatás főként szókészlet-tani tanulmányokra összpontosított. A bibliai mondás által elvakítva: "kezdetben vala az Íge", Nyugaton az emberek alig fordítottak figyelmet a nyelvtani szerkezetre. Keleten ezzel szemben Panini indiai tudós mintegy 1000 évvel korábban elemezte a szanszkrit nyelvtani szerkezetét, mint ahogy nyugati tudósok ugyanezt tették.⁵¹ Mindazonáltal a finnugor nyelvelmélet még szótani szempontból is komoly hibákat tartalmaz.

- A finnugor nyelvelmélet rosszul van meghatározva. Úgyszólván lehetetlen csak finnugor nyelvekkel kapcsolatos szótani hasonlóságokat elkülöníteni és vizsgálni, figyelmen kívül hagyva más eurázsiai nyelveket, például az altáji nyelveket, a mongolt, török vagy tunguz nyelveket;

- Képtelenség finnugor hangtani törvényekről beszélni, amikor valójában inkább hangtani irányokról van szó. Nevezetesen az indogermán nyelvelmélet terén, ahol a hangtani törvény fogalmát először fölvetették, az ilyen elméletek többé már nem tarthatók;⁵²

⁴⁹ Széchenyi István gróf, *Levél az Akadémiához*, Felsődöbling No. 163, 1858. nov. 6.

⁵⁰ Thomas S. Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions*, Chicago, 1970

⁵¹ Frits Staal, *Universals*, Studies in Indian Logic and Linguistics, Chicago, 1988

⁵² Götz László, *Keleten két a nap I-II*, Budapest, 1991

- Az úgynevezett eredeti finnugor nyelv szókészleti elemeit véletlenszerűen következtették ki. Minden esetben a magyar szóalakokat származtatták kisebb finnugor nyelvekből, például a vogulok nyelvéből, nem pedig fordítva. Tekintettel a tényre, hogy a magyarok alkotják messze a legnagyobb csoportot a "finnugor" nyelvcsaládban, és ezen felül jókora államot is alkotnak együtt, ez az érv enyhén szólva gyenge lábakon áll;

- Björn Collinder svéd nyelvész *Comparative Grammar of the Uralic Languages* (Az uráli nyelvek összehasonlító nyelvtana) című művében a közös "finnugor" eredetű szavak számát, vagyis azokat a szavakat, amelyek a finnugornak tekintett nyelvekben közösek, legfőljebb 400-ra becsüli.⁵³ Ennek alapján a Magyar Tudományos Akadémia által adott becslés, mely szerint 1000 "finnugor" szónak vannak közös gyökerei, rendkívül magasnak tűnik, és mindenképpen további indoklást kíván. Továbbá meg kell jegyeznünk, hogy a javasolt közös szógyökök nem fordulnak elő minden finnugor nyelvben;

- Nincsenek írásos emlékeink a finnugor ősnyelvről, és ez lehetetlenné teszi a kikövetkeztetett finnugor szókészlet és az úgynevezett "hangtani törvények" okadatolását. Ezt a finnugor nyelvészek is elismerik. Hajdú Péter ezt írja *Finnugor népek és nyelvek* című művében: "mivel nincsenek szövegek a finnugor ősnyelven... ennek a nyelvnek a szókinccse és nyelvtani szerkezete teljességében és részleteiben is ismeretlen marad. Tehát csak azt tehetjük, hogy megpróbálunk helyreállítani egy feltételes finnugor ősnyelvet."⁵⁴ Nincsenek továbbá történelmi forrásaink azoknak az elképzeléseknek az alátámasztására, amelyek az ugor, volgai finn, stb. népekből álló finnugor közösség szétesése után feltételezhetően létrejött közösségekkel kapcsolatosak;

- A magyar nyelvtörténeti-etimológiai szótára (TESZ) sok ismeretlen eredetű alapszót tartalmaz. Feltehetjük a kérdést, hogy ezeket a szavakat miért nem ismerik el egyszerűen magyar szavaknak? Minden magyar szónak valamely más nyelvből kell származnia? A TESZ összeállítói szerint a magyar nyelvben aligha van szótani hasonlóság olyan nyelvekkel mint például a török vagy a sumér, holott ilyen párhuzamokat meggyőző módon mutattak be a témában készült számos más, feltáró jellegű tanulmányok.⁵⁵

Nyelvtani szempontból a magyar meglehetősen elkülönül a többi finnugor nyelvtől. Csakúgy mint az összes finnugor nyelv, a magyar is ragozó nyelv, de ez közös vonás nagyon sok eurázsiai nyelvben. Számos alapvető nyelvtani különbség van a magyar és más finnugor nyelvek között. Például igéknél az igekötő használata, amely oly jellegzetes vonása a magyar nyelvnek, és csak a magyarra jellemző. Finnugor nyelvészek is elismerik, hogy a magyar mondatтанilag elkülönül. Décsy Gyula, a Bloomington Egyetem munkatársa elfogadja ezt a felismerést, de tagadja, hogy bármilyen jelentősége volna. Úgy véli, hogy a számos nyelvtani különbségnek, amelyek a magyar és a többi finnugor nyelv között felmerültek, azon időszak az oka, amelyet vándorlással töltöttek az ősök a déli orosz sztyeppéken. Szerinte ennek a népvándorlási irányzatnak köszönhető a sok idegen elem és szerkezet, amely beépült a nyelvbe. Décsy elfelejti azonban jelezni, hogy mikor és hogyan történtek ezek a változások.⁵⁶ A finnugor guruk Magyarországon, Hajdú Péter és Domokos Péter, összeállítottak egy jegyzéket húsz tipológiai jelenségről a különféle finnugor nyelvekben.⁵⁷ Semmiféle jelentőséget nem tulajdonítottak annak a ténynek, hogy a felsorolt jelenségek közül egy sem fordul elő az összes finnugor nyelvben. Ezek után meg kell kérdőjeleznünk az ilyen "finnugor" tipológiák meggyőző erejét. Az ellenkező elmélet, vagyis hogy talán éppen a magyarok vándorlásai miatt őrizte meg nyelvük az eredeti elemeket, egyszerűen fel sem merül az ilyen jellegű vizsgálatokban.

Az egyetlen lehetséges következtetés az, hogy a finnugor nyelvrokonságra vonatkozó kikötések alapja nagyon ingatag. Meg kell mondanunk, hogy 130 évnyi kutatás ezen a területen, egy nagy tudományos

⁵³ Björn Collinder, *Comparative Grammar of the Uralic Languages*, Uppsala, 1960

⁵⁴ Hajdú Péter, *Finnugor népek és nyelvek*, Budapest, 1962

⁵⁵ Varga Zsigmond, *Ötezer év távlatából*, Debrecen, 1942; Kálmán Gosztonyi, *Dictionnaire D'etymologie Sumerienne et Grammaire*, Sorbonne, Paris, 1975

⁵⁶ Gyula Décsy, *Einführung in die Finnisch-Ugrische Sprachwissenschaft*, Wiesbaden, 1965

⁵⁷ Hajdú P.-Domokos P., *Uráli nyelvrokonaink*, Budapest, 1978, 127-128

intézmény, a Magyar Tudományos Akadémia keretein belül, meglepően kevés eredményt hozott. Módszertani aggályokat fenntartás nélkül elfogadtak, de az alapvető kérdések megválaszolatlanok maradtak. Ideje, hogy a mítoszt alaposan felülvizsgáljuk.

Egy vagylagos kutatási föltevés a magyar nyelv eredetéről esetleg először is kivehetné a magyart a finnugor nyelvcsaládból, annak felvetésével, hogy csak felszínes hasonlóságok vannak a magyar és a finnugor nyelvek között. Ezek után ésszerű lenne összehasonlítani a magyart azokkal a nyelvekkel, amelyekkel bizonyosan kapcsolatban állt a múltban, például a török nyelvekkel (csuvas), perzsa (alán), orosz és bizonyos kaukázusi nyelvekkel. Egy ilyen vagylagos föltevés tartalmazná – és tovább is fejlesztené – a nyelvi érintkezés és nyelvföldrajz vizsgálatát. Nemcsak szókészleti, hanem nyelvtani jelenségeket is figyelembe kellene venni egy ilyen vizsgálatban.

Magyarországon az emberek mereven ragaszkodnak ahhoz az elmélethez, hogy a magyar nyelv finnugor eredetű. Ez nyilvánvalóan több mint pusztán nyelvelmélet. A finnugor elmélet már több mint száz éve próbál új azonosságot adni a magyaroknak, egyfajta finnugor azonosságot, a szkíta vagy saját magyar azonosságuk helyett. A Domokos Péter által összeállított *Uralisztikai olvasókönyv* tele van olyan kifejezésekkel, mint "finnugor líra" és "finnugor irodalom".⁵⁸ Felmerül a kérdés, hogyan tudna egy mesterkélt és elvont nyelvelmélet alapot nyújtani bármilyen irodalmi elemzéshez? A válasz bizonytalan. Úgy tűnik, nemcsak "finnugor" irodalom, de "finnugor" népek is vannak, amint ez az MTI, a Magyar Távirati Iroda, által kiadott közleményből kiderül:

"A Finnugor Népek Világkongresszusának tanácsadó bizottságát, amely vasárnap Csongrádon ült össze, meglátogatta Göncz Árpád, Magyarország elnöke is. Húsz finnugor nép képviselői gyűltek össze, és megvitatták az előkészületeket a Második Világkongresszusra. A Finnugor Népek Világkongresszusát először Komiban, Oroszországban tartották 1992-ben. A következő összejövetelt 1996-ra tervezik. Mivel országunk 1100 éves fennállását ünnepli abban az évben, a Világkongresszus magyar tagozata úgy döntött, hogy a kongresszust az Ópusztaszeri Történelmi Emlékhely Árpád emlékművénél kell megnyitni." (MTI, 1994. július 4.)

Tehát a finnugor nyelvelmélet többet akar jelenteni, mint egy nyelvi elmélet, elméletet akar nyújtani a magyar nép eredetéről is, és így messzemenő hatással akar lenni a magyar azonosságtudatra. Mivel ez a nyelvi föltevés nem tudományosan megalapozott tényekre alapul, ezért ebben az esetben a *hagyomány kitalálásával* van dolgunk abban az értelemben, ahogyan ezt Hobsbawm antropológus leírta.⁵⁹ A múlt században számos nép számos kultúrában alkotott mítoszokat saját azonosságáról, eredetéről, és legtöbbször a célja az volt, hogy saját műveltségét, és mozgósítsa a nemzetképző erőket. A finnugor rokonságról szóló föltevés ebbe a csoportba tartozik, azzal a fontos különbséggel, hogy a finnugor azonosság és eredet mítosza nem a magyar kultúra felértékelésére irányul, hanem inkább a leértékelésére. Németek alkották meg ezt az eredetmítoszt a magyarokról, és rájuk erőltették egy olyan időszakban, amikor a magyarok a legsérülékenyebbek voltak. A finnugor mítosz célja az volt, hogy a magyarokat valami homályos, bizonytalan jellegű népekhez kapcsolják, mint a vogulok és osztjákok, akik az Urál térségében telepedtek le, és egyúttal utaljanak arra is, hogy éppen e térségben vannak a magyarok legmélyebb gyökerei. Ez a kivetített eredet közvetlen ellentmondásba került mindazzal, amit a magyar hagyományok, tündérmesék, krónikák, gesták, mítoszok és mondák mindig is sejtettek a magyarok eredetéről. Az összes ilyen forrás a magyarokat Nimród pátriárka leszármazottainak mondja, és a Kelet nagy harcos népeivel, a szkítákkal, hunokkal és türkökkel hozza rokonságba. A hagyományos hiedelmek szerint, a magyarok Eurázsia déli részéről származnak, de a finnugor hittétel szerint Eurázsia északi térségéből jöttek. A magyarok rokonsága a szkítákkal fontos volt a történelmükben. A hun-magyar folytonosság elmélete mindig is mozgósítani tudta a magyarokat a szorongató szükség pillanataiban, amikor a körülmények megkívánták tőlük országuk és a Kárpát-medence védelmét a betolakodókkal szemben. A németek és a Habsburgok pontosan ezt a küzdőszellemet akarták kitörölni a magyar azonosságtudatból, és ezt úgy akarták elérni, hogy az új, szelídebb finnugor azonosságtudatot varrják a nyakukba.

⁵⁸ Domokos Péter: *Uralisztikai olvasókönyv*, Budapest, 1977

⁵⁹ Lásd az Eric Hobsbawm és Terence Ranger (szerk.), *The Invention of Tradition*, Cambridge, 1983, című könyvben közzétett tanulmányokat

A magyar azonosságtudat megtámadása csak egyik oldala a történetnek. A németek és a Habsburgok ügyeltek arra, hogy erősítsék azoknak a népeknek a nemzeti azonosságát, akik a 19. század folyamán ébredtek nemzeti öntudatra, és akik a magyarokat körülvevő országokban éltek. Ily módon további nyomást gyakorolhattak a magyarokra. A bécsi udvar támogatta a mítoszt a szlovákok származásáról, a Nagy-Morva Birodalom mítoszt, valamint a románok mítoszt a dáko-román őseikről.⁶⁰ Az összes többi hatalmak, amelyek azóta megpróbálták állandósítani valamilyen együttállást a Kárpát-medencében a magyarok kárára, elfogadták ezeket a mítoszokat, nevezetesen a Nyugat a Trianoni Egyezmény óta, a szovjet-orosz kommunizmus pedig a II. Világháború után. Magyarországon fölhagytak a finnugor mítosszal a két világháború közötti időszak vége felé, amikor a magyarok nemzeti azonosságtudatba vetett hite kellőképpen helyreállt.

A Kárpát-medencében élő többi népekről szóló mítoszok, mint a dáko-román mítosz a románok vagy a Nagy Morva Birodalom a szlovákok számára, jellegzetes példái a *hagyomány kitalálásának*. A nagymorva mítosz azt állítja, hogy a szlovákok a nagymorvaktól származnak, akik jóval a 9. század előtt hozták létre az úgynevezett Nagy Morva Birodalmat. Érdekes megjegyezni, hogy ennek a képzeletbeli birodalomnak a déli széle pontosan a mai Magyarország közepét szelte át. A dáko-román mítosz azt állítja, hogy a jelenlegi románok a dákoktól és a rómaiaktól származnak, és hogy a románok így a magyarok előtt telepedtek le a mai Románia területén, ideértve Erdélyt is. Ilyen alapon állítják a románok, hogy történelmileg jogosultak Erdély területére, és joguk van az erdélyi magyarokat betolakodóknak tekinteni. Nyilvánvaló, hogy mindezek az eredetmondák egyetlen dolog bizonyítását célozzák, hogy bizonyos népek jóval a magyarok előtt letelepedtek a Kárpát-medencében, és ráadásul sokkal nagyobb területet foglaltak el, mint amekkorán ma a magyarok élnek. A szlovákok és a románok tehát ezt az érvet használják arra, hogy kimutassák: az ő őseik éltek előbb a Kárpát-medencében, és hogy joguk legyen saját magyar lakosaikat "betolakodóknak", másodrangú állampolgároknak tekinteni, és ennek megfelelően kezelni őket.

Ezeket a mítoszokat a szlovákok és románok eredetéről nem lehet tudományos érvekkel alátámasztani. Érdekes azonban, hogy a Trianoni Egyezmény óta hitelt adnak ezeknek a mítoszoknak a nyugati világban, sőt ezeket tartalmazzák is a lexikonok és tankönyvek. Kazár Lajos, ausztráliai magyar nyelvész könyvében, *Facts against Fiction: Transylvania - Walachian/Rumanian Homeland since 70 B.C.?* [Tények és koholmányok: Erdély mint a vlachok/románok szülőföldje Kr.e. 70 óta? Sydney, 1993], egybefoglalja az összes tudományos bírálatot, kritikát és érvet e tárgyban. Kazár szerint a jelenlegi románok és őseik, a vlachok 13. század előtti történelme a az egyik legellentmondásosabb kérdés a lexikonokban és tankönyvekben a Trianoni Egyezmény aláírása óta (1920). A tudománytárakban és történelemkönyvekben ezt a kérdést a következő címszavak alatt tárgyalják: Erdély, Walachia, Moldva vagy Románia. Ez a tény önmagában is azt sugallja, hogy ideje alaposan és bíráló szemmel felülvizsgálni az Erdélyről megjelent ismertetéseket.

Az 1920 óta megjelent lexikonokból véletlenszerűen kiválasztott "Transylvania" (Erdély) címszavak alapján Kazár arra a következtetésre jut, hogy a Trianoni Egyezmény óta Erdély mérete nagyon ingadozik a különböző forrásokban. Számos leírás szerint 60,000 négyzetkilométer. Az a terület, amelyet a szövetséges hatalmak Románia számára kijelöltek 1920-ban, 102,787 négyzetkilométer volt. Az ilyen eltérések önmagukban is jelzik az idevágó szövegekben található lehetséges hibaforrásokat.

Amikor a ma románokként, a 19. század második feléig vlachokként, dáko-románokként ismert nép azonosítására kerül sor, a lexikonok két táborra szakadnak. A dáko-román elnevezés nem jelenik meg a történetírásban egészen a 18. századig. (a) Egyrészt vannak tudománytárak, amelyek elfogadják a dáko-román folytonosság elméletet és a románok "történelmi jogát" Erdély benépesítésére, és (b) másrészt vannak olyan lexikonok, amelyek elutasítják a dáko-román elméletet és a románok "történelmi jogát" Erdélyre.

Akik az (a) elmélethez ragaszkodnak, azt állítják, hogy a vlachok/románok őseinek, vagy legalábbis őseik egy részének "Erdély", Walachia és Moldva volt a szülőföldje. Ezeket a lakosokat a római császár, Traianus küldte Dacia Traianus-ba. Az (a) elmélet hívei úgy vélik, hogy azokkal a dákokkal, akik túléltek Traianus rémuralmát, a latin nyelvű gyarmatosítók és légionáriusok új népet hoztak létre, az úgynevezett dáko-románokat. Ennek a népnek a csoportjai állítólag olyan területeken telepedtek le, amelyek Kr.u. 270-től nem

⁶⁰ További részletek erről a kérdéstről ld: Elemér Illyés, *Ethnic Continuity in the Carpatho-Danubian Area*, New York, 1988, 41-46

voltak többé a Római Birodalom részei. Az elmélet szerint a Kárpát-medence barlangjaiban megbújva éltek túl a népvándorlás pusztításait. A (b) elmélet támogatói elutasítják az (a) tábor állításait; vagyis elutasítják azt az elméletet, hogy a dáko-románok egyáltalán léteztek, és a később Romániaként ismertté vált területen éltek.

Az (a) tábor azt a tényt használja érvként, hogy a vlachok/románok latin szerkezetű nyelvet beszélnek. Rá kell azonban mutatnunk, hogy a nyelv szókészlete döntően nem latin jellegű. A (b) tábor szerint a vlachok/románok által beszélt nyelv a Balkán-félsziget délnyugati, déli térségében keletkezett. A középkorban különféle vlach államok jöttek létre a térségben, és még ma is számos etnikai aromán és meglenoromán él arra felé, akik fajilag hasonlóak a románokhoz.

A (b) tábor szerint a dáko-román folytonosság elmélet nem tudja megmagyarázni, miért nem találtak temetkezési helyeket, ha a "dáko-románok" a 3. század és a 13. század eleje között már feltételezhetően a térségben éltek. Ez az ezeréves hiány nemcsak Erdélyre vonatkozik, hanem Walachiára és Moldáviára is. Ezen területek egyikén sem találtak templomokat vagy más kegyhelyeket, ahonnan az állítólagos "dáko-románok" maradványait kiáshatnák. Ez eléggé érthetetlen, ha arra gondolunk, hogy a román történetírás azt feltételezi, hogy ez a nép a rómaiaktól és dákoktól származik, olyan népektől, amelyek híresek voltak építészetükről és épületeikről, és ha arra is gondolunk, hogy a ma "Erdélynek" nevezett területen élő dáko-románok a 4. vagy 5. században vették föl a kereszténységet.

Nyilvánvaló, hogy mindkét tábornak nem lehet egyszerre igaza, ami azt jelenti, hogy a lexikonok, enciklopédiák egyik csoportja téves ismereteket terjeszt. Tudományos szempontból egy ilyen kettősség természetesen elfogadhatatlan. E kérdést a lehető leggyorsabban meg kell oldani, mert a "dáko-román" mítosz és a mítoszból következő "történelmi jogok" 1920 óta általánosan ismertté váltak és elfogadtatásra találnak. Amint ez közismert, semmiféle különleges tudományos felfedezés nem történt 1920-ban, hogy bizonyítsák a "dáko-román" elméletet. Annak, hogy ez az elmélet, és az ebből származó "történelmi jog" egyre több lexikonban és történelemkönyvben megtalálható, semmi köze a tudományos kutatáshoz, hanem inkább a trianoni hatalmi-politikai döntéshozatalhoz (1920). Ugyanilyen fontos a román nyelv korai történetének tanulmányozása, mely a nyelv eredetét a Balkán-félszigethez kapcsolja. Az egyetlen tanulmányt Nyugaton, amely ezt a vagylagos elméletet kidolgozta, André Du Nay álnév alatt tette közzé valaki.⁶¹

Összefoglalva tehát feltételezhetjük, hogy a finnugor, dáko-román és nagy-morva mítoszok, és az összes többi monda a Kárpát-medence népeinek eredetéről kibogozhatatlanul összefonódnak. A magyarok esetében a kitalált mítosz a nemzeti azonosság kiirtását célozta, míg a többi kárpát-medencei nép esetében e mítoszokat saját helyzetük felértékelésére dolgozták ki.

A magyar történelem

A finnugor eredet-elmélet semmiféle betekintést nem nyújt a magyarok őstörténelmébe, és nem világítja meg a magyarok szellemi-tárgyi kulturális örökségével kapcsolatos kérdéseket sem. A hivatalos magyar történetírás mind máig támogatja az ötvenes évek kommunista ideológusának, Molnár Eriknek a "hittételét", aki azt hirdette, hogy Európába érve a magyaroknak kezdetleges műveltségük volt, és jószerivel csak halászattal és vadászattal foglalkoztak. A régész László Gyula szerint elfogadhatatlan az elmélet, amely a magyaroknak az Urálig vezeti vissza finnugor eredetét, mert ez a feltevés ellentmond a túlnépesedés elméletnek. László rámutat, hogy körülbelül 5000 évvel ezelőtt az élelmiszertermelési módszerek miatt csak nyolc-tíz család élhetett meg 100 négyzetkilométeren. Ennélfogva tehát inkább azt ésszerű feltételezni, hogy ezek a népek számos különböző területről származtak. A magyar őstörténetkutatásának kellene majd igazolni ezeket a változókat. A legutóbbi években számos magyar tudós végzett kutatásokat, gyakran saját költségükön, a magyarok eredetével kapcsolatos vagylagos föltevésekről.

Például 1988-ban, Kiszely István magyar antropológus kutatást végzett egy, a török nyelvcsaládhoz tartozó nép, az ujgurok körében, amely Észak-Nyugat Kínában él, Urumcsi város közelében. A 19. század

⁶¹ André Du Nay, *The Early History of the Rumanian Language*, Edward Sapir Monograph Series in Language, Culture and Cognition, Illinois, 1977

eleje óta ismeretes, hogy az ujugrok [és a Ganszu tartományban élő jugurok is. – A lektor megj.] valami módon kapcsolatban állnak a magyarokkal. Kőrösi Csoma Sándor (1784-1842) magyar nyelvész az ujugrok felkutatására indult, akiről tibeti utazásai során hallott. Kőrösi soha nem érte el azt a területet, ahol az ujugrok, illetve jugurok éltek, viszont megalkotta az első angol-tibeti szótárt, és egy tibeti nyelvtankönyvet. Kiszely, aki saját maga pénzelte kutatóútját, meglepő párhuzamokat talált a magyarok és ujugrok kultúrája között, például a mitológiai ábrázolásokban, díszítésekben, zenében és harci fegyverekben. Kiszely arra a következtetésre jutott, hogy a két nép ősei legalábbis kapcsolatban álltak egymással. Kiszely azt állítja, hogy az egyik hely, ahonnan esetleg származtak, a Bajkál tó környéke lehetett a Tarim medencében.⁶²

Egy másik, egyre népszerűbb elmélet szerint jóval a Kárpát-medence 896-os magyar elfoglalása előtt, amelyet Árpád vezetett, már éltek magyarok a Kárpát-medencében. László Gyula azt állítja, hogy legalább két honfoglalás volt, és hogy az avarok előmagyarok voltak. Ezt az elméletet megerősíti a *Tárh-i Üngürüs*, a "Magyarok története" török fordítása, amelyet I. Szulejmán szultán fordíttatott le egy tolmáccsal 1543-ban, a török hódoltság idején. A magyar forrás elveszett, de a török fordítást megtalálták Isztambulban e század elején. A finnugorok és később a kommunisták, nevezetesen a párt ideológusa, Aczél György, mindent megtekint, hogy megakadályozzák a *Tárh-i Üngürüs* megjelentetését. A *Tárh-i Üngürüs*, amely 900 körül keletkezett, megemlíti azt a meglepő tényt, hogy Árpád magyarjai magyarul beszélő népet találtak a Kárpát-medencében.⁶³ További kutatásokat kell végezni magával a valódi Honfoglalással kapcsolatban is. Az előző fejezetben elmagyaráztuk, miért van az, hogy Nyugaton a Kárpát-medence elfoglalását csak közhelyekben és leegyszerűsített képekben gondolják el. Ugyanez mondható el a magyar történetírásról is ezen a területen. A Honfoglalást megelőző és követő eseményeket "kalandozásokként" és "portyázásokként" írják le. Szabolcs de Vajay, svájci-magyar történész kimutatta, hogy katonai-diplomáciai szempontból a Kárpát-medence elfoglalása és a magyar állam megalapítása ragyogó hadművelet volt, amely az európai *hatalmi egyensúly* fenntartását tartotta szem előtt. Ez a változat mind máig hiányzik a magyar tankönyvekből.

Hasonlóképpen kevés kutatást végeztek az ősi magyar hiedelemvilággal kapcsolatban. Magyarországon sok kutatás folyt a sámánizmus területén, ami természetesen szintén fontos, de arab források szerint a magyarok "tűzimádók" voltak, ezt a rosszalló arab kifejezést használták azokra, akik bizonyos perzsa vallási mozgalmakhoz tartoztak. Ennélfogva tehát fontos lenne megvizsgálni ezeket a vallási mozgalmakat, ha jobban meg akarjuk érteni a magyar kultúrát. Ha magyarok valami módon perzsa hiedelmi rendszerek hatása alá kerültek, akkor ésszerű lenne feltételezni, hogy jóval Európába való érkezésük előtt erkölcsi parancsolatok szerint éltek.

Hivatalos tudományos körökben a régi magyar rovásírás általában nem képezi vizsgálat tárgyát, csak maroknyi kutató foglalkozik efféle kutatással az egyetemek falain kívül, szabadidejükben és saját költségükön.⁶⁴ Akadémiai berkekben "fasisztának" bélyegzik azokat, akik a rovásírás tanulmányozásával foglalkoznak. Ha a magyar rovásírást szélesebb körben tanulmányoznák, nemcsak a magyarok korai történetéről kapnának érdekes eredményeket, hanem a korai magyar vallási hiedelmekről is, adalékokat a magyar nyelv rendszerének kutatásához, az írás fejlődéséhez, sőt a gyorsírásról is többet megtudnának. Felfedezték ugyanis, hogy a rovásírás szabályai nagyon hasonlóak a gyorsírás szabályaihoz.

A Trianon-kutatás

Magyarországon a Trianoni Szerződés (1920) kutatása gyakorlatilag leállt a II. Világháború után. Ha mégis végeznek Trianon kutatást, akkor az aligha magyar szemszögből történik. Amint ezt a könyv második részében látni fogjuk, a Trianoni Szerződés következményei azért váltak olyan szörnyűvé a magyarok számára, mert a kettős uralmi rendszerhez tartozó Magyarország egyoldalú szövetségre lépett a németekkel. Még a magyar "haladó" és radikális erők, mint Károlyi Mihály és Jászi Oszkár, is egyoldalú irányultságot

⁶² Kiszely István, *Honnan jöttünk?*, Budapest, 1992

⁶³ A magyarok története, *Tárh-i Üngürüs*, Madzsar Tárihi, József Blaskovics, Cleveland, 1988

⁶⁴ Varga Géza, *Bronzkori magyar írásbeliség*, Budapest, 1993; Forrai Sándor, *Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig*, Lakitelek, 1994

vettek fel. Ezek a politikusok minden reményüket az szövetséges hatalmakba vetették, de ez nem vált valóra. Csakúgy mint Jászi Oszkár kutatása, a ma Magyarországon folyó Trianon-kutatás is túlzottan el van foglalva az akkori osztrák-magyar rendszer belső gazdasági és társadalmi kérdéseivel. Habár ezeket a kérdéseket is meg kell vizsgálni, de semmit nem mondanak annak az időszaknak a nemzetközi kapcsolatairól, sem pedig Trianon okairól, hatásairól és következményeiről. R.W. Seton-Watson és munkatársai kihasználták a belső társadalmi gondokat, amelyek nagy számban voltak jelen a dualisztikus Magyarországon, és amelyek Jászi Oszkárt és némely más magyart túlzottan lefoglaltak. Ez volt az egyik tényező, amely hozzájárult Magyarországnak külföldi politikai állásának.

Mind a hagyománypárti, mind pedig a haladó erők irányultsága politikailag egyoldalú volt, amikor külügyekről esett szó, holott a geopolitikai helyzet Magyarországon sokkal szélesebb alapon álló külpolitikát kívánt volna meg, amint ezt a harmadik részben be fogjuk mutatni. Magyarországnak kell a mérleg nyelvén lenni Kelet és Nyugat között. Éppen ezért életbe vágóan fontos, hogy a magyarok tanulmányozzák Trianont ebből a szempontból, hogy hasonló magyarellenes hatalmi együttállásokat hatékonyabban tudjanak kezelni most és a jövőben. Annak felismerése, hogy Magyarországon ideje Trianon-kutatásokba kezdeni, világosan kitűnik Jeszenszky Géza történész és az Antall-kormány külügyminisztere kijelentéseiből. Jeszenszky csak egyféleképpen tudja tekinteni a kapcsolatokat: "Magyarország semper fidelis. Magyarország mindig lojális lesz európai és atlanti barátaihoz, még akkor is, ha ez a szerelem viszonzatlan marad. Remélem, hogy nem a bukásunk után fognak rájönni valódi értékünkre."⁶⁵ Néhány nyugati politikus, akibe Jeszenszky minden reményét helyezi, egészen másként gondolkodik a közép- és kelet-európai politikai kapcsolatokról. Lord Carrington, például, még mindig nagyon el van bűvölve a Balkán szerb mérszárosától. Az *Utrechts Nieuwsblad* 1994. március 19-i száma szerint kijelentette: "Milosevic mindig megtartja a szavát."

A vezető réteg vizsgálata

Ha egy ország demokráciája szavahihető akar lenni, akkor szükséges hogy az emberek pontosan tudják, milyen hagyományok teremtették vezetőiket, kit képviselnek a vezetők, stb. Századunkban több rémuralmi rendszer is hatalomra jutott Magyarországon. Volt már fehér terror és volt már vörös terror. Az utóbbi néhány évtizedben sok kutatást végeztek azon igazságtalanságokkal kapcsolatban, amelyeket az 1920-1921-ben uralkodó fehér terror követett el, amikor Horthy tengernagy és nemzeti hadserege úgy döntött, hogy rendbehozza a dolgokat az országban. Szigorúan tilos volt azonban vizsgálni az 1919-es vörös terrort, azt a fajta rémuralmat, amely aztán az ötvenes években ismét dúlt Magyarországon. Az 1989-es változások után a magyar állam pénzügyi támogatást nyújtott az 1956-os Kutatóintézet létrehozására. Érdekes, hogy ez az intézet eddig nagyon kevés "felfedezést" tett. Sem az intézetben alkalmazott emberek, sem más kutatók nem férhetnek hozzá a korábbi kommunista titkosszolgálat titkos ügyirataihoz. Éppen ezért lehetetlen biztonsággal állítani, hogy a jelenlegi kormány tagjai rokonszenveztek-e vagy sem a régi kommunista rendszerrel. Tényszerű ismertetés az ötvenes évek vörös rémuralma alatt elkövetett botrányos tettekről csak Kubinyi Ferenc *Fekete Lexikon*-jában található. Ennek a *Fekete Lexikon*-nak a kiadása Nyugaton élő magyarok pénzügyi támogatásával volt lehetséges, és a szamizdat irodalomhoz hasonlóan földalatti könyvhálózaton keresztül terjesztik.⁶⁶

Következtetések

Ebben a fejezetben kifejtettem, hogyan is van az, hogy Magyarországon ma senki sem végezhet szabadon kutatásokat a nemzeti azonosság jellemzőinek feltárására. Az ilyen kutatásokat hatalmi-világnézeti szűrők akadályozzák, és valójában csak olyan kutatás lehetséges, mely egyetlen eszmerendszer keretei között

⁶⁵ *Új Magyarország*, 1994. március 29.

⁶⁶ Kubinyi Ferenc, *Fekete Lexikon*, Thousands Oaks California, 1994

történik. A szabad társadalom egyik előfeltétele a tudományos kutatás szabadsága, de jelenleg ezen a rendkívül fontos területen nem létezik a szabadság. A magyarok számára nagyon fontos lenne a nyílt kutatás a nemzeti azonosság és műveltség területén, mert a kommunista elnyomás hosszú időszaka után ez segítené őket abban, hogy visszanyerjék önismeretüket, önbecsülésüket, és újra érintkezésbe hozná őket saját kultúrájukkal. A következő jelentős kérdések merültek fel: hány magyar él a Kárpát-medencében, hol élnek, milyen a magyar nyelv helyzete, hogyan hasonlítható össze a Magyarországon beszélt magyar nyelv a Kárpát-medence egyéb területein élő magyar közösségek által beszélt magyar nyelvvel, mi a helyzet a magyarok korai történelmével, hogyan zajlottak le a nagyobb események a magyar történelemben, kik alkotják a magyarság színe-javát, stb.

Egy másik ok, amiért fontos dolog kutatásokat végezni a nemzeti kultúrával és azonossággal kapcsolatban az egységesség világszerte jelentkező igénye, mely az utóbbi néhány évtizedben kezdett tért nyerni. Azok az országok, amelyeknek gyenge a nemzeti és kulturális azonosságuk, nehezen fognak tudni ellenállni egy ilyen erőnek, és fennáll a veszély, hogy kultúráik beleolvadnak majd egy nagy globális olvasztóedénybe. Egyetlen nemzet sem tud menekülni a korszerűsítés sürgetése és az újjátás igénye elől, de ez nem is szükséges. A változás és korszerűsítés folyamatait az emberi tudásra, az értelem kútforra, kulturális és erkölcsi értékekre kell alapozni, amelyek évszázadok során halmozódtak fel a társadalmakban. A fontos az, hogy ezt a tudást és ezeket a közösségi értékeket megőrizzük, és a mai kor követelményeihez alakítsuk. Ugyan a magyarok nehéz helyzetben vannak a Kárpát-medencében, kultúrájukat és azonosságukat elnyomták, mégis megvan a lehetőségük, hogy az egyik legsikeresebb nemzeté váljanak a következő században. Egyszer már a múltban a magyarok sikeresen vittek végbe változást műveltségükben. A múlt század második felében Magyarország átélt a Reformkorként ismert időszakot, melyet Széchenyi István gróf és társai indítottak el, és amely nagy változásokat hozott az országban. A következő fejezetben bemutatom, hogy a magyar kultúrának és azonosságnak hatalmas szellemi és ismeretközlő tartalékai vannak, amelyek képessé teszik alkalmazkodását az egyetemes rendező elvhez a jövő.

Az új magyar önkép kialakulása

Az első fejezetben rámutattam milyen keveset tudnak az emberek Nyugaton a magyarokról. A Nyugat pusztán kétféle közhelyből és megítélésből tud kiindulni. A második fejezetben vázoltam, milyen rosszul ismerik a magyarok saját magukat. Az idők során önismeretük nagy része elveszett, mert a II. Világháború óta a Magyarországon élő magyarok nemzeti és kulturális azonosságát módszeresen irtotta a kommunizmus, a Magyarországon kívül, a Kárpát-medencében élő magyarokra pedig kemény, megalkuvást nem ismerő nacionalisták gyakoroltak nyomást Trianon óta. A kérdés az, mit jelent magyarnak lenni. Alább közlök egy meghatározást arról, amit magyarnak lenni jelenthet:

Magyarnak lenni egy sajátos szellemi-műveltségi állapot, az életnek egy általános módja, amelyet az összetartás érzése, a közös múlt és számos emlék (ősi mítoszok, mondák, legendák, balladák, tündérmesék, nyelvi kapcsolatok, jelképiség, a magyar Szent Korona, ...) határoz meg, valamint a komoly küzdelem közös kulturális értékekért (szabadságszeretet, tisztesség, türelem, megegyezési készség, ...), társulva egyéni felelősségérzettel az összes magyar érdekében való gondolkodásért és alkotó cselekvésért.

A magyarok ezt a "magyarnak lenni"-tudatot *magyarságnak* nevezik, amelyet nyugati írásokban gyakran fordítanak a következő szavakkal: *Hongarendom* (holland), *Hungarianness* (angol), *Ungarntum* (német). A szó a *magyar* főnévből és a *-ság* képzőből áll, amely gyűjtőfogalmat jelöl. A fenti magyarázat fényében el kell utasítanunk a *magyarság efféle* fordításait, mert helytelenül valamiféle szélsőséges világnézetet sugallnak, pedig a magyar szó mást jelent. Magyarul ez a szó egyszerűen az összes magyart jelenti együtt, a fent részletezett tulajdonságokkal.

A következőkben részletesebben kifejtjük azokat a tulajdonságokat, amelyek a magyar azonosságot alkotják. Meg fogjuk vizsgálni a nyitott magyar kultúrát, a magyar kultúra szellemi-erkölcsi alapelveit - ideértve azokat is, amelyek a magyar Szent Koronára vonatkoznak -, a türelmességet, az igazságosság és szabadság vágyát, a megegyezésre való készséget, a magyar nyelvet, és az ősi magyar mondákból, mítoszokból, balladákból és tündérmesékből nyert tudást.

A nyitott magyar műveltség

A *magyarságnak* tehát semmi köze a Nyugat-Európában létrejött *Blut und Boden* világnézetekhez, és nem korlátozható kizárólag a magyar állampolgárságra. A történelmi Magyarország, a *Natio Hungarica*, amely egészen 1848-ig alkotta a magyar államot és nemesi rendszerrel működött, nemcsak magyar származásúakat foglalt magában, hanem Magyarország más népeit is, például németeket, románokat, szerbeket, horvátokat, szlovákokat, stb. Az uralkodó osztály, amely műveltségére nézve *magyar* irányultságú volt, származásilag nagyon vegyes képet mutatott. Ugyanez vonatkozott a jobbágyokra és parasztokra is, arra az osztályra, amelynek tagjai szintén Magyarország összes népcsoportját képviselték. Tehát népeségi szempontból a magyarok keverték, és ennek következtében el kell utasítanunk Közép-Európa történelmének nacionalista értelmezését, amely faji megkülönböztetésen alapul. A magyarok nem nyomják el ezer éve "nemzetiségeiket". Csakúgy, mint bármely más nemzetiség, a magyarok elnyomók és egyben elnyomottak is voltak. Valójában az utódállamok nemzeti történetírása, amely Trianon után tért hódított Nyugaton is, amint ezt az előző fejezetben láthattuk, nemzetiségi viszályá alakította a társadalmi viszályt, amely az osztrák-magyar kettős uralom elavult szerkezetén belül létezett. Egészen a múlt század végéig ez a nemzetiségi ellentét nem került felszínre.

Érdekes az a tény, hogy az egyértelműen jelentős személyiségek Magyarország történetében nem magyar származásúak voltak. Gróf Zrínyi Miklós (1620-1664) például, akinek Magyarország déli részén és Horvát-Szlavóniában voltak birtokai, származására nézve horvát, de először és mindenekelőtt magyar hazafi volt. Zrínyi hadjáratot folytatott Magyarország felszabadításáért a török uralom alól. Nemcsak a harcmezőn küzdött, de tollával is. Leghíresebb elbeszélő költeményében, a *Szigeti Veszedelem*-ben (1646), dédapját

dicsőíti, aki ugyanazt a nevet viselte, és akit magasztal hősiességéért, különösen Sziget várának hősie védelméért 1566-ban, a török szultán, II. Szulejmán előretörő seregeivel szemben. Utolsó nagyobb műve *A török áfium ellen való orvosság* (1660) volt. Ebben a politikai értekezésben Zrínyi azt állítja, hogy egyetlen európai hatalom sem kész támogatni a magyarokat a törökök elleni harcban. Saját maguknak kell a törököket visszaszorítani. Zrínyi politikai gondolkodása nagy hatással volt a későbbi magyar felkelésekre.

Az 1848/1849-es Habsburg-ellenes forradalom és szabadságharc vezetője, Kossuth Lajos (1802-1894) szlovák származású volt. A forradalom magyar költője, Petőfi Sándor (1823-1849), aki szlovák-szerb származású volt, *önként* magyarosította szerb családnevét, Petrovicsot Petőfire változtatva. Egyszerűségével és jóhiszeműségével Petőfi közvetlenül a magyar lélekhez tudott fordulni verseiben, és teljesen felvette a magyar életmódot. Műveit áthatja a szabadság utáni vágyakozás, amely számára fontosabb volt, mint a szerelem. 1849-ben a 26 éves költő a legendák birodalmába került, amikor meghalt a segesvári (Sigishoara) csatamezőn a lengyel tábornok, Bem seregében szolgálva, amely a kozák hadsereg ellen küzdött Erdélyben. Az 1848/1849-es szabadságharc leverése után tizenhárom tábornokot végeztek ki Aradon az osztrák hatóságok, számosan közülük szerb és német származásúak voltak. Mindannyian a magyar szabadságért küzdöttek. Tehát magyarnak lenni határozottan nem faji vagy származási kérdés.

Beilleszkedés és tűrőképesség

Szent István, Magyarország első nyugati és keresztény királya fogta össze egységes rendbe a Kárpát-medence népeit. A Magyar Korona országait összefogta, hogy erős és egyesített államot hozzon létre, amely sokféle népből és műveltségből állt, de meghatározó magyar összetevővel. 1848-ig a magyar társadalom feudális osztályrendszerű volt, és nem etnikai elvek alapján szerveződött. A dolgok etnikai alapon történő rendezése idegen volt a magyar természettől. Ez nem illett bele a sztyeppékről magukkal hozott életmódba és hagyományokba. A sztyeppéken gyakran alakultak ki olyan kötelékek, amelyek áthágtak etnikai akadályokat, de az egész törzs érdekét szolgálták. Ez a tapasztalat jól bevált a magyaroknál később (a Kárpát-medencében), s ezáltal lehettek szerves részei az államnak. A türelmesség és a vendégszeretet fontos erkölcsi alapelvei lettek a magyar államnak, és ezt a bölcs alapelvet adta tovább Szent István fiának, Imre hercegnek: "...az ország egy nyelvvel és egy uralommal gyenge és sebezhető. Ezért megparancsolom neked, fiam, hogy viselj gondot az idegenekre és bánj velük tisztelettel, hogy inkább veled maradjanak, mint máshová menjenek." Ezer évig a magyar királyság ehhez az elvhez tartotta magát. Álljon itt néhány példa ennek szemléltetésére.

Történelmük során a magyarok számos kultúrát és népet szoktattak magukhoz. A türkök (besenyők és kunok) és irániak (jazigok) lovas népek voltak, akik betörték a Kárpát-medencébe, miután a magyarok ott letelepedtek, de akik végül egy idő után úgy döntöttek, hogy egyesülnek a magyarokkal. Ez történt a szláv nyelvű népekkel is, különösen a szlovákokkal, akiket később *tóokként* ismertek Magyarországon, és a németekkel, akik több hullámban vándoroltak be Magyarországra különböző időpontokban. A 13. században szláv származású ruténok szivárogtak be Magyarországra, és letelepedtek a Kárpátalján. A 13. századtól szászok is vándoroltak be az egymást követő magyar királyok meghívására. Ezek a bevándorlások különleges magyar érdekeket is szolgáltak. 1241-1242-ben Magyarországot földig rombolták a tatárok, élükön Batu kánnal. A tatárok kiirtották a magyar lakosságnak körülbelül 50 %-át. Éppen ezért IV. Béla király, aki újjá akarta építeni az országot, úgy döntött, hogy bevándorlókat csábít országába. Ez a döntés semmiképpen nem mondott ellent az alapelveknek, amelyeket egykor Szent István fektetett le népe számára.

A szászok Erdély déli részén telepedtek le, a Kárpátok lábánál a magyar határon, hogy védjék az országot és megműveljék a földet. Az 1224-es *Andreanum*-ban II. András király teljes önrendelkezést adott a szászoknak. Viszonzásként csak azt kérte, hogy hűségesek maradjanak a magyar koronához, amit meg is tettek egészen az I. Világháborúig. Több mint 700 éves magyar uralom alatt a szászok sikeres közösségként működtek, hozzájárultak Magyarország gazdasági és kulturális felvirágzásához. Trianon után a román hatóságok könyörtelenül felszámolták ezt a közösséget. A II. Világháború előtt mintegy 850,000 szász élt ott, mára csupán körülbelül 50,000 maradt. Ez köszönhető a kitelepítéseknek és a Ceausescu-rendszer által folytatott emberkereskedelemnek, amikor is a szászokat fejenként 10,000 német márkáért eladták Nyugat-Németországnak. A szászok földje, amely egykor virágzó térség volt Erdélyben, most siralmas látványt nyújt. Miután a szászok elmentek, a térség tönkrement. A szászok, akiket kivándorlásra kényszerítettek,

Németországban gyűltek össze és várnak, amíg újra eljön az ideje, hogy visszatérhessenek szász szülőföldjükre, Erdélybe.

A török hódítást további bevándorlási hullámok követték, amelyek végül további pusztításokhoz és emberáldozathoz vezettek. A vereség, amelyet a magyarok Mohácsnál szenvedtek el (1526), különösen súlyos volt. Ebben a csatában a magyar hadsereg, a mindössze 20 esztendő II. Lajos király vezetésével, szörnyű vereséget szenvedett I. Szulejmán török szultán seregeitől. A törökök elleni küzdelem a magyar lakosság mintegy felének elvesztéséhez vezetett, vagyis az ország lakossága körülbelül a 200 évvel korábbi szintre esett vissza. A török háborúk után a Habsburg királyok németeket, különösen svábokat hívtak be, hogy segítsenek újra benépesíteni az országot. A svábok főként a városokban telepedtek le és a Bánát térségében, ahol szorgalmuk és igyekezetük hozzájárult a térség ismételt felvirágztatásához.

A török háborúskodás nyomában nagyon sok szerb is beköltözött Magyarországra. 1690. április 6-án, I. Leopold osztrák császár sürgette a Balkán népeit, hogy lépjenek szövetségre az osztrákokkal a törökök elűzésére. Ipek (Peć) szerb ortodox pátriárkájához, III. Csarnojevics Arzenhez (Arsenije Crnojevič) intézett levelében a császár kérte a vallási vezetőt, hogy használja fel befolyását a szerbek és albánok ösztönzésére, ennek az ügynek a támogatására. A törökök elleni lázadás kudarcba fulladt, és a lázadónak menekülniük kellett. A szerb menekültek, körülbelül 36,000 család, letelepedhettek Magyarország déli részén. Végül is 1694-ben, ezek a szerbek úgy döntöttek, hogy Magyarországon maradnak. Katonai szolgáltatokért cserébe, az osztrák császár felmentette őket az adófizetés kötelezettsége alól. Később, Trianon idején, a szerbek jelenléte az ország déli részén hozzájárult a döntéshez, amellyel földterületeket ítélték oda e térségben a szerbeknek, horvátoknak és szlovéneknek.

A 13. századtól kezdve a vlachok, a románok ősei, fokozatosan elhagyták a Balkánt, és behatoltak Magyarországra. A magyar királyság legkorábbi ismert okirata, amely említést tesz a vlachokról, 1222-ben íródott. II. András király uralkodása alatt történt, hogy az első vlah település létrejött Erdélyben, Fogaras térségében.⁶⁷ Ezt követően egyre több vlah áramlott be Erdélybe, mert a török törzsek kiűldözték őket a Balkánról, és mert menekültek saját bojáraiktól, akik kizsákmányolták őket. 1700 körül Erdély lakosságának körülbelül 40%-a volt vlah. A román bevándorlást Erdélybe nagyon könnyen okadatolhatjuk. Az újabb kori román nacionalizmus feléledésével, amely mítosz-képzésre összpontosított, amint ezt az előző fejezetben kifejtettem, a magyarok vendégszeretét gyorsan elfelejtették.

A 18. század végén, a románok megalkották folytonossági elméletüket, és 1791-ben beadványt nyújtottak át II. Leopold királynak, *Supplex Libellus Valachorum* címmel. Ebben a beadványban, amely "vlachokról", s nem "románokról" beszél, a románok kérték, hogy történelmi kiváltságaik alapján ugyanazokat a jogokat kapják meg, mint a többi Erdélyben élő nép: a magyarok, székelyek és szászok. "A román nemzet a legeslegrégibb nemzet korunkban. Történelmi bizonyítékaink vannak ennek alátámasztására, hagyományaink folytonossága, nyelvi hasonlóságok, hagyományok és szokások, amelyek a római gyarmatosítóktól erednek, akiket a keresztény kor második századának kezdetén hozott ide Traianus császár...". Hangsúlyoznunk kell, hogy a románok követelése megglehetősen valószerűtlenek voltak, mert abban az időben Erdély lakossága nem volt népesség szerint megosztva, inkább egy megglehetősen feudális szerkezetű társadalomban éltek. A magyar nemesség részeként a román főurak politikailag képviselve voltak, de a román lakosság, mint olyan nem, vagyis nem jobban, mint a magyar jobbágyág.

Eltekintve a vendégszeretettől és türelemtől, amelyet a külföldiek és a nem-magyar származásúak irányában tanúsított, a magyar kultúrát nagyfokú vallási tűrőképeség jellemezte. Erdély félig független magyar fejedelemségében (1542-1691) teljes vallásszabadságot hirdettek a *Tordai Kiáltványban*, amelyet 1568-ban hirdettek ki, a tordai országgyűlés idején. Zsigmond János uralkodása alatt, aki Erdély és a kelet-magyarországi rész felett gyakorolt ellenőrzést 1559-től 1571-ig, számos vallást elismertek a katolicizmus, az elnyomók vallása mellett. Voltak emellett protestánsok, lutheránusok, kálvinisták és unitáriusok. Erdély tehát a vallási türelem fellelőjére és a protestantizmus bástyája lett a Magyar Korona alá tartozó területen. A vallási türelem kihirdetése akkor történt, amikor Európa többi részét megosztották a pusztító vallásháborúk, mint például a harmincéves háború.

Az 1848-1849-es szabadságharcban a magyar zsidók a magyarok oldalán harcoltak a Habsburg udvar ellen. 1849-ben a zsidóknak adott egyenlő politikai és polgári jogokat visszavonták az osztrákok, azzal

⁶⁷ Elemér Illyés, *Ethnic Continuity in the Carpatho-Danubian Area*, New York, 1988

vádolva a zsidóságot, hogy felségárulást követtek el. Az *Ausgleich*-ban (1867) a magyarok azt is kikötötték, hogy a zsidóságot teljesen föl kell szabadítani. Ezt a kikötést az 1867-es törvény XVII. szakasza tartalmazza. A törvény kimondja, hogy a zsidókat ugyanazok a politikai és polgári jogok illetik, mint az ország összes keresztény lakosságát, és bármely törvény, amely ennek a kikötésnek ellentmond, önmagától érvényét veszti. Továbbá 1895-ben, a Wekerle kormány olyan törvényt hozott, amely hivatalosan elismerte a judaizmust mint vallást. Az ország szabadelvű politikája a zsidóság irányában nagymérvű zsidó bevándorlást indított el Magyarország felé Kelet-Európa más országaiból. Számos zsidó áramlott Magyarországra Galíciából, ahol üldözték őket. 1848 előtt 241,000 zsidó élt Magyarországon. Az emancipációs törvény hatályba lépését követően a Magyarországon élő zsidók száma több mint megkétszereződött, 1870-re 550,000-en voltak, és amikor 1914-ben kitört a II. Világháború, majdnem egy millió zsidó élt Magyarországon. Nagy többségük Budapesten telepedett le, amely nagyon gyorsan megkapta a meglehetősen gúnyos „Judapest” csúfnevet:

Egy másik kisebbségi csoport, amely hagyományosan rendszeres üldözés célpontja volt Európában, a cigányok, de a magyar királyságban ők is szabadon élhettek. Először a 13. században jelentek meg Európában, és Nyugat-Európában gyakran voltak kitéve üldöztetésnek. Poroszországban például rendeletet adtak ki 1761-ben, amelyben elrendelték, hogy tizennyolc éves kor fölött minden cigányt fel kell akasztani. Az efféle rendeletek teljesen idegenek voltak a magyarok számára. Ezért van az, hogy még mindig számos cigány él a Kárpát-medencében, amely valaha a magyar koronához tartozott. Igaz, hogy a posztkommunista Magyarországon a cigányok néha társadalmi megkülönböztetést tapasztalnak, jogállásukat azonban kielégítően szabályozták 1993-ban. A magyar parlament törvényt fogadott el a nemzeti és etnikai kisebbségekről, kulturális önrendelkezést és helyi önkormányzatot biztosítva minden nemzeti és etnikai kisebbségnek.⁶⁸

Az idegenek és különféle vallási felekezetekhez tartozó emberek irányában tanúsított türelem fent említett tényei éles ellentétben vannak mindazzal, amit a magyarellenes propaganda állít a magyarokról. Ennélfogva képtelenség az antant hatalmak és a kis-antant támogatóinak agyonismételt jelszava, amelyet ma szajkóznak Pozsonyban, Bukarestben és Belgrádban, vagyis hogy "ezer éven át" a magyarok elnyomták népeiket. Magyarország még ma is megnyitja határait nagyon sok menekült előtt. A gazdasági nehézségek ellenére, Magyarország több mint félmillió háborús menekültet fogadott be a volt Jugoszláviából, nemcsak magyar származásúakat a Délvidékről, hanem boszniai muzulmánokat, horvátokat és még katonai szolgálatot lelkiismereti okokból megtagadó szerbeket is.

Szellemi és erkölcsi alapelvek

Hivatalosan elismert tény, hogy a magyar Szent Koronát II. Szilveszter pápa adta ajándékba Szent Istvánnak, Magyarország első keresztény királyának. Az az igazság, hogy különleges kapcsolat van a magyar nép és a magyar Szent Korona között. A magyarok számára a magyar uralkodó, mint személy, valójában kevésbé fontos, mint a Szent Korona. Bizonyos értelemben a Szent Koronát élő valaminek tekintik. Hivatalos források szerint a Szent Korona két részből áll: a felső rész a keresztény nyugati rész, az alsó pedig bizánci rész. Amióta a Szent Korona visszakért Magyarországra az Egyesült Államokból 1976-ban, azóta folytatnak kutatásokat jelképes és misztikus jelentőségével kapcsolatban.

Az egyik szellemi iskola egyetért azzal az állítással, hogy a korona erkölcsi vonzatokkal rendelkező, mély emberi tudás világképét nyújtja, amely a korai kereszténységből ered.⁶⁹ Ezek a kutatók elutasítják a hivatalosan fenntartott nézetet. Csomor Lajos, aki engedélyt kapott a korona alapos vizsgálatára, felfedezte, hogy a bizánci császárokat ábrázoló részek későbbi időpontban kerültek föl a koronára. A zománclemezek túl nagyok a keretekhez, amelyekbe illesztették őket. Ez a megfigyelés egybevág a korai megfigyelésekkel,

⁶⁸ László Marác, *De zigeuners in Hongarije*, Harm Ramkema & Erik van Schaik (szerk.), *Tussen Recht en Repressie*, Minderheden in Oost-Europa, 1994, Amsterdam, 95-110

⁶⁹ Ld például Csomor Lajos, *Magyarország szent koronája*, Budapest, 1986; Szigeti István, *A szent korona titkai*, Aachen, 1994, Pap Gábor, *A magyar szent korona*, Debrecen, megjelenés alatt; *Sacra Corona Hungaricae*, Bakay Kornél (szerk.), Kőszeg, 1994

például Révai Péterével, aki a Szent Korona őre volt, és 1613-ban feljegyezte, hogy Szent Szűz Mária képe volt azon a helyen, ahova később a bizánci császár, Dukász Mihály képe került.

Pap Gábor művészettörténész szerint Jézus és Szűz Mária képei rendkívül fontos jelképek. Jézus képe a korona tetején található, így jelképezi Istenhez és a felsőbb dolgokhoz való közelségét. A felső rész pántjain elhelyezkedve, Jézus és Mária közvetítőkként szolgálnak Isten és az apostolok, illetve az abroncon ábrázolt angyalok és szentek között. Ez utóbbiak jelképezik a gyakorlati feladatok elvégzését a világban, mint például az ország védelme (Szent Demeter, Szent György), és az emberek egészségének védelme (Szent Damján, Szent Kozma). Fel kell tennünk a kérdést, miért kellett bizánci elemeket tenni Szent Szűz Mária helyére. Sokkal ésszerűbb lenne Jézus és Szűz Mária képeit összekapcsolni, mint Jézus és a bizánci császárok képeit, mert Jézus anyjaként és a magyarok védőszentjeként, Szűz Mária sokkal jobban beleillik a környezetbe.

Pap azt állítja, hogy ez bizonyítékul szolgál azon kísérletre, amelyben a magyar Szent Koronát új jelentőséggel akarták felruházni. A Habsburg udvarban és az orosz cárok körében újra meg újra felbukkant a bizánci birodalom felélesztésének terve, és ehhez a Szent Koronát akarták felhasználni, mint annak új jelképét. Ez az ötlet vezetett valójában a román és szerb állam megalakításához. Pap meg van győződve arról, hogy amíg a bizánci elemek a Szent Koronán maradnak, fennáll a veszélye annak, hogy a magyarokat becsatolják egy "új" bizánci államba. Ez az gondolat nem is olyan túlzó, mint amilyennek hangzik. Magyarország román megszállása idején a románok megpróbálták ellopni a magyar koronát a Nemzeti Múzeumból. Bandholtz amerikai tábornoknak köszönhető, hogy ez nem történt meg. Amíg a Szent Korona bizánci elemeket tartalmaz, a magyarok nincsenek biztonságban a Kárpát-medencében.

Magyarország alkotmánya, amely *Aranybulla* néven ismert, és amelyet 1222-ben terjesztett a magyar főnemeselek elé II. András magyar király, a második legrégebbi Európában. Az Aranybulla csak pár évvel fiatalabb, mint az angol Magna Charta, amelyre alapjaiban hasonlít. Csakúgy mint a Magna Charta, az Aranybulla is megadja az ország nemeseinek a jogot, hogy fellázadjanak az uralkodó ellen, ha nem megfelelően képviseli az ország érdekeit. A magyar történelemben az alkotmány és a törvények szerepe mindig nagyon fontos volt. A történelmi korok során az alkotmány sokkal megbízhatóbbnak bizonyult, mint a politikai akarat. Amikor 1904 és 1908 között nacionalista kormány került rövid időre hatalomra Magyarországon, képtelen volt magyarosító politikáját keresztülvinni, mert az alkotmány, amely egyenlő jogokat szavatolt mindazoknak akik Szent István koronájának földjein éltek, illetve Magyarország nemzetiségeinek, útját állta az ilyen politikának. Még ma is nagy tiszteletben tartják a magyarok az alkotmányt és az ország törvényeit.

Megegyezési készség

Az elmúlt századokban a magyarok készen mutatkoztak egyezségekre jutni olyan ügyekben, amelyekkel egyetértettek, de mindig azzal a feltétellel, hogy meghatározhatják saját sorsukat. A legújabb kori egyezségek sora az 1867-es *Kiegyezéssel* kezdődött. 1867-ben a magyarok kidolgoztak egy egyezményt a Habsburg-házzal, mely *Ausgleich* (Kiegyezés) néven ismert. A magyarok megbékéltek a gondolattal, hogy Ferenc József, aki 1849-ben kegyetlenül elfojtotta a magyarok szabadságharcát, végül Magyarország királya lesz, és feladták küzdelmüket a teljes függetlenségért.

Az *Ausgleich* kidolgozója, Deák Ferenc magyar politikus, messzehangzó diplomáciai sikert ért el, amikor – miután az osztrákok vereséget szenvedtek a poroszokkal szemben 1866-ban – a bécsi udvar hajlandónak mutatkozott a tárgyalásokra. Nemcsak egyenlő felekké váltak Magyarország és Ausztria, de Magyarországnak csak 30%-ban kellett a közös császári és királyi költségekből részesednie. Ez azt jelentette, hogy hosszú idő óta először Ausztriából pénz kezdett áramolni Magyarországra. A pénzügy-, hadügy- és külügyminisztériumok közösek voltak, de ettől eltekintve Magyarország független volt.

Az Ausztriával kötött egyezmény után, egy évvel később, 1868-ban a magyarok történelmi jogaikra alapozva kidolgoztak egyfajta *Kiegyezést* Horvát-Szlavóniával. Szent István Koronáján belül Magyarország Horvát-Szlavóniát önálló területnek tekintette. Horvát-Szlavónia, amelyet Horvátország alkirálya kormányzott a király nevében, teljesen önálló volt a belügyek, törvénykezési, vallás és közoktatás területén. A birodalomnak ez a csücske továbbá engedélyt kapott arra, hogy saját nemzeti jelvényeit használja, negyven képviselője pedig helyet foglalhatott a magyar országgyűlésben. A horvát-szlavón parlament, a

Sabor tagjai engedélyt kaptak a magyar uralkodóval horvát nyelven való levelezésre. Igaz, hogy Horvátország alkirályát Budapesten jelölték ki, és hogy a horvátoknak nem volt közvetlen vasúti kapcsolatuk Béccsel, de a vád, hogy a horvátokat ezer évig elnyomták, nem igazán meggyőző. Az, hogy a horvátok elszakadtak Magyarországtól 1920-ban, sokkal inkább szláv irányultságukkal magyarázható, mintsem valamiféle elutasítással a magyarok iránt. Az idők azonban valóban változnak. Az 1991-es új horvát alkotmányban a *Sabor* rögzítette, hogy a horvát parlament sohasem iktatta törvénybe a Magyarországtól való elszakadást és a Szerbiával való egyesülést.⁷⁰

A két háború közötti években a magyar belpolitika teljesen el volt foglalta a trianoni egyezmény felülvizsgálatával. Nyilvánvaló, hogy a magyaroknak soha nem állt szándékában helyreállítani Szent István királyságát a Kárpát-medencében. Gróf Teleki Pál földrajztudós vezetésével a magyar kormány az I. Világháború után arra törekedett, hogy igazságos területi határokat követeljen. Ez lényegében etnikai határvonalakat követő új határok kijelölését jelentette volna a Kárpát-medencében. Összehasonlítva azzal, amit az antant hatalmak elfogadtak az újonnan létrehozott nemzetekkel kapcsolatban az I. Világháború után, Magyarország kérései valójában nagyon szerények voltak. Magyarország nagyon szerette volna etnikai magyarjait a saját határain belül tudni, de nem akart uralni más népeket a Kárpát-medencében. A magyarok megegyezésre való készséget az az elgondolás ösztönözte, hogy igazolják a Kárpát-medence népeinek egyesítésével kapcsolatos célkitűzéseket, és egységet hozzanak ott létre. Ez csak akkor lett volna lehetséges, ha együttműködnek a Kárpát-medence más népeivel. A magyarok ennek következtében elégedettek voltak azokkal az igazságos határokkal, amelyeket a hitleri Németország és Olaszország tengelyhatalmainak támogatásával, Nagy-Britannia és Franciaország szövetséges hatalmainak egyetértésével javasoltak a bécsi döntések idején.

Az 1938. november 2-án kelt első bécsi döntésben úgy határoztak, hogy Magyarországnak vissza kell adni a régebben Felvidékként ismert térség déli részét, 12,103 négyzetkilométernyi területet körülbelül 1,030,000 lakossal, akik közül 830,000 magyar volt. Mintegy 66,000 magyar maradt Csehszlovákiában és 140,000 szlovák került Magyarországra.⁷¹ Rónai András, gróf Teleki egyik munkatársa emlékirataiban írt a szlovákokkal folytatott tárgyalásokról; arról, hogy a kölcsönös bizalom légköre alakult ki, és azt állította, hogy az újonnan létrehozott határ etnikailag a legigazságosabb és legpontosabb Európában.⁷²

Törekedtek a megegyezésre Romániával is. A második bécsi döntésként ismert okiratban, amelyet 1940. augusztus 20-án írtak alá, Erdély azon területeit, ahol túlnyomóan magyarok laktak, visszaadták Magyarországnak. A magyar kormány kedvező választ adott a románok kérésére - akik attól tartottak, hogy Magyarország esetleg katonai úton próbálja meg Erdélyt visszaszerezni - hogy tárgyalásokkal rendezzék Erdély helyzetét. A magyar igényeket a szovjet-orosz külügyminiszter is támogatta. 1940. június 23-án Molotov azt mondta a moszkvai magyar nagykövetnek, hogy "a Szovjetunió nem bánja, ha Magyarország igényei Románia terhére teljesülnek, és a jövőben sem fogja ezt ellenezni." Erdély ügye szorosan kapcsolódott Besszarábia kérdéséhez. 1940. júniusában a Szovjetunió visszanyerte Besszarábiát Romániától. Erre a kérdésre a harmadik részben fogunk visszatérni.

Erdélyben szenvedte el Magyarország legnagyobb trianoni veszteségét. Trianonban Románia sokkal nagyobb részét kérte és kapta meg Erdélynek, amelyet mindössze három millió román lakott, mint amennyit a magyar királyság területéből az ott élő nyolc millió magyarnak hagytak. A könyv következő részében részletesen foglalkozunk az 1.7 millió magyar sorsával, akik Romániához kerültek, és akiket másodrangú állampolgárként kezeltek. A magyarokat nemcsak az ott élő magyarok létszáma vagy a térség által kínált gazdasági lehetőségek miatt érdekelte Erdély, hanem azért is, mert ezen a területen voltak kulturális gyökereik, itt volt a bölcsője a magyar államnak. A török megszállás alatt Erdély hosszú ideig biztosította a magyar állam folytonosságát, és lehetővé tette a magyar műveltség fennmaradását. A második bécsi döntést idején Erdélyt középen kettéosztották. Az északi terület ismét magyar ellenőrzés alá került, míg a déli rész Románia fennhatósága alatt maradt. Észak-Erdélynek, amely 43,104 négyzetkilométernyi területet foglalt el, 3,011,000 lakosa volt, közülük 1,867,000 magyar és 1,036,000 román, az arány 62% a 34.4%-hoz. Dél-

⁷⁰ Pecze Ferenc, *A mai horvát alkotmány és a jus publicum croatica-hungaricum utóélete*, Magyarság és Európa, 1994, 1, 39-59

⁷¹ Edward Chászár, *Decision in Vienna, The Czechoslovak-Hungarian Border Dispute of 1938*, Astor, 1978

⁷² Rónai András, *Térképezett történelem*, Budapest, 1989

Erdélyben 404.188 magyar élt. A második bécsi döntés etnikailag sokkal kiegyensúlyozottabb határvonalakat nyújtott, mint a Trianoni Egyezményben foglaltak. Több magyarnak tette lehetővé, hogy Magyarországon éljen, és így kevesebbnek kellett Romániában maradni. Továbbá az egyensúly a Magyarországon élő románok és a Romániában élő magyarok között szintén jobb volt.

Ma ismét láthatunk példáit a magyarok megegyezésre való törekedésére a szomszédos országokkal. A magyarok nem akarnak irredenta vagy revizionista politikát folytatni a Kárpát-medence más népeinek kárára. Az összes magyar nemzeti közösség Magyarország szomszédos országában kidolgozta önállóságra vonatkozó elképzelését, amely szilárdan azon az elven alapul, hogy békét kell tartani a Kárpát-medence népei között. Bármely kedvezőtlen következtetést, amelyet mások levonhatnak a magyarok törekvéseiből az önállóságnak békés eszközök és demokratikus parlamentáris csatornák segítségével történő elérésére, a rosszindulatú, kedvezőtlen megítélés keretében kell értékelni. Ez a megítélés a Trianoni Egyezmény óta kíséri a magyarokat. Ezeket a félreértelmezéseket most már erőteljesen el kell ítélni egyszer s mindenkorra.

Szabadság vágy

Történelmük különböző szakaszaiban a magyarok ismertek voltak arról, hogy hatalmas áldozatokat hoztak a szabadságért. Amikor a magyar királyságot három részre osztották a mohácsi csata után, a magyarok többször vívtak szabadságharcot, hogy újraegyesítsék országukat és felszabadítsák egyes részeit az idegen Habsburg vagy Ottomán uralom alól. Erősen támaszkodva Erdély félig független fejedelemségére és a Kelet-Magyarországon, illetve Erdélyben virágzó protestantizmus támogatásával, a magyarok egy sor függetlenségi háborút indítottak a bécsi önkényuralom ellen. Ezeket a háborúkat Bocskai István (1557-1606), Bethlen Gábor (1580-1629) és II. Rákóczi Ferenc (1676-1735) vezették. Ezek a szabadságharcok a magyar lakosság egyhangú támogatását élvezték. 1848-1849-ben, a magyarok ismét fellázadtak az osztrák önkény és központosítás ellen annak a forradalomnak a nyomában, amely Párizsban kezdődött március 15-én.

1848-ban a *Talpra Magyar* című vers, amelyet ifjú szerzője, Petőfi Sándor szavalt a magyar Nemzeti Múzeum előtt összegyűlt tömegnek, arra ösztönözte a magyarokat, hogy még egyszer felvegyék a harcot. Egy kiáltványt is felolvastak ott, amelyben felsorolták a magyarok tizenkét követelését a nagyobb szabadság megszerzésével kapcsolatban. A bécsi udvar nem volt hajlandó teljesíteni ezeket a követeléseket, ez viszont fegyveres harchoz vezetett. A magyarok azonnal hadsereget, *honvédsereget*, állítottak fel Kossuth Lajos vezetésével. Bár egy évig sikerült kitartaniuk, a magyarok végül vereséget szenvedtek I. Miklós orosz cár seregeitől Erdélyben. Miután a szabadságharcot végleg szétverték, a Habsburgok keményen megbüntették a magyarokat. Tizenhárom tábornokukat kivégezték Aradon, és szükségállapotot vezettek be az országban. Magyarországot egy osztrák kormányzó, Alexander Bach irányította, az Erdéllyel való szövetséget érvénytelenítették, Dél-Magyarországon pedig - az ország gyengítése érdekében - különálló közigazgatási térséget hoztak létre, a Vajdaságot (Vojvodina), amely közvetlen bécsi fennhatóság alá került.

1956-ban a magyarok felkeltek a kommunista elnyomás ellen. A magyarok sohasem tudtak megbékélni a szovjet-orosz jelenléttel az országban. A kommunizmus mint világnézet idegen volt a magyarok számára. Különösen elleneztek a rémuralmat, melyet a kommunizmus hozott magával, és azt a törvénytelen módot, ahogyan a rendszer működött. Ez még a magyar kommunisták számára is túl sok volt. Ennek következtében 1956-ban a magyar szabadságvágy ismét felszínre tört. A magyar forradalom vezetője, Nagy Imre - régebben maga is meggyőződéses kommunista - fellázadt a Kommunista Párt önkényuralmi jellege miatt, és ellenezte Magyarország csatlakozását a Varsói Szerződés államaihoz. A döntő pillanat akkor érkezett el, amikor a magyar hadsereg Maléter Pál ezredes vezetésével a felkelők oldalára állt, habár ez a lépés nem vált be, mert Magyarországnak egyedül kellett megvédenie magát. A Nyugat mereven ragaszkodott Kelet és Nyugat megosztásához, amelyről Jaltában egyeztek meg (1945). Miután a felkelést leverték, a magyaroknak bele kellett nyugodni abba, hogy hosszú-hosszú időre a Keleti Tömb részei fognak maradni.

Amit a magyarok nem tudtak elérni 1956-ban, az végül lehetővé vált a nyolcvanas évek második felében. A szovjet-orosz egyeduralkodó Közép-Európában meggyengült, és Gorbacsov pártelnök hozzáállása új lehetőségeket nyitott a reformkommunizmus számára Magyarországon is; ez a mozgalom végül az egész rendszer bukásához vezetett. A reformokat támogatták, és segítettek megvalósítani a Magyar Szocialista

Munkáspárton belüli rokonszenvezők is, Magyarország fiatal technokratái. Egy négyfős csoport: Németh Miklós, Pozsgay Imre, Nyers Rezső és Szűrös Máttyás alkották valójában a hajtóerőt a kommunizmus megbuktatásához. A magyarok nyitották meg először a vasfüggönyt, amikor átengedték a keletnémet menekülteket az osztrák-magyar határon.

Nemcsak a Magyarországon élő magyarok járultak hozzá nagyban a kommunizmus bukásához Közép-Európában, de a szomszédos országokban élő magyarok is. Ők is fontos szerepet játszottak a kommunista rendszerek megdöntésében és a demokrácia építésében. Romániában egy fiatal református lelkész, Tőkés László volt a "szikra, amely felrobbantotta a puskaporos hordót", ő volt az, aki felrázta a román *mamaligát*, a puliszkát. 1989 decemberében Tőkés beásta magát temesvári parókiáján, és megtagadta a Securitate, a gyűlöletes román titkosszolgálat parancsát, hogy hagyja el egyházközségét. Egyházközségének tagjai támogatták őt, ami hatalmas tüntetéshez vezetett Temesváron, s ez végül a Ceausescu-rendszer bukását okozta. Csehszlovákiában a Charta '77 emberi jogi mozgalom támadta erőteljesen a kommunizmust.

A magyar nyelv

Mielőtt megvizsgálnám a magyar nyelv bizonyos vonásait, szeretném megismételni, hogy a magyar nyelv ismerete nem szükségszerűen azonos a magyar azonosság vállalásával. Széchenyi gróf például keveset tudott magyarul, a németet tekintette anyanyelvének. Ez azonban nem csökkenti jelentőségét a magyar azonosság ügyében. A csángó-magyarok, etnikai magyarok körülbelül 200.000 fős csoportja, a Kárpátok túloldalán élnek a romániai Moldvában, Bákó városa közelében, már részben elveszítették magyar nyelvtudásukat. Az egyik térségben a csángó magyarok régiesen hangzó magyar nyelvet beszélnek, amelyben sok román kölcsönszó van. Mégis ezek az emberek magyarnak tekintik magukat, és mások is magyarnak tekintik őket. Ugyanez vonatkozik a magyar leszármazottakra a nyugati szórványban, akik már nem anyanyelvükként tanulják a magyart. Ez nem felel meg Herder elméletének, amely szerint a nyelv a nemzet legfeltűnőbb jellemzője. A herderi meghatározás széles körben elfogadható az indogermán kultúrában, de kevésbé fontos a magyarokat illetően.

A magyar nyelvnek számos olyan jellemvonása van, amelyeket eddig igen kevésbé nagyon kutattak. Az előző fejezetben elmagyaráztam, hogyan történhetett, hogy az elmúlt 150 év vizsgálódásait a magyar nyelv eredetéről és szerkezetéről elsősorban a finnugor nyelvelmélet irányította. Kifejtettem továbbá, hogy ezt a területet főként német nyelvészek, Josef Budenz és Pál Hunfalvy vizsgálták, akiket azért hívtak be Budapestre, hogy a magyar nyelv eredetét belekényszerítsék egy német szabású indogermán öntőformába. A német szakértők ragaszkodtak a Herder által megalkotott kerethez, és még ki is terjesztették ezt, hogy alkalmazhassák a magyar népre is. Herder szerint a nyelv és az eredet rokonértelmű fogalmak. Így alakult ki a magyarok finnugor eredetéről szóló elmélet.

A németajkú indogermán kutatók kutatásait a magyar nyelvről és a magyarokról Pál Hunfalvy indította el 1851-ben a már német ellenőrzés alatt álló Magyar Tudományos Akadémián tartott beszédével.⁷³ A Hunfalvy által kijelölt kutatási vonalak – enyhén szólva – furcsák voltak. Véleménye szerint, a szóelemzés nem alkalmas a magyar nyelv szótani gyökinek elkülönítésére. A magyar lexikális gyököket csak úgy lehet elemezni, ha összevetjük őket a rokon nyelvekkel. Értekezésében Hunfalvy sehol nem magyarázza el hogyan lehet pontosan meghatározni, mely nyelvekkel rokon a magyar. Ha a rokonságot szógyökök révén állapítják meg, akkor ez az eset klasszikus példája a körkörös érvelésnek, ami azt jelenti, hogy a tudományos paradigmát el kell utasítani.

Olyan kutatási tervet, amelynek jobb elméleti alapja volt a magyar szótár kutatásához, mert a magyar nyelv szerkezetéből indult ki, Fogarasi János és Czuczor Gergely magyar nyelvészek dolgoztak ki. Őket 1848 előtt a Magyar Tudományos Akadémia kérte föl, hogy állítsanak össze egy értelmező és szófejtő szótárt. Hunfalvy már 1851-ben erős kritikával illette ezt a szótárt, amely Czuczor-Fogarasi (CzF) szótárként vált ismertté. Ebben a szerzők feltételezik, hogy a magyar szótövek egy szótagú szavak ragok nélkül. A magyar ragozó nyelvként ismert, ami azt jelenti, hogy az új szavakat, nyelvtani szerepköröket és jelentéseket a tövekhez vagy származékszavakhoz illesztett ragokkal képzik. Például a cselekvés folyamatosságát a *-get*

⁷³ Hunfalvy Pál, *Akadémiai Értesítő*, Budapest, 1851

képző *beszél* igéhez való ragasztásával fejezhetjük ki. Az eredmény, a *beszélget* szó, vagyis társalgást folytatni valakivel. A ragok alkalmazásának alapelve, vagyis a ragozás nem kizárólagosan jellemző a finnugor nyelvekre, hiszen előfordul az ázsiai nyelvekben is.⁷⁴

A magyar szótöveket mássalhangzó vázuk határozza meg. A magánhangzók szabadon felcserélhetők egy úgynevezett mássalhangzó rácson belül, így adva meg új jelentéseit ugyanannak az alapfogalomnak, amint ezt a következő példán láthatjuk. A *kVr* mássalhangzó rács, amelyben a *V* magánhangzót képvisel, a következő szótöveket alkothatja: *kar*, *ker* "elvont gyök", *kor*, *kör*, *kur* "elvont gyök". Számos ilyen szótó csak ragozott formában, származékszóként létezik, amint ezt a továbbiakban látni fogjuk. Ezekben a tövekben az a közös vonás, hogy alapvető jelentésük a *kerekség* fogalmát tartalmazza, és ez teszi őket összetartozóvá. A ragozási alapelv segítségével lehetővé válik hatalmas szerves szócsaládok létrehozása, amelyekben az eredeti tő, a „kerek” jelentésű *kVr* gyök, végig felismerhető marad. Ez a magyar szókinsnek kirobbanó teremtő erőt és összefogottságot ad. Képletesen szólva, az egyik magyar szóról egy másikra ugorhatunk a magánhangzókön keresztül. Kétségtelen, hogy minden nyelvnek volt a történetében olyan időszak, amikor ezt az elvet kihasználták, de számos nyelvben ez a lehetőség azóta kiveszett, ezek a nyelvek közvetlenül elemezhetővé (összetevőikre bonthatókká) váltak és lemerevedtek, bennük üledékként megmaradtak a különálló szavak elkülönült jelentésekkel, a megfelelőek összetartó ereje nélkül.

Amint ezt Czuczor és Fogarasi egy 1861-ben írt cikkükben megírták, ugyanezeket az alapelveket alkalmazták, amikor összeállították szótárukat.⁷⁵ A Magyarországon azóta végzett nyelvészeti kutatások általában nem követték Czuczor és Fogarasi alapelveit, hanem 150 évig azokhoz az irányvonalakhoz tartották magukat, amelyeket először a Hunfalvy által előadott terv vázolt; ez nem határozza meg, mely szavak tekinthetők magyar gyököknek, és figyelmen kívül hagyja a magyar szavak közötti összetartó erőt. Indogermán szempontból ez a megközelítés érthető, mert az indogermán szavak mindegyik jelentést más-más szóval jelölik. Az indogermán nyelvek szavai már csak állapotjelzők, és leltározásra alkalmasak, míg a magyar szavak megőrizték eredeti, új szavak létrehozására való képességüket.

A Magyar Nyelv Történeti etimológiai Szótára (TESZ), amelyet a Hunfalvy-féle indogermán hagyományok szerint állítottak össze, az összetartozó szócsoporthoz tagjait, amelyek félreérthetetlen egységet alkotnak, teljesen szétszedi, és rendre más nyelvekből származtatja. A szavak szerkezeti és jelentéstani összetartozását felismerhetetlenségig szétrombolja a TESZ, amint ezt a következő jegyzékből is láthatjuk:

	CzF	TESZ
kar	magyar gyök	ótörök
karika	magyar származék	valószínűleg magyar
karima	magyar származék	északi szláv nyelvből
karám	magyar származék	ismeretlen
karing	magyar származék	nincs említve
ker	magyar gyök	nincs említve
kerek	magyar származék	a <i>ker</i> -ből származik
kerül	magyar származék	finnugor
kerít	magyar származék	finnugor
kering	magyar származék	a <i>ker</i> -ből származik
kéreg	magyar származék	származék
kor	magyar gyök	ótörök
korong	magyar származék	szláv

⁷⁴ Ld a magyar nyelv és nyelvtan alapelveit, Marác László, *Asymmetries in Hungarian*, San Sebastian, 1991

⁷⁵ Czuczor Gergely, A magyar nagyszótár ügyében, *Magyar Akadémiai Értesítő* I.IV. 1861, 403-445

korc	magyar származék	ófrancia
korlát	magyar származék	ismeretlen eredetű
kör	magyar tö	analógia
körös	magyar származék	magyar fejlemény
köröz	magyar származék	származék
körny	magyar származék	neologizmus
környez	magyar származék	neologizmus
körül	magyar származék	finnugor
kur	magyar gyök	nincs említve
kuritol	magyar származék	ismeretlen eredetű
kurkál	magyar származék	bizonytalan eredetű

A magyar szókinsnek a nyelv alapelvein nyugvó kutatás avégre megindult.⁷⁶ A szervesen összetartozó szócsoporthoz betekintést adnak az ősműveltség leképezői kulturális jelrendszereibe. Amint ezt a fenti jegyzékből láthatjuk, az *idő* fogalma a *korgyökön* keresztül kapcsolódik a *kerek* fogalmához. Az idő körkörös fogalom a nap járásának, illetve a napórának megfelelően, mely eszközzel nyilvántartjuk a mozgást. A magyar nyelvet az teszi olyan érdekessé, hogy az ősi fogalmak, mint például az idő fogalma, a nyelven keresztül közvetítődnek. Világos, hogy látványos áttöréseket várhatunk ezen a területen a közeljövőben.

Nemcsak a magyar szóképzés lexikális kutatása állt egyhelyben sokáig, hanem a magyar nyelvtani szabályok kutatása is, nevezetesen a mondat szerkezet, a szintaxis területén. Csak a nyolcvanas évektől kezdődően lendültek fel igazán a mondat szerkezet területén végzett vizsgálatok. A magyar nyelvtani szerkezetek feltérképezése és elemzése még nem teljes, de ezen a területen szintén érdekes áttöréseket várhatunk. Pacsai Imre magyar nyelvész kimutatta, hogy a kettőződés jelensége számos nyelvben előfordul az eurázsiai térségekben, átlépve a felállított nyelvcsalád-határokon. A kettőzés és az ikerszavak gyakran előfordulnak a magyar nyelvben, például *szánt-vet*, *csere-bere*. Pacsai szerint ebben a vonatkozásban a magyar, zürjén, ujjur, csuvas és orosz nyelvek egy család tagjai. Nagyon valószínű, hogy ezekben a nyelvekben az ikerszavak azért jöttek létre, mert kapcsolatban álltak egymással. Az elkövetkező évtizedekben jelentős nyelvészeti kutatásokat lehet szentelni azoknak a jelenségeknek, amelyek az eurázsiai földrészen beszélt nyelvek közötti kapcsolatokból származnak.⁷⁷

Szellemi és tárgyi örökség

A magyar műveltség gyökerei behálózák az egész eurázsiai térséget. A korai magyar művészet erősen emlékeztet a szkíták, hunok és avarok művészetére, azon népekre, akik a magyarok érkezése előtt a Kárpát-medencében laktak. László Gyula régész meggyőző bizonyítékot talált arra, hogy ami az általa "pusztai népeknek" nevezett emberek szellemi és anyagi kultúráját illeti, határozottan van folytonosság.⁷⁸ László hasonlóságokat tudott felmutatni a pusztai népek és a magyarok kovácsolt vas tárgyai és az általuk használt díszítő elemek között összehasonlítva tárgyaikat egészen az Árpádok korától kezdve.

⁷⁶ Ld például Györi-Nagy Sándor magyar nyelvész legutóbbi munkáját, Euroregionale Ökologie von Sprachen und Kulturen in der Heutigen Kommunikation zwischen Ost und West, *Kétnyelvűség*, II.1., 1994, 29-39

⁷⁷ Pacsai Imre, *A mellérendelő szóösszetételek areális vonásai*, Ms., Nyíregyháza, 1995

⁷⁸ Gyula László, *Steppevolken en hun kunst*, Hongaarse schakel in de Volksverhuizing, Den Haag, 1970

Az ilyen fajta kézművesség ragyogó példái találhatók a nagyszentmiklósi kincslelet tárgyai között, amelyet 1799-ben fedeztek föl az erdélyi Nagyszentmiklóson, a Maros folyótól délre. A 23 darabból álló kincs tartalmaz serlegeket, kelyheket, tálakat, ivókürtöket és kancsókat, mindegyikük színaranyból készült. A lelet jelenleg a bécsi Művészettörténeti Múzeum tulajdonában van. László szerint az aranytárgyak két étkészletből származnak, az egyik az uralkodóé, valószínűleg Ajtonyé volt, aki Magyarország déli részét kormányozta a 11. század elején. Ezeken a magyar királyi étkészlethez tartozó darabokon rovásjeleket és díszítőelemeket találunk, amelyek emlékeztetnek az Árpád-ház korai időszakából származó tárgyakon, érméken és koronázási tartozékokon talált díszítésekre. A gyűjtemény ezen részéhez tartozó aranytárgyakat emberek és állatok megjelenítéseivel díszítették. A képek történeteket beszélnek el, amelyek ismerősek a magyar mitológiából is, például a sas szétterjesztett szárnyakkal, amint meztelen nőt tart a karmai között. A nőt vagy úgy ábrázolják, hogy itallal kínálja a madarat, vagy úgy, hogy leveles ágat tart a kezében.⁷⁹ A kiterjesztett szárnyú sas gyakori díszítés magyar címerpajzsokon. László úgy véli, hogy a kép Emesének, a magyarok ősasszonyának legendáját festi le, vagy pedig a Turulnak, a magyarok totemállatának mondájához tartozik. Álmos születésének legendájában a királyt a következőképpen jellemzik: "Ügyek, Szkítia kiváló és nemes királya nőül vette Emesét, Onedbelia törzsfőnök lányát a Don folyó környékéről, Magyarországról. Az asszony fiat szült neki, akit *Álmosnak* nevezett. A gyermek azért kapta ezt a nevet, mert anyja isteni látomást látott, amelyben Isten egy sas képében szállott alá és megtermékenyítette őt. ..." László Gyula régész számára a legmeggyőzőbb bizonyíték arra, hogy a nagyszentmiklósi kincs magyar eredetű, az egyébkori magyar tárgyakon is látható nap-jelkép felbukkanása. A magyarok a *Nap fiainak* is tekintették magukat, ami egy közös forrásból, nevezetesen a Világosság és a Sötétség harcának mítoszából ered. Ugyanez a tárgy jelenik meg középkori falfestményeken, amelyek Szent László király (1077-1095) legendájából ábrázolnak részleteket.

Ezeknek a templomi falfestményeknek, freskóknak a központi alakja a középkori Magyarország nemzeti szentje, László király, az ország határainak, a történelmi Magyarország határainak védelmezője. Szent Lászlót különösen a határterületeken tisztelték. Trianon és a történelmi határok megváltoztatása miatt számos régi magyar templom és freskó idegen kezekbe került, amikor a földet, amelyen találhatók voltak, a szomszédos országoknak, Ausztriának, Szlovákiának, Szerbiának, Romániának, Szlovéniának, Horvátországnak és Ukrajnának ítélték. Magyarország jelenlegi területén kevés templomi falfestmény maradt Szent László király legendájáról.⁸⁰ Trianontól eltekintve ez annak is köszönhető, hogy Magyarország mai területe nagyjából megfelel annak a területnek, amelyet a törökök uraltak, amikor elfoglalták Magyarországot az ottomán hódoltság idején. A törökök, akik minden évben újra megtámadták Bécset, gyakorlatilag mindent leromboltak, ami az útjukba került. Ilymódon az Árpádkorból származó magyar kulturális örökség gyakorlatilag kitörlődött a mai Magyarország területéről. Csak a külső területeken tudott életben maradni a magyar kultúra, vagyis a félig független Erdélyben, melyet nem háborgattak az átvonuló törökök.

Szent László legendájának falfestményei számos változatát ábrázolják a régi tárgynak, a Világosság és a Sötétség harcának, amely mindenütt ismétlődik a Távolkelettől Magyarorszáig. Az eddigi törekvések a falfestmények nyugati értelmezésére meglehetősen sikertelenek voltak. A jelképek és a képek felépítése messzire visznek bennünket vissza térben és időben is. Szent László az Árpád-ház fontos királyi szentje volt. A magyar királyi dinasztia számos szentet adott a világnak. Szent László Nagyváradon, a székesegyházban van eltemetve, amit ő épített. Sírja zarándokhely a magyarok számára. Nagyváradon régebben egy nagy bronz-szobor is állt Szent Lászlóról mintázva, a 14. század második feléből. A templomban, ahol a sírja áll, faliképek készültek életének és csodálatos tetteinek dicsőítésére. Számptalan legenda született róla, legtöbbjüknek a témája a Kerlés-Cserhalom melletti csata a kunok ellen, akik többször is lerohták Magyarországot a 11. és 12. század folyamán.

Mind a rövidebb, mind a hosszabb falkép-jelenetek ábrázolják a magyar sereget, amint kivonul Nagyváradról, majd ezt követően a csatát a kunok ellen. Láthatunk egy kun harcost, amint lóháton menekül a csata színhelyéről, és magával hurcol egy magyar leányt. A kun által kilőtt nyilak nem tudják megsérteni Szent Lászlót, aki üldözőbe veszi őket, de Szent László sem tudja lándzsájával megsebezni a kunt. A

⁷⁹ Ld a nagyszerű fényképeit, László Gyula és Rácz István *Der Goldschatz von Nagyszentmiklós*, Budapest, 1977, című munkájában

⁸⁰ László Gyula, *A Szent-László-legenda középkori falképei*, Budapest, 1993

következő képen a leányt láthatjuk, amint lerántja lováról a kunt, majd a két hős fegyvertelenül megküzd egymással. Egymás lábára tipornak, megragadják egymás övét és vállát, de egyikük sem tud a másik fölébe kerekedni. Végül a megszabadított leány a kun Achilles-inát fejszével átvágja. A király és a leány aztán lefejezi a kunt, aki mostanára elerőtlenedett. A kunt legyőzve, Szent László felakasztja fegyvereit egy fára, és lehever pihenni, fejét a leány ölébe hajtva. A leány végül Szent László „fejébe néz”.

Európában falfestményeken ilyen jelenetek csak a volt magyar királyság határterületein fekvő templomokban találhatók. 1913-ra megállapították, hogy ezek a freskók hasonlítanak bizonyos szkíta ábrázolásokra, melyek a szentpétervári Ermitázsban láthatók. A képek ősi hagyományokat és jelképeket tartalmaznak, amelyek a magyarság nyugati keresztény kultúrájának kialakulása előtti időkből származnak. Például a "fejbenezés" - amely előfordul hagyományos népballadákban is - habár szokatlan, de a szeretkezés jelképeként is fölfogható. A leány kedvesének fejébe néz. Vannak más jelenetek is, amelyek a távoli múltba visznek vissza minket. A két hős, amint küzdenek egymással lovaik mellett, emlékeztet azokra a bronz övcsatokon látható ábrázolásokra, amelyeket a Sárga Folyó egyik kanyarulatánál, Ordos térségében találtak. A *szent küzdelem* témája gyakran megjelenik a perzsa művészetben. Szent László legendájának falfestményei ebbe a hagyományba illeszkednek, és annak legnyugatibb szélén jelennek meg.

A fent leírt falkép bizonyos elemei azt sugallják, hogy itt valójában egy kozmikus méretű párbajról van szó. Szent László lova fehér, és a királyt magát is szinte előnti a fény. Ezzel szemben a kunt és a lovát is sötét színekkel ábrázolják. A hősök láthatóan elpusztíthatatlanok egészen addig, amíg a kun Achilles-inát átvágják, és ő elveszíti minden erejét. A két hős elpusztíthatatlansága emlékeztet az eurázsiai hősökre, akik szintén látszólag verhetetlene voltak. Nyilvánvaló, hogy ez a küzdelem több mint két halandó harca, valójában küzdelem a Világosság és a Sötétség kozmikus erői között. Szent László legendája alapvetően keleti mitológia, melyet keresztény álcában ábrázolnak. A leány alakja a történetben példátlan magasságokba emelkedik, amikor a legenda egyik képi megjelenítésében, amelyet a Vatikáni Legendáriumban (1340 körül) találhatunk, a megmentett leány nem kisebb személy, mint a boldogságos Szűz Mária, Magyarország védőszentje!

Mondanunk sem kell, hogy a magyarok számára rendkívül fájdalmas a magyar királyság legkorábbi időszakából származó kulturális örökségük ilyen jelentős részének elvesztése más országok javára. A fenti falképekkel díszített templomok szinte mindegyike az ország jelenlegi határain kívül található. A magyarok számára nemcsak azért fontosak a magyar királyság korábbi területei, mert nagy létszámú magyar közösségek élnek ott, hanem ezek miatt az értékes emlékek miatt is, amelyek a magyar kulturális örökség nagyrabecsült részei ezeken a területeken. Ez magyarázat arra, miért voltak olyan szörnyűek a román diktátor, Ceausescu tervei a Kárpátok lábánál lévő erdélyi magyar falvak földig rombolására: ilyen emlékeket is romboltak le. Egy másik, kevésbé pusztító módszer, amelyet a román és szlovák hatóságok alkalmaztak a legutóbbi években, az hogy egyszerűen nem állítják helyre ezeket a magyar műemlékeket pénzhiányra hivatkozva. Ezért pusztult el számos templom és freskó, sok esetben helyrehozhatatlanul.

Az erdélyi templomok nemcsak falképeket őriznek. Más vonatkozásban is a magyar műveltségi hagyomány aranybányái. A magyar rovásírást is megtalálhatjuk számos templomban, élő bizonyítékaul annak, hogy ezt a fajta írást még a középkorban is használták. Másik jellemzője az Erdélyben és a Partiumban lévő templomoknak, hogy a mennyezet festett fakazettákkal van díszítve. Az ilyen típusú mennyezet gyakorlatilag csakis magyar protestáns templomokban látható, és ez a díszítés a reformáció idejéből származik. A kazettákra a magyar kultúrát átható csillagmítoszi hiedelmekből származó jelképeket és visszatérő képi elemeket festettek. Hatalmas a felelőssége a helyi magyar lakosságnak és végső soron Európának, hogy ezeket a magyar kincseket megőrizték a jövő nemzedékek számára.

Nemcsak a tárgyi értékek fontosak, mint- a nagyszentmiklósi kincs, a Szent Korona és a műemlékek, a templomok a freskókkal, rovásírásos emlékekkel és festett famennyezettel, a magyar műveltségi hagyomány képjeleinek és visszatérő képi elemeinek ábrázolásával, hanem az írásos magyar kultúra is fontos, mivel tudásnak és szellemi-erkölcsi alapelveknek a forrását nyújtja. A mítoszokra, mondákra, legendákra, tündérmesékre, balladákra és krónikákra gondolunk. A kommunizmus ideje alatt ezt a gazdag örökséget nevetségessé tették - naiv folklórnak tekintették, mely teljesen távol áll a valóságtól. Álljon itt az egyik népballada, a *Kőműves Kelemenné*⁸¹, hogy bemutassuk, a régi magyar balladának milyen gazdag a szellemi-erkölcsi mentális-morális tartalma.

⁸¹ *Székely népballadák*, Kőműves Kelemenné, Budapest, 1979, 63

- Hová mégy, hová mégy tizenkét kőmies?
- Elmenyünk, elmenyünk hogyha dolgot kapnánk.

- Jertek megfogadlak, jertek megfogadlak,
Hogy építsétek fel magos Déva várát.

Egy véka arannyal, két véka ezüsttel,
Két véka ezüsttel, három véka rézzel. -

Hozzá es fogának magas Déva várhoz
Kit délelőtt raktak, délután megomlott.

Kit délután raktak, az éjjel megomlott,
Kit délután raktak, az éjjel megomlott.

Arra tanakozék tizenkét kőmies:
- Améknek odajön előbb felesége,

Aztat aj fogjuk meg, tűzzel égessük meg,
Aztat aj fogjuk meg, tűzzel égessük meg,

Az szép fejér hammát mész közti keverjük,
Magas Déva várát azzal felépítsük.

- Istenem, Istenem adj egy sötét erdőt,
Hogy hadd térjen vissza asszonyfeleségem.-

Azt is adott Isten, mégsem tére vissza,
Azt is adott Isten, mégsem tére vissza.

Arra megérkezett Kőmies Kelemenné.

- Jónapot, jónapot Kőmies Kelemen!
- Isten hozott, Isten, asszonyfeleségem.

- Eljöttem, eljöttem látogatásodra.
- Eljöttél, eljöttél fejed vesztésire.

- De azt én jól tudom, hogy tik ugy is tesztek,
Hogy embert megöltök avval pénzt kerestek. -

Aj avval megfogják, nyakát ketté vágák,
Tüzzel megégeték, tüzzel megégeték.

Az szép fejér hammát mész közti keverék,
Az szép fejér hammát mész közti keverék.

Azzal felépíték magas Déva várát,
Azzal felépíték magas Déva várát.

Arra kifizeték egy véka arannyal,
Egy véka arannyal, két véka ezüsttel,

Két véka ezüsttel, három véka rézzel,
Két véka ezüsttel, három véka rézzel.

Elindula haza Kőmíves Kelemen.
Kérdé a leánya: - Apám, édesapám,

Apám, édesapám, hol van édesanyám?
- Elmaradt messzére, hazajön estére.

Este is eljöve, mégsem jöve haza,
Este is eljöve, mégsem jöve haza.

Kérdé a más lánya: - Apám, édesapám,
Apám, édesapám, hol van édesanyám?

- A te édesanyád a nagy kőfal közt áll,
A te édesanyád a nagy kőfal közt áll.

Egy ilyen vár építése vulkanikus hegyen a délerdélyi Déva városában természetesen hatalmas munka volt, megalomán méretű. *Kőmíves Kelemenné* balladája figyelmeztet bennünket az ilyen megalomán tervek romboló hatásaira. Buzgalmában, Déva várának felépítésében Kőmíves Kelemen még személyes boldogságát, feleségét és családját is kész feláldozni. Kőmíves Kelemen azt a személyt jelképezi, akinek túl nagyok az elvárásai. A magyarok tudják, hogy a megalomániáért fizetett ár magas, nagyon magas lehet, és erre újra és újra emlékezteti őket *Kőmíves Kelemenné* balladája.

II. RÉSZ

TRIANON ÉS KÖVETKEZMÉNYEI A MAGYAROK SZÁMÁRA

"A győztesek békéje: ennek a századnak minden békeszerződése — részben az 1914 és 1918 közötti háborúból származó szerződések, kezdve a Versailles-i békeszerződéssel, de még az 1945-os szerződés is, és mindaz ami ebből következett — mindig igazságtalan szerződés volt, azért, hogy kielégítse a győztes dicsőségét, vagy a hatalmi ösztöneit, vagy a pillanatnyi érdekeit, mindig figyelmen kívül hagyta a történelmi, a földrajzi, a spirituális vagy etnikai realitásokat. A következő háború drámája mindig a korábbi béke szabályrendszerébe volt beleírva.

Remélhetjük-e, hogy ki lehet lábalni ebből a rendszerből? Ez mindennek az előfeltétele! És a jelen generációk esélye, hogy Európában végre felmerül egy olyan alkalom a nemzetek, vagy a nemzetiségek, vagy az államok rendeződésére, mivel némely közöttük se nem nemzet, se nem nemzetiség, hogy előnyben részesíthetik a megegyezés útját, a békés rendezés útját a katonai rendezéssel szemben."

Francois Mitterand köztársasági elnök beszédéből, amely a "Nép csoportok vagy Európa" című eszmecserén hangzott el.

Chaillot Palota, 1992. február 29.

Magyarország az I. Világháború előtt

Az I. Világháború és a Trianoni Egyezmény (1920) után Magyarország, ahogyan történelmileg ismerték, megszűnt létezni. Csakúgy, mint a Kárpát-medence, Magyarország egy természetes földrajzi egység volt Európa szívében. Történelmileg többnemzetiségű állam volt, amelyet a magyar származásúakkal együttélő különböző népek alkottak. Voltak szlovákok a Felvidéken, németek szétszóródva az egész országban, de főként a városokban, szerbek Magyarország déli részén, ruténok Kárpátalján és románok Erdélyben. Miután a Kossuth Lajos által vezetett szabadelvű köztársasági mozgalmat leverték az 1848/1849-es Habsburg-ellenes szabadságharc során, Magyarország demokratizálódása ismét leállt. A magyarok egyedül voltak függetlenségi harcukban. A Nyugat rokonszenvezett Magyarországgal és törekvéseivel, de nem támogatta az ügyét, mert szilárdan meg volt győződve, hogy a Habsburg Birodalom kulcsfontosságú a hatalmi egyensúly fenntartásához Európában. Még a különböző magyarországi nemzetiségek is a forradalmi mozgalom ellen fordultak, mert Bécs nagyobb politikai szabadságot ajánlott nekik, ha segítenek elfojtani a magyar szabadságharcot. 1849-ben I. Miklós orosz cár 200.000 fős friss kozák sereget küldött Ferenc József császár csapatainak felszaporítására, így kényszerítve a magyarokat a fegyverletételre. A magyar szabadságharc letörésével, amely jórészt a francia forradalmat megalapozó elképzelések nyomán született, elhalasztódtak azok a tervek is, amelyek a Habsburg Birodalom társadalmi-gazdasági szerkezetének alapos felülvizsgálatára irányultak.

Habár a magyar nemesség a kettős egyeduralom összes nemzetiségének képviselőiből állt, mégis jellegében alapvetően és hagyományosan *magyar* volt. Miután nem tudták a szabadságot kiharcolni maguknak 1848-ban, a magyarok tétlen ellenállásba vonultak az osztrák uralkodással szemben. Amikor 1866-ban az osztrákokat megverték a poroszok Königratz-nál, a magyarok megragadták az alkalmat, hogy helyzetüket a Habsburg birodalmon belül egyenlővé tegyék az osztrákokéval. A magyar nemesség akkor egyezményt kötött a bécsi udvarral, amely *Ausgleich*-ként vált ismertté (1867). Az ellentétek nagy része, melyek a kettős egyeduralom különböző nemzetiségei között robbantak ki, és amelyeknek később nacionalista színezetet adtak a különböző nacionalista mozgalmak olyan jelszavakkal, szlogenekkel, mint például "ezer éve magyar elnyomás alatt", alapvetően társadalmi és gazdasági bajokból származtak. Ezek a bajok azért jelentkeztek etnikai köntösben, mert a Magyarország nemessége nagyrészt *magyarokból* állt, no de háta magyar parasztságot is elnyomta a magyar főúri osztály. Továbbá 1867-től Magyarország hosszú idő óta először egy békés időszakot élt meg. 1867 és az I. Világháború kitörése között, Magyarország példa nélküli gazdasági fejlődést tapasztalt. Az ipar látványos növekedésnek indult. A városok, különösen Budapest, gyorsan fejlődtek, ugyanígy az infrastruktúra és a vasúthálózat is. A magyar nemesség konzervatív-liberális része a nemzetiségi sokféleséget úgy tekintette, mint akadályt Magyarország modern állammá való alakításában. 1868-ban, báró Eötvös József, a liberális politikus azt akarta, hogy a nemzetiségi törvény mindössze kulturális jogokat adjon a különféle nemzetiségeknek. A területi önállóságra törekvő nemzetiségi mozgalmak számára ez nem volt elegendő. Kulturális jogok felajánlása a különböző nemzetiségeknek nem kizárólag a magyar szabadelvűekre, illetve a nemzetiségi kérdéshez való hozzáállásukra volt jellemző. Ez általában jellemezte politikailag az összes európai liberálist.⁸²

A XIX. század végének "magyarosítási" politikáját ebben az összefüggésben kell tekinteni. A magyarok számára semmiféle faji mozzanat nem volt a magyarságban; ez a fajta nézőpont idegen volt számukra. A magyar állam csupán megpróbálta a magyar nyelvet általános érintkezési eszközzé tenni, hogy a közvetlen kapcsolat a központi kormány és a helyi hatóságok között hatékonyabbá váljék. A helyi elitek, mint például a román ortodox egyház Erdélyben teljese mértékben ellenezte a magyar nyelv bevezetését az oktatási rendszerbe, mert ez gyengítette volna közvetítői helyzetüket a budapesti központi irányítás és saját ügyfeleik, vagyis a román lakosság között, akiktől hatalmuk függött.⁸³ A magyar nyelv bevezetését az állami iskolai oktatásba "fajvédő" cselekedetnek minősítették azok, akik Magyarország ellen voltak, mint például a brit

⁸² Norman Stone, *Europe Transformed 1878-1919*, Glasgow, 1983, 59

⁸³ Ld. Abraham de Swaan, *Zorg en Staat*, Amsterdam, 1989, 73. A különféle kommunikációs kódok között lévő feszültség jól ismert kérdés a szociológiában. A magyar királyság kódolási kérdéseit a virágnyelvek segítségével lehet leírni.

történész, R.W. Seton-Watson. Az egyházi iskolák például nem alkalmazkodtak a magyar nyelv kötelezővé tételének szabályához. Ezekben az iskolákban választható volt a magyar nyelvoktatás a román és szlovák területeken. Az I. Világháborúhoz vezető években tehát két alapvető hatalmi ellentét szította a feszültséget. Az egyik nehézség a feudális korszakkal való szakítás, amely politikai okokból sokkal lassabban ment, mint Nyugat-Európában, és egy központosított modern állam felépítésének vágya összeütközésbe került a magyar királyság peremén élő emberek nyelvi érdekeivel. Ez csak elmélyítette a nacionalista ellenállást a szlovákok, szerbek és románok részéről, akik mindannyian számíthattak a határon túl élő nemzettársaik támogatására. Politikai okokból ezeket a mozgalmakat mind támogatták a nyugati szövetségesek.

Az I. Világháború háttere

Az I. Világháború előestéjén a szárazföldi Európa különféle államai versengtek a hatalomért. Az 1871-es francia-porosz háború után létrejött a Német Egység Versailles-ban. Ez nagyon megalázó dolog volt a franciák számára. 1871 után Bismarck Németországa helyet akart biztosítani magának Franciaország és Nagy-Britannia elismert gyarmati világhatalmai között. Németország jó úton haladt, hogy világhatalommá váljék. Franciaország vissza akart vágni az 1871-ben Németországgal szemben elszenvedett vereségéért, és vissza akarta szerezni Elzász-Lotharingiát, amit elveszített a poroszok elleni 1871-es háborúban. Franciaország továbbá aggódott, hogy Németországnak sikerülhet állandó hatalmi fölényt kialakítani a kontinensen. Németország hatalmát tehát csökkenteni kellett. A franciák számítottak Oroszországra és a pánszlávizmusra a pángermánizmus semlegesítésében. Mint tengeri világhatalom, Nagy-Britannia fenyegetve kezdte érezni magát Németországtól. Hagyományosan Nagy-Britannia külpolitikája mindig a Németország és Franciaország közötti *hatalmi egyensúlyra* támaszkodott. Ami Nagy-Britanniát illeti, a két kontinentális hatalomnak, Németországnak és Franciaországnak, egyensúlyban kellett maradnia, hogy egyikük se uralja a kontinenst és ne forduljon esetleg Britannia ellen. 1915. augusztus 8-án, a *The Times* a következőket írta Anglia belépéséről a háborúba: "Anglia mindenképpen csatlakozott volna Franciaországhoz és Oroszországhoz, még akkor is, ha Németország tiszteletben tartotta volna Belgium semlegességét [...], mert érdeke volt Németország legyőzése, ahogy legyőzte II. Fülöpöt, XIV. Lajost és I. Napóleont." Oroszország törekedett arra, hogy jobban megvesse a lábát a Balkánon és az Adriai partszakaszon, és érdeklődött a Dardanellák iránt. Ezekben a terjeszkedési tervekben a szerbek, mint előretolt őrség szerepeltek, és az oroszok faltörő kosként használták őket. Közép- és Kelet-Európában Oroszország különösen a Japán elleni, 1905-ös háborúban Ázsiában elszenvedett veszteségeiért akart kárpótlást.

Franciaország németellenes szövetséget kezdeményezett, Nagy-Britanniával és Oroszországgal együttműködve. 1892-ben Franciaország és Oroszország katonai egyezményt írt alá, 1904-ben pedig Franciaország és Nagy-Britannia megkötötte az *Entente Cordiale* néven ismert szerződést. Németországnak viszont sikerült összehozni a közép-európai államokat az úgynevezett *Hármas Szövetségben*. 1872-ben a Német Birodalom katonai egyezményt kötött Ausztria-Magyarországgal és Olaszországgal, mely egyezmény később a *Központi Hatalmak szövetségeként* vált ismertté. Az I. Világháború előestéjén tehát két nagy európai katonai hatalmi tömb állt egymással szemben: az Antant és a Központi Hatalmak, mindegyikük szövetségeseitől támogatva. Az Antant szövetségesei voltak Szerbia és Románia, azok az országok, amelyek a 19. század második felében a gyengülő Ottomán Birodalom terhére fejlődtek. A balkáni államok erősítették az Antant hatalmakat, és jó harcászati helyzetet kínáltak nekik a Központi Hatalmak háta mögött. Bulgária, a harmadik balkáni ország, és az Ottomán Birodalom fenyegetve érezték magukat Oroszországtól és két balkáni szövetségeseitől, Szerbiától és Romániától, ezért a Központi Hatalmakkal egyesítették erőiket.⁸⁴

Eldöntendő kérdés marad az, hogy Ausztria-Magyarország az európai nagyhatalmak részének tekinthető-e az I. Világháború előtt. *The Rise and Fall of Great Powers* [A nagyhatalmak emelkedése és bukása] című könyvében (215-216.o.) Paul Kennedy azt állítja, hogy a kettős egyeduralmi rendszer nem igazán sorolható ebbe a csoportba, habár egyetért azzal, hogy abban az időben erős gazdasági egységet alkotott. Szerinte a belső etnikai harcok aláásták a monarchiát és gyengítették erejét. Van egy olyan történeti iskola azonban, például Deák István a Columbia Egyetemről, amely állítja, hogy Ausztria-Magyarország szilárd hatalmi

⁸⁴ Henry Bogdan, *From Warsaw to Sofia, A History of Eastern Europe*, Santa Fe, 1989

rendszer volt, jó gazdasági kilátásokkal. Ausztria-Magyarország mindazonáltal egyre erőteljesebben támaszkodott Németországra, hogy ellensúlyozza a szláv ortodoxia nyomását, amely a déli határszélen alakult ki Oroszország támogatásával.

1908-ban Bosznia-Hercegovinát bekebelezte Ausztria-Magyarország. A kettősuralmi rendszer inkább megelőző balkáni politikát követett abban a reményben, hogy útját tudja állni Nagy-Szerbia létrehozására irányuló törekvéseknek; olyan szláv állam létrehozásáról volt szó az adriai tengerparton, mely a déli szláv népeket és szláv nyelvű csoportokat fogná egybe az osztrák-magyar birodalom déli részein. Ferenc József trónörökösének, Ferenc Ferdinándnak megvoltak a saját tervei a déli szláv népekkel kapcsolatban. Kidolgozta az ausztro-szlávizmus tervét, amely feltételezte, hogy Ausztria és Magyarország mellett a monarchia szláv népei is önállóságot kaphatnának a Habsburg-birodalmon belül. Az ausztro-szlávizmus összeütközésbe került a nagy-szerbiai nacionalizmussal. Ezért tehát nem volt meglepő, hogy az az ember, aki merényletet követett el Ferenc Ferdinánd főherceg ellen 1914. június 28-án, szélsőséges szerb nacionalista körökből származott. A merénylet tervét a *Fekete Kéz* nevű titkos társaság dolgozta ki, amely a szerb kormány és Oroszország támogatásával működött. Ausztria koronahercegének, Ferenc Ferdinándnak a meggyilkolása siettetette az I. Világháború kitörését, amely aztán négy évig tartott, több millió ember életét követelte és gyökeresen megváltoztatta Európa térképét.

Az I. Világháborúban a nagyhatalmakat alapvetően imperialista célkitűzések sarkallták: területeiket és befolyási övezeteiket akarták bővíteni, vagy több nyersanyagot akartak szerezni, hogy ösztönözzék gazdaságukat. Ebből a szempontból az osztrák-magyar monarchia gazdag forrást jelentett. Földrajzilag jó stratégiai helyet foglalt el Európa szívében, és lakossága általában meglehetősen jól képzett volt. A századforduló tájékán a gazdaság valódi felvirágzást élt meg. Olyan városok, mint Prága, Budapest és Bécs gyorsan az európai civilizáció központjaivá váltak. Németországgal kötött szövetsége révén Ausztria-Magyarország részévé vált a német befolyási övezetnek, miután hosszú ideig Franciaország ellensúlyozója volt a szárazföldi hatalmi egyensúlyban. Ebben a felállásban az antant és Oroszország érdeke volt a kettősuralmi rendszer hatalmának meggyengítése.

Az I. Világháború nemcsak egyszerűen imperialista háború volt, hanem világnézeti oldala is volt. Németország és Ausztria-Magyarország tekintélyelvű-klerikális, félféudális államok voltak, és nem érdekelték őket a Nyugat szabadelvű és demokratikus rendszerei. Franciaországban és Nagy-Britanniában erőfeszítéseket tettek a polgári demokrácia bevezetésére Közép- és Kelet-Európában. Jobb lett volna, ha a Német Birodalom és az Osztrák-Magyar Monarchia már korán középosztálytól vezetett, szabadelvű demokráciákká alakulnak. Nem sok kutatást végeztek azzal kapcsolatban, hogy miért olyan lassan alakult ki a középosztály Európának ebben a részében. Magyarországon ez a társadalmi csoport nem volt képes teljesen kifejlődni, mert a nagybirtokosság uralta a gazdaságot. Ezenkívül az 1848-1849-es Habsburg-ellenes liberális forradalom és szabadságharc leverése időlegesen megbénította a demokratizálódási folyamatot Magyarországon, habár segítette a jobbagyság végleges eltörlésében. Mindazonáltal az Osztrák-Magyar Kettősuralmi Rendszert továbbra is úgy tekintették, mint egyfajta elmaradott katolicizmus utolsó bástyáját Európában. Felvetődik a kérdés, hogy ez a benyomás igaz volt-e. Lehet, hogy a kettősuralmi rendszer konzervatív volt, de legalább egy alkotmányos államformát képezett, amely meglehetősen jómódot élvezett. És bizony ilyesmit Európának ezen a bizonyos részén nem nagyon tapasztaltak a lakosok az I. Világháború befejezése óta. Ennek következtében voltak tehát világnézeti eltérések egyfelől Nagy-Britannia mint protestáns tengeri nagyhatalom és az antiklerikális Franciaország, másfelől a katolikus Osztrák-Magyar Birodalom között.⁸⁵

A magyarokat nyugtalanította a pánszlávizmus. Ez az ideológia, amely Európa elszlávosítását célozta, Magyarország szláv népei körében egyre növekvő lelkesedést váltott ki, és számíthatott a szerbek és oroszok támogatására. Amikor Napóleon seregeit megverték, a cári Oroszország elnyerte a világhatalmi rangot, ami tovább erősítette az oroszok becsvágyát a világméretű vezető szerep elnyerésére. Az oroszok elhivatottságot éreztek a szláv népek felszabadítására, akik osztrák és török elnyomás rabigája alatt "szenvetked". Mindennek tetejében az oroszok régóta dédelgették magukban egy mindent ártható vágyat, a terjeszkedés vágyát. Abban az időben a pánszlávizmust eszközként használták fel az orosz uralkodók, hogy kikövezzék az utat a Balkánra való behatolásukhoz.

⁸⁵ François Fejtő, *Requiem pour un empire défunt, Histoire de la destruction de l'Autriche-Hongrie*, Lieu Commun, 1988

Ami a magyar területi sérthetlenséget illeti, a "szláv és orthodox nagyurak" szerepét játszó orosz zsarnokok fenyegetést és veszélyt jelentettek. Céljaikat ugyanabba a nyelvezetbe burkolták, melyet korábban azoknak az egyeduralkodóknak a jellemzésére használtak, akik az ortodox románok és szerbek mellett uralkodni akartak a katolikus szlovákokon és horvátokon is. Ahogy ezt Wesselényi Miklós báró, a 19. századi magyar liberális mondta: "Az orosz sulykolásnak és a szláv forradalmi propagandának köszönhetően a szláv, görög és román népek jó része most az orosz cárt tiszteli uralkodójaként."⁸⁶ Nemcsak a tekintélyelvű oroszok akarták Közép-Európa szlávok lakta térségét orosz irányítás alá vonni, hanem az orosz liberálisok is. Az 1848. június 2-án Prágában tartott pánszláv kongresszus nagyon jó képet adott arról, hogy a szlávok hogyan látták a magyarokat. A szerbek és horvátok a magyarokban látták legnagyobb közös ellenségüket. A csehek, szlovákok és szlovének viszont meg akarták őrizni a Habsburg államot. Csak a lengyelek, a magyarok régi szövetségesei támogatták Magyarországot. A záró okiratban megfogalmazott következtetések hünen foglalták össze a kongresszus légkörét; leleplezték a magyar "zsarnokságot", de említést sem tettek az elnyomott lengyelekről és ukránokról. Valószínűleg a cári propaganda befolyásolta a találkozó résztvevőinek véleményét.

A magyarok ellenezték Bosznia-Hercegovina bekebelezését 1908-ban, a szláv nyelvű népek arányának megnövekedése miatt a dualista monarchián belül, és a belső feszültségek erősödése miatt. Ugyanebből az okból ellenezte a magyar miniszterelnök, Tisza István, a koronatanácsban javaslatokat katonai erő kiküldésére Szerbia megbüntetésére Ferenc Ferdinánd meggyilkolása miatt. Tisza megpróbálta meggyőzni Ferenc Józsefet, a császárt és királyt, hogy a kettősuralmi rendszer széteshet, ha háború tör ki Európában. A mérsékelt magyar miniszterelnök tanácsát semmibe vették, pedig Tisza helyzetértékelése helyes volt.

A kisantant országai, Csehszlovákia és Románia, hosszú ideig Tiszát tartották a Szerbia megbüntetésére szolgáló hadművelet és az I. Világháború egyik legfőbb támogatójának. Sőt mi több, a cseh Benes sokáig terjesztette azt a szóbeszédet, hogy Tisza a leginkább felelős az I. Világháború kitöréséért. Könnyű volt megérteni, miért Tiszát hibáztatták a háború elkezdéséért. Végül is Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia utódállamai vagy teljes egészében Magyarország kárára jöttek létre, vagy Magyarország rovására terjesztették ki területeiket. Az osztrák-magyar koronatanács 1919-ben kiadott jegyzőkönyvei, az orosz külügyminisztérium 1918-ban közzétett emlékeztetői és iratai, valamint a brit *Blue Book* pontosan meghatározta a francia külügyminiszter, Raymond Poincaré szentpétervári látogatásának okát. Mindezek az írásos bizonyítékok gyorsan lerombolták a pletykát, hogy a magyar Tisza egy nagyszájú sovíniszta lett volna.⁸⁷

A franciák is tudatosan készültek a háború előidézésére, de az I. Világháború kitörése az orosz-szerb szövetség zavaros mesterkedéseinek volt a következménye. Franciaország hatalmas összegeket hitelezett Oroszországnak, hogy segítse az ország talpraállását a Japán elleni 1904-1905-ös háborúban elszenvedett vereség után.⁸⁸ 1909-től kezdve A. Izvolszkij, Oroszország párizsi nagykövete, hatalmas összegekkel módszeresen vesztegette a francia sajtót, hogy németellenes és osztrák-magyar ellenes érzelmeket szítsanak. Poincaré, a francia külügyminiszter tudta, hogy mi történik. Csak annyit kért, hogy Izvolszkiji folyamatosan tájékoztassa őt tevékenységéről. Bruno Naarden arról tájékoztatott engem, hogy az orosz hatóságok valójában már a kilencvenes években kezdték a francia sajtó megvesztegetését.⁸⁹ Ilymódon a francia közvélemény készen állt a háborúra. Ferenc Ferdinánd meggyilkolása után pedig az oroszok elsőként mozgósították hadseregüket. Az 1914-es haditerv Németország és Ausztria-Magyarország sarokba szorítását tartalmazta, hogy végül hadüzenetet küldjenek, amit Franciaország különösen nagyon akart. Tehát az a gondolat, hogy Magyarország vétkes a háború kirobbantásában, pusztán koholmány. Valójában ami Magyarországot illeti, összes háborús céljai teljesültek akkor, amikor Oroszországot 1915-ben legyőzték. Mint szövetséges, Magyarország nem akarta kihúzni magát a háborúból, de meg volt győződve arról, hogy a

⁸⁶ Báró Wesselényi Miklós, *Szózat a magyar és szláv nemzetiség ügyében*, Budapest, 1843, újranyomva 1992-ben

⁸⁷ Henri Pozzi, *La guerre revient*, Paris, 1993; Henri Pozzi, *Les Coupables*, Paris, 1934; és Szalay Jeromos, *Igazságok Magyarország körül*, A magyar pör, Magyarország megcsonkítása, Trianon-Párizs-1956, Paris, 1960, 28

⁸⁸ Szalay Jeromos, *Igazságok Magyarország körül*, A magyar pör, Magyarország megcsonkítása, Trianon-Párizs-1956, Paris, 1960

⁸⁹ M. Butenschön, *Zarenhymne und Marseillaise: zur Geschichte der Russland-Ideologie in Frankreich (1870/71-1893/1894)*, Stuttgart, 1978

háború folytatásának rossz vége lesz. Egyetlen módon kerülhette el a szlávok által történő bekerítést: úgy, hogy megbízik Németországban, és Magyarország pontosan tudta, hol áll.

A propagandának kulcsszerepe volt az Osztrák-Magyar Birodalom lerombolásában. A brit és francia propagandistáknak sikerült Ausztria-Magyarországot feketére festeni. A kettősuralmi rendszert úgy állították be, hogy az veszélyt jelent az európai békére, lévén a háborús szellem, a tekintélyelvűség, klerikalizmus és elmaradottság bástyája. A brit történész, R.W. Seton-Watson közleményeiben különösen a magyarok ellen irányította támadásait. Nyilvánvaló volt, hogy az 1867-es Kiegyezéssel a magyarok a német oldalt választották, és az antant országok ezt nem nagyon méltányolták. Ennélfogva felkapták és jelentősen felnagyították a különféle nemzetiségek "ezeréves" elnyomását a magyarok részéről. Ami elmagyarosítási politikaként vált ismertté, az valójában csak a múlt század végén volt működött hatékonyan. Ez a politika hátrányos volt a különféle nemzetiségekre, de a maga idejében, viszonylag mérsékelt volt.

Másrészről pontosan ez az ezeréves magyar történelem, amely a türelem és a kiteljesedés alapelveire, a szabadságvágyra épült, ez szolgált Magyarország mellett. A Seton-Watson és barátai által folytatott propagandát Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia későbbi utódállamainak köreiből származó lobbizók táplálták. Ezeknek az embereknek meglehetősen nagy hatásuk volt a háborúra és a párizsi békeegyezmények eredményére, amelyek aztán új rendet teremtettek Európában. Különösen T. G. Masaryk, aki később az Első Csehszlovák Köztársaság elnöke lett és ifjú segédje, E. Benes tudták hatékonyan közvetíteni elgondolásaikat az új Európáról. Az erős német- és magyarellenés nézetek központi helyet foglaltak el mindkét személy aknamunkájában. Masaryk és Benes azt a benyomást keltették, hogy egy Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia által irányított Közép-Európa hatékonyan ellensúlyozná a német hatalmat Közép-Európában, körbevenné és ezáltal semlegesítené Magyarországot, továbbá polgári-szabadelvű demokráciák létrejöttéhez vezetne a térségben. A századunk harmincas éveiben történt események világosan megmutatták, hogy a kisantant szövetsége, az utódállamok szövetsége nem volt elég erős, hogy véghezvigyen egy ilyen tervet. Csehszlovákia elgondolása Közép-Európáról szélesre tárta az ajtót a náci német terjeszkedési politika számára. De nem voltak szilárd, szabadelvű, középosztály-vezette demokráciák sem, amelyek fennmaradhattak volna Európának ezen a részén.

1918 kezdetén nem volt még egyértelmű, ki fogja megnyerni az I. Világháborút. A Központi Hatalmak sikerei 1918 elején új távlatokat nyitottak meg Európa térképét illetően. Lengyelországot visszakerülne a térképre, lazán kötődve Ausztria-Magyarországhoz. Nagy-Bulgária uralná a Balkánt, Szerbia pedig Ausztria-Magyarország ellenőrzése alá kerülne. 1916-ban Olaszország és Románia elhagyta a Központi Hatalmak táborát, amelyhez addig tartoztak, cserébe az Antant ígéretéért: a háború megnyerése utáni jutalomként kapott területekért. Augusztus 17-én Bukarestben az Antant Hatalmak titkos egyezményt írtak alá Romániával. Az átállásért cserében megígérték neki, hogy meg fogja kapni Erdélyt, amely Magyarországhoz tartozott, és Kelet-Magyarország jelentős részét is. A szerződés 4. cikkelye szerint, melyet 1919. február 3-án közzétettek a francia *Le Temps* napilapban - nyilván azzal a szándékkal, hogy emlékeztessék az Antantot ígéretére - a magyar román határ a Tisza vonalát követte volna, Debrecen városától nyugatra.⁹⁰

Miután Oroszország visszalépett a háborúból 1917-ben, az Antantnak egyetlen hatalmas ütőkártyája maradt az Amerikai Egyesült Államok képében, ahol Woodrow Wilson egyetemi tanár lett az elnök. Az Egyesült Államok az Antant Hatalmak oldalán lépett be a háborúba. Wilson úgy vélte, hogy az Egyesült Államoknak részt kell vennie a háborúban, hogy biztosítsa az igazságos békét. Az I. Világháborúnak az összes háborúnak véget vető háborúnak kellett volna lennie.⁹¹ Azzal a céllal, hogy a világot igazságos és békés helyé tegyék az I. Világháború után, Wilson kidolgozott egy tizennégy pontos tervet tanácsadók segítségével, amely a világ átrendezésére irányult. Wilson létre akart hozni egy nemzetek feletti tanácsadó testületet, amely szabályozta volna az állandó hatalmi harcot az egymással szembenálló államok között. Wilson Új Világrendje – egyik legfontosabb alapelveként – önrendelkezési jogot biztosított az összes nép számára.

Azóta is gyakran bírálják ezt az alapelvet, mert úgy vélik, hogy ez végül etnikai zűrzavarhoz vezetne a világban. Én úgy vélem azonban, hogy Közép-Európában a bajok főként abból származtak, és származnak ma is, hogy ezt az alapelvet egyoldalúan és nem demokratikusan alkalmazzák. Közép-Európában az a baj,

⁹⁰ Sztáray Zoltán, *A bukaresti titkos szerződés*, Hogyan adták el Erdélyt az antanthatalmak, Új látóhatár, 1980

⁹¹ Jan Willem Schulte Nordholt, *Woodrow Wilson, Een leven voor de wereldvrede*, Amsterdam, 1992

hogy nagy nemzeti közösségeknek olyan országokban kell élniük, amelyek nacionalista önkényuralmak. Ennek a gondnak kielégítő megoldása csak az önrendelkezési elv szabályozott alkalmazása lehet. Vissza fogok térni erre a pontra a könyv harmadik részében. Ausztria-Magyarország nemzetiségei számára Wilson terve önrendelkezést biztosított, de jogot az államalakításra nem (X. cikkely). Wilson elgondolása az önrendelkezéstről megnyitotta az utat a szeparatizmus és államalakítás felé. Ez azt jelentette, hogy ha az Antant győz, számos új kisállam jön létre Közép-Európában.

A Trianonig vezető út

Amikor a cári sereget 1915-ben Gorlicében teljes vereséget szenvedett, a magyarok a háborút befejezettnek tekintették. Oroszország vereségével és Szerbia elfoglalásával megvalósult a fő megelőző védelmi célkitűzés, nevezetesen a Balkánra irányuló támadó és terjeszkedő orosz politika semlegesítése. A háború alatt a magyarok kitartottak szövetségeseik mellett. Tisza magatartása még jelképesnek is tekinthető. Habár Tisza nyíltan ellenezte a háborút, katonai kötelességét mégsem mulasztotta el teljesíteni. Tisza ígéretet tett és nem szegte meg ezt. Magyarország hűséges maradt szövetségeseihez. Ezzel szemben Olaszország és Románia megváltoztatták elkötelezettségüket a háború alatt, és áttértek az Antant táborába. Mindazonáltal az Antanthatalmaknak nem volt háborús céljuk a kettősuralmi rendszer felbomlasztása, s az a háborús évek alatt nem is ingott meg. Csak a cseh katonák léptek át az orosz oldalra. Magyarországot egyszerűen a kész tények politikája győzte le.

A Szövetségesek fegyverszünetet javasoltak Ausztria-Magyarországgal, melyet elfogadtak és 1918. november 4-én aláírtak Padovában. Az osztrák-magyar sereg akkor letette a fegyvert, és Magyarország kilépett a háborúból. Valójában az 1918-as fegyverszünet csapda volt. A háború alatt az ellenséges táborból senki sem tudta megvetni a lábát magyar földön. 1918 folyamán a Károlyi Mihály gróf által vezetett szociáldemokraták magukhoz ragadták a hatalmat Budapesten, és kikiáltották Magyarországot függetlenségét. A vörös gróf, ahogy gúnyosan nevezték, nem állt a valóság talaján.

Károlyi gróf vakon megbízott az Antantban és a Wilson által javasolt békében. Károlyi beiktatási beszédét *Vive la France* felkiáltással kezdte akkor, amikor a román csapatok élükön francia tábornokokkal lerohanták Erdélyt. A magyarok, lévén természetüknél fogva hűséges nép, megzavarodtak a franciák árulásától. A rokonszenv, melyet a franciák élveztek Magyarország részéről, a műfajok keveredéséből származott. Századokon át a magyar irodalmárok Párizsra tekintettek ihletért, és ugyanezek az emberek gyakran szerepet játszottak a magyar politikában is. Ezért tudott a francia tekintély olyan csodákat tenni, hogy Károlyi a következő szavakkal engedélyezte hadügyminiszterének, Linder Bélának, a magyar hadsereg felosztatását: "Nem akarok látni még egy katonát". Ez nagy tévedésnek bizonyult, mert a Padovában elfogadott fegyverszünet megszegésével az Antant és szövetségesei, a cseh és szerb csapatok bejuthattak magyar területre. Magyarország többé nem volt képes megvédeni magát. Ha egy ország, lemond hadseregéről, lemond a nyomásgyakorlásról is. A magyar sereget tehát soha nem lett volna szabad felosztatni, nemcsak az ország területének védelme érdekében, hanem azért is, mert az ezt követő béketárgyalásokon a magyarok így nem tudtak semmiféle katonai nyomást gyakorolni. Magyarország már nem volt képes visszaszerezni területeit - ahogy a törökök tették Kemal Atatürk vezetése alatt -, melyeket elveszített az I. Világháború során, mielőtt a végső békeegyezményt aláírták. Wilson 14 pontos tervezete, meg a francia hírnév és kultúra imádása ugyanolyan hatékony volt, mint a trójai faló.

Igazából úgy tűnik, hogy a magyarok nem sokat tanultak a történelemből. Még ma is, amikor háború dúl a volt Jugoszláviában, Magyarország déli határa mentén, és a magyar kisebbség Észak-Vajdaságban ketrecbe zárt patkányként él, egyes politikusok azt állítják, hogy a magyar sereget, mely már egyébként is kislétszámú és rosszul felszerelt, jelentősen csökkenteni kell. Magyarországon nagyon mélyen gyökerezik az a hit, hogy a Nyugat közbe fog lépni és segíteni fog, ha Szerbia Magyarország megtámadása mellett dönt.

Károlyi gróf és külügyminisztere, Jászi Oszkár, képtelenek voltak kielégíteni a magyarok elvárásait az ország területi egységének megtartását illetően. Sikertelenek voltak Jászi próbálkozásai, aki a monarchia szövetséggé való átalakítását szorgalmazta, hogy egyezsége jusson Magyarország nemzetiségeivel. A románok és szlovákok elutasították az általa ajánlott öngazgatást. 1919 elején cseh és román seregek elfoglalták Magyarország egyes részeit, és a Szövetséges Hatalmak képviselője, Vyx francia alezredes arra

kényszerítette a magyarokat, hogy több földet adjanak át, mint amennyiben megegyeztek a padovai fegyverszünet idején. A háború utóhatásaként hatalmas társadalmi-gazdasági feszültségek is keletkeztek, ami Károlyi gróf helyzetét ellehetetlenítette. A kommunisták Kun Béla vezetésével, és más frontkatonák, akik korábban Oroszországban voltak bebörtönözve, majd csatlakoztak a bolsevik mozgalomhoz, fellázkodtak és szovjet stílusú köztársaságot kiáltottak ki Magyarországon 1919. márciusában.

A Magyarországon létrehozott Magyar Tanácsköztársaság a Szovjet Köztársaság utánzása akart lenni, amelyet Lenin alakított ki Oroszországban az 1917. évi sikeres bolsevik államcsínyt követően. (Ld. Richard Pipes, *The Russian Revolution*, New York, 1990). Mivel ez a „Magyar Köztársaság” erőszakra épült, törést jelentett a magyar történelemben. Habár a magyarok néha ki voltak téve tekintélyelvű hatalmi rendszereknek a múltban, államuk ritkán alkalmazott erőszakot saját népével szemben. Törvénytisztelő állam volt, régi alkotmányos hagyományokkal. A magyar kommunisták azonnal eltörölték az alkotmányt, és kegyetlen módszereket vezettek be céljaik elérésére. Ez volt az egyik ok, amiért a Magyar Tanácsköztársaság képtelen volt megnyerni a magyar nép szívét. 1919-ben bolsevik halálosztagok működtek az országban, akik találomra kiragadták a rendszer "ellenzőit" és megsemmisítették őket. Szamuely Tibor volt közöttük a leginkább hírhedt, vonattal járta Magyarországot, felkutatva azokat az embereket, akik "bűnösök" voltak, és kivégezte őket a vonaton. A kommunisták körén kívül álló emberek még ma is borzadva emlékeznek a szörnyűségekre, melyeket a magyar bolsevikok követtek el.

A hatalmon maradás érdekében a Magyar Tanácsköztársaság kijátszotta azt a kártyát, melyet már oly gyakran kijátszottak Magyarországon: a nemzetiségi kártyát. A Köztársaság megpróbálta elnyerni a magyar nép támogatását azzal, hogy a magyar Vörös hadsereget felhasználta a Felvidéket elfoglaló cseh seregek és az Erdélyt elfoglaló román seregek visszaszorítására. A magyar Vörös hadsereget nemzeti jelképek felhasználásával, az ország területi egységének megőrzése nevében mozgósították. A Magyar Tanácsköztársaság nagyon rossz hatással volt a béketárgyalásokra, amelyek Párizsban folytak abban az időben. Párizsban a Szövetségesek attól tartottak, hogy a vörös veszély, amely Magyarországon megvetette a lábát, könnyen áttérjedhet egész Közép-Európára, ahol a Habsburg Birodalom szétesésével hatalmi űr jött létre. Mindenesetre igaz volt, hogy a kommunista jelenlét nem javította Magyarország esélyeit Párizsban. Clemenceau francia elnök, aki Wilson elnök helyett vezette a békekonferenciát, titokban támogatást és engedélyt adott a románoknak, hogy sietessék a Magyar Tanácsköztársaság bukását. Ezt követően lerohanták Magyarországot, kifosztották a vidéket, és elfoglalták Budapestet. A románok még a magyar Szent Koronát és a koronaékszereket is megpróbálták elrabolni a Nemzeti Múzeumból. Az Antant küldöttség vezetőjének, Harry Hill Bandholtz amerikai tábornok közbelépésének köszönhető, hogy ezeket a fölbecsülhetetlen értékeket nem tudták ellopni. Az ügy részleteiről a tábornok naplójában olvashatunk.⁹² 1919 novemberének végén elrendelték a román csapatok visszavonulását Budapestről, ami azt jelentette, hogy a románok meg tudták szilárdítani helyzetüket Kelet-Magyarországon. 1920. márciusának végéig nem is hagyták el Magyarországot.

Mint ahogy a britek nem akarták, hogy a franciák kizárólagos hatalomhoz jussanak Közép-Európában, beleegyezésüket adták egy nemzeti hadsereg megalakításához Szegeden. A hadsereget Horthy Miklós tengernagy, az osztrák-magyar haditengerészet főparancsnoka, Ferenc József király bizalmasa vezette. 1919. november 16-án a nemzeti hadsereg helyreállította a törvényt és a rendet Budapesten. A békeegyezmény, melyet a magyarok kényszerkegyezménynek tekintettek, csak 1920. június 4-re állt készen az összes fél aláírására a Trianon kastélyban. Az Apponyi Albert gróf által vezetett magyar küldöttséget házi őrizetben tartották Trianonban, Párizs mellett, és csak napi egy órára engedték ki őket levegőzni.⁹³ A trianoni egyezménynek szörnyű következményei lettek Magyarországra. Ezt az egyezményt valószínűleg jellemezhetjük úgy, mint a legújabbkori történelem egyik legkegyetlenebb békeegyezményét.

A trianoni egyezmény Magyarország területének 72 %-át, lakosainak pedig 64 %-át vette el. Három született magyarból egy valamelyik szomszédos országhoz került. A 232.000 négyzetkilométernyi területből, melyet Magyarországnak át kellett adnia, Csehszlovákia 63.000 négyzetkilométert kapott, Jugoszlávia 63.000-et, Románia pedig 102.000 négyzetkilométert. Még Ausztria is, bár ugyanazon az oldalon állt, mint Magyarország, kapott 4.000 négyzetkilométernyi területet, Nyugat-Magyarországnak az úgynevezett burgenlandi részét. Magyarország területe 325.000 négyzetkilométerről 93.000-re apadt. A terület, amelyet

⁹² Harry Hill Bandholtz, *An Undiplomatic Diary*, New York, 1933

⁹³ Count Albert Apponyi, *The Memoirs of Count Apponyi*, London, 1935

Románia bekebelezett Magyarországból, vagyis Kelet-Magyarország keleti része, tehát nagyobb volt, mint amennyi Magyarországból maradt Trianon után.

Az önrendelkezési jog örve alatt a magyar államiságot, ahogyan ezer évig létezett, aláásták és Magyarországot részekre szakították. Nyilvánvaló volt, hogy az önrendelkezési jog nem alkalmazható a vesztesek esetében, csak a győztesekre és szövetségeseikre. Ez lett tehát az igazságos békéből, amelyet Wilson, amerikai elnök és az I. Világháború győztese, Európa népei számára elképzelt. Megújuló összetűzéseknek vetették el ezzel a magvát Európában. Trianonban nem a valós tények és etnikai kapcsolatok döntöttek, hanem az, hogy kinek az érvelése felel meg jobban a háború győztese, nevezetesen Franciaország és Nagy-Britannia érdekeinek. Nem tartottak népszavazásokat. Később Masaryk csehszlovák elnök elismerte, hogy 1918-ban választani kellett a népszavazások tartása és új államok létrehozása között. Vagyis egyáltalán nem volt bizonyos, hogy a szlovákok például egyhangúlag a Magyarországtól való elszakadásra szavaznának. Az a tény, hogy csak ebben a században Csehszlovákia már kétszer kettészakadt, és nagyon valószínűtlen, hogy valaha is újra egyesüljön, elég bizonyítéknak tűnik arra, hogy Masaryk félelmei megalapozottak voltak. Egyedül Burgenland esetében, amit a háború másik vesztesének, Ausztriának juttattak, tartottak népszavazást, miután Olaszország döntőbíráskodott. A nyugat-magyarországi Sopron (Ödenburg) városában és tizenhárom környező városban az emberek többsége Magyarországra szavazott.

A nyugati államférfiak, mint például a brit miniszterelnök, Lloyd George és a francia elnök Clemenceau, rettenetesen keveset tudtak a közép-európai etnikai és kulturális viszonyokról. A rangsorban lejjebb álló politikusok és köztisztviselők ennek következtében olyan döntéseket hozhattak, melyeknek messze ható következményei lettek emberek milliói számára és a térség népeinek kapcsolataira nézve. Párizsban Wilson alapelveit nem tartották be, mert az amerikai elnök nem tudott kellő hatást gyakorolni, és így Clemenceau uralta a terepet a békekonferencia idején. Az amerikai elnöki újraválasztási hadjáratban Wilson esélyei gyengék voltak. Mindezek tetejében ő már egy kimerült és beteg ember volt. Clemenceau tehát a párizsi béketanácskozás ünnepelt bajnoka lett. Clemenceau-t csak az érdekelte, hogy gyengítse a németek helyzetét és erősítse a franciákét Európában, vagyis jellegzetes terméke volt a szárazföldi hatalmi politikának. A magyarok, akikről úgy vélték hogy igen jó viszonyban vannak a németekkel, ennek következtében szenvedésre voltak ítélve. Azokat a népeket, akik bizalmukat a franciákba helyezték, mint a csehek, románok és szerbek, kedvenc gyermekként kezelték és mindent megadtak nekik, amit csak kívántak.

Mivel az önrendelkezési jogot nyilvánvalóan nem a magyarok számára tartogatták, a Szövetségesek egyértelműen nem teljesítették bevallott háborús célkitűzéseiket. Bízva abban, hogy a békét igazságos eszközökkel teremtik meg, a Központi Hatalmak abban a hitben tették le a fegyvert, hogy a megállapodást tiszteletben fogják tartani. Európában talán az egyetlen dolog, mely távolról hasonlítható a Trianoni Egyezményhez, Lengyelország felosztása volt 1772-ben és 1795-ben. 1871-ben, a Frankfurter Egyezményben a poroszok rendkívül igazságosak voltak a franciákkal, ha összevetjük sorsukat a magyarokéval Trianon után. Hogy a Trianonban hozott döntéseket igazolják, elkezdődött a propaganda hadjárat. A cél az volt, hogy meggyőzzék a világot: elsősorban az Osztrák-Magyar Birodalom volt a felelős a háború kitöréséért. A Trianoni Egyezmény 161. cikkelye világosan ki is mondja, hogy Magyarország a bűnös a háború elkezdéséért. Amint ezt már kifejtettem, ez képtelenség. Tisza, a magyar miniszterelnök, inkább mint mérséklő tényező működött.

Legnagyobbbrészt a Trianon által bevezetett határok pontosan az etnikai magyar területet szelték ketté. Vasútvonalak mentén húzták meg őket, olymódon, hogy az egész vasúthálózat a megcsonkított Magyarországon kívül esett. A vasútvonalakat követő trianoni határok teljes hossza körülbelül 1000 kilométer, ami mintegy 43 %-a a teljes trianoni határvonalnak. Palotás Zoltán magyar földrajztudós szerint ez meglehetősen egyedi állapot a politikai földrajzban. Az új határokat alkotó vasútvonalak ugyanakkor körülbelül 900 kilométeres infrastrukturális hálózatot is jelentettek Magyarországtól északra és keletre, és mintegy 100 kilométereset délre. Ez a létfontosságú vasútvonal pontosan a magyar lakta területen haladt keresztül. A párizsi békekonferencia idején az érv a határok illetén megvonására az volt, hogy az új államoknak szükségük van vasúti csatlakozásokra. Vagylagos lehetőségekkel nem foglalkoztak a tanácskozás idején.⁹⁴

⁹⁴ Palotás Zoltán, *A trianoni határok*, Budapest, 1990

Az újonnan létrehozott határoknak csak 40%-a követte az etnikai vonalakat, 60%-a pedig mélyen benyúlt a magyar lakta területekre. Továbbá nemcsak az érintkezés okán voltak az újonnan kialakított határok különösen hátrányosak Magyarország számára. Gazdasági és katonai megfontolások is szerepet játszottak. Például Budapest városa ágyúlövésnyi távolságra került Csehszlovákiától. Másszóval Magyarország fővárosa és legfontosabb városa könnyen bombázhatóvá vált cseh területről. Az új határok kettévágtak városokat és településeket, amelyeket magyarok laktak, így ők hirtelen elválasztódtak saját közösségüktől. Trianon áldozatai magyar emberek voltak, akiket egyetlen nap alatt "kisebbségi" csoportokká alakítottak a szomszédos országokban. A Trianoni Egyezmény tartalmazott kisebbségekkel kapcsolatos rendelkezéseket, amelyek művelődési öngazdálkodást írnak elő az új államokba került magyarok számára, de sajnos ezeket a rendelkezéseket nem tartották be.

Néha azt mondják, hogy a magyarokkal még csúnyábban is elbánhattak volna Trianonban, ami persze nem túl nagy vigasztalás. Igaz azonban, hogy a dolgok sokkal rosszabbul is alakulhattak volna Magyarország számára. Benes nemcsak több földet követelt Csehszlovákiának Magyarország északi részéből, ideértve például a Miskolc környéki bányavidéket, de ő valóban teljesen be akarta keríteni a magyarokat. Benes el akarta vágni Magyarország kötelékét a Nyugathoz. Magyarország az osztrák-magyar határon keresztül tudta fenntartani kapcsolatait a Nyugattal. Ezért javasolta Benes folyosó létrehozását, amely Csehszlovákiát Jugoszláviához kapcsolta volna, Nyugat-Magyarországon keresztülhaladva. A szerbek is több földet követeltek. Nagyon érdeklődtek a Pécs környéki uránbányák iránt. Az I. Világháború után szerb csapatok vonultak be erre a területre, azzal a meggyőződéssel, hogy majd ott maradhatnak. A románok országuk nyugati határaként követelték a Tiszát, mely pontosan délre fekszik a kelet-magyarországi Debrecen városától. Emlékeztették a magyarokat, hogy az 1916-os titkos egyezményben az Antant Hatalmak beleegyeztek ebbe a határvonalba. Úgy tűnik, hogy mindezeket a követeléseket az új államok részéről végül megsokallták a Szövetségesek. Az, hogy ezeket a területrelő követeléseket nem teljesítették, valószínűleg leginkább a Szövetségesek közötti versengésnek köszönhető. Egészen nyilvánvaló volt, hogy az USA és Nagy-Britannia nem óhajt túl erős francia uralmat látni a földrészen. Az USA elutasította a Trianoni Egyezmény aláírását, és ehelyett saját békeegyezményt dolgozott ki Magyarországgal. Ez azt jelentette, hogy a trianoni kérdéseket illetően az USA-nak szabad keze van, és közvetítőként léphet föl Közép-Európában.

Trianon titkai

A fentiekben röviden vázoltam hogyan végezte az Osztrák-Magyar Birodalom, és Magyarországot hogyan osztották fel a Trianoni Egyezményben. Semmibe vették az Antant Hatalmak által a háború alatt felmagasztalt önrendelkezési elvet, amellyel meg akarták győzni a Központi Hatalmakat arról, hogy a békét igazságos és törvényes úton fogják megteremteni. Vajon Wilson, az amerikai elnök mennyire volt tisztában azzal, hogy a szárazföldi európai politika nem magasröptű eszméken alapul, hanem inkább hatalmi politikai megfontolások és az egyes államok nemzeti érdekei körül forog. Az mindenesetre bizonyos, hogy Franciaország húzta a legnagyobb hasznot az I. Világháború megnyeréséből. Az 1871-es francia vereséget megfelelő módon megbosszulta, és visszakapta Elzász-Lotharingiát, ahol francia és német ajkú népesség lakik, és amely csak a francia forradalom óta tartozott Franciaországhoz. A Versailles-i Egyezményben a németeket kötelezték arra, hogy hatalmas összegű jóvátételt fizessenek az Európában szükséges helyreállítási munkákra, majd a háború után a franciák további nyomást gyakoroltak a németekre azzal, hogy bevonultak és elfoglalták a Rajnavidéket. Az új közép-európai államok, az újra módosított Lengyelország, továbbá Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia, amelyek részben a francia közbelépésnek köszönhetően jöttek létre, Franciaország felé tájékozódtak, amely viszont érdekelt volt Németország körbekerítésében és a Közép-Európára irányuló szovjet-orosz terjeszkedés megállításában. Az Európa szívében fekvő államok, Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia szövetségre léptek, ami Kisantant néven vált ismertté, és amely Magyarország körbevételére és gyengítésére irányult. A megcsontított Magyarország már amúgy is meglehetősen gyenge volt, mert természeti erőforrásainak és létfontosságú iparágainak - például az erdélyi olajmezők és a Felvidék bányaterületei - jelentős részét elveszítette. A Trianoni Egyezmény továbbá kimondta, hogy a magyaroknak hatalmas összegeket kell fizetniük a háború utáni helyreállítási munkálatokra, és csak kis létszámú hadsereget tarthatnak. Nagy vonalakban ezek voltak a háború legfontosabb következményei.

Sok kutatást kell még végezni a Trianoni Egyezmény hátterének egész kérdéskörével kapcsolatban. Számos dolog megmagyarázatlan maradt, és ezeket továbbra is rejtély övezi. Például hogyan volt lehetséges az, hogy németajkú Ausztria megkapta Nyugat-Magyarország egy részét, a Burgenlandként ismert területet? Nincs ebben valami nagy ellentmondás? Ha a franciák valóban harcolni akartak a pángermánizmus ellen Európában a pánszlávizmus segítségével, akkor ezt a területe miért adták önként német fennhatóság alá? Nem valamiféle kárpótlás volt ez Ausztria számára, Dél-Tirol elvesztéséért Olaszország javára? Mondanunk sem kell, hogy a Trianonban hozott döntések háttere nagyon érdekli a történészeket, a politológusokat és más területek tudósait is, de a magyarok számára ennek van még egy oldala. Ki kell deríteniük, mit tartalmaztak az érintett nagyhatalmak és a szomszédos népek titkos napirendjei. Hogyan uszított a magyarellenes propaganda, és hogy működött a magyarellenes tábor Nyugaton? Ha a könyv első részében leírt propagandáról és közhelyekről van szó, meg kell kérdeznünk, vajon ma is van-e még hatásuk? Hogyan tudnak a magyarok kiszabadulni a bonyolult helyzetből, melyet Trianon kényszerített rájuk? Milyen földrajzi-hadászati terveket kellene kidolgozni? A könyv harmadik részében néhány javaslatot fogok tenni erre vonatkozólag. A szabadságukért harcoló országoknak és népeknek foglalkozniuk kell ezekkel a kérdésekkel.

Trianon óta kevés értékelhető kutatást végeztek ezen a területen, főként, mert a két háború közötti években Magyarország hátrányos helyzetben volt. Amint ezt az előbbiekben kifejtettem, Magyarország igen meggyengülve került ki az I. Világháborúból. Meg kellett küzdenie a menekültáradattal is; magyar katonák és köztisztviselők, akik az új államokban nem kaphattak munkát a kormánytól, vagy akiknek csak akkor engedélyezték a maradást, ha teljesen megváltoztatják kötődéseiket. A magyar köztisztviselőknek állampolgári esküt kellett tenniük a román, csehszlovák vagy jugoszláv alkotmányra, és fel kellett venniük a román, jugoszláv vagy csehszlovák állampolgárságot. Mégis, Magyarországon a Trianon titkaival kapcsolatos kutatás már a két háború közötti időszakban elkezdődött gróf Teleki Pál lelkes irányításával, aki később Magyarország miniszterelnöke lett. A munka befejezetlen maradt, mert az országot berántották a II. Világháború forgatagába. Ez volt az oka annak, hogy a magyar küldöttség rosszul felkészült volt az 1947-es párizsi béketárgyalásokra. A magyaroknak nem volt világos tárgyalási haditervük Párizsban, és ezért ragaszkodtak a Hitler és Mussolini által szentesített határ-módosításhoz.

Amikor a kommunisták hatalomra kerültek 1948-ban, a trianoni kérdéskörrel kapcsolatos kutatások teljesen leálltak, számos különböző ok miatt. Akkorra már a Szovjetunió maga is utódállammá vált. Hogy megköszönje Sztálinnak Szovjet-Oroszország erőfeszítéseit, Benes a szovjet vezetőnek adta át Ruthéniát, az Első Csehszlovák Köztársaság legkeletebbre eső részét, vagy ahogy a magyarok nevezik, Kárpátalját. A Szövetségesek szerint a trianoni egyezmények felülvizsgálatára irányuló terveket az 1947-es párizsi béketanácskozás idején maga Sztálin ellenezte. A béketárgyalási jelentésekből arra következtethetünk, hogy a Szövetségesek elfogadtak bizonyos számú határmódosítást Magyarország javára. Különösen az amerikai küldöttség lépett föl ezekért a változtatásokért. A kommunista időszak alatt bármilyen ügy, ami nyugalanságot idézhetett volna elő a kommunista táborban, tiltott dolog lett, különösen ha nemzeti vagy etnikai kérdésekhez kapcsolódott, vagyis ami végső soron az alapvető kommunista világméretű kérdőjelezte volna meg. A kommunista Magyarországon csak egy maroknyi válogatott kutató, akik bebizonyították hűségüket a kommunista párt iránt, végezhetett kutatást Trianonnal kapcsolatos kérdésekben.

Mostanáig komoly vizsgálatokat a trianoni kikötésekkel és következményeikkel kapcsolatban csak néhány, szórványban élő magyar és egyetlen brit tudós, C.A. Macartney végzett, aki a két háború közötti években bírálta a Trianoni Egyezményt, mert igazságtalannak és nem célravezetőnek tartotta.⁹⁵ A kommunizmus bukása után egy magyar történész, Raffay Ernő döntötte le végre Trianon kutatás körüli tilalomfákat, amikor közzétette könyvét *Trianon titkai* címmel.⁹⁶ Nagyon rövid idő alatt 200.000 példány kelt el a könyvből Magyarországon. Mindazonáltal Magyarországnak máig nem sikerült létrehozni kutatóintézetet Trianonnak és következményeinek tanulmányozására.

Trianonból azok a cseh menekültek húzták a legtöbb hasznot, akik hátat fordítottak Ausztria-Magyarországnak, mint Thomas Masaryk és Eduard Benes, akik sikeresen befolyásolták a francia és brit politikusokat, illetve más befolyásos embereket. Emlékirataiban Benes azt állítja, hogy párizsi tartózkodása

⁹⁵ Ld. például Yves de Daruvar, *Le destin dramatique de la Hongrie*, Paris, 1989 és Stephen Borsody (szerk.), *The Hungarians: A Divided Nation*, New Haven, 1988

⁹⁶ Raffay Ernő, *Trianon titkai*, Budapest, 1990

alatt három szervezettel állt kapcsolatban: a szabadkőműves páhollyal, az Emberjogi Szövetséggel és a francia Szocialista Párttal.⁹⁷ A Párizsban élő szerb és horvát száműzöttek szintén hasonló kijáró tevékenységgel foglalkoztak. Mindezen mozgalmak alapvető célja az Antant Hatalmak meggyőzése volt arról, hogy az Osztrák-Magyar Monarchiát le kell rombolni, és nemzetállamokat kell létrehozni a helyén. Az I. Világháború alatt 1916-ban Benes röpiratot adott ki *Romboljuk le Ausztria-Magyarországot!* Címmel, melyben igen határozottan vázolta fel ennek tervét. Az először Benes által felvetett gondolatokat átvették bizonyos francia tudósok, mint például Ernest Denis és Louis Eisenmann történészek, befolyásos újságírók, mint Andre Tardieu, és a fent említett befolyásos érdekcsoportok. Kapcsolatai segítségével Benes a saját oldalára tudott állítani befolyásos diplomátákat mint Philippe Berthelot, Jules Laroche és Pierre de Margerie a Quai d'Orsay-n, a francia Külügyminisztériumban. A háborút követően ugyanez a csoport volt felelős az új határok felvázolásáért és a békeegyezmény feltételeinek kidolgozásáért. Amíg Benes Párizsban kilincselte, Masaryk az angolszász térségekre ügyelt. Masaryk szoros kapcsolatban állt a *The Times* főszerkesztőjével, Henry Wickham-Steed-del és R.W. Seton-Watson-nal. Segítségükkel elindította a *New Europe* (Új Európa) című folyóiratot: megnyilatkozási lehetőséget azok számára, akik Európa átalakításában voltak érdekeltek a "nemzetiségi, kisebbségi jogok, földrajzi és gazdasági valóságok" értelmében, biztosítandó, hogy a háború nem fog még egyszer kitörni. Masaryk kapcsolatban állt cseh, szlovák és rutén bevándoroltak USA-ban élő befolyásos csoportjaival is.

Az átlag magyarok aligha voltak tisztában az akkortájt folyó előszobázó és hírverő tevékenységekkel. A háború után gróf Apponyi, aki a magyar küldöttséget vezette Párizsban, kijelentette, hogy politikailag a magyarok valójában Bécs felé tájékozódtak. Az 1867-es Kiegyezés után Magyarország arra kényszerült, hogy Ausztriához igazodjon. A monarchia diplomáciai testülete nem sok olyan diplomatát alkalmazott, aki a magyar érdekeket szorgalmazta volna. Ezzel magyarázható, hogy a magyarok miért nem voltak felkészülve az eseményekre, amikor az osztrák-magyar nemzetiségi képviselők beindították előszobázó és (rém)hírtérjesztő hadjáratukat a Nyugat különböző fővárosaiban. A magyar ügyekkel kapcsolatban a francia politikai lépéseket nagyon gondosan kidolgozták, ahogyan ezt az Apponyi gróf emlékirataiból való idézet is jelzi:⁹⁸

"Nem szükséges szavakat pazarolnunk arra, hogy elmagyarázzuk a francia sajtó miért volt ellenséges küldöttségünkhöz, mert ez az ellenségesség természetes velejárója volt a helyzetnek. Azt hogy milyen gondosan alakították ki ezt az ellenséges magatartást, láthatjuk a következő szinte hihetetlen részletekből. Tizenhárom évvel korábban, 1907-ben, egy Berlinben tartott interparlamentáris találkozó alkalmával humoros beszédet mondtam egy vacsorán. Ennek során megjegyeztem, hogy ha egy holdbéli ember lejönne rövid időre a Földre és megkérdezné, melyik úgynevezett világnyelvet kéne megtanulnia az általános műveltséghez, egyértelműen a németet javasolnám, mert a német intellektus asszimilációs ereje nagyszerű fordításokon keresztül a legtöbb más földről származó kulturális eredményhez nyitna utat számára. Ezt felhozták ellenem a párizsi sajtóban - ismétlem, tizenhárom év után - túlzott németbarát érzelmeim bizonyítékaként! Még megdöbbenőbb volt egy másik utalás a francia sajtóban egy hasonlóképpen humoros vacsora utáni beszédre, amit Budapesten tartottam sok évvel a háború kitörése előtt, dr. Vargha Gyula, a Statisztikai Hivatal akkori elnöke tiszteletére. Valamilyen jubileum vagy egyéb esemény alkalmával barátai rendeztek egy kellemes kis vacsorát, ahol megjegyeztem, hogy Vargha, aki valamilyen szinten lírikus költő is volt, képes lenne még a legszárazabb adatokat is költészetté alakítani hazafias buzgalmában. Teljesen elfeledkeztem erről a beszédéről, és meglepetéssel láttam újranyomtatva a francia sajtóban 1920-ban, mint annak bizonyítékát, hogy a magyar statisztika nem több, mint költői túlzás."

Azt a kérdést, hogy a nyugati hatalmak mennyire kerestek esetleg hídfőállásokat Közép-Európában gazdasági okokból, még nem vizsgálták kellőképpen. Lehetséges-e, hogy Közép-Európa fontosabbá vált a britek számára, és nyomukban a franciák számára is, amikor a gyarmati terjeszkedés Afrikában és Ázsiában kezdett hanyatlani, és ugyanakkor a németek, akiket amazoknak sikerült távoltartani gyarmatok szerzésétől, szintén érdeklődni kezdtek Közép- és Kelet-Európa irányában? Elképzelhető, hogy a nagy szárazföldi hatalmak közötti gazdasági versengés hozzájárult ennek az imperialista háborúnak a kitöréséhez? Azt a gondolatot, hogy a gyarmatosító észjárás ebben szerepet játszott, megerősíti a francia tábornok, Berthelot egyik sürgönye, aki a román csapatokat vezette Erdélyben 1919-ben. A sürgöny, amelyet 1919. január 2-án

⁹⁷ Henry Bogdan, *Les minorités nationales dans les pays danubiens, Les Dossiers de l'Histoire*, no. 27, 1980

⁹⁸ Count Albert Apponyi, *The Memoirs of Count Apponyi*, London, 1935, 272-273

küldött a francia hadügyminisztériumnak, a következőképpen szólott: "Si nous donnons aux Roumains les satisfactions auxquelles ils ont droit et si nous tenons nos engagements, nous aurons dans la Roumanie une véritable colonie française de plus de 15 million d'habitants où nous pourrions développer notre commerce et notre industrie et où nous trouverons comme chez nous." A francia tábornok francia gyarmat létrehozásáról álmodott a Duna mentén, a magyarok kárára.

A francia politika és a katonai-ipari csoportok összefonódása az eddiginél több figyelmet érdemelne. Raymond Poincaré például, aki 1912 és 1913 között miniszterelnök, majd ezt követően 1913 és 1920 között köztársasági elnök volt, rendszeres és gyümölcsöző kapcsolatokat tartott fenn a Saint-Gobain Ipari Csoporttal, amelynek jogi tanácsadója volt. Alexandre Millerand (1859-1943), hadügyminiszter 1914-től 1915-ig és miniszterelnök 1920-ban, jogi tanácsadója volt a Schneider lőszergyárnak.⁹⁹ Ezek a politikusok mondták gróf Apponyi Albertnek, a Népszövetség magyar képviselőjének néhány hónappal a Trianoni Egyezmény aláírása után, hogy az egyezmény bármilyen felülvizsgálata elképzelhetetlen. Apponyi gróf emlékirataiban a következőket írta az üggyel kapcsolatban:¹⁰⁰

"A legérdekesebb beszélgetést az új köztársasági elnökkel, Alexandre Millerand-dal és Monsieur Poincaré-val folytattam, akit akkor a szélsőséges nacionalisták vezetőjének tekintettek. Meglátogattam Paléologue utódját, Berthelot-ot is, aki a francia külpolitika tényleges irányítója volt és nem kedvelt minket annyira, mint az elődje. Nagyon udvariasan üdvözölt bennünket, de a vele folytatott beszélgetések leromboltak minden illúziót, amit esetleg még tápláltam. Folyamatosan hangsúlyozta azt aényt, hogy az éppen aláírt békeegyezményeket sohasem szabad megváltoztatni, és hogy Magyarországnak hozzá kell szoknia ehhez a helyzethez. Ez nem volt meglepetés számomra és éppen ezért nem voltam nagyon elragadtatva. Raymond Poincaré volt az, aki mindenkinél nyíltabban beszélt..." Az egész kérdésnek ez a lényege: Kész Magyarország határozottan elfogadni az Egyezmény által létrehozott helyzetet, bármilyen változtatási szándék nélkül? Ha igen, akkor nagyon jól megleszünk együtt."

Ami a Trianoni Egyezmény ügyét illeti, a legfőbb bűn mindenképpen a franciákat terheli, akik már a háború elkezdése előtt keresték a kapcsolatot a csehekkel, románokkal, szerbekkel és a cári Oroszországgal. Nyilvánvalóan a franciáknak nem voltak nehézségeik a cári Oroszországgal való együttműködésben, amelyet pedig nem igazán lehetett haladó országgént jellemezni. Az oroszok fő célja az összes szláv felszabadítása volt, és ez a lépés önmagában is az Osztrák-Magyar Birodalom megszűnéséhez vezetett volna. A háború előtt a franciák támogatták ezt az orosz célt, és még mielőtt a nagy háború elkezdődött, az Osztrák-Magyar Birodalom egyes részeit odaígérték az orosz szövetségeseeknek.

Az orosz tervek Szerbiát szláv hídfőállássá akarták alakítani a Balkánon, hogy ily módon a kettősuralmi rendszer egyes területeit a Balkán felől lehessen bekebelezni. A franciák támogatták ezt az orosz kezdeményezést. André Tardieu, az *Agence des Balkans* sajtóügynökség vezetője, amely Athén, Belgrád és Bukarest székhelyű volt, és amelyet a francia külügyminisztérium alapvető forrásnak tekintett a Balkánról származó információkat illetően, kihívó beszédet tartott Bukarestben 1914. április 11-én. Már beszédének címe is feltűnő volt: "Erdély: Románia Elzász-Lotaringiája". Az összehasonlítás azonban hamis volt. A franciák némi történelmi igényt tarthattak ugyan Elzász-Lotaringiára, amely a francia forradalomtól az 1870-71-es francia-porosz háborúig francia terület volt, de Erdély sohasem volt Románia része. Az, hogy ezt a beszédet a teljes francia diplomáciai testület hallotta, és a végén lelkesen meg is tapsolta, csak bátorította a román irredentizmust. A cári Oroszország még tizenkét milliárd aranyfrank összegű francia állami kölcsönt is kapott, hogy hadseregét bővítse és korszerűsítse, és hogy vasúthálózatát továbbfejlessze nyugati irányban, vagyis a Központi Hatalmak országai mögé. Ami a háború kitörését illeti, az oroszok és a franciák szerepe igen kétes volt. A francia politikai vezetés által támogatott oroszok és szerbek a szélsőséges nacionalista terrororganizációkat, pénzelték, s ily módon felelősek voltak a háború kitöréséért. Henri Pozzi francia újságíró szerint orosz diplomaták részt vettek a szarajevói merénylet előkészületeiben. A brit közvetítési kísérleteket Oroszország megghiúsította. Ezenkívül jóval az osztrák-magyar csapatok mozgósítása előtt az orosz hadsereg egységei már felsorakoztak, és készen álltak a harcra. Végül pedig Poincaré, a francia elnök sarkallta a szerbeket és oroszokat a háborúra.¹⁰¹

⁹⁹ Henri Guillemin, *Nationalites et nationaux (1870-1940)*, Coll. Idées no. 321 NRF-Gallimard, 1974, 95

¹⁰⁰ Count Albert Apponyi, 282-283

¹⁰¹ Henri Pozzi, *La guerre revient*, Paris, 1934

Franciaország másfél millió ember áldozott föl, hogy visszanyerje Elzász-Lotaringiát, amelynek másfél millió lakosa volt. Másfélmillió francia veszítette életét. Különös hogy *A Diplomatic History of Europe since the Congress of Vienna* [Európa diplomáciai története a bécsi kongresszus után] című könyvében René Albrecht-Carrié francia történész fenntartja az igazságos béke mítoszát: "Franciaországnak semmiféle vitája nem volt Magyarországgal, valójában bizonyos mértékig együttérzéssel viseltetett azon ország iránt a békekötés idején..." A Szerbia által játszott szerepet nem igazán méltányolta mindenki az Antant országokban sem. 1914. augusztus 3-án a következőket írta az angol *The Manchester Guardian* napilap: "Ha Szerbiát bele lehetne lökni a tengerbe és elsüllyeszteni, akkor a légkör Európában jelentősen javulna", augusztus 8-án pedig John Bull ezt írta ugyanabban a lapban: "Szerbiának el kell tűnnie. Töröljük le a térképről!"

Egyedül az a tény, hogy az I. Világháborúhoz vezető tíz évben Oroszország, Franciaország és Nagy-Britannia mintegy negyvenhat billió francia frankot költött a hadügyre, szemben a Központi Hatalmak költségvetésében szereplő huszonhárom billióval, jelzi, hogy az Antant Hatalmak komolyan készültek a háborúra.¹⁰³ Wilson amerikai elnök pontos szerepe homályban marad. Vajon Wilson 14 pontos tervezete csak a Központi Hatalmak lefegyverzésére irányuló csel volt, vagy tényleg érdekelte őt az önrendelkezési jog? Érdekes, hogy mintha ő maga is hinni kezdett volna saját mítoszában. A Versailles-i Egyezményt "az emberiség felemelő céljának" nevezte, szerinte ez volt "az első, nagyhatalmak által aláírt egyezmény, amely nem önös céljaikat szolgálja."¹⁰⁴ Irene Willis *England's Holy War* [Anglia szent háborúja] című könyvében, amelyben az angol pacifisták háborúban játszott szerepét vizsgálja, utal arra, hogy az amerikaiak a háború harmadik évéig semlegesek maradtak. Ez idő alatt csak fegyvert és lőszert adtak el a Szövetségeseknek. Csak amikor a Szövetséges Hatalmakat a vereség fenyegette, akkor lépett be az Egyesült Államok a háborúba megrendelői oldalán. Beavatkozásának oka most is az volt, mint mindig, hogy a "demokrácia fenntartása" érdekében cselekszik.

¹⁰³ Rapport au Congrès de la Fédération de la Seine de la Ligue des Droits de l'Homme, 1920. június 27.

¹⁰⁴ Thomas Woodrow Wilson, *Twenty-Eighth President of the United States*, a Psychological Study, London, 1966, Sigmund Freud Copyrights Ltd. and Wiliam C. Bullit

Trianoni veszteségek

A Nagy Háború után Magyarország nagyon nehéz helyzetben találta magát, a magyarok súlyos veszteségeket szenvedtek. 1914 és 1918 között kétmillió magyart öltek meg, a kettős egyeduralom más nemzetiségeiből pedig 2.8 millió katona vagy meghalt, vagy eltűnt vagy fogságba került.¹⁰⁵ A magyar veszteségek jelentősen magasabbak voltak, mint a dualista monarchia más nemzetiségei által elszenvedettek, és az ország mérete is alaposan lecsökkent. Magyarországot hatékonyan elszigetelték a szárazföldön, mert elvesztette egyetlen tengeri kikötőjét, Fiume (Rijeka) szabad királyi várost és az adriai partokra való kijutási lehetőséget. Trianon után Magyarország valóban szárazföldi ország lett. Az ország gazdasági veszteségei iszonyatosak voltak. Magyarország például elvesztette összes erdőterületét. Erdői a Magyarország körüli országokhoz kerültek, főként a szlovák, kárpátaljai és erdélyi részeken. Ennek következtében a teljes magyar erdőszet és faipar egyszerűen máról holnapra eltűnt. Az utódállamok azonban nem vittek el mindent. A Kárpátok hegyvidéke nem alkalmas földművelésre, míg a termékeny folyómenti területek a magyar alföldön igen. Tehát Magyarországon mindig volt elegendő gabona és kenyér, az utódállamok ezzel szemben gabonahiánnyal küszködtek. A Trianonban meghúzott határok az ország infrastruktúráját is szétdarabolták. 1913-ban a magyar vasúthálózat teljes hossza 22081 kilométer volt. Miután Magyarországot megcsonkították, mindössze 8364 kilométernyi vasútja maradt. Az I. Világháború előtt a Kárpát-medencében meglévő földrajzi és gazdasági egység következtében ésszerű hálózat épült ki, amelyben a vasútvonalak természetes módon Budapesten futottak össze. Trianon teljesen szétzilálta az egész rendszert, rendkívül megnehezítve a közlekedést, kereskedelmet és érintkezést a korábbi kettős egyeduralom részei között. Az amúgy is gyatra kapcsolatokat tovább hátráltatták a rendkívül hosszú várakozási idők az önálló gazdaságpolitikát folytató új "nemzeti" államok határátlépési pontjaiban.¹⁰⁶

A magyar veszteségek nemcsak emberi, területi és pénzügyi-gazdasági szempontból voltak hatalmasak, hanem kulturális szempontból is. A veszteség mértékét legjobban két ősi és szent város, *Kassa* és *Kolozsvár* történelmén szemléltethetjük, amelyeket Csehszlovákiába, illetve Romániába olvasztottak be.

1910-ben Kassának 44210 lakosa volt, közülük 33350 (75,4%) volt magyar. Századokon át ez volt a magyar Felvidék kulturális központja. A magyar történelem és kultúra számos fontos eseménye és személyisége kötődik szorosan ehhez a városhoz. Az Árpád-ház utolsó királyának uralkodása alatt virágzott fel valójában a város. Ekkor rakták le az alapjait a kassai székesegyháznak, a történelmi Magyarország egyik legszebb gótikus építményének. Mátyás király felügyelte a székesegyház építésének befejezését. Az erdélyi magyar Zápolyai János király uralkodása alatt kezdett a város magyar jellegűvé válni, bár a középkorban sok német is élt itt. A város évkönyveit, melyeket eredetileg németül írtak, ezidőtájt kezdték latinul írni. Az utcáknak, szőlőknek és kertségeknek magyar neveket adtak. Azt, hogy sok magyar élt a városban, jól szemlélteti a város bírának nemzetisége, akiket legfelsőbb bírósági székre jelöltek. Az előterjesztett 100 jelölt közül 50 magyar volt, 25 német és 25 szlovák.

Kassa előkelő szerepet játszott az erdélyi fejedelmek, illetve magyar királyok által indított szabadságharcokban a Habsburg önkényuralommal szemben. Kassára vonult vissza Bocskai István és II. Rákóczi Ferenc. Bocskai uralkodása alatt a magyar parlament kétszer gyűlt össze Kassán. Amíg Bocskai függetlenségi harca tartott, a Szent Koronát Kassán őrizték. Szent városként ismert, mert a nagy szabadságharcos, II. Rákóczi Ferenc és édesanyja, Zrínyi Ilona, aki Munkács várát védte sokáig, a székesegyház sírboltjában vannak eltemetve. A mai Szlovákiában különös légkör veszi körül a kriptát. A szlovákok kényelmetlenül érzik magukat, amikor magyar beszédet hallanak ott, a lejárati pedig el van torlaszolva. Valójában semmi jelzés sincs arról, hogy II. Rákóczi Ferenc ott van eltemetve, és bizony nem könnyű bejutni a sírbolthoz. Könnyebb akkor bemenni, ha a látogató nem magyarnak tünteti föl magát.

Kassa városa kiemelkedő szerepet játszott a magyar reformációs és ellenreformációs mozgalmak harcaiban is. Kassán használták először a magyar nyelvet istentiszteleteken. A város számos vértanút is adott, mind katolikus, mind protestáns hitűeket. Ebben a városban a katolikus magyarok "kassai

¹⁰⁵ Zalka Miklós, *Mindenkihez!*, Budapest, 1978

¹⁰⁶ Paul Teleki, *The Evolution of Hungary and Its Place in European History*, New York, 1923

vértanúkként" vonultak be az egyházi történelembe, mert a protestánsok legyilkolták őket. A Kassán élő magyar protestánsokat viszont Gob osztrák tábornok parancsára ölték meg. Kassa nemcsak vallási és politikai történelme miatt vált fontossá, hanem azért is, mert virágzott itt a magyar irodalom és művészet.

Magyarország legismertebb lantművésze, Tinódi Sebestyén számos művét szerezte Kassán. Balassi Bálint, korai magyar lírikus költő sok gyönyörű szerelmes versét itt írta. Kassán vezette be Pázmány Péter bíboros, a magyar ellenreformáció vezetője, az új irodalmi stílust, első imáinak megírásával. Továbbá ebben a városban született a magyar újságírás. A II. Rákóczi Ferenc fejedelem által kiadott újságot, *Mercurius Veridicus ex Hungaria* címmel Kassán nyomtatták. A nyelvújító Kazinczy Ferenc Kassán élt és dolgozott. Munkája a XIX. század elején hozzájárult a mai magyar nyelv kialakulásához. Más költőkkel együtt Kazinczy kezdte el kiadni a *Kassai Magyar Múzeumot*, Magyarország első akadémiai és irodalmi folyóiratát. Kassa művészek és kézművesek városa volt, a magyar aranyművesség országos központja. Magyarország első színháza Kassán volt, ahol 1816-ban a legelső színdarabot magyar nyelven színpadra állították, jóval azelőtt, hogy Pozsonyban, a fővárosban színházak nyíltak és színdarabokat adtak elő.¹⁰⁷

A másik város, amely a magyar kultúra és történelem számára talán még fontosabb, Kolozsvár. 1910-ben, az I. Világháború előestéjén a városnak 60808 lakosa volt, közülük 50704 (83,4%) magyar. 1910-ben a város lakosságának csak kis hányada volt román. Kolozsvár a magyar Hunyadi dinasztiához kötődik. Hunyadi Mátyás, aki később Hollós néven reneszánsz király lett, Kolozsváron született 1440-ben. Szülőháza még mindig áll a város központjában, ahol egy szobor is tanúskodik róla.

Mátyás király tiszteletet parancsoló lovasszobra az utóbbi években ismételt támadások célpontja lett a város szélsőséges nacionalista román polgármestere, Funar részéről. Többször is a szobor eltávolításával fenyegetőzött, mert meg akarta indítani a főtéren az ásatásokat annak bebizonyítására, hogy valaha dák település volt Kolozsvár szívében. A román állami doktrína, a román nép dáko-román eredetmítosza szerint ez meggyőző bizonyítékot szolgáltatna arról, hogy Kolozsvár mindenekelőtt román város. Valószínűleg Funar is tudja, hogy nincs semmiféle dák településmaradvány a szobor alatt, de ez lényegtelen. Mindenekelőtt természetesen azt akarja megmutatni a város magyar lakosainak, hogy ki a mindenható úr Kolozsváron, és hogy ami a románokat illeti, mely nép nem való oda. A szobrot, melyet román zászlókkal díszítettek, román uralmat jelképezendő, Funar bármikor eltávolíthatja. Ez az állandó fenyegetettség a város magyar lakosainak életét nagyon megnehezíti. Ők természetesen okkal feltételezik, hogy az erőszak valójában ellenük irányul, nem pedig Mátyás király szobra ellen. Ilymódon könnyen lehet nyomást gyakorolni az erdélyi magyarokra, míg Mátyás szobra, amely valójában UNESCO-védettség alatt álló európai emlékmű, sakkfigurává vált a magyarellenes lélektani hadijátékban.

Kolozsvár fontos szerepet játszott Magyarország egyháztörténetében is. Dávid Ferenc, a magyar reformáció egyik vezéralakja és az erdélyi unitárius egyház megalapítója Kolozsvárról származott. A város ma is jelentős központja a magyar református vallásnak: itt vannak az erdélyi református és unitárius egyház püspöki székhelyei. Etnikum és vallási felekezet egy és ugyanaz Erdélyben. A magyarok lehetnek reformátusok és unitáriusok. Az erdélyi szászok nagy része lutheránus. A románok vagy görög ortodox vallásúak vagy görög katolikusok, azaz katolikusok. Tehát Erdélyben a református vagy unitárius felekezetek ellen irányuló bármilyen támadás önmagától feszült magyarellenes légkört idéz elő.

Csakúgy mint Kassa, Kolozsvár is szoros kapcsolatban áll a magyar kultúra és művészet jelentkezésével. Apáczai Csere János, a közoktatás megújítója, aki holland egyetemeken tanult, és kiadta az első magyar tudománytárat Utrechtben 1653-ban, Kolozsváron élt holland feleségével, Aletta van der Maet-tel, egészen haláláig. A XVII. század leghíresebb magyar politikusa és írója, gróf Bethlen Miklós Kolozsváron élt és dolgozott. Itt végezte iskoláit Mikes Kelemen, aki később II. Rákóczi Ferenc vezérlő fejedelem személyi titkára lett. Miután leverték az 1711-es szabadságharcot, Mikes elkísérte Rákóczit Rodostóba, Törökországba, ahol Rákóczi és szabadságharcosai menedékjogot kaptak. Mikes száműzetésben írt levelei, melyeket egy képzelt személyhez írt Erdélyben, részévé váltak Magyarország hatalmas irodalmi örökségének. Kolozsvár az egyik legfontosabb város a nyomtatott sajtó történetében. A legismertebb magyar nyomdász Misztótfalusi Kis Miklós volt, aki Amszterdamban tanulta a mesterséget, később visszatért Kolozsvárra, és élete utolsó éveit ott töltötte.

¹⁰⁷ Endre Jónás, *Trianon a European Problem*, Zürich, 1960

Kolozsvár tehát központja volt a magyar nyomtatott sajtónak is. Az ország első újságírója, Szacsvey Sándor életének legnagyobb részét itt töltötte, és Kolozsváron van eltemetve. A Kiegyezés (1867) után kiadott 163 különféle újságból nem kevesebb, mint tizenhárom Kolozsváron nyomtattak. Amikor Erdélyt bekebelezték a románok 1920-ban, Kolozsvár továbbra is fontos maradt a sajtó világában, a most már elfoglalt területen. A két háború közötti időszakban a két legfontosabb magyar újságot Magyarországon kívül, az *Ellenzéket* és a *Keleti Újságot*, Kolozsváron adták ki. Ma a város újra az erdélyi magyar újságírás központjává vált.

A művészettörténet terén Kolozsvárnál nagyobb mértékben talán egyetlen más magyar város sem járult hozzá a magyar és a közép-európai művészethez. Szent György szobra, amely a prágai váron áll, a híres középkori szobrász testvérpár, Kolozsvári György és Márton munkája, akik mindketten abból a városból származtak, ahonnan családnevük is származik. Zsigmond király felügyelte a kolozsvári Szent Mihály székesegyház építését, amely a kassai székesegyházzal együtt a középkori építészet kiemelkedő alkotása.

Kolozsvár kiváltképp kulturális központ volt. Magyarország első színházát itt építették fel 1792-ben, 45 évvel azelőtt, hogy Budapesten az első színház megnyitotta kapuit a nagyközönség előtt. Kolozsvárott került először közönség elé Katona József drámaíró nagy történelmi színdarabja, a *Bánk bán* volt, mely II. András király feleségének, Gertrud német királynénak a meggyilkolását beszéli el. Gertrud németesíteni akarta Magyarországot a 13. században. Március 15-én, azon a napon, amikor a magyarok az 1848-as Habsburg-ellenes forradalomra emlékeznek, a budapesti Operaházban mindig a Bánk bán játszik. Ma a román szélsőséges nacionalisták által irányított Kolozsváron, akik mindent gyűlölnék, ami távolról is magyar és ahol ezt a drámát először előadták, a Bánk bán be van tiltva. Erdély legrégebbi tudományos társasága, az Erdélyi Múzeum Egylet (EME) Kolozsvárt jött létre.

Annak a ténynek elismeréseként, hogy Kolozsvár oly gazdagon és oly sokféleképpen járult hozzá Magyarország kulturális történelméhez, a város megkapta a *kincses város* díszítő jelzöt. Sajnos a román uralom Erdélyben sokat tett ennek a kulturális dicsfénynek a beárnyékolására. A városnak rövid ideig esélye volt, hogy megújuljon, amikor a Második Bécsi Döntés után 1940-ben ismét visszakerült Magyarországhoz egy rövid időre. Ez azonban nem volt több mint vihar előtti csend. A város "modernizálása" során, amikor a magyarellenes román diktátor, Ceausescu volt hatalmon, a régi történelmi belváros egész negyedeit lerombolták. A kevés magyar kincs, ami még megmaradt, állandó veszélyben van, és bármikor eltüntethetik, ha Funarnak és szélsőséges nacionalista csatlósainak megint magyarellenes romboló tisztogatási rohama támad.

Magyarország a két háború között

Trianon után Magyarországnak nagyon lecsökkent a területe, az ország csonka Magyarországgént vált ismertté. Több mint három millió magyar az utódállamokban találta magát. Minden húsz magyar származásúból hét egyik vagy másik utódállamba került, ahol idegen uralom alá kerültek. Ezeket a magyar "kisebbségeket" kezdték igen hamar ellenségesen kezelni ezekben az új államokban. Az ezzel kapcsolatos kérdéseket a következő fejezetekben részletesebben is áttekintjük.

Az új közép-európai államok

A Trianoni Egyezmény Magyarországot egyöntetű nemzeti állammá alakította, 7.600.000 lakossal, akiknek több mint 90%-a magyar származású volt. Az ország két nemzeti kisebbsége, 400.000 német és 100.000 szlovák szétszóródva élt az országban. A Trianonban hozott döntések eredményeként több mint három millió magyar az új határokon kívül, az utódállamokban találta magát, Csehszlovákiában, Romániában vagy Jugoszláviában. Ezek mesterséges államok voltak, nem demokratikus úton jöttek létre. Semmiféle népszavazást nem tartottak, és az olyan kérelmekkel, mint amelyet az Erdélyben élő magyarok terjesztettek elő, hogy Magyarország része maradhasson Erdély, nem foglalkoztak az Antanthatalmak. A háború vesztes országai, Németország és Magyarország, a lehető leggyorsabban felül akarták vizsgálni a

béke-megállapodást, míg a háború győztesei és szövetségeseik mindent megtettek, hogy az egyezményeknek érvényt szerezzenek. A nemzeti kisebbségek - főként magyarok és németek - akik nem saját nemzetiségük államaihoz tartoztak, a kényszeregyezmények áldozatai lévén, nem örültek és nem érezték otthon magukat az új utódállamok nemzeti zsarnokságai alatt.

Trianon óta állandó magyarellenos elnyomás tapasztalható a Kárpát-medencében, tekintet nélkül a fennálló politikai rendszerre, akár tekintélyelvű nacionalista, fasiszta, kommunista vagy demokratikus. Ha Ausztria-Magyarország utódállamai valamilyen módon el tudják tüntetni „az ő” magyarjaikat, akkor többé nincs szükség arra, hogy az önrendelkezési jogot a magyarokra is alkalmazzák. Ez az oka annak, hogy a múltban és most is ezek az országok minden hatalmukban álló dolgot megtettek, hogy eltüntessék magyar lakosaikat. A könyv ezen részének további fejezeteiben feltárjuk az évek során alkalmazott cselek és furfangok teljes tárházát. Meg kell jegyeznünk, hogy a kommunizmus 1989-es bukása óta a magyar azonosság kitörlésére irányuló erőfeszítések gátlástalanul folytatódnak. Balgaság lenne azt hinni, hogy csupán azért, mert az ország politikai légköre demokratikusabb lett, ezek a mesterkedések önmaguktól mindenestül eltűnnek. A magyartalanítás ezeknek az államoknak a legkövetkezetesebben alkalmazott. Ezt a folyamatot az *etnikai tervezés* politikájának nevezem, amely a magyarok számának csökkentésére irányul, hogy megfeleljenek azon nemzetállamok céljainak, ahol élnek.

Csehszlovákia

Csehszlovákia teljesen mesterséges államként jött létre, három egészen különböző térség összevonásával. Nyugaton volt a cseh királyság és a Nagy Morva Hercegség. A lakosság itt kétharmadrészben cseh volt, egyharmadban német. A németek, akik a Szudéta-vidék néven ismert német-osztrák határ mentén összpontosultak, megpróbáltak elszakadni 1919-ben. A párizsi béketanácskozáson Benes Csehország történelmi egységét hangoztatta, Csehszlovákia jelentős német közösségét is ideszámítva. A cseh állam másik térsége Szlovákia volt, az a terület, amely a 10. század óta a Magyar Királyság része volt. 1920-ig Szlovákia nem létezett. Történelmileg azt a területet Felvidékként ismerték, és az ott élő szlovákok aligha voltak tudatában nemzeti azonosságuknak. Ha valaki a származásáról kérdezett egy szlovákot, akkor azt a körzetet nevezte meg, ahonnan jött. Benes sokkal nagyobb területet követelt Csehszlovákiának, mint amelyen szlovákok laktak. Ebben ez esetben érvelését nem tudta történelmi megfontolásokra alapozni, mert Szlovákia soha nem volt része a cseh királyságnak. Érvei tehát hadászati és gazdasági tényezőkre alapultak. Az új államnak egészen a Dunáig kellett terjednie, és Foch francia marsall a Dunát természetes védelmi vonalnak tekintette. Foch támogatásával Benes meggyőzte a kongresszust e döntése helyességéről. Csehszlovákia megkapta Pozsony városát, a várost, amely nagyon sokáig a Magyar Királyság fővárosa volt, és amelyet 1920-ban főként magyarok és németek laktak. Csehszlovákia a Duna bal partját is bekebelezte, ahol szintén főként magyarok éltek. A harmadik csehszlovák terület Kárpátalja volt, amely 895 óta tartozott a Magyar Királysághoz. A Masaryk és Benes által a ruténoknak ígért önigazgatásból természetesen semmi sem lett.

Az Első Csehszlovák Köztársaság tehát futóhomokra épült. Csehszlovákia valójában többnemzetiségű állam volt. Tizennégy millió lakosából csak 64,3% volt cseh vagy szlovák. Az alábbi nemzetiségek éltek az országban:¹⁰⁸

csehek	6.661.000	48,9%
szlovákok	2.100.000	15,4%
németek	3.124.000	22,9%
magyarok	745.000	5,5%
ruténok	462.000	3,4%

¹⁰⁸ Henry Bogdan, *From Warsaw to Sofia, A History of Eastern Europe*, Santa Fe, 1989, 182

lengyelek	76.000	0,6%
egyéb	445.000	3,3%

Az Első Csehszlovák Köztársaságot szláv államnak tekintették, annak ellenére, hogy több német élt ott, mint szlovák. A németek és magyarok, akiknek jog szerint egyenlő alkotmányos státusz járt volna, a kétes nemzeti "kisebbség" megjelölést kapták. Az önrendelkezést váró szlovákok és ruténok nem kapták meg ezt a szabadságot Prágától. Nyilvánvaló volt, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia bukását okozó feszültségek egy nap még újra felszínre törnek Csehszlovákia új államában.

Nagy-Románia

A kettősuralmi rendszer felosztatását elrendelő Saint-Germain-i Egyezmény és a Trianoni Egyezmény együttesen elérték azt, hogy Románia területe kétszeresére nőtt. 1920-ban az ország területe már 295.000 négyzetkilométer volt, de később megkapta a következő térségeket is: Besszarábiát Oroszországtól, Bukovinát Ausztriától, Erdélyt, Kelet-Magyarország egy részét és a Bánát egy szeletét Magyarországtól. Ugyanaz vonatkozott Romániára, mint Csehszlovákiára. Az összes újonnan megszerzett területnek teljesen eltérő történelme volt, mint a román állam magjának, a Kárpátok másik oldalán lévő királyságnak. Továbbá Románia nem volt egységes nemzetállam, habár szeretett így gondolni magára. Nagy-Románia körülbelül tizenhatalmillió lakosának mintegy egyharmada (28,1%) nem volt született román. Különösen a magyarok nem érezték otthonuknak Romániát. Az ország a következő nemzetiségű csoportokból állt:¹⁰⁹

románok	12.981.000	71,9%
magyarok	1.425.000	7,8%
németek	745.000	4,0%
zsidók	728.000	3,9%
ruténok	582.000	3,2%
oroszok	409.000	2,2%
bolgárok	366.000	2,1%
cigányok	262.000	1,4%
törökök	154.000	0,8%
összes román		71,9%
összes nemzeti kisebbség		28,1%

A szerbek, horvátok és szlovének királysága: Jugoszlávia

Szerbia régi királyságát is gazdagon megjutalmazták a békeegyezményekben. Az először a szerbek, horvátok és szlovének királyságaként, később Jugoszlávia néven ismert állam 248.665 négyzetkilométer méretűre nőtt. Jugoszlávia megkaptak Bulgária egy részét, a Vajdaságot Magyarországtól, a Bácskát Magyarországtól, Horvát-Szlavóniát, a Magyar Korona öngazgatással bíró területeit, Ausztriától pedig Szlovéniát, Dalmáciát és Bosznia-Hercegovinát. Az alábbi megoszlás szerint az országnak végül 11.245.000 lakosa lett, akiknek 15 %-a tartozott valamilyen nemzeti kisebbséghez:¹¹⁰

¹⁰⁹ uo., 183

¹¹⁰ uo. 184

szerbek	5.365.000	47,7%
horvátok	2.834.000	25,2%
szlovének	1.024.000	9,1%
németek	513.000	4,7%
magyarok	472.000	4,0%
albánok	441.000	3,7%
bolgárok	274.000	2,7%
törökök	236.000	2,3%
románok	72.000	2,3%
olaszok	14.000	0,6%

Amíg magyarok élnek az utódállamokban, fennáll a veszélye annak, hogy egy nap Magyarország vissza fogja követelni a különböző elfoglalt területeket, ahol saját nemzettársai laknak. Ezért van olyan rossz sora Trianon óta az utódállamokban élő számos magyarnak. A magyarok szembekerültek egy olyan politikával, amely nemzeti és kulturális azonosságuk határozott elnyomására irányul. Ennek a közös célnak az elérése érdekében az utódállamok egész sor hátrányosan megkülönböztető kormányzati intézkedést vezettek be, amelyek közvetlenül és szüntelenül a magyar kisebbségeket célozzák. Ezt a politikát, amelyben minden eszköz megengedett, jogosan nevezzük *etnikai tervezésnek*.

Etnikai tervezés

Az új államokban hamar tekintélyelvű rendszerek alakultak ki, amelyek a központosítás és a belső nacionalista terjeszkedés segítségével mindent megtettek, hogy módosítsák az etnikai egyensúlyt az utódállamokon belül. Ezeknek a változtatásoknak a keresztülviteléhez a hatóságok az *etnikai tervezés* politikáját alkalmazták. A fő célkitűzés az volt, hogy egyöntetű nemzetállamokat hozzanak létre. A bennfentesek szerint Csehszlovákia volt az egyetlen kivétel ez alól a szabály alól. Még ma is megvan az Első Csehszlovák Köztársaságnak az a híre, hogy a demokratikus közép-európai állam mintaképe volt. Ezt a mítoszt nehéz lenne eloszlatni, pedig a szlovákok, magyarok és németek bizonyosan másként gondolják. A csehek a szlovákokat elmaradott katolikus gazdálkodóknak tartották, akiknek szerintük, nyilvánvalóan nincs joguk önrendelkezésre törekedni. Prága Szlovákiát sokkal inkább elfoglalt területnek tekintette, mint társnemzetnek. Magában Szlovákiában viszont a feszültség azért növekedett, mert a szlovákok a magyarokra nyomást gyakoroltak. A prágai szövetségi parlamenti választások során a dél-szlovákiai választókerületekkel való mesterkedések miatt a magyar jelöltek több szavazatot kaptak, mint szlovák ellenfeleik azokban a kerületekben, ahol a szlovákok voltak többségben. Különbféle népszámlálások során fény derült erre a statisztikai furfangra. 1930. december 2-án népszámlálást tartottak a kelet-szlovákiai városban, Kassán. A magyarok fel voltak háborodva a népszámlálás lefolytatásának módja miatt. A népszavazási biztosokat utasították, hogy a Kassán született emberek és Kassa állampolgárai nem tekinthetők magyarnak. Ez meglehetősen csúfondáros dolog, ha arra gondolunk, hogy 1910-ben a várost szinte kizárólag magyarok lakták.¹¹¹ Nyilvánvalóan elterjedt gyakorlat volt a választási eredmények és népszámlálási adatok eltorzítása Masaryk elnök "demokratikus" országában.

Romániában a magyarok hamarosan könyörtelen románosításnak voltak kitéve. Nacionalista román történészek, történészek és a nyugati antant országok (rém)hírvérői a korábbi magyar uralmat az erdélyi románok fölött magyarosítási eljárásnak nevezték. Szerintük a magyar hatóságok kegyetlen elnyomást alkalmaztak, hogy megfosszák a románokat nemzeti azonosságuktól. Most, 75 évvel később fel kell végre ismernünk, hogy mindez magyarellenos propaganda volt, mely az antant országok, különösen Franciaország

¹¹¹ Popély Gyula, *A csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918-1945*, Budapest, 1991, 95

hatalmának növelésére irányult Közép-Európában, és így egész Európában. Ezt el kell különítenünk a valós tényektől.

Román forrásokon alapuló *Kisebbségben és többségben: románok és magyarok (1867-1940)* című könyvében, Bíró Sándor bemutatta, hogy a kettősuralmi rendszer Magyarországon az erdélyi románok sok tekintetben nem voltak rosszabb helyzetben, mint nemzettársaik az Oroszország által uralt Besszarábiában vagy akár mint magában a román királyságban vagy a Balkánon élő románok.¹¹² Ezekből az összehasonlításokból az alábbi tények derülnek ki:

Románok Magyarországon (1867-1914)

- Az erdélyi románok, akik közül sokan gazdálkodtak, pénzügyi helyzete folyamatosan javult, részben azért, mert egyre több szántóföldet vehettek.
- A magyar hatóságok teljes gyülekezési szabadságot biztosítottak az embereknek, kívánságaik szerint, szinte korlátozások nélkül. A kettős monarchia idején lehetett tartani kormányellenes megmozdulásokat az országban bárhol, bármilyen korlátozás nélkül.
- Sajtószabadság volt, cenzúrázás nélkül. A román újságokban és közleményekben bármi megjelenhetett. Még azokat az írásokat is kiadhatták, amelyek nyíltan követelték Erdély egyesítését Oromániával.
- Az erdélyi románok és a királyságban élő románok nehézség nélkül kapcsolatba léphettek egymással.
- A román nyelvet szabadon használhatták a bíróságokon, helyi gyűléseken, templomokban, iskolákban, a településeken, a magán- és közéletben.
- A jog szerint való egyenlőség alapján a románok megvédezhették jogaikat a magyarokkal szemben. Egy legfelsőbb bírósági döntés kimondta, hogy a románoknak joguk van elénekelni magyarellenessé himnuszukat, és a román uralkodó képeit terjesztetni Erdélyben.

Románok Romániában és másutt (1867-1914)

- A román parasztok életszínvonala folyamatosan romlott. Az 1907-es parasztfelkelés idején 11.000 román gazdálkodót végzett ki a saját kormányuk.
- Az ellenzéki pártok nem tarthattak gyűléseket. A titkosszolgálat és a prefektusok lehetetlenné tették ezeket a gyűléseket.
- Bukovinában az osztrákok megelőző cenzúrát alkalmaztak a román sajtóval szemben.
- Az oroszok törekedtek arra, hogy a Besszarábiában élő románokat elszigeteljék Romániában élő nemzettársaiktól. Iorga román történész így írt erről: "A két világot elválasztják egymástól áthatolhatatlan acélhatárok."
- Besszarábiában és a Balkánon a román nyelvet tilos volt használni templomokban, iskolákban, közéletben, sajtóban, sőt még a magánéletben is.
- Besszarábiában és a Balkánon gyakori volt az erőszak alkalmazása. Az orosz hatóságok kitoloncolták a románokat. Azokat a románokat, akik ragaszkodtak nemzeti azonosságukhoz, figyelmeztetés nélkül lemészárolták görög bandák, akiknek ezért nem kellett felelniük.

Bíróval együtt úgy látom, hogy az 1867 és 1914 között Magyarországon élő román közösség anyagilag erősödött, nemzeti önértékük növekedett, és határozottabbakká váltak a külvilággal való érintkezéseikben.

¹¹² Bíró Sándor, *Kisebbségben és többségben: románok és magyarok (1867-1940)*, Bern, 1989

Élvezhették nemzeti és kulturális azonosságukat anélkül, hogy félelemben kellett volna élniük. A Besszarábiában és a Balkánon élő románok viszont meg voltak fosztva emberi jogaiktól. Sorsuk és kilátásaik a jövőre nézve bizonytalanok voltak. Nem volt politikai képviseletük. Mindezek után Bíró megállapítja, hogy a román forrásokból származó tények összehasonlítása alapján nincs okunk feltételezni, hogy a Magyarországon élő románok csak úgy maradhattak volna meg, ha a magyar állam elismeri igényüket a politikai függetlenségre. Nem annyira arról volt szó, hogy fel kell szabadítani a román közösséget a magyar állam fenyegető szorításából, hanem inkább a kelet-magyarországi területre formált igényről és a magyar állam területi egységének megbontásáról. Ahogy ezt korábban már láttuk, az antant országok segítségével a románok meg tudták valósítani ezt a hadászati célkitűzést.

Egészen másról volt szó a Trianoni Egyezmény után az Erdélyben maradt magyarok esetében, akiket arra kényszerítettek, hogy román uralom alá vessék magukat. 22 év alatt, 1918 és 1941 között, amikor Észak-Erdélyt felszabadították, az élet lehetetlenné vált az erdélyi magyarok számára. A társadalmi élet öt területén végzett kutatásai segítségével Bíró nagyon jó általános képet tudott adni a magyar kisebbség jólétéről abban az időszakban. A következő tényezőket vizsgálta: a magyarok pénzügyi-gazdasági helyzete, a magyar nyelv használata, a magyar egyházak helyzete, a magyar kultúra és azonosság helyzete, és a magyar nemzeti közösség tagjainak emberi, polgárjogi helyzete. Ezt az öt szempontot részletesen áttekintjük a következőkben.

A magyarok pénzügyi-gazdasági helyzete Nagy-Romániában

Nagy-Románia pénzügyi-gazdasági politikai alapelvei nacionalisták és sovinszták voltak; azon az elven alapultak, hogy „a román munkaerőt és kezdeményezéseket kell támogatni minden területen. Minden munkahelyet a románoknak kellett fenntartani, akik a szerencsétlen történelmi körülmények miatt gazdaságilag és anyagilag lemaradtak.” A román állam nacionalista módon avatkozott be. A románok arányosan 24%-kal több állami támogatást kaptak, a magyarok pedig 16,4%-kal kevesebb támogatást. Ennek eredményeként a magyar agrárszektor módszeresen aláásták. Trianon után visszavették az összes állami tulajdonú földet, amelyet magyar gazdálkodóknak adtak bérbe. A román határőrök és leszármazottaik, akik védték a magyar-román határt, megtarthatták földjeiket, melyeket az osztrák-magyar korszak alatt szereztek. A székely-magyaroknak, akik szintén határőrök voltak, át kellett adniuk földjeiket a román államnak, ami azt jelentette, hogy 100.000 székely magyar gazdálkodó teljesen föld nélkül maradt.

A román állam egy sor intézkedést hozott azzal a céllal, hogy komolyan meggyengítse az erdélyi magyarok anyagi-gazdasági helyzetét. Az államnak volt elsőbbsége a Magyarországgal határos területen lévő föld vagy más ingatlan kötelező megvásárlásakor. Az alapvető politikai célkitűzés az volt, hogy új betelepülésekkel megtörjék a magyar folytonosságot, amely átvált a román magyar határon. A román állam kizárólagos jogot kapott a Székelyföld virágzó gyógyüdülőinek és gyógyfürdőinek kihasználására. A magyarok nem férhettek hozzá ingatlanokhoz az egykori Királyföldön. A román állam összekapcsolta a gyarmatosítási politikát a földreformokkal. A magyarokhoz vagy a magyar államhoz tartozó szántóföldeket elvették, majd románoknak adták át, akik a magyar területre költöztek. Trianon után 111 román települést hoztak létre magyar-román határon. A román Földművelésügyi Minisztérium gondoskodott róla, hogy a román bíróság által a magyaroknak visszaírt legelők soha ne kerüljenek vissza a jogos tulajdonoshoz.

A magyar munkások sem voltak jobb helyzetben. A magyar munkásszövetséget románosították. A román kormány által alkalmazott magyar munkásokat elbocsátották. Hatályba léptek a fajvédő alapelveken nyugvó román munkaügyi törvények. Erdélyben a kisvállalkozással foglalkozó magyaroknak, akik a Romániában élő összes magyar 18%-át alkották, egyre magasabb adót kellett fizetniük, amíg végül számosan közülük csődbe mentek. A hagyományos magyar szövetkezeteket bezárták, és vagyontuk román célokra használták. A magyaroknak nyolcszoros díjat kellett fizetniük hirdetéseikért és cégtábláikért, a kereskedelmi létesítményeket pedig románosították. A Román Nemzeti Bank hitelpolitikája egyértelműen magyarellenos volt. A magyar vállalkozásoknak és üzleteknek mindig nehezebb volt hitelhez jutniuk. A magyar főurak vagyont, házait és birtokait román értelmiségiek között osztották szét. A közigazgatásban alkalmazott magyarokat vagy egyenesen kirúgták, vagy állami nyelvvizsgát kellett tenniük román nyelvből, mely olyan szigorú volt, hogy szinte mindegyikük elbukott, és így azonnal elveszítették állásukat.

A magyar nyelv Nagy-Romániában

A románok egy 1918. december 1-én, Gyulafehérváron (Alba Julia) kelt nyilatkozatban kimondták, hogy Erdély Órománia része lesz. A nyilatkozat elismerte, hogy minden nemzetiségnek joga van saját anyanyelvét szabadon használni. A kisebbségekről alkotott 1919. december 9-i párizsi egyezmény is elismerte a magyar nyelv használatának jogát, viszont a két háború közötti években a román koronatanács teljesen más vonalat követett. 1922-ben a román hatóságok megtiltották a magyaroknak, hogy magyar nyelven írt dokumentumokat adjanak be. Jelszavuk ez volt: "Csak románul". A magyar nyelv használata a közéletben szintén korlátozva volt. Az 1923-as román alkotmány csak a román nyelv használatát említette meg, ami heves tiltakozást váltott ki a német származású szászok részéről. 1930-ban a különféle nemzetiségeknek megtiltották anyanyelvük használatát. Csak Bihar megye prefektusa engedte meg a magyar nyelv helyi használatát. Az 1936-os új kormányrendelet szerint szigorú büntetést szabtak ki azokra a magyarokra, akik nem fogadták el a román nyelvet helyi vagy regionális alkalmazásra. A magyaroknak megtiltották a magyar beszédet bírósági üléseken és a városházán. 1938-ban a hatodik kolozsvári hadsereg román parancsnoka kibocsátott egy rendelkezést, amelyben kimondta, hogy, akik nem a hivatalosan elismert nyelvet használják a kormányhivatalokban, kétéves börtönbüntetésre ítéltetők. A joghatóságoknak benyújtott kérelmeket csak románul lehetett megírni 1922 után. A cenzúra megtiltotta magyar helységnevek használatát. Végül a magyart csak a kereskedelemben, a moziban és a piacon lehetett beszélni.

Magyar egyházak Nagy-Romániában

A román uralom alatt a magyar egyházi közösségek felbomlottak. A királyhágó-melléki református egyházkerületet – a román-magyar határon lévő egyházi közösséget – a román hatóságok hivatalosan csak húsz évvel Trianon után ismerték el. 1927-ben a Vatikán és a román állam között létrejött konkordátumban az erdélyi magyar római katolikus érsekséget a bukaresti érsekség alá rendelték. A magyar katolikus egyház javait átadták a román görög katolikus egyháznak. A román állam és a Vatikán megegyezett a magyar katolikus érsekség vagyonáról. A Rómában elfogadott ediktum megszüntette az érsekséget és elrendelte, hogy vagyonát adja át magyar katolikus plébániáknak és iskoláknak. Az egyezményt a román állam mintegy nyolc évvel később hajtotta végre, hosszas vita után. A román hatóságok a magyar evangélikus közösséget is gátolta, amikor megpróbálták létrehozni egy vallási közösséget. A magyar evangélikus egyházat 1940-ig nem ismerte el a román állam.

A magyar egyházaknak nem volt hivatalos, írásban rögzített jogi státuszuk. Az 1923-as román alkotmány a román egyházaknak kiváltságosabb helyzetet biztosított, mint a nem-román egyházaknak. Az ortodox egyház lett az államegyház, a görög katolikus egyház pedig magasabbrendű lett a többi felekezethöz, amelyek a "kultusz" besorolást kapták. Az ortodox papok fizetését az állam adta, az ortodox egyház jeles napjait pedig állami ünnepekké nyilvánították, mivel ez lett az államvallás. Az 1928-as egyházi törvény nem biztosított jog szerinti egyenlőséget az egyházaknak általában. A magyar egyházak pénzügyi helyzete egyre rosszabb lett, a magyar felekezeteket megfosztották minden vagyonuktól. A földrendezéssel kapcsolatos kedvező jogi kikötéseket csak a román vallási közösségek hasznára alkalmazták, a magyarokra ezek nem lehettek érvényesek.

1924-ben egy amerikai bizottság feltárta, hogy 43 jogi vétség történt a különféle magyar egyházakkal szemben. A magyar egyházak javait román egyházaknak adták, amelyek néha még nem is léteztek. A román görög katolikus egyház egyszeriben visszakapta összes vagyonát. A magyar szerzetesrendeknek viszont le kellett mondaniuk minden tulajdonukról a bukaresti római katolikus érsekség javára. 1932 után a magyar papok fizetését lecsökkentették, míg a román papok háromszoros illetményt kaptak. A harmincas évek során súlyosan megsértették a vallásszabadságot. Ok nélkül letartóztattak, megkínóztak és bebörtönöztek papokat. 1934 után, Székelyföldön élő magyarokat erőszakkal térítették át a román ortodox vallásra. Öt román minisztérium buzgólkodott az erőszakos térítés érdekében. Megkínózták azokat a székely-magyarokat, akik ragaszkodtak református hitükhöz. A református gyermekeket kényszerítették, hogy akaratuk ellenére ortodox román miséket látogassanak. Betiltották a magyar vallási összejöveteleket. Az egyik hivatalos egyházi közleményben ez áll: "A rendőrség írja elő, milyen szabályokat kell az istentiszteletek során betartani. Az állami iskolák vezetőinek joguk van meghatározni tanulóik nemzetiségét és felekezetét. A

rendőrség határozza meg, milyen alapismereteket kell nyújtania a hitoktatásnak." A vallási üldözés 1938 és 1940 között érte el csúcspontját. A harmincas évek végére általános gyakorlat volt, hogy félbeszakították a magyar istentiszteleteket. A magyaroknak gyakorlatilag megtiltották, hogy megtartsák vallási ünnepeiket. A román kormány által a magyar sérelmek kivizsgálására kijelölt emberek ugyanazok voltak, akik elkövették az erőszakos cselekményeket a magyarok ellen.

A magyar kultúra Nagy-Romániában

A két háború közötti években gyorsan szétesett a társadalmi hálózat, iskolák, kulturális szervezetek, sajtó és színház -, amely a magyar kulturális értékek átadását szolgálta. 1920-ban ugyanis az oktatási politika irányt váltott. Az új irányvonal azt tűzte ki célul, hogy beolvassza a nem-románokat, és elnyomják oktatási rendszereiket. Számos magyar iskolát bezártak. Anghelescu, az oktatásügyi miniszter, magyarellenos politikát követett. Tilos volt saját anyanyelven tartani vagy hallgatni órákat, ami azt jelentette, hogy a magyarokat mesterségesen akadályozták abban, hogy gyermekeiket magyar iskolába küldjék. Az állami iskolák igazgatói bármikor megakadályozhatták, hogy magyar gyerekek magyar egyházi iskolákba iratkozzanak be. Mindennek az volt a célja, hogy a magyar oktatás kihaljon. Azokat a román bírósági döntéseket, amelyek helyt adtak magyar panaszoknak, nem fogadták el és nem követték. A magyar gyerekeknek még a nevét is megvizsgálták. Azokat, akiknek nem magyarosan hangzó nevük volt, gondolkodás nélkül románként tekintették, és arra kötelezték, hogy román iskolába járjanak. Végül is az összes iskolaköteles korú magyar gyermek 75%-a kényszerült román iskolákba járni. A magyar tanárokat hátrányosan megkülönböztették a román oktatáspolitikában. Anghelescu miniszter a magyar tanárokat kizárta az utazási kedvezmények és az állami segélyezés köréből, okleveleiket pedig nem ismerte el. Ezenkívül kötelezte őket román nyelvvizsga letételére, hogy a történelmet, földrajzot és a társadalomtudományokat románul tanítsák. Azok, akik magyar egyházi iskolákban maradtak tanítani, szegénységben éltek, és kilátásaik a jövőre nézve bizonytalanok voltak.

Az oktatási önigazgatást jogilag berekesztették. A magyar, bolgár és orosz területeket román kulturális övezetként alakították. A végső cél az volt, hogy felgyorsítsák a kulturális románosítást. A kulturális övezet célkitűzéseiről készült közlemény kimondta: "Nincsenek székely-magyarok". Gyorsan csökkent a középfokú képzést nyújtó iskolák száma. Az 1919 és 1937 közötti időszakban a magyar iskolának több mint 50%-a bezárt. A magyar katolikus szerzetesrendi iskolák épületeit a román állam kisajátította. Miután elvették tulajdonukat a kötelező megváltási rendelettel, a magyar iskolák nem tudtak tovább létezni.

Anghelescu sovíniszta politikája miatt a magyar tanárok egyre nehezebb helyzetbe kerültek. Egyre több román tanárt neveztek ki magyar iskolákba. Kötelező volt négy tárgyat románul tanítani. A sovíniszta román oktatási hadjárat 1933 és 1937 között érte el tetőpontját, amikor Anghelescu volt az oktatásügyi miniszter. 1936-ban a román tanárok szövetsége kimondta: "Ha kisebbségi csoportok gyermekei Romániában akarnak élni, akkor román tanároknak kell őket tanítani, és a román kultúra nyelvén és szellemében kell nevelkedniük."

1925 után a magyar iskolásoknak kötelező volt a záróvizsgát románul tenni. 1925-ben a végzősök 75%-a, 1934-ben pedig 85 %-a bukott meg a záróvizsgán. Ennek következményeként a magyar iskolákba járó diákok száma tovább csökkent. A román nemzet dolgaival összefüggő tárgyakat román nyelven kellett tanítani, és a román tanárok döntötték el, hogy a diákok közül kik mehetnek a felsőbb négy gimnáziumi osztályba. Nagyon megnehezedett a magyar iskolákban a tanárok számára saját nyelvük és saját történelmük tanítása. A magyar iskolákban nyoma sem volt az irredentizmusnak. A román "Militia" és polgári védelem bevonult a magyar iskolákba. Nagyon kevés magyar iskola oktatott valamilyen mesterséget, és a magyar diákokat rendszerint elutasították, amikor üzleti tanulmányokra, közgazdasági vagy kereskedelmi szakokra jelentkeztek román intézményekben.

A kolozsvári magyar egyetemet románosították. A román állam egyszerűen nem tűrte el a magyar egyetemeket. Arányosan kevesebb magyar hallgató volt az egyetemeken és felsőoktatási intézményekben, mint román hallgató. A felsőoktatásban felvételi vizsgát kellett tenni. 1930 után nagyon nehéz lett fenntartani a magyar értelmiséget. A Kolozsvári Egyetem orvosi karát átvitték Bukarestbe. Az összes magyar hallgatói egyesületet betiltották.

A két háború közötti években egyre nehezebb lett a nagyobb magyar kulturális szövetségek működése. A román egyetem szabadon használhatta az Erdélyi Múzeum Egyesület (EME) tudományos gyűjteményeit és létesítményeit. Amikor az egyetem még magyar volt, az Egyesülettől kölcsönzött dolgokért fizetni kellett, de a román egyetem semmiféle díjat nem fizetett a gyűjteményekből kölcsönvett dolgokért. A román egyetem egyszerűen megpróbálta elvenni a teljes EME gyűjteményt. 1930-ig az Erdélyi Múzeum Egyesület nagyon nehezen tudott gyűléseket tartani, de később az Egyesület áttért a rövid találkozók szervezésére. A cenzorhivatal azonban így is megtalálta a módját, hogy rányomja bélyegét ezekre a találkozókra. Erdély Magyar Kulturális Egyesületét tizenöt évig egyszerűen nem ismerték el. Az egyesületet akadályozta a cenzúra és az ország rögtönítelő bírósági rendszere.

Trianon után a magyar napi- és hetilapokat újra elkezdtek nyomtatni, a magyar újságírók pedig szövetségekbe tömörültek. 1929 után, a romániai cenzúra erősödésével, az erdélyi magyar sajtó színvonala romlani kezdett, de a magyar sajtó létfontosságú volt a magyarok jövőbe vetett hitének megmaradásához. A magyar írásokban egyáltalán nyoma sem volt irredata gondolatoknak.

A színművészetben a színjátszás színvonala igen magas volt Erdélyben Trianon előtt. 1919. szeptember 30-án vitték színpadra a magyarok az utolsó darabot a kolozsvári Magyar Nemzeti Színházban. A színházat aztán elvette a román állam. Magyar darabokat csak nagyon elvétve lehetett játszani. A magas adók miatt nehéz volt fennmaradni a magyar színházaknak. A román színházak 13 % adót fizettek, míg a magyar színházaknak 25 %-os adót kellett fizetniük.

A Nagy-Romániában élő magyarok jogai és polgári szabadsága

A magyarok legfontosabb emberi és polgári jogait a következő korlátozásokkal nyirbálták meg:

Egyéni szabadság. A magán és személyes szabadságot erősen korlátozták a rögtönítelő bíraskodás tizenöt éves fennállása alatt. Házkutatások, jogtalan letartóztatások és a rendőrség által vezetett rémuralom mindennapos volt Romániában a húszas évek elején. 1926-ban Ghiulea román egyetemi oktató kijelentette: "Nincs még egy ország a világon, ahol az embereket annyira megfosztották személyes szabadságuktól, mint a mi országunkban."

Magántulajdon. A tulajdoni javak állandó kisajátítása miatt a személyes tulajdonhoz való jog csak elméletben létezett Nagy-Romániában. A magyar szerzetesrendek vagyonát elvette az állam. Egy újságíró akkoriban így írt erről egy Genfben megjelenő francia nyelvű lapban: "Az a tény, hogy a fent említett törvényeket megsérthetik, elég bizonyíték arra, hogy a román hatóságok minden lehetőséget megragadnak a magyar lakosság elszegényítésére."

Sajtószabadság. Eltekintve az 1928 és 1933 között időszaktól, a cenzúra teljes erővel működött Nagy-Romániában. A magyar újságokat néha három különböző cenzúrázó kormányhivatal vizsgálta át. Gyakran a már cenzúrázott újságokat mégis visszatartották, vagy utólag visszavonták a terjesztésből. Az aradi román prefektus ezt mondta erről: "Megtiltom és kész. Nem kell indokolnom a tetteimet." Híres pereket indítottak magyar újságírók ellen, és a magyarelles hangulat szítása nem számított büntetendő dolognak. Egy román felhívást, amely Szent Bertalan éj (pogrom) tartására szólított fel a magyarok ellen, nem vittek bíróság elé. Tudományos könyvek és más közlemények szerzőit hadbíróság elé vittek. Egy magyar ábécés-könyvet cenzúrázás után eltávolítottak a könyvespolcokról, majd a szerzők ellen vádat emeltek. A román cenzúra alapvető célja a következők voltak: letörni az egymásért való kiállást a magyarok között, csökkenteni a magyar nemzeti öntudatot, megakadályozni a román állam, nemzeti büszkeség és történelem bírálatát, végül kitörölni a dicséretét mindennek, ami magyar. A magyar újságoknak rendszeresen kellett megjelentetniük olyan cikkeket, melyek román nemzeti érdekeket szolgálták.

Gyülekezési szabadság. A tizenöt éves szükségállapot miatt nem volt gyülekezési szabadság. Az Erdélyi Múzeum Egyesületnek hat-nyolc nappal tervezett akadémiai gyűlései előtt engedélyt kellett kérnie. 1938 után ezeket a gyűléseket teljesen betiltották. Eljegyzést, esküvőt és keresztelőt csak a hatóságoktól beszerzett engedély birtokában lehetett ünnepelni.

Vallásszabadság. Jelentősen korlátozták az istentiszteletek tartását. A baptistákat szektagként kezelték és bíróság elé állították. Ha országos román vallási ünnepek megünnepléséről volt szó, az ország hatóságai meghatározták a mise rendjét és tartalmát, azt is előírva, hogy milyen imákat kell mondani.

A magyar nemzeti jelképek használatának tiltása. Mindig is szigorúan tiltották a magyar nemzeti színek - piros, fehér, zöld - használatát, még néprajzi dolgokban, vagy tájékoztató kiadványok összeállításában is. Hevesen elleneztek a magyar nemzeti hősök tiszteletét. Széchenyi István, Kossuth Lajos és Petőfi Sándor szobrai szerte Erdélyben ledöntötték. Szatmárban Szent István és Szent László szobrai röpítésként törték.

Kapcsolattartás a magyarországi magyarokkal. Az erdélyi magyaroknak nehéz volt vízumot szerezni Magyarországra. Az értelmiségi körökben cselekvően közreműködő anyaországi magyarok belépését Romániába egyszerűen elutasították.

A magyarok politikai jogai. Választások idején a román hatóságok erőszakosan beavatkoztak az eljárásokba. Egy román parlamenti képviselő, Vaida-Voevod kijelentése, mely szerint "a magyarok alatt nagyobb volt a politikai szabadság", nem igényel további magyarázatot. Vagy egy másik nyilatkozat szerint, amely egy román népképviselő, Stefan Pop-Cicio szájából hangzott el: "Ha a magyar uralom alatt a rendőr megver egy román szavazót, ebből ügyet csinálnak. Ilyen esetben a kérdéses rendőrt három éves börtönbüntetésre ítélnék. Most viszont román bírák hamisítják meg a választási eredményeket." 1937-ben Maros (Mures) tartományban tüzet nyitottak a magyar szavazókra, amikor a szavazóhelyre mentek.

Jog szerinti egyenlőség. A két háború közötti években a magyarokkal szemben folyamatosan hátrányos megkülönböztetést alkalmaztak. A román bírók által alkalmanként hozott, a magyaroknak kedvező bírósági ítéleteket nem ismerték el a gyakorlatban. Tehát a jog szerinti egyenlőség csak papíron létezett.

A magyarok felszabadítása

Az utódállamokban nagyon nehéz volt az élet a magyarok számára. Az utódállamok minden lehetséges módon próbálták befolyásolni az etnikai egyensúlyt a magyarok által lakott területeken. Az előzőekben részletesen kifejtettük, hogyan működött ez Romániában, de Csehszlovákiában és Jugoszláviában sem volt lényegesen más a rendszer. Ezenkívül ezek az országok összefogtak egy magyarellenes front, az úgynevezett Kisantant létrehozására, amelynek az volt a célja, hogy Magyarország gyenge maradjon, és hogy megakadályozza esetleges próbálkozásait a Trianoni Egyezmény felülvizsgálatára, vagy az önrendelkezési jog alapján területi átrendezés követelésére. Ez utóbbi cél volt a fő kérdés a két háború közötti magyar külpolitikában.

Nyugaton nem nagyon lelkesedtek a Trianoni Egyezmény felülvizsgálatáért. 1920. május 6-án, mielőtt aláírták az egyezményt, Millerand francia elnök írásban közölte a magyar küldöttséggel, hogy "minden olyan határegyezményt, amelyek ellen alapos indokok alapján esetleg tiltakozni lehet" megvizsgálják, és ennek megfelelően kiigazítják.¹¹³ Amikor a franciák utalást tettek a Trianoni Egyezmény felülvizsgálatára, mindig belevettek valamilyen cselt is. Hasonló leveleket, mint amelyet Millerand küldött, titkos üzenetek kísérték a társult hatalmaknak címezve, amelyekben biztosították őket, hogy a levél tartalmát nem kell túl komolyan venni. A magyarok némi megértést a brit konzervatívok részéről kaptak, akik rokonszenveztek Magyarországgal és Magyarország súlyos helyzetével, ahogy ezt Earl Curzon of Kedleston mondta a Trianoni Egyezményről tartott vita során a Lordok Házában: "népének jelleme, intézményeinek jellege és főúri osztályának lelkülete" miatt¹¹⁴. A brit Felsőház úgy érezte, hogy Trianon túlságosan keményen bánt el a magyarokkal. Viscount Bryce így beszélt erről: "Magyarország mindenképpen tiszteletteljesebb és együttérzőbb elbánást érdemelt volna. Magyarország az egyik legrégebbi királyság Európában; sokkal régebbi, mint a Poroszország és Bajorország jellegű, gomba módra szaporodó, nem is beszélve Ausztriáról, amely nemrég alakult meg, sőt régebbi, mint az olyan régi királyságok, mint Portugália vagy Norvégia, tehát egyike a valódi, régi nagy királyságoknak Európában. Kivételesen bátor és szabadságszerető nép lakja. Az ország nagy szerepet játszott a világban, és századokon át küzdött számos alkalommal szabadságáért a Habsburgokkal szemben... Nagy-Britannia mindig a legmelegebb érzelmeket táplálta ezen ország iránt."¹¹⁵

¹¹³ M. Millerand levele megtalálható a Magyar Országos Levéltárban, Dossier Embassy Bern, K. 84. 1920-19/5

¹¹⁴ The Hungarian Peace, *Speeches of the Members of the British House of Lords on the Trianon Peace Treaty*, Budapest, 1922, 11

¹¹⁵ uo. 25

A Lordok Háza kérte az egyezmény felülvizsgálatát. Viscount Bryce kényelmetlen kérdéseket tett föl: "Vajon miért nem úgy húzták meg a határt, hogy Erdély magyar részeit egészen Székelyföldre vigyék, mert hiszen Erdélynek azt a térségét nagyrészt magyarok lakják? Ha ezt nehéz volt megtenni, miért nem hoztak létre valami folyosófélét, mely lehetővé tette volna, hogy Észak-Erdély magyar lakosságával kapcsolatban maradjanak? Vagy miért nem adtak nekik öngazgatási intézményeket ahelyett, hogy ezt a tisztán magyar közösséget az idegen és nem szívesen fogadott román uralom alá helyezték, akik már megmutatták, hogyan fogják használni a szerencsétlen módon nekik juttatott hatalmat?"¹¹⁶

Brit konzervatív körökből hangzott el az egyetlen nemzetközi előterjesztés a Trianoni Egyezmény felülvizsgálatára. Lord Rothermere, a *The Daily Mail* tulajdonosa egy 1927. június 21-én írt cikkben sürgette a Trianoni Egyezmény felülvizsgálatát. Rámutatott az egyezmény igazságtalanságára, és támogatta azt a nézetet, hogy a magyar határ melletti területek, amelyeket főként magyarok laktak, visszakérüljenek Magyarországhoz. Lord Rothermere mozgalmat indított *Igazságot Magyarországnak* elnevezéssel. A *The Daily Mail*-ben megjelent cikk dühös ellenpropaganda vette keresztűz alá Franciaország és a Kisantant országai felől. Az egész kérdés a hírközlő eszközök háborújához vezetett, és csak 1929-re csillapodott le.¹¹⁷ A Lord Rothermere által indított tiltakozástól eltekintve a magyarok nagyrészt csak magukra számíthattak.

Az I. Világháború után létrehozott Népszövetség, amelyet az Antantországok ellenőriztek, meghallgatta a különféle magyar kisebbségi csoportok összes panaszát, de egyáltalán semmit nem tett a gondok megoldására. Ezért üdvözölték felszabadításként a Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia utódállamaiban élő magyarok az Első és Második Bécsi Döntést. A kárpátaljai magyarok számára a felszabadulás 1939. március 14. után jött el, amikor Szlovákia kikiáltotta függetlenségét. Egy nappal később, március 15-én magyar csapatok vonultak be Kárpátaljára. Ennek eredményeként 12.601 négyzetkilométernyi földterület és 694.000 ember - főként magyarok és magyarbarát ruténok - visszatért a magyar anyaországhoz. A Délvidéket 1941. áprilisának végén szabadította fel a magyar hadsereg. A Délvidék területe 11.475 négyzetkilométer volt és 1.030.027 lakos tartozott oda.

A magyar politikai vezetés nem óhajtotta a Délvidék felszabadítását. 1940 decemberében Magyarország miniszterelnöke, Teleki Pál barátsági és megneemtámadási szerződést kötött Jugoszláviával. A fő cél az volt, hogy kijátsszák a Kisantant országait egymás ellen a déli részekben (Románia, Jugoszlávia), és ellensúlyozzák a náci Németországnak Közép-Európára irányuló terjeszkedő politikáját. Az osztrák *Anschluss* után Magyarország határos lett a náci Németországgal. A szerződéssel Teleki azt is meg akarta mutatni a Szövetségeseknek, különösen Nagy-Britanniának, hogy lehet tárgyalni a magyarokkal. A szerbek által kezdeményezett katonai puccs másfajta, Tengely-ellenes irányvonalat váltott ki Jugoszláviában, ami viszont Hitlert arra indította, hogy megkezdje Jugoszlávia lerohanását részben magyar területen keresztülvonulva. Horthy tengernagy és a magyar kormány megtagadta az engedélyt a német csapatoktól a Magyarországon való áthaladásra. Április elején a németek mégis keresztülvonultak a magyar területen, és elkezdték Jugoszlávia megszállását. Igazi magyar módján Teleki nagyon megrendült, hogy a Jugoszláviával való szerződés semmissé vált. Arra következtetett, hogy a Délvidéket 1941. április 11-én felszabadító magyar sereg náci ellenőrzés alatt állt.¹¹⁸ A magyar politikai színpadnak ez az utolsó igazi főúri szereplője nem látott más kiutat, mint az öngyilkosságot. A magyarok által a második világháborúban elszenvedett vereség miatt a felszabadított területen élő magyarok nagyon nehéz időket éltek át közvetlenül a háború után. Miután a magyar seregeket visszaverték ezekről a területekről 1944 végén, a hátramaradt magyarok módszeres etnikai tisztogatás áldozatai lettek, amelynek az volt a célja, hogy megváltozzék az etnikai egyensúly a magyarlakta területeken.

¹¹⁶ uo. 27

¹¹⁷ Romsics Ignác, *Bethlen István*, Budapest, 1991, 181

¹¹⁸ Ld még Nagybacsoni Nagy Vilmos magyar honvédelmi miniszter emlékiratait, *Végzetes esztendő 1938-1945*, Budapest, 1986

Etnikai tisztogatás

A Délvidéket, a Bácska-Baranya-Mura térséget 1941. áprilisában szabadították fel. A Délvidéken működő férfiak kommunista partizánok voltak, akik szerb parancsnokság alatt működtek, jelentős személyi és anyagi veszteséget okozva a magyar csapatoknak. 1942. január 20-án a helyi parancsnokok által vezetett rajtaütések Újvidéken a helyi polgári lakosság tömeges mészárlásáig fajultak. Mintegy 3.300 embert öltek meg, közülük 2.200 szerb volt.¹¹⁹ A Második Világháború után a magyar kormány hivatalosan bocsánatot kért a jugoszláv kormánytól, és kiadta a parancsnokokat, akik felelősek voltak ezekért a gyilkosságokért: Szombathelyi Ferencet, Feketehalmy-Czeydner Ferencet és Grassy Józsefet. A parancsnokokat bíróság elé állították Újvidéken, és később kivégezték.

Ezeket a magyar hadműveleteket azonban össze sem lehet hasonlítani azokkal a tömegmészárlásokkal, melyeket Josip Broz Tito vezetése alatt követtek el szerb partizánok a Délvidéken. 1944 végén, amikor katonai közigazgatást vezettek be a Vajdaságban, a szerbek faluról falura vonultak és módszeresen öldösték a magyar lakosságot. Újvidék magyar kiadója, Matuska Márton, aki kutatásokat végzett a délvidéki magyarok tömeges legyilkolása ügyében, úgy becsüli, hogy 40.000-50.000 embert öltek meg a magyar polgári lakosságból.¹²⁰

Természetesen ennek semmi köze nem volt az 1942 januárjában Újvidéken történt események megbosszulásához, amikor is a magyarok voltak a kegyetlenkedés elkövetői. A II. Világháborúnak ekkor már vége volt, a magyar és német seregek visszavonultak a Délvidékről 1944 végén. A magyaroknak ezt a tömeges lemészárlását követően az etnikai egyensúly Dél-Vajdaságban véglegesen a szerbek javára változott meg. Ezekről a tömeggyilkosságokról csak akkor lehetett tényeket közölni, miután a kommunizmus elbukott. A Vajdaság jelenlegi politikai helyzete miatt, melyet Milosevic rémuralmi rendszere tart fenn, valóban nagyon veszélyes az embernek erről az ügyről megszéllőztetni nézeteit.

A II. Világháború végén, 1944 őszén hasonló szörnyűségeket követtek el az Észak-Erdélyben élő magyar polgári lakosság ellen. Ezeket a támadásokat román fasiszta Maniu gárdák követték el, a szovjet-orosz hadsereg nyomában járva. Ezeket a fasiszta gárdistákat a román parasztvezér, Iuliu Maniu erőszakkal toborozta Erdély "felszabadítására". A gárdisták a brassói állomáson gyűltek össze, ahol román ortodox papok megáldották őket, mielőtt elindultak a székelyföldi magyar falvakba, nevezetesen Szárazajtára és Csíkszentdomokosba a mészárlások végrehajtására. Ezeknek a több tucatnyi áldozatot követelő gyilkosságokat különös kegyetlenséggel követték el. A falu lakosait például kényszerítették arra, hogy megnézzék, ahogyan a gárdisták lefejezik családjukat. Ezeknek a tetteknek az volt a céljuk, hogy a magyar lakosságot megrémítse és tömegesen elűldözze a területről. A románok remélték hogy ily módon alaposan át tudják alakítani az etnikai egyensúlyt a térségben, még mielőtt a II. Világháborút követő béketárgyalások elkezdődnek. Maniu azonban egy kissé rosszul ítélte meg a helyzetet. Figyelmen kívül hagyta azt a tényt, hogy Románia nem volt szláv állam, és ezért a szovjetoroszoknak semmi hasznuk nem származott a magyarok elleni kegyetlenkedésekből. Végül is a szovjet orosz hadsereg vezetői 1944 vége felé megálljt parancsoltak a Maniu-gárdisták erőszakos tetteinek.¹²¹

A kárpátaljai magyarokat viszont nem kímélték a szovjet orosz seregek. 1944. november 13-án katonai rendeletet bocsátottak ki, amelyben megparancsolták, hogy 18 és 50 év között minden férfi köteles jelentkezni a hatóságoknál. Becslések szerint mintegy 40.000 férfit nyilvánítottak "hadifogollyá", és szállítottak ukrán, fehérórosz és kaukázusi gyűjtőtáborokba. A 40.000 elhurcolt férfiból körülbelül 10.000 tért vissza. A többiek meghaltak a gyűjtőtáborokban. Szemben más országok áldozatainak családjaival, a kárpátaljai magyaroknak megengedték a kommunizmus 1989-es bukása után, hogy emberi módon megemlékezzenek halottaikról. A magyarok érdekeit képviselő szervezet, a Kárpátaljai Magyar Kulturális

¹¹⁹ Cseres Tibor, *Vérbosszú Bácskában*, Budapest, 1991; Perry Pierik, *Hungary 1944-1945, The Forgotten Tragedy*, Nieuwegein, 1995, 80

¹²⁰ Matuska Márton, *A megtorlás napjai*, Újvidék, 1991. Ld az angol kiadást: Márton Matuska, *Retaliation*, Budapest, 1995; és Tibor Cseres, *Titoist Atrocities in Vojvodina 1944-1945*, Toronto, 1993

¹²¹ Beke András Mihály, *Illúziók kora Erdély*, párbeszéd Beke Györggyel Erdély ismeretlen tegnapijáról, Budapest, 1993, 33. Lásd még Ferencz István, *Székely apokalipszis*, Csíkszereda, 1995

Szövetség (KMKSZ) tudományos tanácskozást rendezett 1989. november 18-án és 19-én, "A sztálinizmus áldozatai Kárpátalján" címmel. A hatóságok engedélyezték a magyar falvak lakóinak, hogy sírköveket emeljenek elhurcolt illetve elhunyt családtagjaik emlékére.¹²²

Eduard Benes úgy számított, hogy a szlovák antifasiszta felkelés idején magyarellenes pogromokkal arra ösztökélnék a felvidéki magyarokat, hogy tömegesen elmeneküljenek a területéről. Tudta, hogy a magyarok elhurcolása a Felvidékről nem lenne olyan könnyű, mint a szudéta németeké a cseh területéről. Benes remélte, hogy egy sorozatnyi félelmet keltő pogrom után a magyarok önmaguktól elhagyják a területet, és Csehszlovákia egyszer s mindenkorra megszabadul a "magyar fasisztáktól". A szovjet-orosz hadsereg egységei, amelyek Varsóban ragadtak 1944-ben, nem tudtak segítséget nyújtani a szlovákoknak. Ennek következtében a Benes által tervezett magyarellenes megmozdulások sikertelenek voltak. Később, amikor vége lett a II. Világháborúnak, még egyszer megpróbálta megszabadítani az országot a magyaroktól. Ezúttal Benes megszervezte az emberek elhurcolását és a lakosság-cseréket Magyarország és Szlovákia között.¹²³

A Kassai Programban, 1944. októberében és novemberében, Benesnek megvolt a lehetősége, hogy megszabaduljon a magyaroktól. Az úgynevezett Benes-dekrétumok kinyilvánították a magyarok együttes felelősségét a II. Világháború kitöréséért és az Első Csehszlovák Köztársaság bukásáért. Ennél a pontnál Benes azt is javasolta, hogy az összes magyart ki kell toloncolni Magyarországra, de ezt elutasították Potsdamban. Csehszlovákiában az etnikai tisztogatást, amelynek eredményeként a szláv lakosok aránya magasabb lett ebben a városban, másféle módon érték el 1945 és 1949 között.

A II. Világháború után a magyarok elveszítették csehszlovák állampolgárságukat, és minden tulajdonukat kisajátították. Janics Kálmán magyar értelmiségit, aki először mert írni erről 1982-ben, hosszú ideig házi őrizetbe került könyvének megjelenése után.¹²⁴ A magyarokat cseh területekre toloncolták, ahol megkapták az előzőtt németek házait. Ezt a kitoloncolást, 1946-ban, igen durva módon végezték. A magyar falvakat körbevették a csehszlovák hadsereg harckocsijai, és az embereket egyszerűen felrakták a szállítójárművekre. A felnőtt magyaroknak *M* betűt kellett feltűzniük, a gyermekeknek kék szalagot kellett viselniük, nyakukban pedig fehérét, amelyen személyi azonosító számuk szerepelt.¹²⁵ 1946-ban még messze nem volt vége a háborúnak. A magyarokat alsóbbrendű emberként kezelték. Az 1947-es béketárgyalások idején a csehszlovák kormány sürgősen a szlovákiai magyar lakosság elszállítását kérte. Végül a Benes-kormány reszlovakizáló politikát fogadott el, amelynek keretében arra kényszerítették a szlovákiai magyarokat, hogy beismerjék, eredetileg szlovákok voltak, csak magyarosították őket. Azok a magyarok, akik jelentkeztek az újra-szlovákosításra, visszakapták állampolgárságukat.¹²⁶

A Benes-kormány tehát mindent megtett, hogy a magyar lakosságot teljesen eltüntesse Csehszlovákiából. A II. Világháború után 32.000 magyart hurcoltak el az országból, majd további 69.000-et toloncoltak Magyarországra a kötelező lakossági csereprogram részeként, 6.000 ember elmenekült, 42.000 magyart cseh területekre szállítottak, 327.000 magyart pedig reszlovakizáltak.

Visszatérés a pokolba

Amikor a trianoni határokat megerősítette az 1947. február 10-i párizsi béketanácskozás, Magyarország megismételt földarabolása bizonyossá vált. A pozsonyi hídfőállás esetén még meg is változtatták a határt Magyarország kárára. Városfejlesztés ürügyén Csehszlovákia megragadta az alkalmat, hogy növelje Pozsony területét a Duna túloldalára, magyar területre való áttérjeszkedéssel. A tárgyalások idején a csehszlovák kormány öt magyar falut követelt Pozsony alatt a Duna magyarországi oldaláról. Végül a párizsi

¹²² Botlik József - Dupka György, *Ez hát a hon...*, Budapest, 1991

¹²³ Beke András Mihály, uo. 32

¹²⁴ Kálmán Janics, *Czechoslovak Policy and the Hungarian Minority, 1945-1948*, New York, 1982

¹²⁵ Molnár Imre - Varga Kálmán, *Hazahúzott a szülőföld*, Budapest, 1992

¹²⁶ *Hungarians in Slovakia, Political Movement Coexistence*, Bratislava, 1992

béketanácskozás úgy döntött, hogy Csehszlovákiának meg kell kapnia három magyar falut, Oroszvárt, Horvátjárfalut és Dunacsúnt, összesen 6157 hektárnyi területet.¹²⁷

A II. Világháború során az amerikai Külügyminisztérium foglalkozott a magyar határok felülvizsgálatával az etnikai vonalak mentén. Két tábor alakult ki. A magyarok oldalán állt John F. Montgomery, az USA korábbi magyarországi nagykövete, és Archibald Coolidge, a *Foreign Affairs* alapítója, akik támogatták Magyarország érdekeit és elutasították a "feudális Magyarország" mítoszt. A magyarellenest táborban Hamilton F. Armstrong, a külügyi ranglétre egyik magas állású rangú tisztviselője vezette, aki ismereteit az I. Világháború végén baljós szerepet játszó, vörös magyar Károlyi Mihálytól és Jászi Oszkártól szerezte. Armstrong másik két informátora R. W. Seton-Watson és Benes voltak, mindketten örömmel megtették mindent, hogy megnehezítsék a magyarok életét.¹²⁸ Az USA Külügyminisztériuma kész volt támogatni a magyarokat, amikor a Szovjetunió, Csehszlovákia és Jugoszlávia által követelt újjáépítési pénzek csökkentéséről volt szó. Az USA és Nagy-Britannia egyezsége jutott a Szovjetunióval. Megegyeztek, hogy hat éven belül Magyarország négyszázmillió dollár helyett összesen háromszázmillió dollárt köteles fizetni ezen országoknak. A Külügyminisztérium által javasolt határmódosításokat Prága és Belgrád elutasította. A jugoszlávok még ennél is továbbmentek, és jegyzéket nyújtottak be további követeléseikről Magyarország terhére. Belgrád 40.000 magyar lakosságcserejét akarta megszervezni, és határmódosításokat akart a drávai területen a szlovén-magyar határ mentén és a baranyai térségben a horvát-magyar határ mentén, persze Magyarország kárára. Belgrád továbbá kérte a Szövetségesek engedélyét a Délvidék "dél-szláv" jellegének megőrzésére, ami valójában a magyarok kitoloncolásának jóváhagyását jelentette volna Jugoszlávia egyéb területeire, és elősegítette volna a szerb településpolitikát megvalósítását. A békétárgyalások során az USA el tudta hárítani ezeket a képtelen követeléseket. Az egyetlen pont, amelyet az USA-nak és a Szovjetunióknak tisztázni kellett, a magyar-román határ kérdése volt.

Byrnes, az amerikai külügyminiszter kiállt a magyar-román határ olyan megváltoztatásáért, hogy a lehető legkevesebb ember kerüljön idegen uralom alá. 1946. áprilisában Erdély ügyét utoljára vetették fel a külügyminiszter-helyettesek londoni találkozáján. A Szovjetunió azt a nézetet támogatta, hogy Erdély teljes egészében Romániához tartozzon. Byrnes, aki többé-kevésbé egyedül maradt nézetével, nem igazán akart további nyomást gyakorolni a szovjet-amerikai kapcsolatokra olyan "harmadrendű" kérdés miatt, mint Erdély. A Szovjetunióknak számos oka volt, hogy ragaszkodjon a Trianonban megállapított határokhoz. Kárpátalja, a jelenlegi Kárpát-Ukrajna, bekebelezése miatt, a Szovjetunió maga is utódállammá vált. Továbbá, 1940 júniusában a Szovjetunió visszanyerte Besszarábia és Észak-Bukovina hadászati fontos térségeit Romániától. Ezen területekért cserébe Sztálin Erdélyt tudta felajánlani a románoknak. Végül úgy tűnik, Sztálin jobban bízott a román kommunisták hűségében, mint a magyarokéban. Az 1956-os felkelésre gondolva, ez az aggodalma megalapozott volt.

Ez volt a harmadik alkalom Trianon óta, hogy a Kárpát-medence külföldi ellenőrzés alá került. A két háború közötti években az imperialista Franciaország uralta, a II. Világháború előtt és közben a fasiszta Németország, a II. Világháború után pedig a kommunista Szovjetunió. Mindhárom alkalommal Közép-Európa kis nemzetei azt tapasztalták, hogy kijátszották őket egymással szemben, és a külföldi hatalmak uralma súlyos csapást jelentett a térségre. A magyarok jártak a legrosszabbul a II. Világháború után, őket sújtották a legkeményebben. Újra magyarok milliói találták magukat akarataik ellenére országuk határain kívül. Ezúttal a kommunista világnézet taposta el emberi és polgári jogait, amely azt hirdette, hogy meg fogja alkotni az egységes és egyforma "Új Embert". A Kárpát-medence magyarjaira további nagy megpróbáltatás várt.

¹²⁷ Dalibor M. Krno, *A békéről tárgyaltunk Magyarországgal*, Budapest, 1992

¹²⁸ Romsics Ignác, *A State Department és Magyarország, 1942-1947, Valóság*, 1992, 11, 32-67

Magyarellenés népiirtás

A kommunista korszakban nehéz volt a magyarok élete az utódállamokban, mert kettős elnyomás áldozatai voltak. Először is ugyanúgy, mint a többséget alkotó lakosság, elnyomástól szenvedtek, mert a kommunista államok teljhatalmat akartak népeik fölött. A legalapvetőbb emberi jogokat - a szólásszabadságot, sajtószabadságot, a lakhely megválasztásának szabadságát, stb. - is megsértették. A végső cél az volt, hogy teljes ellenőrzést nyerjenek az emberei lélek fölött széleskörű átneveléssel, ármányos eszközökkel és agymosással. Az első részben kifejtettem, hogy ennek a cselszövésnek hatékony megvalósítási módja volt a nemzeti azonosság elnyomása és a nép közös műveltségének kitörlése.

Ettől eltekintve a Kárpát-medencében - Magyarországon is - élő magyarokat más módon is elnyomták. A magyarellenesség az utódállamokban, amely Trianon után az állami doktrína szintjére emelkedett, tovább tökéletesedett a kommunista uralom alatt. Ebből a szempontból pontosabb lenne nemzeti-kommunista rendszerekről beszélni. A Trianoni Egyezmény óta először volt e rendszereknek komoly lehetőségük megszabadulni magyarjaiktól. Ezekben a kommunista államokban a magyar azonosság rokonértelmű volt a fasizmussal. A magyarok számára a jogaik elismeréséért folytatott harc ugyanaz volt, mint harcolni a kommunista zsarnokság ellen. Ennek következtében nagyon szemmel tartották a magyar ellenzékieteket a kommunista uralom alatt. Nemcsak megfosztották a magyarokat alapvető emberi és kulturális, polgári jogaitól az utódállamokban, hanem Csehszlovákiában, Jugoszláviában, Romániában és a Szovjetunióban közvetlen kísérleteket is tettek a rendszerek arra, hogy fölszámolják "magyar kisebbségeiket". Számos módot találtak arra, hogy széttzilálják a magyar közösségeket. A magyarellenés politika eszköztárából a következő főbb irányvonalaktól emelhetjük ki.

A népesség összetételének megváltoztatása a főként magyarok által lakott területeken. A magyarok által sűrűn lakott térségek széttöredeztek, mert ismételt körzettefelosztási módosításokat hajtottak végre. A körzethatárok torzításával lehetséges volt a magyarok számának csökkentése, és a "többségi" lakossági csoporthoz tartozó emberek számának mesterséges emelése. Ezt az irányvonalat erősítette a gyarmatosító politika is, amelyet már a két háború közötti években bevezettek, illetve a magyar értelmiségiek és munkások kötelező átírányítása más, nem-magyar területekre. Az elbizakodott kommunista iparosítási mozgalom, mely befolyásolta a városok etnikai összetételét, szintén szépen beleillett ebbe az általános képletbe. A városi területeken létrehozott új iparágak számos, főként nem magyar munkást vonzottak, akik letelepedtek a városokban. Ennek eredményeként a városok, amelyeket a hatvanas évekig főként magyarok laktak, egy "belső" gyarmatosítási folyamat tanúi lettek. Gyors ütemben burjánzó, ronda kommunista munkásnegyedek nőttek ki a régi városközpontok körül olyan helyeken, mint Kassa Szlovákiában, Kolozsvár Erdélyben és Újvidék a Vajdaságban. A magyar munkásokat kirekesztették ezekből a városokból, ezek a területek tiltott övezetekké váltak a magyarok számára. Nyilvánvaló, hogy mindezt titokban tartották, de Marosvásárhely esetében ezt a gyakorlatot bizonyítani lehetett. 1989 óta számos okiratot találtak, amelyek részletesen leírják ezt a politikát. A román hatóságok román többséget akartak elérni a városban 1996-ra. Ha sikerül az a terv, hogy lerombolják a román falvakat, és a falusi lakosságot "agráripari komplexumokba" terelik - ahogyan ezt a román kondukátor, Ceausescu el is kezdte a nyolcvanas években -, akkor a magyar közösség Erdélyben szinte bizonyosan nagyon megsínylette volna. A magyar lakosság szerencséjére a kondukátor nem tudta megvalósítani ezt a nagyszabású tervet.

A magyar közösség kulturális intézményeinek lerombolása. Az összes kulturális intézményt, ami még létezett a II. Világháború után, módszeresen lerombolták. Az oktatási intézmények esetében az volt az általános eljárás, hogy a magyar iskolákat összevonták román, szlovák vagy szerb iskolákkal a "kommunista testvériség" ürügyén. A következő lépés az volt, hogy az oktatást románosították, szlovákosították vagy szerbesítették, és elbocsátották a magyar tanárokat.¹²⁹ Ily módon például a magyar Bolyai Egyetem

¹²⁹ Lásd Erdély esetében: *Witness to Cultural Genocide*, First Hand Reports on Rumania's Minority Policies Today, American Transylvanian Federation and Committee for Human Rights in Rumania, New York, 1979; *Rumania's Violation of Helsinki Final Act Provisions Protecting the Rights of National, Religious and Linguistic Minorities*, Study Prepared by the Committee for Human Rights in Rumania for the Conference on Security and Cooperation in Europe,

Kolozsváron, mint olyan megszűnt létezni 1959-ben, amikor összevonták a román Babes Egyetemmél. A könyvtárakat és levéltárakat vagy lerombolták vagy elköltöztették, és így hatékonyan felszámolták a magyar közösség együttes emlékezetét is. Még ma a posztkommunista korszakban sem tudjuk, hol lehetnek a különféle megmaradt könyvtári és levéltári gyűjtemények.

A magyar nyelv elnyomása és a magyar nyelv korlátozása a közéletben, kulturális életben és az oktatásban. A magyarellenesség egyöntetűsítés egyik fő célja az volt, hogy korlátozzák a magyar nyelven történő oktatást. A tantervekkel és a diáklétszámokkal való mesterkedéssel lehetővé vált, hogy a magyar nyelvet kitöröljék. A szakmunkásképzőkben például a magyar nyelv oktatását a lehető legalacsonyabbra csökkentették, mert azt mondták, hogy "jobb" a tanulóknak, ha a szaktárgyakat a hivatalos állami nyelven tanulják. Amikor a magyar nyelvű órákhoz szükséges tanulók létszámát írták össze, újra meghamisították az adatokat. Úgy torzították a számokat, hogy ne legyen annyi diák, ami indokolná a magyar osztály beindítását. A nyelv látható és jelképes oldalának korlátozásán, például a helységnevek magyar nyelven történő feltüntetésén kívül a nyelvnek volt még egy fontos arculata, amit megbénítottak, nevezetesen a kifejező és alkotó oldala. A kommunista korszak végére szintén minden, ami magyar nyelven megjelent, szó szerinti fordítása volt román, szerb és szlovák közleményeknek. Az erdélyi magyar nyelvből különösképpen sikerült kilúgozni mindenféle alkotó jelet. Az eredeti magyar szövegeket teljes egészében eltiltották a megjelenéstől.

A történelem eltorzítása az oktatásban és kultúrában, ugyanakkor büntudat ébresztése a magyarokban a többségi lakosság irányában. A román, szlovák és szerb történelemről alkotott összes kitalációt tantételként tárták a magyarok elé. Ezekben a kitalációkban, ahogyan ezt a könyv első részében kifejtettük, a magyarokat barbárként festették le, akik betolakodók Európában. A magyar történelmet ennek következtében alsóbbrendűnek tekintették. Két sajátos tárgy volt az alapja ennek a besulykolásnak, nevezetesen a magyarosítási politika és a magyarok állítólagos "fasiszta" múltja. A magyarosítási politikát, melyet részben a rémhírterjesztők fújtak föl az I. Világháború idején, már tárgyaltuk a könyv első részében. A magyarosítási politikára való folyamatos hivatkozás nemcsak a magyarellenesség politika indoklását szolgálta ezekben az államokban, egyfajta "természetben való visszafizetést", hanem büntudat ébresztésére is a szomszédos országokban élő magyarok között. Azt verték bele a magyarok fejébe, hogy a románok, szlovákok és szerbek "sokáig és erősen" szenvedtek a magyar feudális elnyomás alatt. Éppen ezért érthető volt, hogy ezek az államok ilyen erős ellenérzésekkel viseltettek a magyarokkal szemben. Másik kedvenc vesszőparipájuk volt a II. Világháború és a "magyar fasiszmus".

A magyarok által elkövetett kegyetlenkedéseket felnagyították, viszont a románok, szlovákok és szerbek erőszakos tetteit teljesen figyelmen kívül hagyták. Magyarországot "fasiszta" országnak bélyegezték és az utódállamok hivatalos történetírásában ezeket az országokat áldozatoknak tekintették, akik antifasiszta hősök szerepében tündököltek. Magyarellenesség hadjáratot indítottak be a "Horthy-fasiszmus" jelszavával. A könyv első részében röviden érintettem Horthy tengernagy szerepét a II. Világháborúban. Jellemezhetjük szerepvállalását a háborúban, de ismeretes, hogy nem ítélték el háborús bűnösnek. és a náci háborús bűnösök nürnbergi perében őt csupán tanúként hívták be. A Horthy és a fasiszmus összekapcsolására irányuló hadjárat tehát a történelmi tények nagymértékű torzítása volt. Olyan könyvek születtek, mint a *Teroarea Horthysto-fascistă în nord-vestul României septembrie 1940-octombrie 1944*, hogy lélektani nyomást gyakoroljanak Erdély magyarjaira és a magyarokra általában.¹³⁰ Demény Lajos, erdélyi magyar történész szerint, aki a Román Tudományos Akadémia Történelmi Intézetének munkatársa volt, ezeket a könyveket száműzött Vasgárda-tagok, például az Olaszországban élő Iosif Constantin Dragan segítségével állították össze. Az ilyen fajta könyvek az Antonescu kormánytól származó propaganda-anyagokon és a román titkosszolgálat által terjesztett téves adatokon alapultak. Ezek a könyvek dicsőítették a román Vasgárdát, amelynek a tagjait bíróság elé állították és halálra ítélték a II. Világháború után, és azóta sem helyezték őket jogaikba vissza.¹³¹

A magyarok által a II. Világháborúban elkövetett tetteket eltúlozták, míg a német nácik érdekeit szolgáló románok, szlovákok és szerbek tevékenysége máig homályban marad. Gosztonyi Péter szerint nem sokan

Madrid, 1980-1981, New York, 1980; lásd Szlovákia esetében: *Kettős elnyomásban*, Dokumentumok a csehszlovákiai magyarság helyzetéről és jogvédelméről 1978-1988 Hungarian Human Rights Foundation, New York, 1989

¹³⁰ Mihai Fatu, Micea Musat (szerk), Bukarest, 1985

¹³¹ Demény Lajos, *A román történetírásról a Ceausescu-érában*, Múltunk 33/1, Budapest, 85-99

tudnak arról, hogy 1939. szeptember 1-én a független Szlovákia csatlakozott a náci német seregekhez, hogy megtámadják Lengyelországot. Nemcsak arról volt szó, hogy a "független" Szlovákia átengedte területén a német sereget, hogy lerohanja Lengyelországot, hanem a fiatal szlovák hadsereg is - Szlovákia 1939. március 15-én kiáltotta ki függetlenségét - cselekvő módon segítette a megszállást. Ezenkívül szólni kell a nagyarányú román pogromokról a zsidó közösségek ellen Besszarábiában, Bukovinában és Moldáviában. Matatias Carp a *Cartea Neagra, Suferintele evreilor din Romania, 1940-1944* (Fekete Könyv az 1940-1944-es romániai holocaustról) című művében leírja, hogy a román hadsereg és a Vaszgárda közösen volt felelős több mint 400.000 zsidó haláláért ezekben a térségekben, mialatt a szovjet-orosz hadsereg visszavonulóban volt. Raul Hilberg azt írja, hogy "a románok által ellenőrzött területen a Dnyeszter és a Bug között nagyobb igyekezettel gyilkoltak, mint a német katonai övezetben."¹³² Tény, hogy nagyon keveset tudunk a zsidók tömeges mészárlásáról Romániában, mert a Ceausescu-rendszer idején a háromkötetes *Cartea Neagra*-t módszeresen eltüntették a legtöbb könyvtárból. Végül csak úgy lehetett a teljes művet elolvasni, ha a három kötetet külön rendelte meg az ember különböző könyvtárakból.

A magyar egyházak működésének korlátozása. A magyar egyházak nagy többsége az utódállamokban vagy katolikus, vagy protestáns. Ez nagy feszültséget okozott Romániában, Jugoszláviában és Ukrajnában, ahol görögkeleti volt az államvallás és ezt a hitet a többen legalábbis jóval előbbreválónak tartották. Szlovákiában, amely nagyrészt katolikus, a magyar katolikusok a múltban és most is szerves részei a szlovák vallási szervezetnek. Az egyházi szervezetek hatékony eszköznek bizonyultak a magyarok beolvasztásának folyamatában. A vallásos szervezetek eszközként való felhasználása a hatalom növelésére és a beolvasztásra nem volt ismeretlen alapelv a térségben. Például a XVII. század végén a katolikus magyar mágnások támogatásával a Habsburgok létrehozták a román görög katolikus egyházat, hogy ellensúlyozzák a magyar és német protestantizmust, illetve a román ortodox egyházat Erdélyben.¹³³ A magyarok számára saját egyházi szervezetük létfontosságú volt. A "kevert" egyházi szervezetek veszélye az volt, hogy a magyar katolikusok gyakran nem követhették a misét saját nyelvükön, hanem szlovák nyelvű misé kellett hallgatniuk. Végül pedig mindig hiány volt római katolikus papokból.¹³⁴ A magyar katolikus közösségnek Szlovákiában még ma sincs püspöke, ami azt jelenti, hogy a magyar katolikusok a térségben állandó szlovákosítási nyomás alatt állnak.

Nem volt véletlen, hogy a román kondukátor, Ceausescu rémuralmának ellenzéke, amely aztán bukásához vezetett, a magyar református egyház berkeiből indult. A magyar református egyház, habár a Securitate erősen beépült tagjai sorába, az utolsó magyar bástya volt Erdélyben.¹³⁵ 1989 decemberének elején egy fiatal lelkész, Tőkés László, eltorlaszolta magát templomában Temesvárott, miután a Securitate többször is felszólította távozásra. Tőkés és egyházának tagjai többször is jelezték, hogy nem tudják elfogadni Ceausescu antidemokratikus és magyarellenes politikáját. 1989. július 24-én a Magyar Televízió "Panoráma" című műsora interjút sugárzott Tökéssel, amelyben elmondta, mennyire súlyos a magyar kisebbség helyzete Romániában, és bírálta a román kormány terveit magyar falvak lerombolására. Igaz magyar protestánsként Tőkés szilárdan hiszi, hogy az Istenben való állhatatos hitnek köszönhetően a zsarnokság végül megbukott.¹³⁶ Az egyháznak a magyar közösségekben betöltött különleges szerepe miatt, az Istent szolgálók és a hívők általában mindig sokkal sebezhetőbbek voltak. Tökést többször is megfenyegették. Egyik templomi munkatársát, Ujvárossy Ernőt holtan találták az erdőben Temesvár közelében 1989. szeptember 16-án. A presbíterek és templomszolgák ellen elkövetett támadások még most, a kondukátor bukása után is folytatódnak. 1990 tavaszán Toszó Árpádot, aki jelentős szerepet játszott az 1989 decemberi eseményekben, súlyosan bántalmazta és nyomorékká tette támadók ismeretlen csoportja.¹³⁷

A magyar közösséget megcélzó lélektani hadviselés. Az alapvető cél: olyan állandó légkört teremtsenek, amelyben a magyarok folyamatosan megfélemlítve és megalázva érzik magukat, és azt a benyomást keltsék

¹³² Raul Hilberg, *The Destruction of the European Jews*, New York, 1985, 141. Péter Gosztonyi, *Magyarság*, 1993. október

¹³³ Lásd Mathias Bernath, *Habsburg und die Anfänge der Rumänisches Nationsbildung*, Leiden, 1972

¹³⁴ *Jelentések a határon túli magyar kisebbségek helyzetéről*, Budapest, 1988, 25

¹³⁵ Tőkés István, *A romániai magyar református egyház élete 1944-1989*, Budapest, 1990

¹³⁶ László Tőkés, *De vonk in de Roemeense revolutie*, szerk. David Porter, Leiden, 1991

¹³⁷ Tőkés László, *"Ideje a szólásnak"*, Nagyvárad, 1993

bennük, hogy bármelyik pillanatban testi erőszak áldozatául eshetnek. A magyarellenes lélektani hadviselésben a nyelv kulcsfontosságú volt. A kommunista időszak idején Romániában a magyarokat hivatalosan úgy jelölték, mint a "románokkal együtt élő nemzetiséget". Ezzel a megjelöléssel arra akartak célozni, hogy a magyarokat éppen csak megtűrik saját szülőföldjükön. Ha a hivatalos kommunista hivatkozás sértő volt, és arra irányult, hogy a magyarok kényelmetlenül érezzék magukat, akkor a nemhivatalos név, amellyel a magyarokat illették, *bozgor* "hontalan", még rosszabbul esett nekik. Ebben a hátrányosan megkülönböztető jelzőben nemcsak az az üzenet volt, hogy a magyarokat pusztán csak megtűrik, hanem ők valójában a dákok és rómaiak leszármazottainak földjéhez sem tartoznak. Szlovákiában is a kommunizmus idején központilag szervezett hadjáratokat indítottak, hogy a magyarok betolakodónak érezzék magukat saját szülőföldjükön. 1967-ben például felélesztették az a régi magyarellenes jelszót, amelyet 1945 és 1948 között használtak: "Szlovákia a szlovákoké!". E jelszó szellemében korlátozásokat vezettek be a magyar nyelv használatára a gyárakban, és kötelezővé tették a magyar munkások számára a szlovák nyelvtanfolyamokat. 1968. május 9-11. között pozsonyi szlovák diákok "nagy nemzeti felvonulást" rendeztek, mely keresztülhaladt a kevert lakosságú területeken. A fiatal gárdisták harci üvöltése ismerős volt: "Dunába a magyarokkal!"¹³⁸

Más magyarokkal fenntartott személyes és kulturális kapcsolatok megnyirbálása, és az ilyen jellegű kapcsolatoknak az állam ellen irányuló fenyegetésként való értékelése. A magyar nemzeti közösségek tagjai között, illetve az "anyaországban" lévő magyarokkal fenntartott kapcsolatokat komolyan akadályozták a kommunista korszakban. Ezeket a kapcsolatokat azért is korlátozhatták, mert a szocialista országokban vízum kellett az utazáshoz. Ily módon teljes ellenőrzést lehetett gyakorolni az egyének és kulturális szövetségek közötti kapcsolatokra. Hivatalos magyarok közötti kapcsolat csak azok számára volt lehetséges, akik a kommunista párthoz vagy ennek fedőszervezeteihez tartoztak, illetve ezeket képviselték. A Helsinki Egyezmény, amelybe belefoglalták az utazások szabaddá tételét Európában, valamelyes előmozdította a dolgot. De még az Egyezmény aláírása után is nehézkes és ellenőrzött maradt a magyarok közötti kapcsolattartás. Néhány ország, mint a Szovjetunió és Románia, aláírta az egyezményt, de gyakorlatban az erdélyi és kárpátaljai magyarok kevés lehetőséget kaptak Magyarország meglátogatására. A másik két országban, Csehszlovákiában és Jugoszláviában, szabadabb volt a mozgás, de a magyar-magyar kapcsolatokat sokkal éberebben figyelte a titkosrendőrség, mint a többi kapcsolatot. A nyugati szórványban élő magyarok és a különféle magyar nemzeti közösségek tagjai közötti kapcsolatokat szintén gyanakodva figyelték, különösen ha olyan nyugati magyarokról volt szó, akiknek politikai vagy egyéb befolyásuk volt.

Összefoglalva tehát elmondhatjuk, hogy a kommunizmus alatt a magyar nemzeti közösségek ki voltak téve egyfajta népiirtási politikának, amelynek egyedüli célja az volt, hogy módszeresen szétverje ezeket a közösségeket. Alexander Münnighoff, holland újságíró, Romániában tett látogatása után ezt írta a *Haagsche Courant* című holland napilapba: "Ami ma Erdélyben történik, a legembertelenebb támadás egy nemzeti kisebbség azonosságára ellen, melyet világunk valaha is látott..." Az elnyomás Romániában volt a legkeményebb, de az összes többi kommunista országban is állandó nyomás alatt voltak a magyarok. A felhasznált eszközök nagyon különbözőek voltak jellegüket, gyakoriságukat és erősségüket tekintve, de minden eszköz egyformán ártalmas volt. Tehát a két háború közötti években elkezdett magyarellenes politika folytatódott ezekben az államokban. Egyik állam sem kívánta elismerni a magyarok emberi jogait. A kommunista világnézet tökéletes álarcot nyújtott a magyarellenes állami nacionalizmus számára. Amikor elámulunk azon, hogyan is tudta bármely magyar közösség túlélni a kommunizmus rémuralmát, azt is látnunk kell, hogy a magyarok valóban közel voltak a teljes kiirtáshoz. Röviddel a kommunizmus 1989-es bukása után, a magyarellenes állami nacionalizmus ismét tobzódott, bebizonyítva, hogy tényleges állandó tényezője a közép-európai politikának. Olyannyira, hogy a feltételek gyorsan romlottak a magyar közösségek számára. Az alábbiakban a különféle magyar közösségek jelenlegi helyzetét világítom meg Horvátországban, Kis-Jugoszláviában (Szerbia), Romániában, Ukrajnában és Szlovákiában, bemutatva, milyenek a magyar közösségekre gyakorolt elnyomás és népiirtás mai eszközei az új Európa színpadán.

¹³⁸ *Jelentések a határon túli magyar kisebbségek helyzetéről*, Budapest, 1988, 255

Horvátország: egy magyar közösség felszámolása

Horvátországban körülbelül 40.000 magyar származású él. A legnagyobb sűrűségben az úgynevezett Baranya Háromszög térségében találhatók. Ez a térség termékeny mezőgazdasági terület, melyet keletről a Duna határol, délnyugatról a Dráva, északról, pedig a jelenlegi magyar határ. A Baranya Háromszög területe 1150 négyzetkilométer és 55000 lakosa van. Ahogy ezt a térség neve is jelzi, valaha a magyarországi Baranya megye része volt, amely ma is létezik és ezt a nevet viseli a határ magyar oldalán. Az I. Világháború után a Baranya Háromszög nemzetiségi összetétele a következő volt: 40% magyar, 30% német, a többiek pedig szerbek és horvátok. A Trianoni Egyezmény úgy rendelkezett, hogy a Baranyai Háromszög a szerbek, horvátok és szlovének királyságának része legyen. A II. Világháború közben, 1941-ben, Baranya megyének ezt a déli részét egyesítették az északi résszel. 1945-ben Jugoszlávia ismét bekebelezte. A kommunista Jugoszlávia szövetségi átszervezése során a Baranya Háromszög a Horvát Köztársaság része lett. A II. Világháború után a Háromszögben élő németeket eltűntették a területről, és újranépesítették délszlávokkal.

1991-ben kiadott hivatalos népességi kimutatások szerint, amelyeket persze a szükséges óvatossággal kell vizsgálni, 19.310 horvát, 12.857 szerb, 9.920 magyar és körülbelül 12.000 egyéb nemzetiségű ember élt a Baranya Háromszögben. További 2.000 ember vallotta a magyart anyanyelvének. A horvátországi magyarok érdekeit képviselő szervezet, a Demokratikus Magyarok Horvátországi Szövetsége által kiadott becslések szerint a 40.000 horvát magyar közül mintegy 12.000 a Baranya Háromszögben élt. Ez volt az első terület, amelyet a szerbek megtámadtak a szerb-horvát háború során. 1991. júniusának vége és augusztus 22. között a Háromszöget ellenőrzése alá vette a szövetségi hadsereg, valójában a szerb hadsereg. A szerb hadsereg *belgrádi forgatókönyv* szerint működött. A szövetségi hadsereg fegyverekkel látta el a baranyai szerbeket; csetnikek és más katonai jellegű csoportok támadtak nem-szerb falvakat. A szerbek azért tették ezt, mert "fenyegetve" érezték magukat. Horvát rendőröket öltek meg, a helyi lakosság nem mutatott ellenállást, a horvát őrsg pedig visszavonult a Dráva túlsó partjára. Nemzetiségi szempontból vegyes falvakat "tisztítottak meg". Két magyar falut Kelet-Szlavóniában, Kórógyot és Szentlászlót földig rombolták.

A Baranya Háromszög elfoglalása után 1991. augusztus 22-én a szövetségi hadsereg és a csetnik csapatok lélektani és fizikai hadviselésbe kezdtek a polgári lakossággal szemben. 1991 őszére a Baranya Háromszöget teljesen „megtisztították”.

- A Baranya Háromszöget légmentesen lezárták. Az egyetlen út a térségre a Batina hídon vezetett át, a Duna fölött. A híd átlépéséhez papírokra volt szükség, és ezeket a papírokat kizárólag az új szerb hatóságok adták ki. Alig adtak ki ilyen engedélyeket.

- Minden telefonvonalat elvágta, nem volt elektromos áram, a postát pedig cenzúrázták. Tilos volt a horvát rádiót hallgatni, és kijárási tilalmat vezettek be, hogy senki se mehessen ki sötétedés után.

- A szövetségi hadsereg nagyon éreztette jelenlétét, ellenőrző pontokat és útakadályokat állítottak fel.

- A Baranya Háromszögben álarcos szerb bandák fosztogattak, raboltak és gyilkoltak.

- A vállalkozásokat nemzetiségi szempontból megtisztították. A nem-szerbeket elmozdították munkahelyeikről és elbocsátották.

- A magyar iskolákat bezárták.

- Nem volt orvosi ellátás.

- A katolikus és protestáns lelkészeket kiutasították.

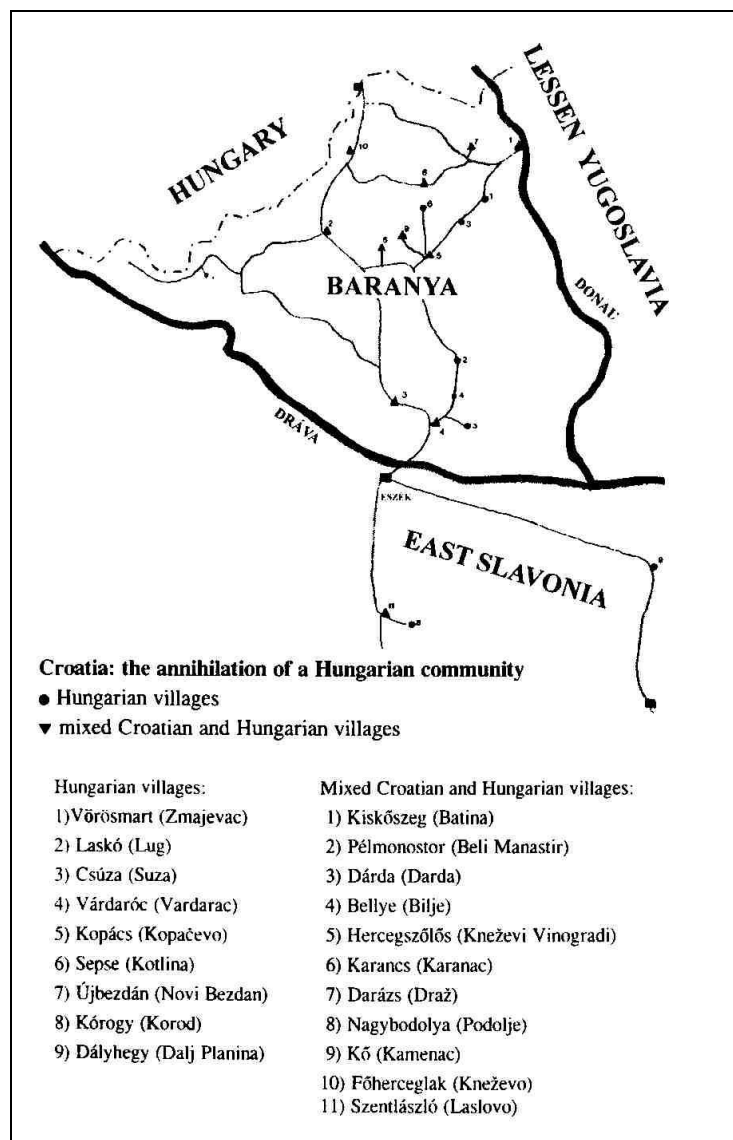
- A nem-szerbek felszólítást kaptak házaik elhagyására.

- A nem-szerbeket kényszermunkára fogták.

- A nem-szerbeket harctéri szolgálatra kényszerítették.

- 1991. szeptembere és decembere között 30000-35000 ember hagyta el a térséget. Közülük körülbelül 7.000 magyar volt. Gyakorlatilag a Baranya Háromszögben élő minden magyar értelmiségi és tanár elmenekült a térségből. Ezek a menekültek jelenleg Magyarországon élnek.

1991 szeptemberében a szerb hadsereg és félkatonai csapatok azonnal elkezdtek a nemzetiségi változtatásokat a területen, az emberek kiűzésével, megfélemlítésével és kivégzésével. Szerbeket telepítettek az elűzött emberek házaiba. Félkatonai csapatok segítségével az 1991-es karácsonyi szünidő idején a szerb hadsereg fokozta ellenséges tevékenységeit. Nemcsak Eszéket bombázták le a szerbek, de felfedeztek egy új módszert is az emberek elűzésére. Az összes nem-szerb lakos lehetőséget kapott a térség elhagyására, ha aláírnak egy okiratot, amelyben arról nyilatkoznak, hogy teljes vagyonukat a jugoszláv hatóságoknak adják át. Hogy minél több embert bírjanak rá az "önkéntes" távozásra, a szerbek éjszakánként bombázták a magyar nemzetiségűek házait. A megfélemlítési hullám után mintegy harminc család hagyta el a térséget. A horvátok később visszatértek Horvátországba Magyarországon keresztül. A magyarok többsége Ausztriába, Németországba vagy Magyarországra ment. 1991-ben a Baranya Háromszögben élő magyarok a következő szörnyűségeket élték át (lásd térkép):

Kiskőszeg

*a faluban élő 1.645 ember közül 821-en menekültek el,

*kilenc személyt (egy szlovént, két horvátot és hat magyart), hetet közülük családotul, kiűldöztek Kiskőszegről. Vagyonukat elvették és házaikat szerbek foglalták el,

*Öt személyt (egy horvátot, négy magyart) megkínoztak vallatás során,

*négy horvátot elhurcoltak, hollétük ismeretlen.

Darázs

*a 650 lakosból 450-en elmenekültek,

*tizenegy személyt (hét horvátot és három magyart) megkínoztak, és elüldöztek a faluból,

*egy magyar rendőrt, aki a határon dolgozott, megöltek.

Sepse *az 581 lakosból 280-an elmenekültek,

*két magyar gazdálkodót - egyikük a Horvátországi Magyarok Demokratikus Szövetsége helyi csoportjának volt az elnöke - vallatás során megkínoztak és kiűzték a faluból,

*Bacsa Ervint, a falu polgármesterét, megölték.

Hercegszőlős

*a 3.580 lakosból 1.100-an elmenekültek,

*három személyt (egy horvátot és két magyart), kettőt családotul, elűzték a faluból. Vagyonukat elvették, házaikat szerbek foglalták el,

*három horvátot kivégeztek.

Pélmonostor

*a város összes lakosa, 3.400 ember, elmenekült,

*négy személyt (két magyart és két horvátot) kivégeztek.

Vörösmart

*a falu 1.523 lakosából 1.100-an elmenekültek,

*nyolc magyar családot kiűzték a faluból, vagyonukat elvették, házaikat pedig szerbek foglalták el,

*a magyar polgármestert és a helyi iskola igazgatóját vallatás során megkínozták,

*három személy (két magyar és egy horvát) eltűnt,

*50.000 DM díjat tűztek ki Csörgits József, a Horvátországi Magyarok Szövetsége elnökének meggyilkolásáért. Szintén jutalmat ajánlottak feleségének a megöléséért, mivel ő volt ugyanazon Szövetség baranyai ágának vezetője. Miután a házaspár két gyermekével elmenekült az országból, zsoldosokat küldtek utánuk. Vagyonukat elvették és szerbeknek adták, akik most is a házukban élnek. A házaspár szüleit házi őrizetben tartják, nem hagyhatják el a falut.

Laskó

*az 1.446 lakosból 650 elmenekült,

*három magyart, kettőt közülük családotul, kényszerítettek a falu elhagyására,

*a falu magyar lelkészét megkínozták.

Bellye

*az eredeti 2.200 lakosból mindössze 300 szerb maradt a faluban,

*három magyar családot erőszakkal üztek el,

*kilenc magyart kivégeztek.

Dárda

*a szerb lakosság maradt,

*öt magyar családot kiűztek,

*egy magyart kivégeztek.

Kopács

*a 820 lakosból 600 elmenekült,

*két magyar családot erőszakkal kilakoltattak,

*hat személyt (két horvátot és négy magyart) megverték és megkínóztak,

*két magyart kivallattak, megkínóztak, majd elhurcoltak,

*három személyt (két horvátot és egy magyart) kivégeztek.

Baranyavár

*két horvátot felakasztottak.

Csúza

*tíz magyart családotul kiűztek a faluból, házaikat kifosztották,

*egy horvátot és egy magyart elhurcoltak, ők még most is ismeretlen helyen vannak.

Ez csak néhány volt az erőszakos cselekmények közül, amelyeket szerbek követtek el nem-szerbek, nevezetesen magyar és horvát lakosok ellen a Baranya Háromszögben, amikor megszállták a területet 1991 őszén. 1992. november 25-én a horvátországi magyarok szenvedélyes kiáltványt adtak közre a következő címmel: *Vajon a világ csak áll és nézi, hogyan törlik el a horvátországi magyar kisebbségét?* A kiáltványt Faragó Ferenc írta alá, a *Sabor* független magyar tagja, valamint a zágrábi "Ady Endre" magyar kulturális társaság. A memorandumot rajtuk kívül még a következő szervezetek támogatták: a Vajdasági Horvát Szövetség Zágrábban, a Horvát Menekültek Vajdasági Közössége, német és osztrák szövetségek (zágrábi ág), a Horvát-Magyar Társaság, Anyák a Békéért (Zágráb) és a Nők Fóruma (Dubrovnik). Az aláírók a következőket vázolták: "Egy évvel ezelőtt kommunista-barát csetnikiek létrehozták a térségben a Krajinai Szerb Köztársaságot, egy olyan államot, amely soha azelőtt nem létezett és amelyet senki nem ismer el. Ezt olyan térségben tették, ahol az elmúlt 110 év népességi adatai szerint a szerb lakosság aránya 12% és 25,5% között volt. A csetnikiek gyorsan eltüntették a horvát és magyar nemzetiségűeket a térségből. Ezeknek az embereknek el kellett menekülniük, hátrahagyva összes vagyonukat és ingatlanukat. Ugyanakkor a csetnikiek szerbeket hoztak be a térség más részeiről. Megbízható források szerint 25.000-30.000 szerbet azonnal beköltöztettek azoknak a házaiba, akiket elűldöztek." A memorandum további részében az aláírók kifejezték csalódottságukat az ENSZ békefenntartó erőinek hatékonyságával kapcsolatban. A kiáltvány aláírói megdöbbenve látták, hogy az ENSZ erők ahelyett, hogy segítettek volna az embereknek visszatérni házaikba és visszaszerezni vagyonukat, valójában a nemzetiségi tisztogatást támogatták, amikor segédkeztek a menekülteknek az útrakelésben. A memorandum továbbá rámutatott a horvát határok megváltoztatásának veszélyeire, és figyelmeztetett arra, hogy a csetnikiek valószínűleg megpróbálják az el –nem ismert Krajinai Szerb Köztársaságot kiterjeszteni a szerbek által elfoglalt horvátországi és boszniai területekre. A memorandumot az alábbi követelésekkel zárták: (1) az ENSZ békemissziójának szerepét Baranyában és Kelet-Szlavóniában újra kell értékelni, (2) az ENSZ békefenntartóinak le kell fegyverezniük az összes katonai és félkatonai csapatot a fent említett területen, (3) bővíteni kell az ENSZ erők hatáskörét, (4) az ENSZ Biztonsági Tanácsának növelnie kell a nyomást Milosevic szerb elnökre, aki az erőszakos

cselekményeket vezényli, és (5) szavatolni kell, hogy a horvátországi magyarok visszatérhessenek szülőföldjükre, visszakapják összes vagyonukat, és pedig kárpótlást kapjanak az őket ért összes kárért. Meg kell jegyeznünk, hogy a követelésekből alig teljesült valami.

Kis-Jugoszlávia: szerb tábornokok magyarokat használnak ágyútöltelékként

A ma Vajdaságként ismert térség nem egy természetes terület, hanem mesterséges alakulat, amelyet az I. Világháború után hoztak létre számos erőszakos elfoglalást követően, amelyek a szinte teljesen magyarok által lakott, nemzetiségileg egyöntetű területen hajtottak végre azzal az ürüggyel, hogy a korábbi Magyarországnak majdan szerbekkel betelepítendő részeit, a később megalakítandó Jugoszláviához kell csatolni. A XVII. és XVIII. század folyamán szerbek és más nemzetiségű népek vándoroltak az akkori Magyar Királyság déli határai mentén található, gyéren lakott területekre. 1918-ban ezek a népek mindössze harmadát alkották a terület lakosságának. 1941-ben, a Délvidék, a többséget alkotó magyarokkal, visszakerült Magyarországhoz. Tehát a következő területek ismét magyar fennhatóság alá kerültek: Bácska (Észak-Vajdaság), Baranya (ma Horvátországhoz tartozik), és a Mura térsége (ma Szlovénia).

1992-ben, amikor kitört a háború a korábbi Jugoszláviában, a Vajdaság nemzetiösszetétele nagyon tarka volt, hiszen mintegy húsz különféle nemzetiségű nép lakott a területen. A szerbek főként a Duna-Temes vonalától délre összpontosult. Minél közelebb kerülünk a jelenlegi magyar határhoz, annál jelentősebb lesz a magyar lakosság, különösen a középső és északi részeken, annak ellenére, hogy erőteljes szerb gyarmatosítás folyik még ma is a térségben. A hivatalos szerb kimutatások, amelyek szerint a lakosságnak mindössze 20%-a magyar (55%-a szerb), rendkívül félrevezető képet adnak a helyzetről. Ezek a számok nem adnak valódi betekintést a tényleges többségi arányokba, mert nem számolnak az észak-dél megosztás kettősségével. Megkérdőjelezhetjük továbbá ezeknek a hivatalos adatoknak a pontosságát akkor is, ha arra gondolunk, hogy a legutóbbi népszavazás idején általános gyakorlat volt az emberek nyílt megfélemlítése.

Közismert tény, hogy azokon a részeken számos magyar félt nyíltan bevallani magyarságát. Különösen megdöbbentő, hogy a korábban túlnyomórészt magyarok által lakott területeken sok ember "jugoszlávnak" mondta magát.

Jelenleg a Vajdaság északi részén (lásd térkép) a lakosság 68%-a magyar, ami azt jelenti, hogy a magyarok határozott többségben vannak. A déli részeken a magyarok nincsenek már többségben egy ideje, habár bizonyos területeken igen nagy számban élnek. Ezek ma elszigetelt területek a Dél-Vajdaságban, melyek egészen a Belgrádtól közvetlenül északra fekvő térségig nyúlnak, ahol a magyarok néhol számban felülmúlják a szerbeket.

A Vajdaság-térkép magyarázata

A kelet-nyugati irányban futó vonal jelzi, hol van a Vajdaság északi területe. Ezt a területet elsősorban magyarok lakják. A határvonal meghúzásában az alábbi elveket tartották szem előtt:

- Egy bizonyos *többségi elvet* követtek, ami azt jelenti, hogy mindent megtettek a magyarok együtt tartására azokon a helyeken, ahol legnagyobb sűrűségben élnek.

- Az úgynevezett *etnikai felbontás* miatt, a kisebbségi helyzetet mindkét oldalon a lehető legalacsonyabb szinten tartani, ami a térségben a békeesség helyreállításának egyik módja lehet.

- A Vajdaságban élő horvátok számára ez a megoldás lehetőséget ad arra, hogy megmeneküljenek a szerb uralomtól. A magyarok után a horvátoké a második legnagyobb nemzeti közösség, amely szerb fenyegetés alatt áll. A horvátok számára a szerbekkel való együttélés nem valami ragyogó kilátás a jövőre nézve, és ezért nem igazán várható el tőlük, hogy ebbe az irányba menjenek. A közigazgatási határvonal a horvátok számára is az egyetlen esély a megmaradásra.

- A magyar lakosság aránya 65 és 70% között mozog, vagyis 500.000 fő körül van. A 70.000 horvátal együtt ők alkotják a többséget. A szerbek tehát egyértelműen kisebbségben vannak. Észak-Vajdaság lakossága, összesen 750.000 fő, a következőképpen oszlik meg: 500.000 magyar = 66%; 70.000 horvát = 9%; és egyebek, ideértve a szerbeket, 180.000 főt = 25%. Ezek az adatok szerb kimutatásokból származnak, amelyeket módosítottunk aszerint, ahogyan a népszámlálást végrehajtották. A fenti számok becslésen alapulnak, és számos kipróbált, ellenőrzött mérési módszer eredményei. Ezért joggal feltételezhetjük, hogy az idézett kimutatások nagyon közel állnak a valós helyzethez. Egy elfogulatlan népszámlálás eredményei közelebb lennének a fenti adatokhoz, mint a szerb hatóság adataihoz.

- Nincs már általános magyar többség a Dél-Vajdaságban, de néhány területen a magyarok még mindig többségben vannak. A sok évvel ezelőtti helyzettel ellentétben ezek már nem összefüggő területek, hanem gyakran elszigetelten találhatók, nagyobb nem-magyar közösségeken belül.

- Tekintve az Észak- és Dél-Vajdaság területeinek létrehozásával kapcsolatos érvek megalapozottságát, elfogadták, hogy ahol kétséges a magyar többség megléte (például ahol ez 48%), a terület a Dél-Vajdasághoz tartozzon. Amíg nem lehet tartani elfogulatlan népszámlálást, ehhez az alapelvhez kell igazodni. Tehát egy olyan város, mint Újvidék, nem tartozik Észak-Vajdasághoz. A térképet szemlélve, Észak-Vajdaság elhelyezése esetleg úgy fest, mint a legkisebb rossznak a választása, de a jelenlegi viszonyokat figyelembe véve, ez legalább valóságnak megfelelő választás.

Az események elfajulása a korábbi Jugoszláviában nyílt háborúhoz vezetett Szerbia és az összes többi szövetségi köztársaság között. Ez a háború, amely az első évben, 1992 közepéig már több mint 40.000 ember életébe került, és több mint kétmillió embert kényszerített az ország elhagyására, jó ideig a köz figyelmének gyújtópontjában állt. Nemcsak Horvátország és Bosznia leginkább sújtott területein élő nemzeti közösségeket érintette a háború, hanem más nemzeti közösségeket is, akik hasonló helyzetben találták magukat. Habár alaphelyzetük ugyanaz, gondjaik kevésbé fontosnak és sürgetőnek tűnhetnek, kevésbé érdemesnek arra, hogy megnyugtató megoldást találjanak rájuk, és ezért fennáll a veszély, hogy elfeledkeznek róluk. Az érintett nemzeti közösségek a vajdasági terület északi részén élő magyarok és a Koszovóban élő albánok. Mindkét területen a magyar, illetőleg az albán közösségeket a szerbek elnyomják, hátrányosan megkülönböztetik, és megfosztják emberi jogaitól.

A szerb nacionalista elnyomás, amelynek a vajdasági magyarok ki vannak téve, nem a legutóbbi években kezdődött. Mióta a háború kitört 1991-ben, a nyomás egyértelműen növekedett, olyannyira, hogy nem lehet kizárni újabb tömegmészárlás lehetőségét sem a magyarok között. A következőkben rövid áttekintést adok

az eddig meghozott elnyomó intézkedésekről, hogy megmutassam, milyen a magyarok helyzete és milyenek az életkörülményei, mióta a Vajdaságot erőszakos módon Jugoszláviához csatolták:

- A II. Világháború során a vajdasági magyarok és németek több pogromot és tömegmészárlást szenvedtek el. Ezek a szerb partizánok által szervezett öldöklések körülbelül 50.000 magyar halálához vezettek.

- A német közösség maradványát, összesen körülbelül 40.000 főt, akik a magyar királyság déli részén laktak és fontos részét képezték a lakosságnak, a szerbek vagy kiűzték a Vajdaságból vagy megölték.

- A II. Világháború és az új békeegyezmény aláírása után több tízezer magyar rejtélyes körülmények között eltűnt és soha többé nem került elő. Soha semmiféle hivatalos nyomozást nem indítottak utánuk.

- A Vajdaság alkotmányos önrendelkezését Belgrád 1988-ban megszüntette anélkül, hogy előtte a térség lakosságát megkérdezte volna. Azóta a térség közvetlen szerb fennhatóság alá tartozik.

- Az utóbbi évek erőszakos beolvasztási politikájával a magyar nyelvet, amely már amúgy is elhanyagolt nyelv volt a Vajdaságban, most teljesen betiltották, mint hivatalos nyelvet. Ugyanez érvényes Koszovóban az albán nyelvre. Hasonló okokból albánul nem folyhat tanítás Koszovóban és az összes albán tanárt elbocsátották.

- A legutóbbi években számos törvényt vezettek be, amelyek egyértelműen igen hátrányosan megkülönböztetik a magyarokat.

- Például az 1992. január 30-i rendelet új területi felosztásokat határozott meg a Vajdaságra. Kimondta, hogy a magyarok által lakott összes területet erővel fel kell osztani, és összevonni más területekkel. Az alapvető cél az volt, hogy megakadályozzák a magyar érdekek képviseletének mindenféle módját, mind a közösségi, mind pedig a helyi szinteken. A romániai Ceausescu -korszak óta mindannyian ismerjük a hamis többségek létrehozásának következményeit.

- Bevezették a cirillbetűs írást a térségben, és betiltották a latinbetűs írást.

- A magyar oktatási intézmények, illetve más magyar kulturális létesítmények, színházak, múzeumok esetében általános gyakorlat a bezárás.

- A szerb ortodox egyháznak visszaadták az őket jogosan megillető vagyont, amelyet az állam kisajátított a Tito-rendszer idején. A katolikus egyház viszont, amelyhez a magyarok, horvátok és németek általában tartoznak, nem részesült hasonló eljárásban.

- A magyar újságok már nem kapnak állami támogatást, és minden írást cenzúráznak.

- Amikor magyarok jelentkeznek állásokra, módszeresen és hátrányosan megkülönböztetik őket.

- A magyarok érdekeit a vajdasági területen képviselő politikai párt, a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége (VDMK) tagjait és a helyi hírközlő eszközök szerkesztőségének munkatársait gyakran őrizetbe veszik figyelmeztetés vagy magyarázat nélkül.

- Szerb politikusok követelték a magyar politikai szervezetek betiltását és a jelenlegi parlamentáris rendszer megváltoztatását. Ily módon a nem-szerb csoportokból származó képviselők befolyását jelentősen csökkenteni lehet.

- A katonai szolgálatra alkalmas fiatal magyarokat kötelezően behívják a szerb hadseregbe, hogy támogassák a szerb támadást Horvátország és Bosznia ellen. Ez a gyakorlat nagyon emlékeztet a sztálinizmus legsötétebb napjaira, amikor éjszaka rátörtek az emberekre, és a férfiakat az ágyukban tartóztatták le. A szövetségi hadsereg csapatainak több mint 10 %-a magyar származású volt. A magyarokat elégtelen kiképzéssel és felszereléssel a hadsereg arcvonalára küldték, szó szerint ágyútüllekként használva őket. Mindezek következtében a magyar háborús áldozatok száma viszonylag magasabb volt, mint amilyen a százalékarány szerint várható. Minden ötödik elesett katona magyar volt. Ez elegendő bizonyíték a magyarok ellen irányuló népiirtás feltételezésére. Nem meglepő, hogy emiatt megindult a menekültáradat. Több ezer magyar már elmenekült az országból.

- Az elfogott magyar katonaszökevények hosszú börtönbüntetésre számíthatnak. Nem lehet pontosan tudni, hogy hány embert vettek őrizetbe, de ez a szám bizonyosan nagyon magas.

- Általános félelem azonban, hogy ha a szerbek és más nemzetiségűek között folyó háború kimenetele a szerbek számára kedvezőtlen lesz, akkor a Vajdaság északi, magyarok által lakott részeit nagyszámú szerb fogja gyarmatosítani. Ez tömeges kivándorláshoz vezet majd és a még fennmaradt magyar élet megszűnéséhez.

- Ha a szövetségi hadseregnek vissza kell vonulnia Horvátországból és Boszniából, ez végzetes következményekkel járhat a magyarok és albánok számára, mert a szövetségi hadsereget felhasználhatják a nem-szerbek leigázására és az új szerb "telepek" biztosítására. A Boszniából kivont szövetségi hadosztályokat nagyszámban Koszovóban állomásoztatják. Ez történik egy magyar városban, Kanizsán is, ahol új kaszárnyákat létesítettek, közben, pedig Magyarországra irányított tüzérseget állítottak fel.

- A Vajdaság térségében és Koszovóban már fegyvereket adtak ki a szerb polgári lakosságnak, a tervezett tömegmészárlásokra készülve.

- A Vajdaságban általánossá vált a lakosság rettegésben tartása. A magyarokat megfélemlítik és fenyegetik, életükre és vagyonukra törnek. Nagyon gyakran a magyarok egyszerűen eltűnnek. Az alapvető cél a magyar közösség elűzése. A szerb tömegtájékoztatásban folyó állandó rágalomhadjárat csak megerősíti ezt a célkitűzést. A lélektani zsarnokság általános szintje napról napra növekszik. Szerb harckocsioszlopok szándékos felvonultatásával a magyar falvakon keresztül, a Baranyából és Kelet-Szlavóniából behozott nehézfegyverek állomásoztatásával a félelem érzését tudatosan ápolják a magyarokban. A VMDK ENSZ megfigyelőket kért a térségbe.

- Szerbiának két arca van. 1992 áprilisának végén Kis-Jugoszlávia kormánya létrehozta az úgynevezett Kisebbségek Minisztériumát. Habár a minisztérium vezetője magyar nemzetiségű, nem rendelkezik a magyar lakosság támogatásával. Eddig a minisztérium semmit nem tett. A szerb kormány azt állítja, hogy egyetlen katonai sem harcol saját területén kívül. 1992 júniusának elején 5.000 vajdasági magyart behívtak vagy erőszakkal besoroztak katonának. Számos magyar fiatalot küldtek boszniai vagy horvátországi arcvonalakra. 1992-ben sok magyar volt azok között, akik Dubrovnik (Horvátország) térségében estek el, akiket Újvidéken temettek el.

- Szerbiának kettős mércét használ. Szerbia jogokat követel a horvátországi szerbek számára, de nem biztosítja ugyanazokat a jogokat saját kisebbségi csoportjai, a koszovói albánok és a vajdasági magyarok számára. A magyaroknak azt mondják, hogy több jogot élveznek, mint bármely más kisebbségi csoport a világon, de mostanáig egyáltalán semmi nem rendeződött. A VMDK ugyanazokat a jogokat kéri, mint amelyeket Szerbia követel a horvátországi szerbek számára. A VMDK javaslatot tett a Carrington-terv alapján magyar kulturális és területi öngazgatás kialakítására Észak-Vajdaságban.

- 1992 augusztusában Észak-Vajdaság minden magyar polgármestere levelet kapott a szerb kormánytól, amelyben felszólították őket, hogy szállásoljanak el boszniai szerbeket a helyi közösségeken belül. Ez a rendelkezés nem volt más, mint a nemzetiségi tervezés finom formája, mert végül a térség nemzetiségi egyensúlyának gyökeres megváltoztatását célozta. A levél arról is részletesen rendelkezett, hogy hány szerbet kell elszállásolni az egyes körzetekben. A fejadag 20-50% volt az adott helységben élő magyar lakosok eredeti számától függően. A *Magyar Szó* című, magyar nyelvű újság 1992. szeptember 2-án a következő adatokat tette közzé:

Város vagy helység	Szerb betelepülők száma	Lakosok száma	Magyarok száma
Topolya	2.389	16.681	11.261
Kishegyes	1.745	5.800	5.373
Magyaroscsernye	2.305	2.348	2.022
Ada	2.905	12.071	10.157
Csóka	2.315	5.234	3.229
Kanizsa	2.419	11.551	10.257
Kikinda	2.852	43.043	5.957
Zenta	2.800	18.863	18.053
Kula	2.774	19.310	3.379

Becső	2.870	26.635	13.597
Szenttamás	2.485	12.738	4.444
Temerin	1.976	16.922	9.513
Verbász	3.434	25.838	2.418

- A Vajdaság nemzetiségi megtisztítása 1992. júliusában kezdődött. Feketelisták készültek azokról, akiket a szerbek köröztek. 1992. júliusának elején a dél-vajdasági Herkóca (Hrtkovci) község magyar és horvát lakosait begyűjtötték, és kivégezték vagy elűzték a térségből.¹⁴⁰ Házaikat szerbek foglalták el. Az egész hadműveletet a Szerb Megújulási Mozgalom vezetője, a szélsőséges nacionalista Vojislav Seselj szervezte. A falu nevét Srbslavci-ra, "Szerb Szlávia", változtatták.¹⁴¹

¹⁴⁰ *Magyar Szó*, 1996. július 2.

¹⁴¹ Az említett tények a Baranya Háromszögben és a Vajdaságban élő magyarok helyzetéről a következő forrásokból származnak: Magyarok az áldozatok Szerbiában, *NRC Handelsblad*, 12-7-1991; Szélesedik a szembenállás Belgrádban és Tiranában. Szerbia megpróbálja az albánokat vérfürdőbe fojtani, *NRC Handelsblad*, 17-7-1991; Ibrahim Rugova, koszovói albán vezető: Koszovo egyesülhetne Albániával, *NRC Handelsblad*, 19-7-1991; Albánok tömeges mérsárlással való fenyegetése Koszovóban, *Menschenrechte* 3/4, 1991; Az "Albán Demokrata Párt" követeli Koszovó egyesítését Albániával a térség egyensúlyának megvalósításához, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 9-8-1991; Az albán határon megölt albánok, *NRC Handelsblad*, 13-8-1991; J. de Vogel, Itt az ideje, hogy Koszovó függetlenné váljon, *NRC Handelsblad*, 3-10-1991; *Die Presse*, 30-10-1991, A szerbek által elkövetett mintegy harminc határsértést követően a jugoszláv légierők 300 repeszgránátot lőttek Barcs községre Magyarországon. Szerbia tagadja a támadást és Magyarországot hazugsággal vádolja; *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 7-11-1991, Körülbelül 42.000 menekült a Vajdaságból és Horvátországból menedékkéért folyamodott Magyarországon; *Journal de Genève*, 19-11-1991, A Vajdaság lakosai ellenállnak a mozgósításnak és a szerb hadseregbe való behívásnak; *De Volksrant*, 25-11-1991, Kemény harcok a horvátországi Eszék városa közelében a fegyverszünet ellenére. Jelentések érkeztek a magyar Szentlászló falu lerombolásáról Kelet-Szlavóniában; Az Amnesty International feltárja, hogy 21 civilt megégettek szerb katonák, *Neue Zürcher Zeitung*, 27-11-1991; Számos vajdasági magyar közösségben tiltakozó megmozdulásokat tartottak a háború ellen, *Neue Zürcher Zeitung*, 28-11-1991; a szövetségi hadsereg nem-szerb katonákat, például magyarokat, küld a legveszélyesebb frontszakaszokra, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 29-11-1991; A magyarok csapdába kerültek Szerbiában, *NRC Handelsblad*, 5-12-1991; *Die Presse*, 10-12-1991, Koszovóban a szerbek nagymértékű elbocsátásokkal próbálják meg letörni az albán alkalmazottak szerbesítéssel szembeni ellenállását. Mostanig több mint 100.000 embert, mindenekelőtt az értelmiséget - tanárokat, orvosokat - fosztottak meg megélhetésüktől; a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége követeli, hogy a hágai béketárgyalások szavatolják a magyarok területi önigazgatását, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 13-12-1991; A "Helsinki Jogör" elnevezésű amerikai emberi jogi csoport a szerb vezetőket és a szövetségi hadsereget vádolja civilek ellen elkövetett kegyetlenkedésekkel a Horvátországgal folytatott háború során. Rövid jelentésben megemlíti a haditörvények súlyos megsértését, például tömeges kivégzések végrehajtását, *Handelsblatt*, 24-1-1992, *Neue Zürcher Zeitung*, 25-1-1992; A tanulók beiratkozását magyar iskolákba a szerbek elszakadásként értékelik. Tervek születtek a helység- és utcanevek szerbesítésére, írja a *Le Monde Diplomatique*, 1992. januárjában; A szerb légierők megölték öt EU megfigyelőt, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 8-1-1992; A szerb hadsereg az elfoglalt területek polgári lakosságával szemben kegyetlenkedik. Foglyok torkát vágják el, szemüket kiszúrják, fülüket, orrukat levágják. A lakosok által elhagyott házakat rendszeresen fosztogatják, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 18-1-1992; Egy magyar nemzetiségű római katolikus papot, Velencei Tamást Oroszlámból arra kényszerítették a szerbek, hogy fegyvert fogjon, és a fronton harcoljon, *Magyar Nemzet*, 22-1-1992; Magyar vezetőket behívtak katonának és a frontra küldték őket, másokat megfenyegettek ezzel, VMDK, sajtóközlemény, 29-1-1992, Kézigránát robbant Tóth Károly, a helyi VMDK csoport elnökhelyettesének földjén, Kanizsán. Halálosan megfenyegettek több magyar képviselőt, *Magyar Szó*, 13-2-1992; A Helsinki Jogör jelenti, hogy 200 polgári személyt nyilvánosan kivégeztek, további 3.000 vagy több pedig eltűnt. Baranyai (Horvátország) magyarokat és horvátokat kiűztek falvaikból, hogy helyet csináljanak a szerbek számára, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 7-2-1992; A magyar nyelvű vajdasági napilap, a *Magyar Szó* főszerkesztőjét, Csorda Bélát a rendőrség letartóztatta. Egy másik vidéki napilapnál a szerbek megpróbálták egy báb-főszerkesztőt kinevezni. A magyar nyelvű rádió és TV adásidőt erősen lecsökkentették. Magániskolák létrehozását - az egyetlen lehetőség az anyanyelvi oktatásra, mióta az állami iskolákat bezárták - megakadályozzák azzal, hogy az órákat csak szerb nyelven lehet tartani, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 14-2-1992; A szövetségi hadseregbe behívott összes katona kétharmada a Vajdaságból származik (83.000 személy). Mintegy 100.000 ember el tudta kerülni a behívást a meneküléssel. *Le Monde*, 29-2-1992; A szerbek Kelet-Szlavóniában (Horvátország) megtiltják a horvát és magyar menekültek visszatérését, *De Volkskrant*, 5-3-1992; Csubela Ferenc, a VMDK képviselője a szerb parlamentben azt állítja, hogy a magyaroknak nincsenek jogaik Szerbiában, *De Volksrant*, 21-3-1992; Levél Ágoston Andrástól, a VMDK elnökétől Lord Carringtonnak. Ágoston kifejezi aggodalmát Seselj csetnik vezető fenyegetései és megfélemlítő akciói miatt, amelyeket a vajdasági

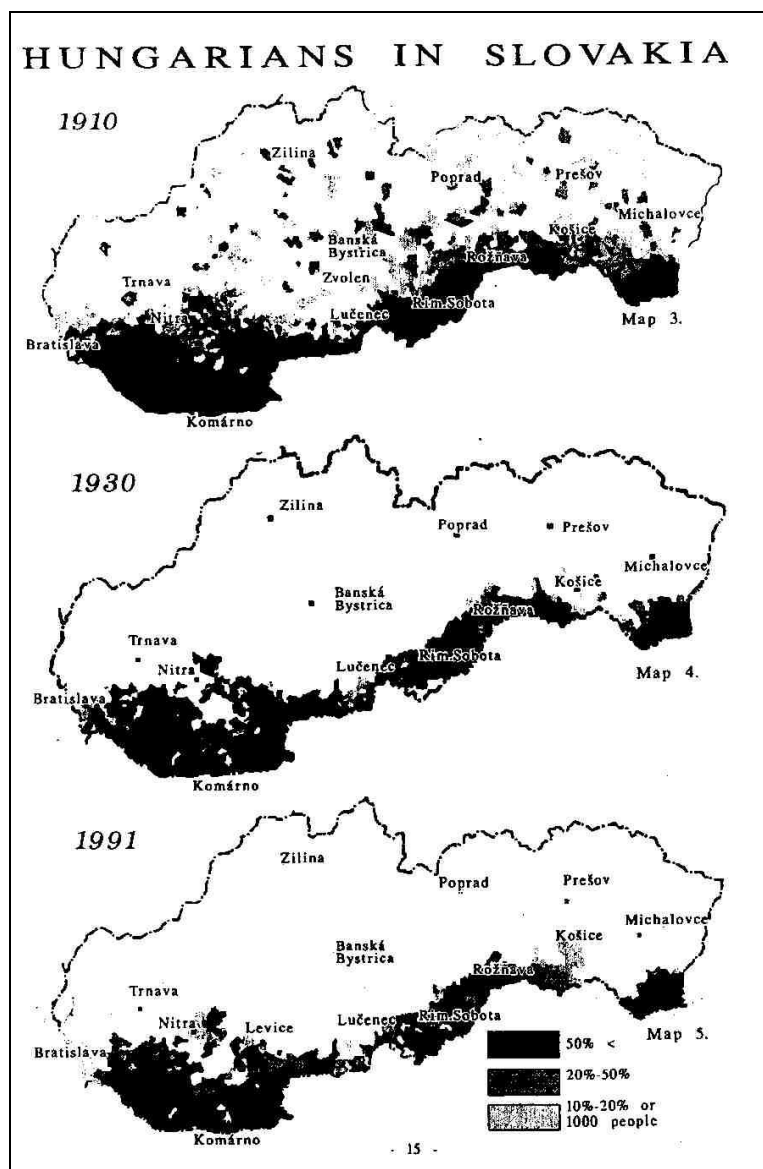
Szlovákia: nemzetiségi tisztogatás hatósági eszközökkel

Az 1991-es népszámlálás szerint 567.290 szlovák állampolgár, az összlakosság 10.8%-a vallotta magát magyar nemzetiségűnek. Ugyanakkor 608.221 ember, a lakosságnak körülbelül 11.5%-a állította, hogy magyar az anyanyelve. Szlovákia összlakossága 5.274.335 fő, akiknek 85.6%-a szlovák nemzetiségű. A maradék nem-szlovák lakosság 190.000 főre rúg, ebből 80.000 cigány, 53.000 cseh, 30.000 pedig rutén és ukrán. Mivel ez a hivatalos kimutatás, pontossága megkérdőjelezhető. Magyar források sokkal nagyobb számokat adnak meg, és a Szlovákiában élő magyarok számát 700.000 körülire becsülik.

Szlovákia magyarlakta területe összefüggő sávot alkot a magyar-szlovák határ teljes hosszában, az ország déli részén (lásd térkép). A szlovákiai magyarok több mint 92%-a ebben a térségben él, ahol 61.7%-os többséget alkotnak a lakosságon belül. A magyarok túlsúlyával jellemezhető térség 523 körzetében a magyarok százalékos aránya a 10%-os szint fölött van. A magyarok több mint 59 %-a olyan falvakban él, ahol a lakosok száma 5000 alatt van. Több mint 10.000 magyar él a következő öt városban: Komárom , Pozsony , Dunaszerdahely , Érsekújvár és Kassa. A körzetek közigazgatási határait úgy állapították meg, hogy a nemzetiségi megoszlást figyelmen kívül hagyták. Ennek eredményeként számos magyar él olyan közigazgatási körzetekben, amelyek kívül esnek a területeken, ahol magyarok vannak többségben.

1993. január 1-én Csehszlovákia felbomlott, és létrejött a független Szlovákia. A magyar közösség Szlovákiában alapvetően ellenezte a szövetségi állam szétválását, mert a magyarok néha számíthattak Prága támogatására. Most, hogy a szlovák nacionalizmus fölerősödött vált, az ott élő magyaroknak kevés reményük van arra, hogy magától Szlovákiától kapjanak védelmet. Mióta a kommunizmus elbukott, a magyar nemzeti közösségnek négy különböző politikai pártja van: Együttélés, Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom, Magyar Néppárt és a Magyar Polgári Párt. A négy párt az Európa Tanácsnak címzett emlékeztetőben fejezi ki aggodalmát a szlovákiai magyar közösség elnyomása miatt. Az alábbiakban összefoglaljuk az 1993. február 4-én kelt fölterjesztés főbb pontjait.

magyaroknak és horvátoknak címez, VMDK, 9-4-1992; Csubela a vajdasági magyarok érdekeivel összhangban cselekedett. A VMDK által kiadott közlemény a 83 magyar személy sorsával kapcsolatban, akik a katonai szolgálatot lelkiismereti okokból megtagadták, VMDK, 16-4-1992; Jovanovic szerb külügyminiszter elutasítja a javaslatokat a vajdasági magyarok területi önkormányzatára vonatkozóan azzal az érvel, hogy a szerbek többséget alkotnak a térségben. Ugyanakkor a magyarokat szélsőségesnek nevezi, a szövetségi hadsereget pedig a térség egyensúly-teremtő tényezőjeként említi, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 24-4-1992; A Nyugat elutasítja az "új Jugoszlávia" elismerését szerb uralom alatt. Az új úgynevezett "Alkotmány" egyáltalán nem említi Koszovót és a Vajdaságot, nem beszélve a kisebbségek sajátos jogairól, *NRC Handelsblad*, 28-4-1992; Szerbia hatalmas csapategységeket küld Koszovóba, és fegyvereket oszt szét szerb félkatonai egységeknek. Az albán földalatti kormány Koszovóban mintegy 200.000 szerb betelepülő érkezését várja. Ez jelentősen megbontaná az etnikai albán egyöntetűséget. Seselj, a csetnik vezető, a háború kiterjesztését sürgeti Koszovóra, *Die Presse*, 4-5-1992; Berisha, Albánia új elnöke követeli a koszovói albánok önrendelkezési jogának elismerését, mint a vérfürdő elkerülésének egyetlen útját, *Le Monde*, 7-5-1992; Az utcákon szerb rendőrök lelőttek egy fiatal albánt. Ez jelzi a koszovói albánokkal szemben megnyilvánuló erőszak mértékét, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 8-5-1992; A VMDK nemzetközi védelmet és támogatást kér. Szerbia tervezi a magyarok kiűldözését, *Népszabadság*, 9-5-1992; A magyarok által lakott különböző városokban békegyűléseket szerveznek , ahol az emberek követelik a katonák leszerelését és a menekültek hazatérésének engedélyezését, *Új Magyarország*, 11-5-1992; Az ENSZ csapatok jelenléte ellenére teljes magyar, horvát és más nem-szerb közösségeket utasítanak ki Baranjából és Kelet-Szlavóniából. Több tízezer embert kilakoltatnak, *Die Presse*, 12-5-1992; Az Európa Parlament törvényt fogadott el, amely követeli az önkormányzathelyreállítását a Vajdaságban és Koszovóban, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 15-5-1992; A magyar nyelvet egy ideje betiltották, mint kötelező nyelvet a Vajdaság magyarok lakta területein. A szerb az egyetlen hivatalos nyelv, mely a magyarok számára is kötelező, *De Volksrant*, 20-5-1992; Az EU külügyminiszterei Luxemburgban kijelentik, hogy Koszovó lakosságának ügyét, az önrendelkezésért folytatott jogszerű küzdelmét meg kell vitatni a Jugoszláviával foglalkozó tanácskozáson; *De Volksrant*, 16-6-1992; Pristinában a szerbek megzavarták a nemrégiben megválasztott koszovói parlament első ülését. Hét albán politikust őrizetbe vettek, sőt az ülésnek helyet adó épület igazgatóját is, *De Volksrant*, 24-6-1992; A Lord Carrington által vezetett Jugoszlávia tárgyalásokon Milosevic nem hajlandó részt venni a Koszovó jövőjével kapcsolatos megbeszéléseken, *De Volksrant*, 26-6-1992.

Szlovákia jogszerűsége

Csehszlovákia felosztása tény, de a helyi magyar közösség azt állítja, hogy ez a szétválás nem jogszerű a következő okok miatt: (1) A Szövetségi Köztársaság felosztása nem népszavazás alapján történt. A népfelség érvényesítése helyett az önrendelkezés jogát pártpolitikai berkekben határozták meg. (2) Egy, 1992. november 28-án mindössze két szavazat-többséggel meghozott szövetségi alkotmányos törvényre (1992/542.sz. törvény) hivatkozva, elutasították a javaslatot a Csehszlovák Föderáció szétválásáról szóló népszavazás tartására. (3) 1993. január 19-én a Szlovák Köztársaság nemzeti tanácsa elutasította az indítványt, amely helyet biztosított volna a tanácsban a szövetségi parlament szlovák képviselőinek. A fenti 1992/542.sz. törvény 4. cikkelyét ezzel megszüntették, ezáltal egyre erősödő kételyeket támasztva a Szövetségi Köztársaság szétválásának jogszerűségével és helyén a két új állam létrehozásával kapcsolatban. (4) A szlovák nemzeti tanács egyoldalú lépéseket tett a szövetségi állam felosztására, amikor elfogadta a szlovák alkotmányt 1992. szeptember 1-én. A Szlovák Parlamentben képviselt magyar politikai pártok, az Együttélés és az MKDM, elutasították az alkotmányt a következő okok miatt:

Ellenvetések a szlovák alkotmánnyal kapcsolatban

(1) A szlovák alkotmány nemzeti egységállam fogalmán alapul. Az alkotmány ezekkel a szavakkal kezdődik: "Mi, a szlovák nemzet", vagyis azonnal a nemzetállam légkörét idézi, és ezáltal a nem-szlovák

nemzetiségű vagy származású állampolgárokat másodrangúakká alacsonyítja. Az alkotmányban található további záradékok megerősítik a nem-szlovák állampolgárok másodrangú helyzetét Szlovákiában.

(2) Mivel az alkotmány nem rendelkezik a szám szerint kisebbségben lévő nemzeti közösségek jogairól, ezért e közösségek jogállása az éppen fennálló parlamenti többség szeszélyétől függ. Az alkotmány például kiköti, hogy Szlovákiában a hivatalos államnyelv a szlovák (6. cikkely). Más nyelvek használatát új kiegészítő törvényekben kell meghatározni. Ugyanakkor az alkotmány kötelezővé teszi az állami és helyi közigazgatási testületek számára, hogy tevékenységükről a hivatalos állami nyelven adjanak ki közleményeket. Ez tehát azt jelenti, hogy a nemzeti közösségek egyáltalán nem használhatják saját nyelvüket hivatalos érintkezésben. Tehát nem lehet különböző nyelveket használni hivatalos ügyekben, a köztisztviselőket jogilag kötelezik a hivatalos államnyelv, vagyis a szlovák használatára minden hivatalos eljárásban (26. cikkely, 5. bekezdés).

(3) A szlovák alkotmány nem biztosítja az anyanyelvi oktatáshoz való jogot, és nem adja meg a jogot nem-szlovák iskolák létrehozására sem. Eltűri viszont a nemzeti közösségek által létrehozott "kulturális szervezeteket", bár az ilyen szervezetekkel kapcsolatos elgondolások különböznek az oktatási intézményekre vonatkozóktól, ahogyan ezt a 42. cikkely részletesen taglalja. Az emberek nem szervezhetnek és kaphatnak saját anyanyelvükön folyó oktatást.

(4) Az alkotmány 34. cikkelyének 1. bekezdése szerint a kisebbségben lévő nemzeti közösségek csak "nemzetiségi szövetségeket" hozhatnak létre. Tehát jelentősen korlátozzák a 22. cikkely 2. bekezdésében vázolt általános jogot politikai pártok létrehozására.

(5) A "kisebbségek és etnikai csoportok" jogaihoz kapcsolódó lehetőségek korlátozó jellegűek. Csak a kisebbségben lévő nemzeti közösségeket említik meg a 34. cikkely 3. bekezdésében, mint lehetséges bomlasztó tényezőket. Ezek a közösségek továbbá semmilyen módon nem korlátozhatják a nemzeti többségi csoport jogait. Ezzel tehát megalkottak a jogi előzményét a jövőre nézve annak, hogy a számszerűleg kisebbségben lévő nemzeti közösségek hátrányosan megkülönböztethetők.

(6) Habár az alkotmány elismeri a kisebb hatóságok önállóságát, nem fogadja el nagyobb törvényes önkormányzati területi egységek létrehozását.

(7) Az alkotmány nem biztosítja azt, hogy a bírói hatalom elkülönül a végrehajtó hatalomtól (145. cikkely), és hogy a különböző tulajdonfajták azonos jogokat és állást élvezhetnek (20. cikkely, 2. bekezdés).

(8) Az alkotmány számos kibúvó záradékot tartalmaz a demokratikus úton meghozott döntések megváltoztatására. Az elnöknek joga van hatálytalanítani a parlament által elfogadott törvényeket. A parlamentnek joga van elutasítani a népszavazás eredményeit.

A (3), (4) és (7) pontokban felsorolt ellenvetések jelzik, hogy Szlovákia nyilvánvalóan nem szándékozik tartani magát az Európa Tanács egyezményében szereplő, az emberi jogok és alapvető szabadságjogok védelmével kapcsolatos feltételekhez.

A jogok megsértése

A kormányzó testületek és a kormány által hozott különféle intézkedések azt jelzik, hogy a jogi védelem hanyatlott, és a nem-szlovákokkal szembeni hátrányos megkülönböztetés szándéka megerősödött.

(1) A magyar helységneveket és tájékoztató táblákat dühösen eltávolítják, és szlovák táblákkal, útjelzőkkel helyettesítik. A hatóságok szintén elutasítják magyar keresztnévek bejegyzését a születési anyakönyvekbe. A szlovák hatóságok az 1990. október 25-én a szlovák parlament által elfogadott, hátrányosan megkülönböztető nyelvtörvényre hivatkoznak, amely a szlovákot jelöli meg az ország egyetlen hivatalos nyelveként.

(2) A szlovák hatóságok megtagadják az újszülöttek, illetve más térségekben született személyek magyar névének anyakönyvezését. Ezzel megsértik a szlovák alkotmány 19. cikkelyének 1. bekezdésében leírt és általánosan elfogadott alapelvet, mely szerint a tulajdonnevek sérthetetlenek.

(3) Az 1991-es népszámlálásból származó adatok szerint Szlovákia lakosainak 15.7%-a nem a szlovákokat tartja anyanyelvének. A kulturális és oktatási ügyek állami költségvetése oly módon van elosztva, hogy az hátrányos megkülönböztetést jelent a nemzetiségi közösségekre nézve. 1993-ban a kulturális tevékenységekre elkülönített összeg 2.6 milliárd korona volt. Ennek mindössze 5%-át, 130 millió koronát költöttek az ország kisebbségeinek kulturális intézményeire. Nehéz lenne viszont megbecsülni, mennyi pénzt költöttek nem-szlovák iskolákra. 1991-es adatok világosan mutatják, hogy mindenképpen hátrányos megkülönböztetésben volt részük. Abban az évben az oktatásra szánt 1.8 milliárd koronának mindössze 5.4%-át, vagyis 97,2 millió koronát költöttek a nemzetiségi közösségek iskoláira.

(4) A szlovák kormány megsértette az ország alkotmányát, mert nem nevezett ki bírákat az erre vonatkozó kikötések szerint.

Visszafelé mutató változások a politikai és gazdasági rendszerben

(1) A magánosítás szinte teljesen leállt, és adózási törvények korlátozzák a szabad vállalkozást. A mezőgazdaságban mindennek a kedvezőtlen mellékhatásai a magyarokat sújtják leginkább. A kormány gátolja a független bankrendszer kialakulását és ösztönzi a hadiipart.

(2) A kormányzati változások következtében sok köztisztviselő elvesztette állását. Számos közülük magyar nemzetiségű volt, akik megtagadták a kormány által hozott jogtalan és hátrányosan megkülönböztető jellegű törvények végrehajtását, amelyek a kisebbségek megbüntetését célozták.

(3) Az állam módszeresen elnyomja a szólásszabadságot és a hírközlő szervek függetlenségét. A hatóságok igyekeztek korlátozni az egyetemi szabadságjogokat is, amikor megkísérelték bezárni a Nagyszombati Egyetemet.

A tulajdonjogokkal kapcsolatos hátrányos megkülönböztetés

(1) A prágai szövetségi parlament 1991-ben elfogadta a kárpótlási törvényt (1991/87). A törvény értelmében azok az állampolgárok és személyek, akik anyagi vagy más jellegű kárt szenvedtek 1948. február 25. és 1990. január 1. között a politikai rendszer miatt, kártalaníthatók. Ez a törvény azonban nem érvényes azokra, akiknek a vagyonát 1945 és 1948 között nemzetiségi alapon kobozták el. Az 1945-ös 33. és 108. számú elnöki rendelet alapján a német és magyar származásúak teljes vagyonát kisajátították. Mivel az 1945-ös elnöki rendeletek még mindig érvényesek Szlovákiában, és az új kárpótlási törvény csak az 1948. február 25. utáni károkat érinti, a II. Világháború után kezdődött nemzetiség szerinti hátrányos megkülönböztetés még ma is folytatódik. Így módon a magyaroknak Szlovákiában nem jár kártérítés a II. Világháborút követő államosítások után.

(2) 1991. május 21-én a szövetségi parlament elfogadta a (mezőgazdasági) földekről szóló törvényt (1991/229). Ez a törvény ugyanarra a történelmi időtartamra vonatkozik, mint a kárpótlási törvény. Az egyetlen különbség az, hogy ez a törvény visszaállította a 26. számú rendeletet, amelyet 1948. november 4-én fogadott el a szlovák nemzeti tanács. Ennek alapján azok a magyarok, akik visszakapták csehszlovák állampolgárságukat, bizonyos feltételek mellett visszakérhették azt a földet, amelyet 1945-ben vettek el tőlük. A (mezőgazdasági) földekről szóló törvény hátrányos a magyarok számára, mert a kárpótlási határt ötven hektárban állapítja meg, az 1948-as rendeletnek megfelelően. Ezzel ellentétben más állampolgárok akár 250 hektár földet is visszakérhetnek. Ezt a törvényt 1992. február 18-án módosították (1992/93.sz. törvény), de a magyarokra vonatkozó korlátozások megmaradtak.

Az újonnan függetlenné vált Szlovákia nemcsak hogy nem érdekelt magyar lakosai jogainak elismerésében, de a nemzetközi közösségnek sem hagyott választási lehetőséget. A szlovák kormány által 1993. június 30-án, az Európa Tanácshoz való csatlakozásával elfogadott kötelezettségeket a szlovák

kormány ugyanakkor az évnek a decemberében visszavonta.¹⁴² Az Európa Tanács 175. számú jegyzőkönyve szerint az alábbi kötelezettségekről volt szó.

(1) Szlovákia megígérte, hogy tűrni fogja a keresztnév- és családi nevek hivatalos helyesírását nem-szlovák nyelveken is. Ennek a megállapodásnak a betartása helyett a szlovák parlament az 1993/300 sz. törvényben kimondta, hogy a férjezett magyar nők szlovák szabályok szerint kötelesek írni nevüket. A magyar nőknek tehát az *-ova* képzőt kell családi nevükhöz tenni.

(2) Szlovákia megígérte, hogy elfogadja a kétnyelvű helységnevtáblákat és más feliratokat. Az Európa Tanácshoz való csatlakozás után a Közlekedési, Hírközlési és Közszolgáltatási Miniszter erővel eltávolíttatta az összes magyar nyelvű helységnevtáblát és egyéb táblát. Továbbá törvényjavaslatot nyújtott be, amelyben kéri még azoknak a történelmi magyar helyneveknek a korlátozását is, amelyek az Első Csehszlovák Köztársaság számára elfogadhatók voltak.

(3) Szlovákia megígérte, hogy nem fog több olyan közigazgatási vagy területi változást bevezetni, amelyek a nemzetiségi közösségek számára hátrányosak lennének. 1993 októberében a szlovák kormány hét biztost jelölt ki, és azzal bízta meg őket, hogy szervezzék át az ország közigazgatási és területi felosztását. A kormány terve szerint a magyarok egybefüggő közösségét Dél-Szlovákiában kisebb egységekre bontanák. Emögött az az elgondolás rejlik, hogy az egyes körzetekben élő magyarok száma a 20%-os szint alá csökkenjen. Ez azért fontos, mert a szlovák nyelvtörvény kimondja, hogy a nemzetiségi kisebbségek nem használhatják testületi üléseken saját nyelvüket, ha az adott közigazgatási körzetben lakossági arányuk 20% alatt van.

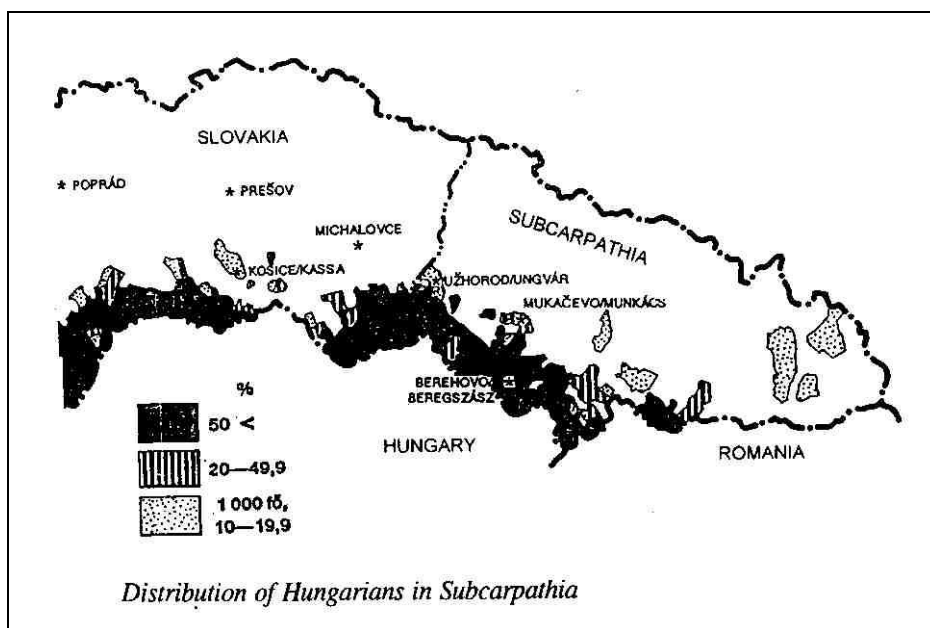
(4) Az Oktatásügyi Minisztérium szerint a diákoknak lehetőségük van "kétféle oktatás" közül választani ami csak a magyar nyelvű iskolákban létezik. Ez azt jelenti, hogy egy magyar nyelvű iskolában - ahol a hivatalos nyelven is tartanak órákat - a diákok minden órájukat hallgathatják szlovákul a magyar helyett, ha szüleik úgy kívánják. Ez történt egy iskolában Dunaszerdahelyen, ahol egy 25 fős osztályból kilenc gyerek szülei kérték, hogy az iskola térjen át a szlovák nyelvre. A többi tizenhat diák szüleinek tiltakozása ellenére a szlovák lett a hivatalos képzési nyelv. 46.000 szülő írt alá beadványt ez ügyben, de ez sem tudta megakadályozni, hogy a kormány 100 millió koronát tegyen félre erre az úgynevezett "alternatív oktatásra".

(5) A szlovák kormány megígérte, hogy Benes elnöki rendeleteinek idejétől számított minden hátrányosan megkülönböztető jellegű törvényt hatályon kívül helyeznek, de eddig ez még nem történt meg.

Kárpátalja: a magyar önzagzatás meghiúsítása

Hivatalos adatok szerint a Kárpátalján élő lakosok száma 1990. január 1-én 1.258.000 volt, ebből 155.711 magyar. A mintegy 900.000 ruténal együtt, akiknek az ősei először a XIII. század folyamán telepedtek le Kárpátalján, a magyarok többséget alkotnak a lakosságon belül e térségben. Szintén vannak kisebb csoportokban ukránok, oroszok, németek, cigányok stb. a régióban. Kárpátalját Szlovákia, Magyarország, Románia és a Kárpátok öleli körül (ld. a térképet). Különböző egyházi feljegyzések szerint körülbelül 100.000 református, 60.000 római katolikus és 20.000 görög katolikus magyar él Kárpátalján. Ez azt jelenti, hogy a magyarok száma nagyobb, mint a hivatalos kimutatásokban. A Kárpátalján élő magyarok száma 200.000-re tehető, mintegy 84%-uk a magyar határ mentén húzódó 20 kilométeres sávban lakik. Ez mintegy 28 helyi hatóságot tesz ki Beregszász körzetében, ahol a magyarok feltétlen többségben vannak. A magyarok és a rutének időtlen idők óta jól megvannak egymással. A kárpátaljai rutének nem nézik le a magyart, mint alsóbbrendű nyelvet. A kommunizmus bukása óta a magyar zászló szabadon loboghat Kárpátalján, és az utcai feliratokat magyarul is olvashatjuk. Mind a rutének, mind a magyarok számára az éledő ukrán nacionalizmus nagy fenyegetést jelent.

¹⁴² Levél Csáky Páltól, az Európa Tanács parlamentjének tagjától, Pozsony, 1994. január 19.

Az 1991. december 1-én tartott népszavazás során a szavazók 92.6%-a Ukrajna függetlensége mellett döntött, amelyet augusztus 24-én, ugyanabban az évben ki is nyilvánítottak. A szavazók igen magas százaléka (86%) támogatta azt az indítványt, hogy Kárpátalját "különleges közigazgatású önkormányzati egységgé" alakítsák. Beregszász körzetében, egy körülbelül 70.000 lakosú területen a választók (43.482 fő) 81.4%-a szavazott az önálló autonóm magyar körzet létrehozására. 1992. május 6-án tartott ülésén a kárpátaljai tanács úgy döntött, hogy a kievi parlament elé bocsátja a Kárpátalja önkormányzatára vonatkozó törvényjavaslatot és az önálló magyar körzet kialakításával kapcsolatos indítványt.

Az ukrán kormány a mai napig nem hozott döntést ezekről a kérdésekről.

Az 1991. december 1-i népszavazás előtt magyarellenes röplapokat osztogattak Kárpátalján az ukrán nacionalisták. Az egyik ilyen szöveg a következőket tartalmazta:

"Kedves kárpátaljai ukrán testvéreink!

Kárpátaljánk nagy veszélyben van. A korábbi politikai fejesek el akarnak adni minket Magyarországnak. A Magyar Kulturális Szövetség, a magyarokkal rokonszenvező kárpátaljai ruténok szövetségével karöltve, kényszeríteni akar minket, hogy "önállóak" legyünk. Területünket el akarják választani Ukrajnától.

Magyar forrásokból pénzelt széleskörű propaganda-hadjáratot indítottak, amely arra akarja rávenni Kárpátalja lakosait, hogy az öngazgatásra szavazzanak 1991. december 1-én.

Testvérek! Elfelejtettétek a 900-éves magyar rabszolgaságot?

Elfelejtettétek hogyan gyilkolták és kínozták meg népünket 1939 tavaszán?! Hogy "bűdös ruténoknak" neveztek bennünket?! Az alatt a 900 év alatt őseink nem engedték magyarosítani magukat. Nyelvünket, kultúránkat és hagyományainkat áthozták a huszadik századba. És mi mit teszünk...?

Meg kell őrizni hidegvérünket. Szavazzunk mindannyian az autonómia ellen. Bizonyítsuk be az egész világnak, hogy öntudatos nép vagyunk, és hogy a huszadik század végén már túl késő kiárúsítani bennünket.

Kijelentjük, hogy Kárpátalja mindig is az ukrán államhoz tartozott. Senki nem választhat el minket. A zavargás és az öngazgatásra való felhívás nemzetközi ellenségeskedéshez és vérfürdőhöz vezet. Néhány magyar azt mondja, hogy hamarosan lógni fognak az ukránok. Ezt nem fogjuk tűrni. Emlékezzetek a szörnyű évekre, amelyeken keresztülmentünk. A magyarok képesek megölni bennünket.

Egyértelműen tudatni fogjuk álláspontunkat a magyar szélsőségesekkel és a magyarbarát ruténokkal. Ha nem akarnak Ukrajnában élni, akkor van más lehetőségük is. Menjenek Magyarországra! Ezt melegen

ajánljuk nekik. Komolyan javasoljuk: ne engedjetez semmiféle öngazgatást reánk kényszeríteni. Az ukránok semmiféle "öngazgatást" nem fogadnak el Kárpátalján!

Az árulókat saját népük fogja elátkozni árulásukért ezekben a fontos történelmi időkben!... Térjetez észhez! Legyetek józanok, mert különben gyászos sorsra juttok!

Éljen a független és oszthatatlan ukrán állam!

A dicsőséges Ukrajna!

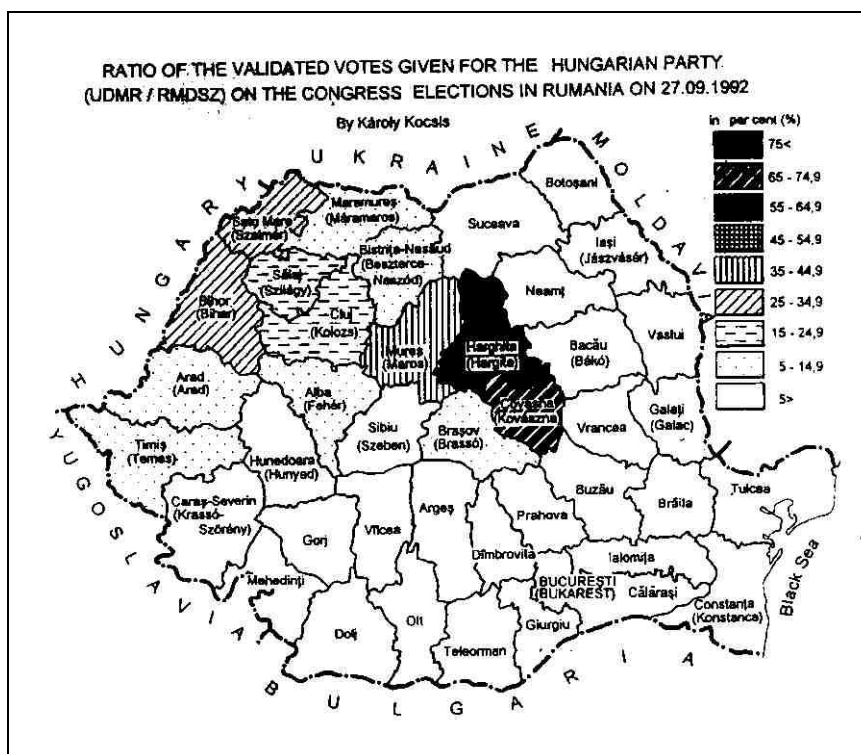
Kárpátaljai-ukrán hazafiak"

A magyarellenes propaganda nem merült ki szórólapok osztogatásában. 1992. januárjában a magyar szobrokat csúnyán megrongálták. Január 7-én, amikor az ortodox keresztények a Karácsonyt ünneplik, lerombolták Kossuth Lajos mellsobrát Técsőn és Petőfi Sándor szobrát Beregszászon. Dalmay Árpád, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) beregszászi csoportjának elnöke a következőképpen értékelte a szobor-rongálásokat a beregszászi körzetben:¹⁴³ A *Zakarpatszka Pravda* 1992. január 18-án és a *Subcarpathian Youth* január 25-én különös beszámolókat közölt a técsői Kossuth mellszobor és a beregszászi Petőfi szobor lerombolásáról. Mindkét újság a Kárpátaljai Belügyi Osztály sajtóirodájától szerezte híreit. A técsői rombolásról azt írták, hogy az egyik elkövető magyar származású volt. A másik három elkövető nemzetiségét nem jelölték meg. A beregszászi bűnüggyel kapcsolatban öt különböző tényt közöltek: (1) az elkövetőt azonosították, (2) beregszászi lakos volt, (3) cigány volt, (4) hatósági intézkedés történt a gyanúsítottal szembeni eljárásra, (5) a szobrot visszaállították. Dalmay szerint csak az első állítás igaz. Az elkövető ukrán származású volt, bizonyos Volodimir Dankavics, alsóremetei lakos, villanyszerelő, és a nemzetbiztonsági szolgálat alkalmazottja a beregszászi körzetben. Helyhatósági intézkedés nem történt, hanem bíróság elé állították. Először két és félévi börtönbüntetésre ítélték, de ügyvédje fellebbezett. A szobrot, amely mindkét karját elveszítette, nem állították vissza a helyére, az most a KMKSZ helybeli körzeti raktárában található. Dalmay felveti a kérdést, hogy a Kárpátaljai Belügyi Osztály és a két említett újság szerkesztősége valóban annyira nem ismeri a tényeket, mint ahogyan azt mutatják. Vagy szándékosan téves hírt közöltek, hogy megpróbálják félrevezetni az embereket, vagy megpróbáltak cigányellenes hangulatot szítani.

Erdély: egy pogrom természetrajza

Az 1992-es román népszámláláson alapuló hivatalos kimutatások szerint 1.62 millió magyar él Romániában, vagyis a lakosság 7.1%-a magyar. Egyházi feljegyzések azonban ezt a számot kétféle fölé teszik. Ugyanazon népszámlálás szerint 1.144.820 római katolikus, 801.577 református, 76.333 unitárius és 449.393 evangélikus ember él Romániában. Tekintettel arra, hogy ezeknek a felekezeteknek szinte minden tagja magyar (a románok többnyire az ortodox vagy görög katolikus valláshoz tartoznak), biztonsággal mondhatjuk, hogy valóban több mint két millió magyar lakos van Romániában. Ha figyelembe vesszük a romániai népesedési fejleményeket, akkor 2.1 és 2.5 millió közötti magyar lélekszám tűnik valóságosnak. Közülük 33-35% él Székelyföldön, az úgynevezett székely magyarok, és a magyar-román határ mentén; 10-12% él Közép-Erdélyben, 18-20% pedig - mint például a csángó magyarok - szigeteken a Kárpátok túloldalán, Moldáviában él. Az alábbi térkép jelzi, hogyan oszlik meg a magyarság egész Erdélyben.

¹⁴³ Underinformed or disinformed?, *Kárpátalja* III/3, 1992. február 11.

A magyar pártra (UDMR/RMDSZ) adott érvényes szavazatok aránya a romániai kongresszusi választásokon 1992. szeptember 27-én.

Egy 1993. augusztus 23-án kelt fölterjesztésben a magyarok romániai politikai szervezete, a *Romániai Magyar Demokrata Szövetség* (RMDSZ) a következőképpen írta le a helyzetet:

(1) A többpártrendszer együtt jár az egyenlőtlenséggel. Ha hiányzik a kormánytámogatás, még az országgyűlésben sajátos érdekeket képviselő politikai pártok és egyesületek is alárendelődnek a hatalmon lévő pártoknak.

(2) A szélsőséges nacionalizmus az elsőrendű feljogosító tényezővé vált a román politikában. A hatóságok eltűrik, sőt néha bátorítják a szélsőséges nacionalista pártokat. Ezek a szélsőséges nacionalista, félfasiszta pártok, mint a *Vatra Romaneasca* "Román Tűzhely", a *Romania Mare* "Nagy Románia" és a *PUNR* "Nemzeti Román Egység Pártja" nagy veszélyt jelentenek Románia fejlődésére.

(3) 1920 óta, a román többségi lakosság uralmának következményeként, a nemzetiségi közösségek képviselőit egyáltalán nem alkalmazták magasabb vezetői tisztségekben, például a közigazgatásban, az igazságügyben és a gazdaság államilag ellenőrzött részében.

(4) Az audio-vizuális tanács felügyeli a rádió- és TV-állomásokat, és ebben képviseli a politikai többség akaratát. Két tagját az államfő jelöli, hármat a kormány, hatot pedig a parlament. Ilymódon a televíziót teljes egészében az országban uralkodó politikai hatalom uralja. Az így kialakult helyzet, párosulva az életszínvonal gyors romlásával a magasabb értékek és együttélési szabályok elutasítását eredményezte. Ez gyakorlatilag lehetetlenné teszi a kommunista örökség felszámolását és a félrevezetett tömegek gondolkodásmódjának a megváltoztatását.

(5) Az igazságszolgáltatásban megnyilvánuló hátrányos megkülönböztetés példaként az 1989-es felkeléssel és az ezt követő magyarelles pogrommal kapcsolatban, amely 1990. márciusában Marosvásárhelyen történt, csak a magyar cigány közösség tagjait ítélték el.

(6) A hatalmi jogkörök szétesztésének alkotmányos elve a gyakorlatban nem működik. Mivel nincsenek olyan törvények, amelyek kimondottan a helyi kormányzó testületekre vonatkoznak, ezek a testületek teljes egészében a bukaresti központi hatóság önkényesen meghozott döntéseitől függenek.

(7) A magántulajdonhoz való jog szavatolása, amely alapvető alkotmányos elv volna (lásd 41. cikkely), további jogalkotástól függ.

(8) A földosztásról szóló 1991-es törvény diszkriminatív, mert nem veszi figyelembe a nemzetiségi közösségek tulajdonát, amelyet elvettek tőlük a kommunista rendszer idején, a II. világháború után.

(9) A gazdasági tevékenységgel kapcsolatos rendszertelen jogalkotás csak növeli a meglévő egyenlőtlenséget. A statisztikák segítségével ki lehet mutatni, hogy a nemzetiségi közösségeknek a sűrűn lakott kisebbségi területeken kívül élő tagjait sújtja leginkább a munkanélküliség.

(10) A román alkotmány számos cikkelye félreérthetetlenül jelzi, hogy a nemzetiségi közösségekhez tartozó emberek - magyarok, németek és cigányok - nem kívánatos személyek Romániában. Az alkotmány 1. cikkelye kimondja, hogy Románia egységes nemzetállam. A 4. cikkely szerint a román nemzet az egyetlen alkotmányos tényező, a 13. cikkely pedig leszögezi, hogy a román nyelv az állam egyetlen hivatalos nyelve. Az alkotmány megtiltja ezen cikkelyek módosítását.

(11) A nemzeti kisebbségek alapvető jogát, vagyis azonosságuk megőrzését és fejlesztését, a román alkotmány nem szavatolja (lásd 6. cikkely). Még az alkotmány által megengedett jogok sem érvényesülnek a hatályos törvények értelmében, vagy pedig nem alkalmazhatók, mert nincs is hatályos jogszabály azon a területen.

(12) A román nyelv az egyetlen nyelv, amely bírósági eljárásoknál használható. Tolmácsokat csak akkor hívnak, ha a vádlott nem eléggé jártas a hivatalos nyelvben. A hatóságok csak akkor fizetik a tolmácsot, ha bűnügyről van szó. Kötelező románul beszélni a közigazgatási intézmények gyűlésein, még akkor is, ha az összes képviselő beszél a nemzetiségi közösség nyelvét, mint például a Székelyföldön. A polgári lakosság beadhat anyanyelvén szóbeli vagy írásbeli kérelmeket a helyi hatóságoknak, de az írásbeli kérelmekhez mindig csatolni kell a közjegyző által hitelesített román fordítást. Mindezek jelentősen korlátozzák az anyanyelv használatát.

(13) A kommunizmus lezárulása óta Románia oktatási rendszerének infrastruktúrája alig változott. A külföldi utazásokat miniszteri rendelet korlátozza, még akkor is, ha szakmai tanulmányokról van szó. Nem-román alkalmazottak részére nincsenek továbbképző tanfolyamok anyanyelvükön. A magyar nemzetiségi közösségnek nincsenek felsőoktatási intézményei. A magyar Bolyai Egyetemet ténylegesen bezárták 1959-ben, jogilag azonban még létezik, és nem adták vissza a magyaroknak.

(14) Azokat a vallási közösségeket, amelyek nem illeszkednek a hivatalos államvallásba, vagyis a román ortodox egyházba, hátrányosan megkülönböztetik, amennyiben a kommunizmus alatt kisajátított vagyonukat még nem adták vissza.

(15) A hatóságok támogatják az intézményesített kapcsolatokat más országokban élő román kisebbségek és a román anyaország között. Hasonló támogatást azonban a Romániában élő más nemzetiségű kisebbségek nem kapnak.

Nem az erdélyi magyar közösség elnyomására irányuló hatósági intézkedések jelentik azonban a legnagyobb veszélyt. Sokkal rosszabbak az, hogy rémtetteknek és tömegbosszúnak vannak kitéve magyarok, cigányok és más kisebbségi csoportok Romániában a kommunizmus bukása óta. 1990 márciusában, nem sokkal Ceausescu 1989 decemberében történt bukása után, Erdély ismét színtere lett a magyarok szervezett tömegmészárlására irányuló kísérletnek. Március 19-én és 20-án magyarellenes pogrom volt Marosvásárhelyen. Fontos megjegyezni, hogy a magyarok megtámadása jól előkészített volt, a helyi hatóságok szervezésében történt a bukaresti központi kormányzat teljes támogatásával. A történet hivatalos változatát, amely szerint a két tábor "szélsőségei" közötti összecsapásokról volt szó, nem fogadhatjuk el.

Ceausescu bukása után Romániában másodvonalbeli kommunisták emelkedtek fel és kerültek hatalomra. Ezek a kommunisták létrehozták a *Nemzeti Megmentési Frontot* és Ion Iliescu lett az erős emberük. Az új vezető rétegnek gondot okozott saját maga elfogadtatása, mert nyilvánvalóan a régi kommunista elitből származtak és ahhoz kötődtek. Vajon a román nép, amely buzgón hitt a forradalom megnyerésében,

elfogadja az új vezetőket? A marosvásárhelyi pogrom megszervezésével az új román vezetők két legégetőbb gondjukat oldhatták meg. A román kormány a magyarellenes kirohanásokkal mozgósítani tudta a román lakosságot, és elnyerte támogatását. Ezek az új politikusok be akarták bizonyítani, hogy elég erősek a magyarok térdre kényszerítéséhez. Emellett a magyarellenes pogrom figyelmeztetés volt a magyarok számára, akik 1989 decemberében létrehozták az RMDSZ-t, hogy fogják vissza politikai célkitűzéseiket, mert a román kormány semmiféle magyar kezdeményezést nem fog eltűrni. Maga Ion Iliescu kezdeményezte a magyarok megtámadását. 1990. január 26-án az *Adevarul* című napilap kivonatokat közölt beszédéből, amelyet előző nap közvetített a televízió: "Az elmúlt néhány napban több erdélyi területről olyan események híre jutott el hozzánk, amelyek a szeparatista törekvésekkel kapcsolatban aggodalomra adnak okot. Ez a feszültség növekedéséhez és összeütközésekhez vezetett román állampolgárok és a magyar nemzetiség tagjai között." Az idézetben a **szeparatista** fogalom kulcsfontosságú.

1990. január 13-án tartotta az RMDSZ első ülését Marosvásárhelyen. A párt egyik határozata a magyar nyelvű oktatás erdélyi visszaállításához kapcsolódott, mivel a kommunista időszak alatt megfosztották ettől a magyarokat. Megegyeztek abban, hogy a magyar Bolyai Egyetemet újra meg kell nyitni Kolozsvárott, a Bolyai Farkas gimnáziumot vissza kell venni, a tankönyvek kiadását önállóan kell megszervezni, és hogy magyar történelmet kell tanítani. A magyar oktatás kérdése, vagyis a kulturális jogok követelése tartozott az Iliescu által emlegetett "szeparatista" törekvésekhez. Iliescu kijelentésével valószínűleg részben Mitterand francia elnök nyilatkozatára is válaszolt, aki hivatalos magyarországi látogatáson Budapesten járt január 18-án és 19-én. A magyar fővárosban való tartózkodása során Mitterand felidézte, hogy az ország elveszítette területének kétharmad részét a két világháború során. Mindenesetre a "szeparatizmus" szó használatával Iliescu fel akarta éleszteni a magyarellenes érzelmeket a román lakosság körében. Ezzel sejteni engedte, hogy a magyar nyelv újbóli bevezetése az iskolákba lesz az első lépés a Romániától való szétválás követelése felé.

A magyarság igényeit több kulturális jogra, anyanyelvükön való oktatásra és oktatási intézményeik újbóli megnyitására, január folyamán erősen támogatták a hallgatók és tanulók számos erdélyi városban. Például 1990. január 28-án a magyar hallgatók szövetségének tagjai a marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészi Karról, illetve a Színiakadémiáról nyílt levelet fogalmaztak, amelyben követelték a magyar nyelvű oktatás ismételt bevezetését. A hallgatók rámutattak, hogy "az Orvosi és Gyógyszerész Kar 1945-ös alapszabályának értelmében minden előadást magyarul kell tartani. Ennek ellenére 1962-ben új intézettel egészült ki, melyben a teljes oktatást románul folytatták. Azóta mi, magyar hallgatók, kénytelenek vagyunk egyre több előadást románul hallgatni. A laboratóriumi gyakorlatok, pedig teljes egészében románul zajlanak." A levélben a hallgatók sürgetik, hogy a magyar nyelvű oktatást újra vezessék be, hogy joguk legyen a vizsgáikat magyarul letenni, és hogy egyenlő számú magyar és román személyt válasszanak be az oktatási testületekbe. Végül a magyar hallgatók kérték, hogy több magyart vegyenek fel ezekbe a felsőoktatási intézményekbe. 1989-ben mindössze tizenhat magyar hallgató nyert felvételt.

Mindezek a tevékenységek, a fölterjesztések, nyílt levelek stb., amelyek a magyar anyanyelven történő oktatást követelték, végül békés tiltakozáshoz vezettek, amely február 10-én zajlott egész Erdélyben. Mintegy 100.000 ember vett részt a tüntetésben, könyvekkel és gyertyákkal fölfegyverkezve. Marosvásárhelyen a csendes felvonulást az ismert erdélyi magyar író, Sütő András vezette, aki régóta szószólója volt a magyarok és románok kiegyensúlyozott együttélésének.

Attól a perctől kezdve, hogy Iliescu zöld utat adott a magyarellenes hadjáratnak, felerősödtek az elutasító érzelmek a román hírközlésben és politikai körökben. Dr. Octavian Stanasila, az oktatásügyi miniszterhelyettes 1990. február 15-én bejelentette a *Cuvîntul Liber* román nyelvű újságban, amelyet Marosvásárhelyen terjesztenek a Vatra Romaneasca elnevezésű szélsőjobboldali szervezet szócsöveként, hogy magyarellenes hajsza várható. Az interjúban Stanasila kifejezte aggodalmát a Magyarország által adományozott könyvek miatt: "Romániába számos tankönyv érkezett Magyarországról. Több teherautó, megrakva teljes sorozatokkal. Ez nagyon aggaszt bennünket. Vegyük például az *Erdély története* című könyvet, amelyből több ezer vagy inkább több tízezer példányt osztottak szét.¹⁴⁴ A román nép nem

¹⁴⁴ Az itt hivatkozott mű a háromrészes *Erdély Története*, amelyet a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából írtak, Köpeczi Béla szerkesztésében., Budapest, 1988. A tanulmányban azt állítják, hogy Erdély történelmileg három különböző nemzethez tartozik: a magyarokhoz, a románokhoz és a németekhez. Hosszú idő óta először a magyar megkísérelték megcáfolni az összes hamisítást és rendellenességet, amelyet a románok gyártottak Erdélyről. Ennek a

fogadhatja ezt el! Ha olyasmi történik, ami románellenes és veszélyt jelent az államra, akkor meg kell tennünk a megfelelő lépéseket! Vannak törvényeink! Vannak börtöneink! Nem tréfálunk!" Stanasila a továbbiakban kifejtette gondolatait a kérdésről, és bejelentette a magyarellenos hajsza elindítását: "Ehhez nekem nincs közöm, annál inkább a Vatra Romaneasca-nak, amely soha nem fog ilyesmit megbocsátani, ahogyan ezt a véleményeiből meg ítélni lehet. Nem szeretnénk látni a Marosvásárhely környéki hegyekben élő román nemzetiségűeket, amint lejönnek a hegyekből és megrohanják Kolozsvárt vagy Marosvásárhelyt." Az idézetben a Marosvásárhely környékén élő román nemzetiségűek említése nagyon is szándékos. 1849-ben, a magyar forradalmi mozgalom leverésében ezek az emberek, Avram Iancu vezetésével számos erdélyi magyart lemészároltak. Stanasila tehát azt akarta jelezni, hogy a románok esetleg ismét rátámadnak a hegyekből a magyarokra, és a Vatra Romeasca lesz majd a támadásra ösztönző erő. A március 19-én és 20-án történt események elemzése azt bizonyítja, hogy a miniszterhelyettes ismerte a magyarellenos bosszúhadjárat forgatókönyvét.

A *Vatra Romaneasca* elnevezésű szervezet, amely 1990. február 1-én jött létre Marosvásárhelyt, egyfajta faltörő kosként működött. A Vatra hamarosan egyértelműen ultranacionalista szervezetnek bizonyult, amelybe a román hadsereg, rendőrség, igazságszolgáltatás és egészségügy helyi köztisztviselői jelentkeztek. Február 6-án a *Cuvintul Liber* közzéadta a Vatra Romaneasca programját. A szervezet kinyilvánította, hogy célja az Erdélyben élő román emberek jogainak védelme. A Vatra ezenkívül támadta a nacionalizmust, sovinizmust és szeparatizmust. Munkatervében a szervezet kijelentette, hogy a magyar öngazgatást elutasítja, mert ez korlátozná az ország román többségének jogait, és hogy a román nyelvnek kell maradnia az egyetlen hivatalos nyelvnek Romániában.

A Vatra Romaneasca első nagy gyűlését 1990. február 25-én tartották egy dél-erdélyi városban, Gyulafehérváron. Nem volt véletlen, hogy ezt a várost választották. Hosszú ideig Gyulafehérvár volt a magyar közigazgatási központ Erdélyben. Az erdélyi magyar fejedelmek, például Bethlen Gábor, a város székesegyházában vannak eltemetve. Ez volt az egyik oka annak, hogy 1918. december 1-én a románok ebben a városban mondták ki Erdély egyesítését Romániával. Amikor a feltüzelt tömegek összegyűltek 1990. március 4-én, minden indulatuk a magyar Tőkés László ellen irányult, aki a "szikra volt, amely felgyújtotta a puszkaporos hordót" a román felkelésben. A videofelvételeken világosan látható, hogy a tömeg, amelyet Gyulafehérvár főterén az egyik erkélyről uszítottak, a lelkészt gyalázva ezt ismételte: "áruló!", "vesszen Tőkés!". Tőkés akkor vívta ki a románok haragját, amikor amerikai útja során felszólalt a Romániában élő magyarok jogaiért. Tőkés számára a valódi demokrácia megvalósítása a román társadalomban és az egyenlő jogok biztosítása a magyarok számára szorosan összefonódó fogalmak.

A Vatra Romaneasca titkos munkaterve nyilvánosságra került február folyamán.¹⁴⁵ Egy 1990. február 20-án kelt, 21 pontos kiáltványban a Vatra feltárta világnézetét, sőt haditervét is céljai megvalósítására. Jellegzetes példája a fasiszmus romániai változatának. A Vatra létre akarja hozni az egységes Nagy Román Államot a nem-románok között végzett nemzetiségi tisztogatás segítségével. Ebben a munkában a Vatra tagjai és Ceausescu biztonsági szolgálata, a Securitate játszanak a vezető szerepet (10. pont). A szervezet végső célja egy, népességét tekintve „tiszt” Nagy Román Állam megvalósítása (15. pont): "Szervezetünket az egész világon ismertté és népszerűvé tesszük propaganda-hadjáratok segítségével. A magyarokkal, cigányokkal és németekkel szembeni ellenséges érzelmeket, amelyek mélyen gyökereznek a román nép szívében, gondosan táplálni kell, hogy minden egyes román ember megértse célunkat: Nagy Romániában nincsen hely idegen elemeknek, és ezeket itt nem tűrjük el. Eljött a pillanat, amikor megoldhatjuk bármi áron, örökre, visszavonhatatlanul és teljes bizonyossággal a kisebbségek kérdését". A Vatra Romaneasca szemében Erdély kizárólag a románoké (16. pont): "Erdély mindig a miénk volt, most is a miénk és a miénk is marad! Sajnos a szent román földet még mindig tiporják az ázsiai hunok [vagyis a magyarok, ML], cigányok és más jöttek. Össze kell fognunk és kiűzni őket országunkból. Ki a hunokkal, ezzel a kóborló néppel, akik soha nem tartoztak ide, és a cigányokkal, akik csak szegényt jelentenek országunkra! Országunk tiszta és nagy lesz! Vissza akarjuk kapni mindazokat a területeket, melyeket elloptak tőlünk! Most vagy soha! Ne féljeteek küzdeni és kiontani az idegenek tisztátalan véré! Azoknak a szőrös majmoknak nincs

háromrészes könyvnek a megjelenése nagyon feldühítette a Ceausescu rezsimet. A románok propaganda-hadjáratot indítottak az *Erdély Története* ellen, de az mindenképp sikertelen volt!

¹⁴⁵ "Mit wirksamsten Mitteln": Das Manifest der "Vatra Romaneasca", *Die Presse*, 11-4-1990; "Die Heilige Erde Rumaniens besudelt", *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 12-4-1990; Rechts Roemenie dreigt met geweld, *De Volkskrant*, 14-4-1990

helyük a mi drága hazánkban. Itt az idő hogy megszabaduljunk tőlük és mindazoktól, akiknek nem román vér folyik az ereikben. Kiűztünk már sok németet, de még mindig vannak más népek, akik nélkül jól meglennénk. Tegyük meg mindent, hogy megszabaduljunk tőlük is. Ceausescu-nak nem volt elég ideje, hogy eltüntesse őket, de a nemzetünk nem adhatja fel a harcot! Nem akarjuk, hogy országunk olyan legyen mint Svájc! Nincs szükségünk Európára! Románok vagyunk. Ne hagyjuk félrevezetni magunkat Európa-barát jelszavakkal, mert ezek a jelszavak országunk lerombolásához vezetnek. Népünknek van józan esze! A közös Európa-ház semmi egyebet nem jelent, mint nemzeti egységünk és Románia területi épségének lerombolását. Egység! Egység! Egység! Mindannyiunknak a Vatra Romaneasca-ra van szükségünk és semmi másra. A román nyelv legyen az egyetlen uralkodó nyelv! Nem akarjuk tovább hallgatni a zagyva beszédet, csak román szavakat akarunk hallani! Ezennel felszólítunk minden román embert, aki szívén viseli hazájának javát, hogy csatlakozzon tevékenységeinkhez, amelyek most még kizárólag Marosvásárhelyre összpontosulnak, de bízunk abban, hogy a román nép segítségével ezek a tevékenységek az 1918-as Nagy Románia teljes területére kiterjednek majd."

A Vatra kiáltvány azt is megmagyarázza, hogy a marosvásárhelyi pogrom miért következik be. A 17. pontban ezt írják: "Marosvásárhely lakosságát tekintve, ahol is a lakosság 50%-a román és 50%-a magyar, szervezetünk folytatni fogja tevékenységét a városban, amíg a román közvéleményt eléggé áthatja a hazaszeretet, és amíg mindenki azt vallja, hogy a magyarok követeléseit el kell utasítani. A lakosság összetételével kapcsolatban úgy véljük, hogy Marosvásárhely a legalkalmasabb hely elképzeléseink valóra váltására." Marosvásárhely valóban fontos város, mert kapuja és fontos központja a Székelyföldnek, annak az erdélyi területnek, amelyen a legrégebb idők óta a magyarok többségben vannak. Ha Marosvásárhelyet meghódítják a románok, ez azt jelentené, hogy a székely-magyarok elszigetelődnének a többi Észak-Erdélyben élő magyartól, és így megszakadna a magyar határhoz vezető folyosó is. Ezért fektetnek be annyi energiát a románok a város népességi egyensúlyának megváltoztatásába.

1993. augusztusában az RMDSZ kiadta a korábbi Román Kommunista Párt Maros megyei tanácsának egyik titkos okiratát. Az okirat 1985. november 1-én kelt, címe: *Feljegyzés Marosvásárhely lakosságának nemzetiségi összetételével kapcsolatban, és az alábbi részleteket közölte a város népességi szerkezetéről. Az 1977-es népszámlálás szerint a városban élő 130.000 ember az alábbiak szerint oszlott meg:*

46.558 román	35.8%
81.151 magyar	62.4%
2.342 egyéb nemzetiségű	1.8%

Ugyanazon okirat szerint Marosvásárhelynek 1985. január 1-én 154.904 lakosa volt, az alábbi összetételben:

66.420 román	42.9%
85.176 magyar	55.9%
2.342 egyéb nemzetiségű	1.2%

A feljegyzésben foglaltak szerint továbbá ahhoz, hogy a Marosvásárhelyen élő románok száma 50% fölé emelkedjen a következő két évben, akkor a városban 7.600 román nemzetiségű embernek kell munkát adni szocialista vállalatoknál. Feltételezve, hogy átlagosan három ember van egy családban, ez 22.800 főt jelentene. Ezt a létszámot öt éven belül el kell érni ahhoz, hogy a város teljes lakosságának 58-60%-át románok alkossák.

Ezekből a kimutatásokból azt láthatjuk, hogy rövid időszakon belül tízezer románt telepítettek be a városba. Ez az embertömeg, akiket szürke, szocialista típusú betondzsungelbe raktak be, könnyű prédá volt azoknak, akiknek agymosás és ármánykodó ráhatás a céljuk. A Marosvásárhely főterén lévő román görögkeleti templom egyik falfestménye bizonyíték arra, hogy az ortodox egyház, Románia államegyháza is,

tevékenyen részt vett a magyarellenes téboly szításában jóval azelőtt, hogy a magyarok Marosvásárhelyen visszakövetelték a Bolyai Farkas gimnáziumot (lásd fotó).

A nyolcvanas évek második felében készült falfestmény egy román szent kínzását ábrázolja. A jobboldalon álló férfiak, akik láthatóan dühösek, és támadó mozdulatokat tesznek, magyar főúri ruházatot viselnek, vagyis a magyarokat jelképezik. A szentért síró emberek viszont román népviseletben vannak, vagyis a románokat képviselik. Az üzenet egyértelmű. A magyarok századokon át elnyomták a románokat és vallásukat. Románok, óvakodjatok a magyaroktól! Valóban érdekes egy templomban ilyen freskót találni, melyet akkor festettek, amikor az ország hivatalos világnézete, a kommunizmus, egyenlőséget hirdetett. Ezek után nem meglepő, hogy Gyulafehérvár ortodox püspökségének képviselője, Stefan Urdea, is felszólalt a Vatra március 4-i nagygyűlésén Gyulafehérváron, és nyíltan közösséget vállalt a Vatrával és annak célkitűzéseivel.¹⁴⁶ Román szemszögből hadászati és világnézeti is Marosvásárhely eszményi helyszín volt egy magyarellenes tömegbosszú végrehajtására.

A pogrom célját a Vatra kiáltványának 18. pontja tárja fel. "Szervezetünk fő célkitűzése, hogy különféle módokat és eszközöket találjunk ellenségeink megfélemlítésére. A leghozzáértőbb politikai és értelmiségi vezetők hivatalukból való eltávolításával vagy befolyásuk semlegesítésével kezdjük. Ez a legfontosabb és legsürgetőbb teendőnk. Ezt követően teljesen világossá kell tennünk minden nem-román számára, hogy nincs hely számukra Romániában, és a jövőben sem testi, sem lelki épségük nem lesz biztonságban. Ha ezek a módszerek beválnak, akkor Szent Romániánk bizonyosan megtisztul ezektől a hírnevén esett szégyenfoltoktól, mert ezek az idegen elemek el fogják hagyni az országot. Ami az itt maradókat illeti, később lesz részük kemény bánásmódban."

A hajsza 1990. március 16-án kezdődött Marosvásárhely Tudor nevű negyedében. Mintegy 200 románból álló részeg horda megrohanta a 28. számú patikát, tiltakozásul az ellen, hogy a gyógyszerész magyar nyelvű táblát tett ki a kirakatba "gyógyszertár" felirattal. A részeg banda eltávolította a táblát, és elkezdte az egész gyógyszertár átkutatását. Egy Trabant a tömegbe hajtott, ekkor néhányan megsérültek. Györffi László patikus azt állította, hogy a tábla nem volt jogsértő, mert megjárta a megfelelő csatornákat, hogy engedélyt szerezzen a magyar nyelvű felirat elhelyezésére. Másnap a Rompress román sajtóügynökség által kiadott jelentés alapján román újságok azt írták, hogy a gyógyszertár kirakatában az "Románokat nem szolgálunk ki" felirat volt olvasható, és hogy a kérdéses Trabantot egy magyar nemzetiségű személy vezette.

¹⁴⁶ *Cuvîntul Liber*, 1990. március 6.

A feszültség egyre nőtt a városban, és március 19-én el is kezdődött a magyarellenes bosszúhadjárat. A következőkben egy szemtanú beszámolóját olvashatják. A szemtanú J.H. Geerts holland állampolgár, a Kelet-Európai Kapcsolatok Alapítvány munkatársa véletlenül a városban volt március 19-én, hétfőn:

"Kusztos Tibor kovásznai magyar lelkész társaságában Kovásznáról Kolozsvárra tartottunk. Keresztülhajtottunk Maroshévizen, Régenen, Marosvásárhelyen és Tordán. Első megállónk Marosvécs faluban volt, ahol találkoztunk a helyi lelkésszel, Székely Józseffel. Körülbelül tíz kilométerre Marosvécsről egy nyitott platós teherautóval találkoztunk, amelyen 100-150 ember ült felfegyverkezve botokkal, vasrudakkal és a román zászlóval. Kórusban kiabáltak különféle jelmondatokat! Marosvécsben néhány fényképet is tudtam készíteni. Ők Régen felé mentek tovább.

Később délután még egy találkozáson volt Nyárádszereda faluban, nem messze Marosvásárhelytől. A város külső kerületeit körülbelül 4.30-kor értük el, Brassó/Segesvár irányából (E15). A B-dul 1 decembrie 1918-on haladtunk a városközpont felé, majd jobbra fordultunk az első közlekedési lámpánál. Ezen az utcán az egyik épület református templom volt. Már éreztük a feszültséget. Az utcán kis csoportokban álltak az emberek és élénken beszélgettek. Az ablakok zárva voltak, s a bejáratok pedig eltorlaszolva. Amikor le akartam parkolni a kocsimmal, néhány ember vadul integetve rohant felém. Nyilvánvalóan figyelmeztetni akartak a fenyegető veszélyre. Azt tanácsolták, hogy máshol parkoljak, hogy ne legyen túlságosan szem előtt, amit meg is tettem.

Elindultunk megkeresni Csiligyi Kálmán lelkészt, akivel találkozni kellett. A feszültség miatt alig tudott beszélni velünk. Még a plébánia udvarán és a plébánián is megtették a szükséges óvintézkedéseket. Az ablakokat bezárták, függönyöket behúzták, és itt is eltorlaszolták a főkaput. Több ember is összegyűlt az első udvarban. Egy nő és gyermeke is itt keresett menedéket. Onnan, ahol álltam, a fal mögül láttam sok embert, akik a fal túlsó oldalán csoportosultak, a kert hátsó részében. Mi és még néhányan csak vártuk, hogy mi fog történni. Körülbelül félóra múlva egy banda jelent meg botokkal, rudakkal, kövekkel felfegyverkezve és zászlókat lengetve. Úgy láttam, hogy mintegy 1000 tüntető vonult végig az utcán, románul üvöltözve: "Öljük meg a magyarokat", "Tökésnek lógni kell", "Vért akarunk, magyar vért", "Ki a magyarokkal".

10-15 percig tartott, amíg a tüntetők elvonultak. Egy magyar nyelvű rádióállomáshoz tartottak, amely éppen műsort sugárzott. Láttam a félelmet a magyarok arcán, akik elrejtőztek házaik és fészereik mögött. Itt is, ott is észrevettem, ahogyan az emberek kilestek a behúzott függönyök mögül. Nemcsak egyszerűen feldúltak voltak, hanem nagyon dühösek is!

Habár a légkör igen feszült volt, és fennállt az erőszak veszélye, tudtunk néhány emberrel tárgyalni és megosztani érzéseinket, de nem a lelkésszel, mert ő szótlan volt. Rövid eszmecsere után távoztunk. Szándékosan a városközpontba akartam menni, melyet lezártak a járműforgalom elől. Egy kerülővel végül el tudtuk érni a Hotel Continental-t. Az úton megállított minket két román, megfenyegettek és illetlen mozdulatokat tettek. Egyértelműen jelezték, hogy odébb kell állnunk, különben megölnék. Egészen gátlástalanok voltak, és mondanivalójukat torokmetszést utánzó mozdulatokkal hangsúlyozták.

Ahogy már említettem, eljutottunk a Hotel Continental-hoz a városközpontban. Kocsimmal a szálloda udvarán parkoltam, és gyalog mentünk a városközpont felé. Csak románokat láttunk az utcákon, és csak román beszédet hallottunk. Ahogy a szálloda mögötti téren sétáltunk keresztül és közelebb értünk a központhoz, észrevetjük, hogy több ablak be van törve, és a szobrokat piros festékkel mázolták be. Az utca végén, a Hotel Grand-dal átellenben teherautók eltorlaszolták az utat. Néhány ezer tüntető gyűlt itt össze. Az emberek többször is megfenyegettek, és amikor fényképezni akartam, a helyzet igazán veszélyessé vált. Akkor döntöttem úgy, hogy visszatérek a szállodába.

A szálloda kávézója zárva volt, és úgy tűnt, hogy az étterem is zárva van. Több magyar a kávézóban, illetve a bárban keresett menedéket, és nagyon izgatottak voltak. A szálloda előtt nyugalom volt. Néhány turista Norvégiából éppen a poggyászát rakta ki egy kocsiból, nyilván akkor érkeztek a városba. Útitársam javaslatára úgy döntöttünk, hogy gyorsan elhagyjuk a várost. Nem a közvetlen útvonalon, Tordán át mentünk, hanem arra, amerről jöttünk. Ismét elmentünk egy rendőrállomás mellett. Néhány rendőr őrt állt az épület előtt, lövésre kész fegyverrel. Körülbelül kétszáz méterrel följebb egy rendőr irányította a forgalmat, ott balra fordultunk. Az utca végén balra egy katonai teherautó állt. Néhány fegyveres katona volt a teherautón. Amikor odaérkeztünk, hat-hét autó állt előttünk, és minden jel szerint jobbra akartak fordulni. Beálltunk a sor végére, amikor hirtelen riadalom tört ki. Az összes autó egyszerre akart hátrahátrálni, ami természetesen lehetetlen volt. Gyorsan rájöttünk, mi folyik. Nagy csapat tüntető rohant felénk, kezükben vadul lengetve botokat és vasrudakat. Néhány ember rohant előttük, próbáltak menekülni. Mivel a kocsisor

végén álltunk, először viszonylag könnyen el tudtunk onnan szabadulni. Hátratulattunk, egy T-elágazásnál megfordultunk és ráhajtottunk a mellékútra, amely első látásra átjárhatónak tűnt. Az út végén azonban, körülbelül 250 méterrel arrébb, az út balra kanyarodott, és itt már le volt zárva.

Ezen a ponton a következőknek voltam tanúja. Egy csapat különösen elvakult tüntető üldözött egy kisebb csoportnyi embert. Egy testes férfi (alacsony és kövér, narancssárga pólóban és sötét színű nadrágban) szó szerint az életéért futott. Rugdosták és verték. Futás közben bottal és vasrúddal ütötték. Ömlött a vér a fejéből. Rajta kívül másokat is üldöztek, rugdostak és ütöttek. Őket figyelve lassan továbbhajtottam, de nekiütköztem egy álló járműnek az út baloldalán. Néhány ember, akik előttem mentek, kérte, hogy vigyem el őket, fiatal magyarok voltak. Mások is kérték, hogy vigyem el őket, de már nem fértek be az autóba. Aztán kinyitottam az autó hátsó ajtaját, hogy beszállhasson jó néhány gyalogos. Két nő, egy férfi és több gyerek ugrott be az autóba. Az egyik nő terhes volt. Mindannyian riadtak voltak, a rémület arcukra volt írva. Aztán megpróbáltam a lehető leggyorsabban kijutni erről a szörnyű helyről, de először nem sok sikerrel, mert az utat teljesen lezárták. Végül el tudtam menekülni, majd kiraktam a magyarokat a már említett rendőrállomásnál. Kellemetlen dolog volt látni, hogy a szolgálatban lévő rendőrök és katonák csak álltak és nézték, mi történik a tüntetésen. A korábban látott katonai jármű, azonban helyet változtatott, amikor a tüntetők berohantak abba az utcába, nyilván mert megváltoztatták az útvonalat. A hajsza során jónéhány ember bizonyára csúnyán megsérült. Első látásra is úgy tűnt, hogy többeket nagyon súlyosan megsebesítettek. Láttam néhány férfit (legalább kettőt), amint magas falakon/kerítéseken próbáltak átugorni vak félelmükben. Az egyik férfi fennakadt, amint egy magas kerítésre próbált felmászni, és amennyire láttam, már akkor súlyosan sérült volt. Mivel ez egy utcasarkon történt, nem tudom megmondani, hogy a tüntetők végül is el tudták-e kapni ezt a férfit.

Amint ismét áthaladtunk a városközponton, vagy legalábbis a Hotel Continental előtt, feldühödött románok többször is megállítottak bennünket. Öklüket rázták felénk nagyon fenyegetően, és több román is biztosított arról, hogy életünk veszélyben van. Továbbhajtottunk, és minden további kellemetlenség nélkül elhagytuk a várost."

Geerts arról számolt be, amiről a marosvásárhelyi magyarellenes pogrom számos más szemtanúja is, hogy nagyszámú román támadót szállítottak be a szomszédos falvakból, Görgényhodákból, Dédabisztrából és Libánfalváról, hogy megindítsák a magyarok tömeges lerohanását.¹⁴⁷ Ezek a falvak a Görgény völgyében fekszenek, a Marosvásárhelytől északra fekvő hegyek között, pontosan ahogy Stanasila miniszterhelyettes megjósolta. Az hogy a román tüntetőket városi buszokon és állami üzemek teherautóin szállították, hogy a rendőrség, illetve a katonaság csak szemlélődött és mutatta az utat a támadóknak a városban, azt jelzi, hogy megtervezett és összehangolt hadművelet volt.

Március 19-én délután a román támadók összegyűltek az RMDSZ székházánál a városközpontban. Az RMDSZ megyei tanácsa éppen akkor tartotta gyűlését a Maros megyei magyar nyelvű oktatással kapcsolatban. Hatvan-hetven RMDSZ tag volt jelen azon a gyűlésen, közöttük volt Sütő András is. A román tömeg, amely többezer főre nőtt a délután folyamán, megrohanta az épületet. A magyarok eltorlaszolták magukat az épület tetején. Sem a rendőrség, sem a katonaság nem volt hajlandó kiszabadítani a magyarokat, ismételt kérések ellenére sem. Délután 4 órától este 8 óráig a magyarok egyedül voltak kénytelenek védeni magukat. A románok tomboltak az épületben, és minden útjukba kerülő dolgot szétverték, többek között a magyar könyvtárat is.

Este nyolcra a románok nyilvánvalóan úgy döntöttek, hogy most már elég ideig tartották a magyarokat rettegésben. Akkor Ion Judea ezredes, nyugalmazott katonatiszt és a Nemzeti Megmentési Front, valamint a Maros megyei tanácsnak elnöke jelent meg a színen húsz katona kíséretében.¹⁴⁸ Az ezredes egyértelművé tette a padláson rejtőző magyarok számára, hogy el kell hagyniuk az épületet, mert nem tudja szavatolni, hogy a román tüntetők azt fel ne gyűjtsák. Az RMDSZ tagjai azonban beleestek csapdájába. Judea ezredes megígérte Sütő Andrásnak, akivel a magyarok kijutásáról tárgyalt az ostromlott épületből, hogy személyében jóáll biztonságos elvonulásukért. Megígérte, hogy zárt teherautókban viszik el őket, ahogy ezt kérték.

¹⁴⁷ Hírek a Helsinki Jogőrtől, Hírek Romániából: Ethnic Conflict in Tîrgu Mures, *U.S. Helsinki Watch Committee*, 1990. május; *Hungarian Human Rights Foundation*, A Ceausescu-korszakra jellemző politika feléledése akadályozza Romániában a valódi demokrácia létrejöttét, 1990. szeptember 18., New York; és *Hungarian Human Rights Foundation*, Criminal Injustice in Rumania, 1992. október 27., new York

¹⁴⁸ Judea most a PUNR, a Vatra Romaneasca neofasiszta szervezet politikai szárnyának elnökhelyettese

Azonban amikor a magyarok kinn voltak az épületből, Judea és emberei visszavonultak, kiszolgáltatva őket a dühöngő tömegnek. A magyarokat megtámadták a románok, és minthogy a Judea által biztosított teherautó nyitott volt, kevés védelmet nyújtott. Számos magyar, köztük Sütő András is, súlyosan megsebesült. Egyik szemére megvakult, teste tele volt zúzódásokkal és törésekkel az ütések következtében. Másnap, március 20-án, kedden, még nagyobb vérfürdő következett.¹⁴⁹

Véres kedd

Az RMDSZ tagjainak és székházuknak megtámadása utáni napon a magyarok reggel tíz óra körül elkezdtek gyülekezni a városháza előtti téren. A tömeg, amely délutánra körülbelül 15.000 főre növekedett, azt követelte, hogy a magyar nemzetiségű Kincses Elődöt helyezték vissza a Nemzeti Megmentési Front és a Maros megyei tanácsnak elnökhelyettesi székébe. Judea március elején mozdította el Kincsest a hivatalából.¹⁵⁰ A tömeg azt is követelte, hogy Iliescu elnök jöjjön el Marosvásárhelyre, és segítsen a jog és rend helyreállításában, illetve ítélje el és tiltsa be a Vatra tevékenységét. Iliescu azonban nem jelent meg. A nap folyamán buszokkal és teherautókkal Vatra Romaneasca támogatók szivárogtak be a városba a környező falvakból kapákkal, kaszákkal, rudakkal, botokkal és kövekkel felfegyverkezve. A mintegy 3.000 fős Vatra csoport a tér baloldalán gyülekezett. A magyarokat és a románokat mintegy ötvenfős rendőri csapat választotta el egymástól. Míg a magyarok jelszavai "Hozzátok vissza Kincsest!", "Adjátok vissza Temesvárt!" voltak, és magyar nyelvű oktatást követeltek, a románok ezt ordították: "Küzdeni fogunk és meghalunk érte, ha kell, de nem kapjátok meg Erdélyt!" Erre a magyarok visszavágtak: "Ki kérte Erdélyt?" A Vatra támogatói és a rendőrök V jelet mutatva jeleztek egymásnak. A V, vagyis Vatra az egymásra ismerés jele a románoknál.

A délután előrehaladtával egyre nyilvánvalóbbá vált a városháza előtti túlfűtött hangulatból, hogy a szembenállás vérfürdővé fog fajulni. A délután vége felé a Vatra támogatók áttörték a rendőrök sorfalát, és megtámadták a magyarokat. Bátonyi Csaba, a *Fekete Doboz* elnevezésű független budapesti filmvállalat munkatársa szemtanúja volt az eseményeknek, és videóra vette a *Fekete Kedd* történéseit. Amikor a románok támadásba lendültek, Bátonyi felrohant a városháza erkélyére, de amikor a magyar ellentámadásba kezdtek, visszament a térre. "Ahogy mentem lefelé a lépcsőn, hallottam, amint néhány ember arról beszélt, hogy sokan súlyosan megsérültek, sőt egy embert meg is öltek. Láttam egy idős férfit, aki még élt. Nyögött, miközben vér folyt felvágott hasából. Kicsit odébb egy nő próbálta újraéleszteni a férjét, akit nyilvánvalóan agyonvertek valamivel."¹⁵¹ Bátonyi azt is észrevette, hogy amint a románok beindították a támadást, a román rendőrök eltűntek. Filmre vette azt is, ahogyan számos román, visszahúzódva a meginduló magyarok elől, fedezéket talált néhány páncélozott jármű mögött, amely géppuskái a magyarokra irányultak. Amikor a románok összegyűltek, hogy ismételt támadást indítsanak, a páncélozott járművek haladtak elől, a románok pedig mögöttük vonultak, pontosan, ahogy valamikor az oroszok csinálták, jegyezte meg Bátonyi. Este hét órakor hét-nyolc tank érkezett, talán hogy a két harcoló felet szétválasszák. Bátonyi szerint azonban a román a tankokból lecsapolt üzemanyaggal töltötték meg Molotov koktéjjaikat. Nyilvánvaló volt tehát, hogy a harcokocsik nem a rend helyreállítására jöttek, hanem inkább a románok támogatására és ellátására. A harc egész éjjel folytatódott és a magyarok fokozatosan felülkerekedtek, miután hajnali két óra körül erősítést kaptak, amikor 150 felfegyverzett cigány jelent meg a színen. Először csend volt, mert senki nem tudta biztosan, mit fognak tenni a cigányok. Aztán a magyarok nagy megkönnyebbülésükre ezt hallották: "Magyarok ne féljete, megjötték a cigányok!" A cigányok a magyarok megsegítésére jöttek, és fegyverekkel látták el őket. Az éjszaka végére a magyarok bevették a városházát, és jónéhány román bebörtönöztek. A románok viszont elfoglalták a tér túloldalán álló hotelt. A károk nagyon súlyosak voltak. Napkeltéig nem érkezett erősítés a román hadseregtől.

Marosvásárhelyen a magyarellenes pogromokban, amelyek március 16. és 20. között zajlottak, mintegy 10 embert öltek meg és körülbelül ezret megsebesítettek, sokat közülük igen súlyosan. Sajnos mindkét

¹⁴⁹ Március 19: A terror napja Marosvásárhelyen: Sütő András is súlyosan megsebesült, *Romániai Magyar Szó*, Bucharest, 1990. március 21, Véres Kedd, *Romániai Magyar Szó*, Bucharest, 1990. március 22.

¹⁵⁰ Előd Kincses, *Black Spring*, Budapest-Munich, 1992

¹⁵¹ Riport Pesty Lászlóval és Bátonyi Csabával, *Európai Idő*, 1/13, 2 és 7, 1990. április 20.

oldalon voltak áldozatok. A szegény román parasztokat saját hatáságaik vezették félre. Amikor végignézzük az idevezető események sorát, csak azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a román hatóságok voltak teljes egészében felelősek a történetekért. A román kormány semmiféle erőfeszítést nem tett, hogy megtiltsa a magyarellenes tevékenységeket és gyűlölet-hadjáratokat, melyeket az újfasizta Vatra Romaneasca indított el, és amelyek február és március folyamán zajlottak. Az ország hivatalos vezetői, Ion Iliescu román elnök és Petre Roman miniszterelnök ösztönözték a Vatra Romaneasca tevékenységeit, sőt nyilvánosan megvédték a szervezetet a marosvásárhelyi pogromok után. Azzal, hogy nem küldtek csapaterősítést Marosvásárhelyre, a központi kormányzat elmulasztotta kötelességének teljesítését. A helyi rendőrségi erők és a hadsereg nem nyújtott védelmet a város megtámadott magyar lakosságának. Tehát ők is elmulasztották teljesíteni jogszerinti kötelességüket. Mindezek tetejében a román hadsereg és rendőrség a román támadók oldalára állt, még küzdöttek is mellettük. A hivatalos román sajtóügynökség, a Rompress erősítette a feszültséget hamis hírek információk terjesztésével. A román hírközlés az események elfajulásáért elsősorban a magyarokat és a budapesti magyar kormányt igyekezett hibáztatni. Bukarest megpróbálta a magyarokat legalább közösen felelőssé tenni egy semlegesítési lépéssel. A március 16-20-i események után kormányképviselők által vezetett "tárgyalások" kezdődtek a Vatra Romaneasca és az RMDSZ között. A politikai hatalom birtokosai Bukarestben, a másodvonalbeli kommunisták elérték céljukat. Sikertől mozgósítaniuk Romániát a magyar "veszéllyel" szemben, és ezzel megerősítették hatalmi helyzetüket. A Vatra vállalta a faltörő kos szerepét, és ezért cserébe megtarthatta hatalmi helyzetét az erdélyi politikában. Egy másik fontos eredmény a románok részéről az volt, hogy legalább időlegesen meg tudták törni a magyarok mozgalmát az anyanyelven folyó képzés visszaállítására. A magyarok ekkorra fölismerték, hogy az oktatás igen érzékeny kérdés, mely könnyen pogromokhoz vezethet. Ha meg akarták akadályozni a széleskörű erőszak terjedését, akkor nyilván az volt a legcélszerűbb, hogy a magyar nyelvű képzésért folyó harcot, legalábbis egy darabig, levegyék a napirendről. Mostanáig a magyarok csak nagyon kevés iskolát kaptak vissza, és a Bolyai Egyetem ismételt megnyitása távolabbinak tűnik, mint valaha.

A ma Romániában jól érezhető szenvtelen magyarellenes és cigányellenes magatartás egyértelműen jelentkezik a Marosvásárhelyen rendezett magyarellenes támadással kapcsolatos jelenlegi bírósági eljárásokban is.¹⁵² A pogrom bírósági utóhatásait a Maros megyei bíróságon lehet érezni. Itt elsősorban figyelembe kell vennünk az egész bírói rendszer összetételét egy olyan megyében, amelyben szinte ugyanannyi magyar él, mint román. A 24 ügyész között mindössze két magyar nemzetiségű van. A 27 bíró között mindössze öt magyar nemzetiségű van, és a rendőri erők 97%-a is román. Magyar származásúakat egyáltalán nem alkalmaznak az ügyészség helyi és megyei hivatalaiban. Az elfogultság a magyarellenes tömegbosszúval kapcsolatos ügyekben egyértelműen kiderül nemcsak a bíróságra vitt ügyek jellegéből - és a súlyos büntetésekből, melyeket a nem-románok kaptak, amiért önvédelemből cselekedtek - hanem abból is, hogy Maros megyében a bírói hatalom nagy része az újfasizta Vatra Romaneasca kezében van. 1992-ben öt magyar nemzetiségű személy még mindig őrizetben volt a marosvásárhelyi pogrommal kapcsolatos események miatt, büntetésük összesen 22 év börtönben eltöltendő szabadságvesztés. Két és fél évvel a marosvásárhelyi események után a bírósági helyzet a következő volt:

(1) A román államügyészség eddig nem tudta felkutatni és vád alá helyezni a magyarellenes hajsza szervezéséért és végrehajtásáért felelős személyeket. Senkit nem vádoltak meg Sütő András és az RMDSZ más tagjai ellen 1990. március 19-én elkövetett támadásért. A közjogért, -rendért és biztonságért felelős rendőrtisztek és katonatisztek számára semmiféle következménye nem volt mulasztásaiknak. Igazából legtöbbjüket azóta előléptették.

(2) A tizenegy bírósági ügyben, amelyekben több mint 28 embert idéztek be a bíróságokra, minden esetben bűncselekménnyel vádoltak magyar és cigány származásúakat, akik önvédelemből cselekedtek. Útban Marosvásárhely felé a román támadók rombolás nyomait hagyták maguk mögött a magyarlakta falvakban, amelyeken keresztülhaladtak. A falvak lakói megpróbálták megvédeni magukat az erőszakkal szemben. Ezekben az esetekben a románok lettek a felperesek, és kártérítést követeltek a járművekben okozott károkért. A vádlottakat "közrend megsértésének", "köz- és magántulajdon rongálásának", illetve néhány esetben "anyagi kár okozásának" vádjával illették. A büntetések hat hónaptól négy évig terjedtek. Az ügyész egyik esetben sem említette, hogy a vádlottaknak törvényes joguk volt megvédeni magukat. Nem történt említés azokról a károkról sem, amelyeket a buszok és teherautók okoztak a falvakban.

¹⁵² Hungarian Human Rights Foundation, *Criminal Injustice in Romania*, New York, 1992. október 27

(3) Mostanáig, két kivétellel, csak magyarokat és cigányokat ítétek el a marosvásárhelyi események során elkövetett büntetendő cselekményekért. Amíg a bukaresti kormányképviselők a magyarellenességet "nemzetiségek közötti erőszakként" emlegették, a "szóbeli jog" nemzetiségi szempontból teljességgel elfogult volt. A jogi eljárások hivatalos összefoglalásában Dan Petru legfőbb ügyész elmondta, hogy tizennégy személyt - tizenkét cigányt és két magyart - fognak bíróság elé idézni botokkal, baltákkal és más tárgyakkal elkövetett erőszakos cselekmények miatt. Mind a tizennégy cigányt és magyart bűnösnek találták. Még a marosvásárhelyi kórház egyik ápolóját, a magyar Szabadi Ferencet is öt évi börtönbüntetésre ítélték, mivel állítólag azért verte meg az erőszak áldozatait, akik a kórházba kerültek, "mert románok voltak". A vád "közbotrány okozás és a nyugalom megzavarása" valamint "munkahelyi hatalommal való visszaélés" és "testi sértés" volt. A Cseresznyés Pál és Barabás Ernő ellen folytatott bírósági eljárás volt a legkirívóbb a marosvásárhelyi eseményekkel kapcsolatos kirakatperek között, amely egyértelműen megmutatta, hogy a román hatóságok csak bűnbakot akartak csinálni a magyarokból. 1992. július 7-én mindkét férfit tízévi börtönbüntetésre ítélték "szélsőséges, gyilkos szándékkal elkövetett erőszakos tettekért" és "nyilvánvaló huliganizmusért" a román Mihaila Cofariuval szemben, aki Libánfalváról érkezett, és akit március 20-án megvertek Marosvásárhelyen. A per során Cofariu azt állította, hogy a helyi görögkeleti pap uszítására őt és mintegy száz másik férfit busszal szállítottak Marosvásárhelyre, mert a helyzet a városban súlyosnak tűnt.

(4) Az államügyész ejtette a vádak három román nemzetiségű ellen, akiket négy ember március 20-án elkövetett meggyilkolásával kapcsolatban azonosítottak. Mindhárom esetben a férfiak teherautósofőrök voltak, akik járműveikkel magyarokat gázoltak el. Az ügyész szerint ezek a sofőrök "nem voltak felelősek ezeknek az embereknek a haláláért".

(5) Összesen 47 magyar és cigány ellen hoztak fel vádak. 1992. október 27-én a következő személyekről állítható bizonyosan, hogy még börtönben voltak büntetéseiket töltve:

- (a) Cseresznyés Pál (Marosvásárhely). Tíz év. Jelenleg őrizetben a marosvásárhelyi börtönben.
- (b) Szabadi Ferenc (Marosszentimre). Öt év. Hely ismeretlen.
- (c) Füzesi Árpád, Füzesi Albert és Papp Árpád (Erdőcsinád). Négy év. Bebörtönözve Marosvásárhelyen.
- (d) Hanzi Bálint és Galaczi József (Marosszentgyörgy). Három év. Hely ismeretlen.
- (e) Vajda Domokos (Sáromberke). Még egy év letöltendő büntetés.

III. RÉSZ

ÚJ KÖZÉP-EURÓPA FELÉ

"Magyarországot történelmileg mindig kiegyensúlyozott államként ismerték, az emberek számára biztonságos élettérként, és olyan országgént, amely védelmezte Európát a Keletről jövő közvetlen veszéllyel szemben. Ez a küldetés, amelyet Magyarország már mintegy tíz évszázada betölt, szerves egysége miatt volt lehetséges. Ezek voltak legalábbis a nagy francia földrajztudós, Elisée Reclus szavai, aki úgy vélte, hogy Magyarország tökéletes földrajzi egységet alkot, amely egyedülállóvá teszi Európában. Az ország széléről a szíve felé futó völgyek és folyók hatékony rendszert hoztak létre, amelyet csak egy központi helyről lehet irányítani. Az ország különálló szelvényei szinte mind kölcsönösen függenek egymástól, ahol a központi térség hatékony gazdasági magot alkot, a peremvidékek pedig az ország gazdasági fejlődéséhez szükséges nyersanyagokat adják."

Ez az idézet gróf Apponyi Albertnek 1920. június 4-én, a trianoni béke tárgyalások idején elhangzott beszédéből való.

Trianon igazolása

Még most az 1989 utáni korszakban is, folytatódnak a próbálkozások a trianoni kényszeregyezmény igazolására és megvédésére. Közép-Európa felbomlása kis államokra, amelyek a magyar központ terhére terjeszkednek, mindmáig tapasztalható. Most, amikor a mesterségesen létrehozott államok, amelyek a jelen század két világháborújában kialakult hatalmi politikai együttállásnak köszönhetik létüket, elkezdtek szétesni, még mindig nincs jele annak, hogy a magyar nemzeti közösségek helyzete javulna. A kommunizmus 1989-ben történt bukása óta Kelet-Németország eltűnt, a Szovjetunió, a volt Jugoszlávia és Csehszlovákia szétesett. Ezek a fejlemények teljesen megváltoztatták a geopolitikai egyensúlyt Európában. A jelenlegi helyzet kezd emlékeztetni az I. Világháborút megelőző helyzetre, amikor Németország nagy hatalommal bírt Közép-Európában. Nemcsak államok estek szét, és újraegyesült Németország, de az önrendelkezési jog alapján számos új állam jött létre: a balti államok, Ukrajna, Szlovénia, Horvátország, Szlovákia, Moldávia, stb. Ebben a folyamatban a *Trianon előtti határokat* néhány esetben visszaállították, például a jelenlegi cseh és szlovák határ esetében, illetve Horvátország és Szerbia határainak esetében. A magyarokat, akikkel szemben hátrányos megkülönböztetést alkalmaztak Trianonban, ismét hasonló bánásmód fenyegeti. Az önrendelkezési jog feléledésével a magyarok nemzeti szempontból még jobban szétdarabolódtak. A kommunizmus bukása előtt a magyarok hat országban szétszóródva éltek (Magyarország, Csehszlovákia, Szovjetunió, Románia, Jugoszlávia és Ausztria). Most nyolc államban élnek (Magyarország, Szlovákia, Ukrajna, Románia, Kis-Jugoszlávia [Szerbia], Horvátország, Szlovénia és Ausztria). Habár a trianoni elrendeződés szorító hatása talán csökkent azáltal, hogy eltűntek viszonylag erős államok, mint Jugoszlávia és Csehszlovákia, és kisebb, kevésbé szilárd államok, mint Szlovákia és Kis-Jugoszlávia, jöttek létre a helyükön, a magyar-kérdés még bonyolultabb lett, mint korábban.

Az önrendelkezési jog nemcsak az új államok kialakulásában nyilvánult meg, hanem számos esetben a meglévő határokon belül is. Az első és legvilágosabb példa a Dél-Tirolban élő német közösségé, amely olasz fennhatóság alatt van. Az I. Világháború után ezt a területet Olaszország bekebelezte Ausztriától. Negyven évig tartó tárgyalások után Olaszország és Ausztria végül aláírt egy egyezményt, amely területi önállóságot biztosít a dél-tirolai német közösségnek (350.000 fő). Ezt az úgynevezett *belső önrendelkezést* alkalmazták Közép- és Kelet-Európában is, például a török nyelvű gagauzok között Moldvában, és a krími tatárok esetében Oroszországban. A magyar nemzeti közösségek Magyarország szomszédos országaiban még semmilyen módon nem húzhattak hasznát az önrendelkezési jog dinamikus fejleményeiből, habár ezek a magyar közösségek Közép-Európában csak az önrendelkezési jog országon belüli alkalmazásának alapján igénylik az öngazgatáshoz való jogot.

A könyvnek ebben a részében bemutatom, hogyan tudják a trianoni kényszeregyezmény hívei és igazolói, a *trianonisták*, még mindig uralni a színteret Közép-Európában, és hogyan közelítenek még mindig a "magyar kérdéshez" közhelyeken és előítéleteken keresztül. A Trianon-hívők feladatköre nem különbözik az I. Világháború előtti elődeikétől. Céljuk az, hogy Közép-Európát rövid pórázon tartsák, hogy ne tudja visszanyerni erejét sem politikailag, sem kulturálisan, sem gazdaságilag. Ez a politikai célkitűzés visszakerült a napirendjükre, miután Németország újra egyesült. A német hatalmat Közép-Európában szorosan ellenőrzés alatt kell tartani. Ezt csak úgy lehet elérni, ha a térséget sikerül benntartani belső viszályok csavarvonalyszerűen lefelé irányuló végtelen forgatagában, ami végül teljes zűrzavarhoz és pusztuláshoz vezet. Ennek következtében a térség szélsőséges nacionalista erőit engedik működni addig, amíg lényegében a trianoni szövetkezést támogatják. Ez magyarázatot ad arra, hogy a szerb vezetők, Milosevic és Karadzic miért kaphattak szabad kezet, hogy azt tehessék, amit akarnak a volt Jugoszlávia "szerb" térségeiben.

Ezzel szemben a magyarok Közép-Európában egyáltalán semmiféle mozgásteret nem kapnak, a könyv előző részeiben tárgyalt elembertelenítő tevékenységek ellenére, amelyek Magyarország szomszédos államaiban folynak. A magyar öngazgatást veszélyesnek tartják a trianoni elrendeződésre, és a Nyugat ezért huny szemet az emberi jogok durva megsértései fölött, amelyeket a magyarok sérelmére követnek el. Természetesen könnyű azt mondani, hogy az áldozatok megérdemlik sorsukat, mert "szélsőségesen nacionalisták", "antiszemiták", vagy éppen "fasiszták", és könnyű azt feltételezni, hogy az ilyen barbár népek nem érdemlik meg a Nyugat támogatását. A könyv első részében bemutattam, milyen mélyen gyökereznek a

nyugati kultúrában ezek a magyarokról kialakított elitáló közhelyek és képek. E közhelyek helyesbítésének hatalmas feladata néha teljesen kivitelezhetetlen feladatnak tűnik. Elegendő annyit mondanunk, hogy a magyarok ezen az arcvonalon még nem voltak sikeresek. Ebben a fejezetben vázolok néhány jellemző módszert és haditervet a magyar kérdés "ellenőrzésével" kapcsolatban: aránytalanságok, *semlegesítés és a fennálló helyzet*.

Aránytalanságok

A Trianoni Szerződés aláírása óta a Magyarországon kívül élő magyarokat "kisebbségeknek" tekintik. Ezt a besorolást alkalmazták minden olyan embercsoportra, akik nem voltak részei az alkotmányos nemzetállamnak. A trianoni értekezleten úgy döntöttek, hogy minden állampolgárnak, aki nemzetisége szerint nem tartozik egy adott nemzetállam többségi csoportjához, biztosítják a kulturális jogokat a Trianoni Egyezmény mellékletében. Ezeket az úgynevezett kisebbségi rendelkezéseket, amelyeket a *Journal Officiel de la République Française*-ben tettek közzé, csak vonakodva írták alá az új államok - Jugoszlávia, Románia és Csehszlovákia - az I. Világháború után. Ezekből a külön rendelkezésekből az volt kiolvasható, hogy voltak nagy állampolgári csoportok, akik egyénileg hivatalosan élvezhették az állampolgári jogokat, amelyek az ország minden polgárára vonatkoztak, ugyanakkor azonban, mint csoport, idegen elemet képeztek az egységes nemzetállamban. Ezért volt az, hogy a kisebbségi záradékokban foglalt jogokat, mint például az önrendelkezéshez való jogot az anyanyelvi oktatásban, nem tartották tiszteletben. Még az Antant Hatalmak is, akik az egyezmények elsődleges kigondolói voltak, és akik az okiratok aláírásával szavatolták, hogy biztosítani fogják ezeknek a rendelkezéseknek a betartását, semmit nem tettek végrehajtásukra.

Igaz, hogy Románia, Csehszlovákia, Jugoszlávia és Ausztria utódállamaiban a magyarok számszerűleg kisebbségben voltak. Azokon a területeken azonban, ahol élnek, többségben vannak. A könyv második részében bemutattam, hogy a nagy összefüggő csoportokban élő magyarok a Magyarországgal szomszédos országokban földrajzi folytonosságot alkotnak a magyar anyaországgal. A "kisebbség" szó tehát, amelyet oly gyakran használnak a nyugati irodalomban a Magyarország szomszédos országaiban élő magyarok jellemzésére, félrevezető. Emellett a "kisebbség" szónak mindenféle más mellékjelentése is van Nyugaton.

Nyugaton a "kisebbség" fogalma rendkívül összetett és bizonytalan jelentésű. A fogalom különböző esetek végtelenül hosszú jegyzékét takarja. Vannak például nemzeti, etnikai, kulturális, vallási, bevándorló és nyelvi kisebbségek. A baszkok Franciaországban és Spanyolországban nemzetiségi kisebbséget alkotnak, Elzász-Lotharingiában a németek nyelvi kisebbséget alkotnak, a frízek Hollandiában nyelvi kisebbségnek számítanak a holland alkotmány szerint, de nem nemzeti vagy etnikai kisebbségek. Észak-Írországon a katolikusok vallási kisebbséget alkotnak. A legtöbb nyugat-európai országban a cigányokat egy társadalmi kisebbséghez tartozónak tekintik. Végül pedig vannak a bevándorlók és vendégmunkások, akik a II. Világháború óta telepednek le a Nyugaton, és akiket kisebbségnek tekintenek. Nyugati összefüggésben a "kisebbség" fogalma többértelmű, és éppen ezért nem lehet egységesen meghatározni.

Mivel a lehetőségek száma végtelen, gyakorlatilag lehetetlen pontosan meghatározni, mit jelent a "kisebbség". Éppen ezért azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a "kisebbségből" származó kifejezések - kisebbségi jogok, kisebbségi törvények, kisebbségvédelem - üres jelentésűek. A "kisebbség" szónak emellett van egy meglehetősen lealacsonyító melléklengője a nyugati társadalomban, mivel a mi nyugati felfogásunk szerint mindaz, ami az államot alkotja, az egyöntetű nemzetállam fogalmához kötődik. A kisebbségeket úgy tekintik, mint a belső összhangot bomlasztó elemeket, ami aztán feszültséghez vezet az államon belül. Tehát a kulturális szabadságért és önrendelkezésért küzdő "kisebbségeknek" eleve kedvezőtlen a megítélésük. Gyakran bélyegzik őket "türelmetlennek" vagy "szélsőségesnek". Ezenkívül a meglévő államok nem biztosítják kisebbségeiknek a külön nyelvhez való jogot, mert két vagy több nyelven működtetni a közigazgatási rendszert túl drága lenne. A "kisebbségek" tehát nemcsak a nemzetállam egységét veszélyeztetik, hanem külön kiadásokat is jelentenek.

A fogalom sokszínűsége miatt nehéz egyértelműen meghatározni a "kisebbséget". Ennek következtében a kérdés megoldása is nehéz. Gyakran nem az adott állam engedékenysége, hanem más tényezők segítik elő a kisebbségek jogaival kapcsolatos nehézségek megfelelő megoldását. Íme néhány példa álláspontom szemléltetésére. A különféle nemzetiségi csoportok Svájcban, amelyek együtt a svájci államot alkotják:

németek, franciák, olaszok és rétorománok a svájci állam egyenlő állású részeit képezik, mindegyik népnek megvan a saját területi és művelődési öngazgatása. Ezt az együttélést részben Svájc földrajzi körülményei teszik lehetővé. Az ország elszigetelve fekszik hegyvonulatok között. Ennek az együttélésnek hosszú története van, Svájc kiváló példája a kölcsönös türelemnek egy országon belül. Végül pedig, de nem utolsósorban Svájc az egyik leggazdagabb ország a földön, mely pénzügyileg is megengedheti magának, hogy négy különböző nyelven működjön. A svéd kisebbség Finnországban, amely körülbelül a lakosság 10%-át teszi ki, szintén viszonylag kedvező helyzetben van, ami a jogait illeti. Ez annak, hogy Finnország nagy, de ritkán lakott ország. Gazdasági szempontból a svéd kisebbség fontos Finnországnak. Mivel a svéd kisebbség Finnország déli részén összpontosul, és az anyaországtól egy víztükör választja el, nem áll fenn az elszakadási törekvések veszélye. A Dániában élő német kisebbség (20.000 fő) és a Németországban élő dánok (40.000 fő) helyzetét többé-kevésbé kielégítően oldották meg, mégpedig két okból: először is mivel viszonylag kevés emberről van szó - mindössze néhány tízezer - másodsor pedig, mert az arányok nagyjából azonosak. Tehát ez egy kiegyensúlyozott helyzet. Ezek a kisebbségi csoportok hidat alkotnak a német és dán nemzet között, és hozzájárulnak a két szomszédos állam jó kapcsolataihoz. Legtöbb esetben azonban a "kisebbségek" jogi helyzete egyáltalán nem megoldott.

A Kárpát-medencében élő magyarok esetében a "kisebbség" megnevezés használatából olyan aránytalanság következik, amely nem felel meg a valóságnak. Nem helyes a "kisebbség" megjelölést alkalmazni a Kárpát-medencében élő magyarokra az alábbi okok miatt:

- Az anyaország szomszédságában élő nemzetiségi közösségek, amelyek kizárólag *hibás* politikai döntések miatt kerültek jelenlegi, természetellenes "kisebbségi helyzetükbe", könnyen kerülhetnek többségi helyzetbe, ha az országhatárok egyszerűen megváltoznak. Ez minőségi különbséget jelent például a szlovákiai magyarok, illetve a magyarországi cigányok és németek között. Ezeket a csoportokat tehát nem lehet csak úgy egy kalap alá venni.

- A kisebbség fogalma függ attól a területi egységtől, amelyhez kapcsolódik. Ha a Kárpát-medencét vesszük területi ismérvként, akkor a területen élő összes magyart a többségi nemzethez tartozónak tekinthetjük. Ebből a szempontból Kelet-Európában csak azok a magyarok alkotnának nemzetiségi kisebbséget, akik a romániai Moldvában élnek, vagyis a csángó-magyarok (200.000 fő).

- Számuk miatt a Magyarország jelenlegi területi határain kívül élő magyarok nem nevezhetők jogosan "kisebbségeknek", ha figyelembe vesszük, hogy vannak olyan európai államok, például Luxembourg (250.000 lakos), amelyeknek kevesebb lakosuk van, mint amennyi a magyarok száma Észak-Vajdaságban (400.000 magyar), vagy vannak újonnan létrejött államok, például Szlovénia (kétfélmillió lakos), amelyben ugyanannyi vagy kevesebb ember él, mint például Erdély magyar lakossága (több mint 2.5 millió). Tehát meg kellene állapítani egy „határszámot”, amely fölött már nem beszélhetünk "kisebbségről".

Ha fel akarjuk számolni ezt az indokolatlanul aránytalan helyzetet, akkor nem tekinthetjük többé a Magyarországon kívül élő kárpát-medencei magyarokat "kisebbségként". Sokkal helyesebb lenne "külhoni magyarokról" vagy "magyar nemzeti közösségekről" beszélni.

Szlovákia 1993. január 1-én vált függetlenné. A második részben kifejtettem, hogy a Második Cseh-Szlovák Köztársaság felbomlása nem demokratikus döntés eredménye volt. A szlovák vezető, Meciar nem tartotta szükségesnek népszavazás tartását a kérdéssel. A nemzetközi közösség egyszerűen elfogadta a Második Cseh-Szlovák Köztársaság felosztását, mint kész tényt. Amikor az országot kettévágták, a szlovákok követelték az önrendelkezési jogot. Érdekes módon ez a követelés kirekesztő maradt. Meg kell továbbá jegyeznünk, hogy Dél-Szlovákia területe, amelyet főként magyarok laktak, korábban sohasem volt szlovák fennhatóság alá. Mielőtt az Első Szlovák Köztársaság létrejött, ez a terület közben visszakerült Magyarországhoz az 1938-as I. bécsi döntés alapján. Tehát egyáltalán nem bizonyos, miféle történelmi (?), önrendelkezési (?) vagy egyéb alapon állították a szlovákok, hogy az ország déli része jog szerint őket illeti.

A szlovákok szabadon dönthettek az ország másik részétől való elszakadásról, de nem tudták elfogadni, hogy a Dél-Szlovákiában élő magyarok esetleg hasonlóképpen dönthetnének arról, melyik államhoz akarnak tartozni. A demokratikus alapelv alapján: "ami az egyiknek jár, az a másiknak is jár", a magyarok a következő két lehetőségre számítottak. Vagy létrehozzák az új Szlovákiát a szlovákokkal együtt, természetesen az egyenlőség alapján a szlovákiai demokratikus szövetségben belül, vagy pedig ugyanúgy az

elszakadásról dönthetnek, mint ahogy a szlovákok elszakadtak a csehektől, vagyis önrendelkezési joguk gyakorlása révén.

A Szlovákiában élő magyar közösség semmi ilyesmit nem kapott a szlovákoktól. Semmiféle népszavazást nem tartottak, ami lehetőséget adott volna a magyaroknak, hogy kifejezzék nézeteiket, sem alkotmányos helyzetük nem javult. A szlovák alkotmány bevezetője egészen világossá tette a dolgokat. A magyarok nem várhattak egyenlő elbánást az új Szlovákiában, amely egy apartheid állam szintjére süllyedt, ahol a lakosság nagy része módszeresen hátrányosa megkülönböztetésben részesül. A szlovák nacionalizmus kimutatta a foga fehérjét, és olyan jogokat követelt magának, amelyeket másoktól megvont. A szlovákok ezzel tovább fokozták a magyarokkal fenntartott kapcsolataik aránytalanságát.

A szlovák alkotmány bevezetője kimondja, hogy Szlovákia történelmi utódállama a Nagy Morva Birodalomnak.¹⁵³ A tévelygő szlovák irredenta elmélet szerint ennek az ősi birodalomnak a határai kettészelik a mai Magyarországot. A Szlovák Tudományos Akadémia történészei azt állítják, hogy a Nagy Morva Birodalom déli határa a Balaton vonalát követte.¹⁵⁴ Tisztán tudományos szempontból teljesen bizonytalan, hogy ez a Nagy Morva Birodalom egyáltalán létezett-e, de pozsonyi körök erősen hisznek ebben az elmeszüleményben. Tehát a szlovákok minden aggály nélkül közvetett igényt jelentenek be magyarországi területre alkotmányuk előszavában. Emellett a szlovák címer és zászló kettőskeresztet tartalmaz, vagyis olyan jelképet, amely a magyar Árpád-ház címeréről származik és amely ezért több évszázada része Magyarország nemzeti címerének. Felmerül a kérdés, milyen alapon támaszt igényt az új és független Szlovák Köztársaság egy másik meglévő állam címertani jelképeinek használatára? Végül pedig 1992 októberében Szlovákia durván figyelmen kívül hagyva mindenféle nemzetközi egyezményt, egyoldalúan elterelte a Dunát. A folyót átirányította a Duna-csatornába, amely a Gabčíkovo/Nagymaros mellett újonnan épült vízierőmű működtetéséhez szükséges.¹⁵⁵ Lipták Béla amerikai-magyar szakember és harcos környezetvédő a Hollandiában 1995. márciusában tartott előadásán elmondta, hogy amikor a Dunát elterelték, a szlovák hadsereg készenlétben állt, feltehetően az esetleges magyar beavatkozás kivédésére. Ez az elővigyázatosság azonban felesleges volt, mert a magyarok nem avatkoztak be. Szlovákia tehát egy egyoldalú döntést hozott a magyar-szlovák határ módosításáról, amely határt az 1947-es békeegyezmény szerint a Duna alkotja. Ennek következtében vannak olyan helyek, ahol Magyarországnak többé nincs szabad kijutása a Dunához. Különböző független tanulmányok kimutatták, hogy a vízierőmű hosszútávon pusztító hatással lesz a tágabb környezetre. Ritka állat- és növényfajok fognak eltűnni. Az erőmű, amely rendkívül gazdaságtalan, hatalmas mennyiségű vizet is fogyaszt, amelynek eredményeként Dél-Szlovákia nagy területei, nevezetesen az elsősorban mezőgazdasággal foglalkozó magyarok által lakott Csallóköz térsége ki fog száradni. Nagyon valószínű, hogy az itt élő magyarok kénytelenek lesznek felhagyni a mezőgazdasággal és más megélhetés után nézni. Magyarország nyugati részén már csökken a talajvíz szintje, ami azt jelenti, hogy a hazai vízkészletek és az egész mezőgazdasági termelés veszélybe került. Egy másik gond, hogy a vízierőmű műtárgyainak számos jelentős szerkezeti hibájuk van, ami azt jelenti, hogy a közeli városoknak - Komáromnak, Győrnek és Budapestnek - egy napon nagy veszéllyel kell szembenézniük. Ha valamilyen nagyobb műszaki gond adódik az erőműnél, ezeket a városokat elönti az árvíz, vagy ami még rosszabb, ezek a városok akár teljesen el is pusztulhatnak, mert a víz esése húsz méter.

A dunai vízierőmű beruuházás csak egy azok a sok húzások közül, amelyek Magyarország környezeti korbekérésére és a főként magyarok által lakott Dél-Szlovákia lerombolására irányulnak. 1995. februárjában a szlovák kormány bejelentette, hogy a mohi atomerőmű építése a Duna mentén, a magyar határ közelében, hamarosan befejeződik. Meciar azt állította, hogy ha az európai pénzüzetek nem segítenek, akkor az oroszok készséggel fognak pénzt kölcsönözni az atomerőmű befejezéséhez.¹⁵⁶ Amikor a szlovák kormány bejelentette, hogy tervezik ennek az atomerőműnek a felépítését, osztrák, szlovák és magyar környezetvédők heves tiltakozó hadjáratba kezdtek. Az erőmű, amely mintegy 140 kilométerre északra fekszik a magyar fővárostól, Budapesttől, hasonló a csernobili erőműhöz, és francia biztonsági szelepekkel van felszerelve. Eltekintve a nukleáris baleset bekövetkezésének állandó kockázatától, a mohi atomerőmű

¹⁵³ *The Constitution of the Slovak Republic*, Press Agency of the Slovak Republic, Bratislava, 1992

¹⁵⁴ Szarka László, Szlovák történészek Nagymorávia kiterjedéséről, *História*, 1986, 1, 17-18

¹⁵⁵ Frits Schaling, Slowaken leiden de Donau om, *NRC Handelsblad*, 1995. október 26.

¹⁵⁶ Cees Zoon, Slowakije voltooit reactor desnoods met Russisch geld, *De Volksrant*, 1995. február 18.

radioaktív hulladékát a Dunába fogják ömleszteni, ami azt jelenti, hogy Budapest ivóvízkészlete önmagától szennyezetté válik. Ha ez megtörténik, a város lakosainak örökléstani felépítése akár egy nemzedék alatt megváltozhat.

Mostanáig Magyarország egyáltalán nem válaszolt a nemzetközi egyezmények szlovákok általi megsértésére, illetve az irányukból érkező fenyegetésekre, ami felfoghatatlan, ha arra gondolunk, hogy Magyarország jogos érdekeit nyilvánvalóan súlyos sérelem éri. Valamiféle választ elvárhatnánk magyar oldalról, legalább azért, hogy az országban ivóvízhiány bekövetkezését megakadályozzák. Szakértők szerint hamarosan világméretű ivóvízhiány várható.¹⁵⁷ Tehát minden állam érdeke, hogy védje tiszta ivóvíz- és édesvíz-készleteit. Minden állam másképpen reagál hasonló helyzetekben. Ha például a Jordán folyó folyásirányát, amely Jordánia és Izrael határát képezi, egyoldalúan megváltoztatnák, Izrael ezt nyílt hadüzenetnek venné.

A Szlovákia és Magyarország közötti összeütközés jellege nagyon hasonló a független Macedónia, a volt Jugoszlávia szövetségi köztársasága és Görögország ellentétéhez. Görögország három különböző módon érzi fenyegetettnek magát az új Macedón Köztársaságtól és ezért nem ismerte el az államot. Először is Macedónia alkotmánya tartalmaz egy olyan záradékot, amely kimondja, hogy Macedónia mindent megtesz, hogy felszabadítsa a szomszédos országokban élő macedónokat. Másodszor, a macedón címer és zászló egy olyan csillagot tartalmaz, amely Nagy Sándor apjának sírjában találtak Verghinában, a mai Görögország területén. Harmadszor pedig az a tény, hogy a macedónok Thessalonikit macedón városként emlegetik, azt jelzi a görögök szerint, hogy szeretnék bekebelezni. Egy ilyen lépés szabad kijutást biztosítana a macedónok számára az Égei-tengerhez. Habár a görögök elismerik, hogy a macedón állam ma még katonailag nagyon gyenge, mégis fenyegetve érzik magukat az új államtól, és fenntartják a jogot, hogy saját nemzeti érdekeiknek előnyt biztosítsanak és megelőző politikát folytassanak. Ez azt jelenti, hogy Görögország nem fogja elismerni Macedónia függetlenségét, csak esetleg akkor, ha megváltoztatja nevét. Görögország végül politikáját úgy erősítette meg, hogy gazdasági bojkottot vezetett be az új állammal szemben, ami ellentmond minden nemzetközi egyezménynek.

Ágoston András

Az Európai Unió által felügyelt és 1991. november 4-én Hágában tartott egyik Jugoszlávia-tanácskozáson elfogadták az úgynevezett Carrington-féle okiratot, amely új kapcsolatok kiépítését célozta a volt Jugoszláviában. A 2. cikkely 3. bekezdése kimondja, hogy a nemzetiségi vagy etnikai kisebbségekhez tartozóknak kulturális jogaik vannak, és nem különböztethetők meg hátrányosan nemzetiségi vagy etnikai hovatartozásuk miatt. A Carrington-okirat még egy lépéssel továbbment. Ugyanazon cikkely 5. bekezdésében öngazgatás formájában különleges állást ad a nemzetiségi vagy etnikai csoportok tagjainak, ha többségben vannak az általuk lakott területen. Ez az öngazgatás a következő dolgokra terjed ki: (a)

¹⁵⁷ Hamish Rae, *The World in 2010*, London, 1994

nemzeti jelképek használatára való jog, (b) különálló oktatási rendszer, amely tiszteletben tartja a kérdéses csoport értékeit és szükségleteit, (c) törvényhozói, bírói és közigazgatási testületek, ideértve helyi rendőrségi erőket és (d) lehetőségek a nemzetközi megfigyelés terén.

Ezen előterjesztés alapján az EU kulturális és területi önkormányzatot ajánlott a horvátországi Krajínában élő szerbeknek. Milosevic szerb vezető 1992. január 9-én Brüsszelben elfogadta ezt a javaslatot.¹⁵⁸ Az EU Külügyminiszterek Tanácsa Horvátország elismerését a Krajínában élő horvátországi szerbek öngazgatásának megadásától tette függővé. Ily módon Horvátország kénytelen volt alkotmányában elismerni a horvát területen élő mintegy 400.000 szerb kulturális és területi önrendelkezését. A szerb közösséget teljesen másként kezelték, mint a Koszovóban élő albánokat, vagy az észak-vajdasági magyar közösséget. A Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének elnöke, Ágoston András részletesen kifejtette Lord Carringtonnak, a tanácskozás elnökének írt levelében, hogy milyen nyomásnak és fenyegetésnek vannak a vajdasági magyarok és horvátok kitéve. A szerb vezérnek, Slobodan Milosevic-nek írt levelében Ágoston rámutatott, hogy Szerbia nem volt hajlandó saját részéről betartani az egyezséget a Carrington-féle javaslatokat illetően: "Az alkotmány tervezete nem felel meg a valóságnak, vagyis annak, hogy Szerbia és a Jugoszláv Szövetségi Köztársaság egyaránt többnemzetiségű közösségek. Valójában a javaslat antidemokratikus eljárást jelent a jogalkotási folyamatban. Továbbá a tervezett alkotmány nem számol a nemzetiségi csoportok együttes jogaival. Ezeket nem tekinti jogi vagy politikai alanyoknak. Ezek a kihagyások közvetlenül sértik a Hágában aláírt megállapodásokat, amelyekben a békétárgyalásoknak alapulniuk kellene. Nem történik említés az önrendelkezésről, mint a nemzetiségi kérdés lehetséges megoldásáról az új európai rendszerben."¹⁵⁹

Milosevic szerb vezető egyértelműen sikeresen győzte meg a nemzetközi közösséget arról, hogy a Horvátországban élő krajinai szerbeknek önrendelkezést kell kapniuk, de ugyanakkor nem követelték tőle, hogy engedményeket tegyen a "Nagy" Szerbiában élő nemzetiségi közösségeknek. Tehát a trianoni rendezés aránytalansága a magyarok (400.000 fő) és a koszovói albánok irányában (kétfélmillió fő) tovább folytatódik. Ez nyilvánvalóan teljesen ellentmond a kérdés bármiféle demokratikus és igazságos megközelítésének. És azt is jelezte, hogy milyen a hatalmi egyensúly helyzete az EU-n belül. A békétárgyalások idején a szerb Milosevic szabad kezet kapott. Ruud Lubbers holland miniszterelnök megerősítette ezt a *Vrij Nederland*-nak adott interjújában 1993. január 23-án, amikor azt mondta: "Kezdetől fogva a németek nagyon érdekeltnek érezték magukat a Szlovéniával és Horvátországgal kapcsolatos ügyekben. Nagyon korlátozott képük volt Jugoszláviáról. Múltja miatt Németország nem volt képes részt venni semmiféle katonai beavatkozásban. Franciaország nehéz választási helyzetben találta magát; a franciák jól ismerték a szerbeket. Hosszú ideig Franciaország jobbnak tartotta, ha nem sérti meg Milosevicet. Ebből a szempontból tiszta szerencse volt, hogy párizsi nagykövetségünk, Henry Wijnaendts olyan kimagasló szerepet tudott játszani közvetítőként, mert Hollandia véletlenül éppen akkor elnökölt az EU-ban. Megegyezt a franciákkal, és törekedett a tárgyalások folytatására Milosevic-csel."

Az erdélyi magyarok több jogért és nagyobb önrendelkezésért folytatott küzdelmükben eddig semmiféle támogatást nem kaptak a nemzetközi közvéleménytől és politikától. Valahányszor a magyarok felvetik az Erdély-kérdést, a propaganda-gépezet azonnal beindul. A magyarokat ilyenkor "nacionalistának", "antiszemitának", "revizionistának", stb. bélyegezik. Egészen más a helyzet, amikor a románok vetik fel Románia újraegyesítését a mára függetlenné vált Moldáviai Szovjet Köztársasággal (Moldova), vagy területi igényeket jelentenek be Ukrajna egy részére. Az 1939-es titkos Ribbentrop-Molotov egyezmény révén Románia egy részét, mintegy 50.500 négyzetkilométernyi területet 3.7 millió lakossal átadtak a Szovjetunióknak. 1940-ben Sztálin a Szovjetunió e területének nagyobbik részét az ún. Moldáviai Szovjet Köztársasággá alakította, a maradékot pedig Ukrajnához csatolta (Dél-Besszarábia és Észak-Bukovina). A korábbi Moldáviai Szovjet Köztársaság és Ukrajnának ezen részei alkották a történelmileg Besszarábia néven ismert térséget, amely az I. Világháborúig a cári Oroszországhoz tartozott. Csak a háború után vált ez a terület Nagy-Románia részévé.

A volt Moldáviai Szovjet Köztársaságban (Moldova) románok, oroszok, ukránok és törökül beszélő gagauzok laknak. 1990. május 6-án, amikor a független moldáviai állam még a Szovjetunió része volt, a Prut

¹⁵⁸ *Neue Zürcher Zeitung*, 1992. január 10.

¹⁵⁹ Levél Ágoston Andrástól Slobodan Milosevic-hez, 1992. április 14., Novi Sad. Levél Ágoston Andrástól Lord Carringtonhoz, 1992. április 19., Novi Sad

folyó által alkotott határ román Moldávia és szovjet Moldávia között hat órán át nyitva volt nyolc különböző ponton. Tehát a határ mindkét oldalán élő etnikai románok átkelhetek a határon bármiféle személyi iratok felmutatása nélkül. Ezt a napot moldáviai kulturális társaságok rendezték mindkét országban, és a "virágok hídjá" napjának nevezték el. A nemzetközi sajtóban sokat írtak erről a napról: "Vasárnap a sokmilliónyi virág, melyet a hídról ledobtak, a folyót gyönyörű virágzó áradattá változtatta. Ugyanannyi könny is hullott azonban, mint virág, ahogyan a szétválasztott nép érzelmei kiáradtak." Az eseményről írt cikkeket, amikor "a moldáviai népet egyesítették egyetlen napra" egy román határőr fényképe kísérték, aki éppen virágokat dobott a hídról a Prut folyóba, a képaláírás szerint "Moldávia sebébe". Amikor a határt megnyitották "sok ember vitt magával tankönyveket, melyek a Szovjet Köztársaságban sokáig be voltak tiltva. Csak egy éve annak, hogy a szovjet moldáviaiak latin betűs könyveket és újságokat adhatnak ki."¹⁶¹ Ezekben az esetekben mély megértést mutatnak a románok irányában, akiket mesterséges határ választott el egymástól. Ez vonatkozik a romániai "liberális" ellenzék, az úgynevezett Demokratikus Konvenció nyilatkozatára is; ebben írnak "a román térségekről a Prut folyó túloldalán, amelyeket erőszakkal foglalt el a Szovjetunió, de amelyek Románia elválaszthatatlan részei maradtak."¹⁶² Természetes, hogy a románok örültek az egynapos újraegyesülésnek moldáviai testvéreikkel, és elvitték tankönyveiket a moldáviai románok számára, akiket oly sok évtizeden keresztül megfosztottak efféle könyvektől. De akkor a magyarokat miért nevezik "szélsőséges nacionalistának", amikor hasonló dolgokat művelnek erdélyi testvéreik számára? Miért nincsen "virág-híd" Komáromnál, ahol a Duna alkotja a magyar-szlovák határt? Ez egyike a számos "berlini falnak" a Kárpát-medencében, ahol is egy főként magyarok által lakott város a Duna mindkét oldalán fekszik.

A románok még egy lépéssel továbbléphetek a nemzetközi közösség felszisszenése nélkül. 1991. november 29-én a román kormány kijelentette: "nem tudja elfogadni, hogy ezek a területek [mármint Dél-Besszarábia és Észak-Bukovina, ML] beolvadjanak Ukrajnába, egy független államba."¹⁶³ A román kormány megpróbálta mozgósítani a nemzetközi politikai gépezetet, hogy követeléseinek nemzetközi visszhangot adjon. Adrian Dohotaru külügyminiszterhelyettest például Hollandiába küldték, hogy kifejtse a területi igényeket: "Bukarest követeli Dél-Besszarábiát és Észak-Bukovínát", olyan térségeket, amelyek mostanáig Ukrajnához tartoztak. Dohotaru szerint hazája csak "békés" eszközöket fog használni céljaik elérésére. "Mindent meg fogunk tenni, hogy visszaszerezzük ezeket a területeket a számunkra nyitott nemzetközi igazságszolgáltatás csatornáin keresztül. Történelmileg alapozott érveink nagyon erősek. Az 1939-es Sztálin-Hitler egyezmény, amely ezeket a területeket Oroszországnak juttatta, érvénytelen volt és a világ tudja ezt. Az egyezményt Románia sohasem ismerte el teljesen, és úgy tekintette ezeknek a földeknek 24 órán belüli elfoglalását, mint nyílt rablást." Továbbá "az új kormány Ukrajnában még nem közölt hivatalos véleményt a kérdéstről. Még nagyon el van foglalva mindenki az újonnan kivívott függetlenséggel. Tiszteljük Ukrajna függetlenségét, de szeretnénk véget vetni a történelmi igazságtalanságnak."¹⁶⁴ A románok részéről történő ilyen "revizionista" megnyilvánulások visszhangja a Nyugaton egészen más, mint a magyar politikusok kijelentése, akik egyszerűen csak lelki "újraegyesülésről" beszélnek, mint Antall József, az első demokratikusan megválasztott miniszterelnök, aki azt mondta 1990-ben, hogy "lélekben a világ minden részén élő tizenötmillió magyar miniszterelnökének érzi magát". Nemcsak a román politikusok kilincseltek Dél-Besszarábia és Észak-Bukovina visszanyeréséért, hanem a román vallási vezetők is. A román ortodox egyház feje, Teocrist pátriarka 1991. november 19-én kijelentette, hogy semmibe veszik az ezeken a területeken élő "román emberek kérelmét", "alapvető emberi jogait", illetve ahhoz való "jogukat, hogy anyaországuk részei legyenek".¹⁶⁵ Ezeket az eseteket sehogyan sem minősítették. Ez élesen ellentmond például a "szélsőséges nacionalista" megbélyegzésnek, melyet azonnal megkapott az erdélyi magyarok lelki vezetője, Tőkés püspök, amikor népe számára önrendelkezést kért.

¹⁶¹ Het Moldavische volk één dag herenigd, *NRC Handelsblad*, 1990. május 7.

¹⁶² Oppositie Roemenië schiet Moldova te hulp, *De Volkskrant*, 1992. március 9.

¹⁶³ Roemenië wil delen van Oekraïne terug, *NRC Handelsblad*, 1991. november 30.

¹⁶⁴ Roemeense naschokken, *Krant op Zondag*, 1991. december 8.

¹⁶⁵ Rumänischer Patriarch fordert die Rückgabe Bessarabiens und der nördlichen Bukowina an Rumänien, *Informationsdienst Osteuropäisches Christentum*, 1991. december 4.

Semlegesítés

A trianoni kényszeregyezmény védelmezőinek másik eljárása, a magyar/nem-magyar aránytalanságok állandósítása mellett, a magyar kérdés semlegesítése, amelyre több példa is van. Az alábbiakban a semlegesítés két sajátos példáját fejtem ki. Az első ahhoz kapcsolódik, hogy Magyarország szomszédos országai úgy viselkednek, mintha Magyarországon ugyanolyan létszámú kisebbségei lennének, mint az ő határaikon belül. A második példa pedig azzal kapcsolatos, hogy hivatalos megítélésben a magyar nemzetiségi közösségek törvényes képviselőit a szomszédos országok szélsőjobboldali szervezeteivel teszik egyenlővé.

A Magyarországon élő szlovákok számának kérdése jó példa az első semlegesítési eljárásra. Milan Kňažko volt szlovák külügyminiszter a következőket mondta egy interjúban: "Örülnek, ha a magyar kisebbségünk elnyomásáról szóló mítoszokat eloszlatathatnám. Szlovákia az egyetlen ország, ahol a magyar kisebbség száma növekedik. Az I. Világháború után 400.000 magyar maradt Szlovákiában, Magyarországon pedig hasonló számú szlovák. Jelenleg 560.000 magyar él Szlovákiában, de Magyarországon mindössze 9.000 szlovák. Ezek az adatok világosan mutatják, milyen a kisebbség-politika az illető országokban."¹⁶⁶ Mivel akadémiai körökben a szlovákok osztják ezt a véleményt, úgy tűnik Kňažko szavait nem csupán pillanatnyi hangulata sugallta. Ladislav Deák, a Szlovák Tudományos Akadémia munkatársa, a következőket írta *Die slowakische Minderheit in Ungarn von 1918 bis zur Gegenwart* című cikkében: "Becslések szerint körülbelül félmillió szlovák maradt Magyarországon, akik a németekkel együtt az ország legnagyobb nemzeti kisebbségét alkotják."¹⁶⁷ Nyilvánvaló a magyarellenesség, amely ezeket az állításokat megalapozza. Először is, a Trianon után Magyarországon maradt szlovákok száma fel van fújva a magyarok számához képest, akik a Nagy Háború után hirtelen, akaratuk ellenére az Első Csehszlovák Köztársaságban találták magukat. A másik levonható következtetés az, hogy a magyarok száma többé-kevésbé állandó maradt, míg a szlovákok száma "látványosan" csökkent. Ez csak azt jelentheti, hogy a szlovákok rendkívül emberséges politikát alkalmaztak a magyarokkal szemben, míg a magyarok beolvadásra kényszerítették a szlovákokat. Az egész érvelés sántít, mert az első állítás nem megalapozott. A szlovákok egyetlen okiratot sem tudnak felmutatni annak bizonyítására, hogy több százezer szlovák maradt volna Magyarországon Trianon után. A legvalószínűbb magyarázat minden bizonnyal az, hogy a Szlovákiában élő magyarok rugalmas és összetartó közösséget alkotnak, amely 75 éves állami nacionalista elnyomás után is még érintetlen.

A magyar kérdés kezelését célzó semlegesítési módszert nemcsak Trianon szlovák védelmezői alkalmazták, hanem a nemzetközi politikai "közvetítők" is, akik készséggel nyúltak ugyanehhez az eljáráshoz. Az OSCE Nemzeti Kisebbségek főbiztosa, Max van der Stoep által a magyar külügyminiszterhez, Jeszenszky Gézához írt levélben a főmegbízott a Magyarországon élő szlovák kisebbség helyzetéből ügyet csinált.¹⁶⁸ A főbiztos szakértői úgy találták, hogy a szlovák nyelvű oktatás visszaszorult az előző magyar rendszerek által erőltetett beolvasztási politika következtében, és hogy a szlovák kulturális és nyelvi azonosság jelentősen felhígult a beolvasztási folyamatban, amely azután következett be, hogy a szlovák nemzet öntudatra ébredt a 19. század folyamán. Ez megmagyarázná, hogy a magyarországi szlovák kisebbségnek miért olyan gyengén fejlett a nemzeti azonossága. A főbiztos szakértőinek sikerült előbányászni számos képviselőt is szlovák szervezetekből, akik elmondták, hogy biztosítékot akarnak kapni arra nézve, hogy a szlovák kultúrát, illetve az oktatásban a szlovák nyelvet megőrizhetik.

A magyarok "büntudatára" hivatkozva, a főbiztos a magyarországi szlovák kisebbséggel kapcsolatban kérte egy nagylelkű magyar törvény meghozatalát a nemzeti és etnikai kisebbségekről. Van der Stoep a következő javaslatokat nyújtotta be a magyar kormánynak: (1) a fenti törvényt jobban el kell magyarázni a kisebbségi csoportoknak, (2) a magyar kormánynak gondoskodnia kell arról, hogy kisebbségi törvényt elfogadhatóvá tételéhez szükséges kiegészítő záradékokat gyorsan megszavazza az országgyűlés, (3) a magyar kormánynak nagylelkű pénzügyi politikát kell elfogadnia, hogy a kisebbségi törvényt sikeresen

¹⁶⁶ Slowaakse minister over de Hongaarse minderheid 'Problemen kunstmatig gecreëerd', Frits Schaling, *NRC Handelsblad*, 1993. február 17.

¹⁶⁷ In: Robert Aspeslagh - Hans Renner - Hans van der Meulen (szerk.), *Im historische Würgegriff, Die Beziehungen zwischen Ungarn und der Slowakei in der Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft*, Baden-Baden, 1994, 113-121

¹⁶⁸ Max van der Stoep levele Jeszenszky Gézához, hivatkozási szám 1331/93/L, The Hague, 1993. november 8.

alkalmazhassák és (4) a magyar kormánynak külön figyelmet kell szentelnie a szlovák nyelv helyzetére a magyar oktatási rendszerben. Ha ez szükséges, lépéseket kell tenni a szlovák, mint oktatási nyelv terjesztésére a szlovák tanulók között. Különösen ez az utolsó pont a meglepő, már mint az a javaslat, hogy a magyar kormány ösztönözze a szlovák nyelv használatát. Ez inkább úgy szokott lenni, hogy a kisebbségnek kell kérnie saját kormányától az anyanyelvi képzést. Van der Stoel "ajánlásai" erősen azt a benyomást keltik, hogy Szlovákiában a magyar-kérdést úgy kell semlegesíteni, hogy a magyarországi szlovák kisebbség rangját emelik, ha szükséges, a magyar állam támogatásával. Ezt kínos módon szemléltette magyar külügyminiszter, Jeszenszky Géza válasza.¹⁶⁹ Levelében Jeszenszky megemlíti, hogy részletesen tanulmányozta a magyarországi szlovák népesség helyzetét egyetemi éve alatt. Hozzátette továbbá, hogy semmiféle jogi vagy pénzügyi akadályt nem lát a szlovák, mint oktatási nyelv alkalmazása előtt. Jeszenszky professzor kifejtette, hogy a szlovák szervezetek önként választották a kétnyelvű magyar/szlovák iskolatípust. Jeszenszky szerint a szlovák szülők voltak leginkább ellene a szlovák nyelven történő tanításnak, mert gyermekeiket inkább német, angol vagy francia nyelvre szeretnék volna taníttatni. Éveken keresztül a tanárok mindent megtettek, hogy meggyőzzék a szlovák szülőket: engedjék gyermekeiket szlovák nyelven tanulni. Mindentől eltekintve ez pénzügyileg is vonzó volt az iskolák számára. A magyar kormány fejenként mintegy 40%-kal több támogatást ad azoknak a tanulóknak, akik kisebbségi nyelven részesülnek képzésben.

A semlegesítés egy másik példája a "Neptuni botrány" volt, amelyet az amerikai *Project on Ethnic Relations* (PER) irányított. Az RMDSZ három vezető tagja, Tokay György, Borbély László és Frunda György 1993-ban számos alkalommal találkozott a román kormánnyal titkos tárgyalások folytatására. A megbeszélések egy svájci városban, Gerzensee-ben folytak, és a volt diktátor, Ceausescu vidéki rezidenciáján, a Fekete-tenger partján fekvő Neptun üdülőhelyen. Ezeket a titkos tárgyalásokat a PER szervezte, és az RMDSZ vezetősége nem tudott róluk. Miután a titkos találkozók híre kiszivárgott, Markó Béla, az RMDSZ elnöke kijelentette, hogy "az RMDSZ részéről csak akkor folytathatnak tárgyalásokat, ha az elnök erre engedélyt ad. Ezek a politikusok Neptunban nem kaptak ilyen felhatalmazást."¹⁷⁰ A PER ilyen irányú tevékenységeit támogatta a bukaresti amerikai nagykövet, John R. Davis, aki David F. Funderburk, szintén volt bukaresti amerikai nagykövet (1981-1985) könyvéből „ismerhetünk”.¹⁷¹ Funderburk, akinek a Ceausescu-rendszer szégyenletes tetteiről írt jelentéseit figyelmen kívül hagyta saját Külügyminisztériuma, leírta, hogy abban az időben Davies a Kelet-Európai Ügyek Irodájának vezetője és a konduktor rendszerének támogatója volt (23. oldal). Ez az ember támogatta azokat a titkos tárgyalásokat, amelyekre a magyar résztvevők nem kaptak felhatalmazást saját pártjuktól.

Tőkés püspök volt az első, aki a PER botrányról írt, azt állítva, hogy ezek a tárgyalások nem magánbeszélgetés jellegűek voltak. A sajtójelentésekből, amelyek 1993. júliusától kezdve láttak napvilágot, kiderült, hogy a résztvevők hivatalosnak tekintették a tárgyalásokat. Traian Chebeleu, Iliescu elnök hivatalos szóvivője, az egyik sajtókonferencián arról számolt be, hogy "a tárgyalások során megoldások kezdtek körvonalazódni".¹⁷² 1993. július 23-án az egyik román napilap azt jelentette, hogy "román-magyar megállapodás" született Neptunban. Tőkés azon tűnődött, hogy pontosan mi is történhetett a találkozók során.¹⁷³ Tőkés bizonyos volt abban, hogy a három képviselő az RMDSZ tudta nélkül hosszú időn keresztül együtt dolgozott a román kormány magasrangú képviselőivel. Tudjuk továbbá azt is, hogy ez a jeles társaság használhatta a svájci Külügyminisztérium házáat Gerzensee-ben és Ceausescu volt vidéki rezidenciáját Neptunban. A *New York Times* is teljes támogatását adta a neptuni tárgyalásokhoz. David Binder újságíró kedvező hangvételű cikket írt a lapba 1993. szeptember 21-én. Az RMDSZ vezetősége megpróbálta a cikket helyesbíteni, de a *New York Times* elutasította a helyreigazítások közlését. Miután a neptuni titkos tárgyalások híre kiszivárgott, John R. Davies, a bukaresti USA nagykövet megpróbálta az RMDSZ képviselőit meggyőzni, hogy jobb lenne, ha támogatnák a PER mérsékelt vonalát, sem mint "önigazgatásért" és "valószerűtlen követelésekért" síkra szállni.

¹⁶⁹ Jeszenszky Géza levele Max van der Stoel,-hez Budapest 1993. november 29.

¹⁷⁰ *RMDSZ Nyilatkozat*, 1993. augusztus 3.

¹⁷¹ David B. Funderburk, *Pinstripes and Reds: an American Ambassador Caught between the State Department and the Romanian Communists 1981-1985*, Washington, 1987, 21

¹⁷² *Sajtókonferencia*, 1993. július 23.

¹⁷³ *Tőkés László, az RMDSZ bírósági ügye*, 1993. szeptember 21.

Fent említett cikkében Tőkés László a PER elképzeléseinek kedvezőtlen hatásait a következőképpen foglalta össze:

Tőkés mindenekelőtt a "Neptun triót" és a PER képviselőit hibáztatta azért, hogy készek voltak megállapodásra lépni a román hatóságokkal. Az a gond, hogy a román vezetők nem fontolgatják komolyan a megegyezés lehetőségét. Az amerikaiknak és a Neptun triónak fogalma sem volt arról, hogy a bizánci kultúrában a tárgyalások mögöttes célja gyakran az ellenzék rávegye olyan pontok elfogadására, melyeket később semmibe vesznek. Tőkés elutasította a PER képviselők pragmatizmusát és politikai realizmusát, mert a kis lépések politikája nem megegyezéshez vezet, hanem inkább egyfajta hiszékeny behódoláshoz. A püspök szerint ezt a politika megközelítést túl gyakran alkalmazták az elmúlt évtizedekben, de sohasem vezetett eredményre. Az egyetlen előrevezető út olyan politikai megközelítés lehet, amely a magyar közösség belső önrendelkezésén alapul.

Másodszor Tőkés úgy vélte, hogy a titkos tárgyalások megfosztották az RMDSZ-t annak lehetőségétől, hogy nyomást gyakoroljon a román kormányra a magyar kérdés komoly megfontolása érdekében. Az RMDSZ-t elfogadták volna partnerként, mert 1993. nyarán Románia az Európa Tanácsba való bebecsáttatás előtt állt, és várta az Egyesült Államoktól a "legnagyobb kereskedelmi kedvezmény" odaítélését.

Végül, pedig Tőkés az állította, hogy a román külpolitika a nyugati világ intézményes és szakszerű félrevezetésének módszerén alapul. Ceausescu rendszere hosszú ideig erre a jól bevált módszerre támaszkodott. Ily módon a románok el tudták rejteni belső nehézségeiket és azt, hogy a magyarokat hogyan nyomták el, Ceausescu bukásáig. A PER ezt a félretájékoztató politikát is támogatta. 1993. áprilisában zöld utat kapott a Nyugatot célzó propaganda hadjárat, amelynek az volt a szándéka, hogy kedvező képet fessen Romániáról, s hogy így felvegyék az országot a nyugati szervezetekbe. A hadjárat részeként Romániát olyan államként festették le, amely kész egyezségekre jutni a magyar közösséggel. 1993. júliusától tehát a világot lelkes cikkekkel bombázták a "Neptuni egyezményről", amelyet a román kormány kötött a magyar kisebbség "mérsékelt" képviselőivel. Az AP és a *New York Times* tudósítói például 1993. július 20-án arról számoltak be, hogy "a románok és a magyar kisebbség megegyezett azokban a lépésekben, amelyek szükségesek a kisebbségi jogok bővítéséhez" és "Hivatalos képviselők megegyeztek a kisebbségek jogainak javításában". Münchenben George Stein ezt írta a PER-ről 1993. július 21-én: "Nemzetiségi egyezmény állít egy kicsi, alig ismert csoportot reflektorfénybe." Nemcsak az amerikai újságok és sajtóügynökségek vettek részt a "Neptuni egyezményről" szóló propaganda-hadjáratban, hanem kormányképviselők és a Neptun trió is. Tokay tette fel az i-re a pontot, amikor kijelentette: "El fogom mondani népemnek, hogy előre mutató lépéseket tettünk, és be tudtuk bizonyítani, hogy Románia nem Jugoszlávia." Tőkés szerint, mindhárom Neptun képviselő magánszemélyként is hozzájárult az RMDSZ tekintélyvesztéséhez és esélyeinek lerombolásához, mert hitelesítették a hazug román politika sikerét, ami homlokegyenest ellenkezik a romániai valósággal. Számítalan oldalt teleírhatnánk hasonló példákkal.

Ez az ál-egyezmény felbátorította a nemzetközi politikai köröket is. John R. Davies, a bukaresti USA nagykövet nagyon lelkesen mondta Romániáról: "Ez egy bámulatos ország, amely nagy jövő előtt áll."¹⁷⁴ Asbjorn Eide, az ENSZ Emberi Jogi Bizottságának tagja, bizottságának írt jelentésében utalt a "kedvező romániai fejleményekre". Ismeretei többnyire a Binder cikken alapultak.¹⁷⁵ Max van der Stoep, a Nemzeti Kisebbségek főbiztosa, kijelentette, hogy "elégedett a román kormány demokratikus erőfeszítéseinek alkotó jellegével". A főmegbízott még azt is mondta, hogy várakozásai szerint "a román nemzetiségi kérdés egy éven belül megoldódik", és emiatt "indokoltnak" tarja, hogy Romániát felvegyék az Európa Tanács tagjainak sorába. A PER munkatársai is elégedettek voltak. Livia B. Plaks kijelentette: "Románia egyike azon országoknak, amely a kisebbségekkel kapcsolatos kérdések megoldása előtt áll."¹⁷⁶

Végül Tőkés püspök úr megjegyezte, hogy amíg Romániáról e kedvező nyugati képet gondosan színeztették fontos nyugati sajtóügynökségek, napilapok, a PER és a magyar közösség, illetve az RMDSZ bizonyos politikusai, addig a magyarokról kedvezőtlen kép alakult ki. Tőkés felteszi a kérdést, hogy a román kormány miért nem az elfogadott RMDSZ képviselőkkel tárgyalt. Miért nem rendeztek soha román-magyar kerekasztal tanácskozást a gondok megoldására? Szerinte egyszerű a válasz ezekre a kérdésekre. A román

¹⁷⁴ *RMDSZ emlékeztető*, 1993. augusztus 13.

¹⁷⁵ *Orient Express*, 1993. szeptember 20.

¹⁷⁶ *RMDSZ emlékeztető*, 1993. július 22., *Népújítás*, 1993. július 22.

nacionalizmus még nem szándékozik elismerni a magyar-kérdést, és a "nemzeti egységállam" hittételének megfelelően az egyneműsítés, beolvasztás és hátrányos megkülönböztetés politikáját követi a magyar közösséget illetően. Tőkés keserűen jegyzi meg, hogy az egész PER felfordulás legalább arra jó volt, hogy most először a román kormány elismerte a magyar kérdés létét.

A PER "siker-képlete", amelyet George Stein vázolt, azon a tételen alapult, hogy "a nemzetiségi feszültséget olyan szélsőségesek keltik, akik továbbra sem a többség véleményét képviselik", továbbá a PER "felkereste a szembenálló felek mérsékelt képviselőit, és kapcsolatot épített ki közöttük". Ez azt jelenti, hogy a román kormány képviselőit és a Neptun hármast "mérsékeltnek" tekintették, míg a törvényes magyar küldötteket, akiket "radikálisnak" bélyegeztek, kizárták a tárgyalási folyamatból. Ily módon a magyar tárgyalófeleket a román kormány és kívülállók "választották ki", mindenki mást "szélsőségesnek" tekintettek és egy oldalra soroltak. Így tehát az RMDSZ-t is elvetették, ahogyan ezt számos akkori újságcikk szemlélteti. Álljon itt csupán néhány idézet David Bindertől és John R. Davis-től. Binder például ezt írta: "A magyar oldalon van egy szélsőséges elem is, az RMDSZ képében, amely nem csinál titkot abból, hogy Erdélyt újraegyesítve akarja látni – úgy, ahogyan az I. Világháború előtt volt."¹⁷⁷ Az amerikai nagykövet, John R. Davis, közölte az RMDSZ-szel, hogy támogatniuk kell a PER megközelítését, és felszólította az RMDSZ vezetőit, akik "valószínűtlen követelésekhez ragaszkodnak" és "szélsőséges megjegyzéseket" tesznek, hogy "adják fel szélsőséges álláspontjukat". "Nehezen értette meg öngazgatásra irányuló követeléseiket", és óva intette őket attól, hogy "feszültséget keltsenek, ami a jugoszláviaihoz hasonló helyzethez vezethet." A magyar "radikálisok" fenyegetését komolyan vette a *Le Monde Diplomatique* is: "Ha nem tartják tiszteletben jogainkat, akkor a romániai magyarok szélsőséges szárnya esetleg fegyvert ragadhat."¹⁷⁸ Tőkés szerint nem nehéz rájönni, honnan származik a "vérszomjas" magyarok képe, nevezetesen a Securitate-től és utódszervezetétől, az SRI-től. Ennek az egész lejáratási hadjáratnak az volt a célja, hogy visszatartsák a Nyugatot a romániai magyar közösség megsegítésétől, amelyet "lázadónak", "rombolónak" és "vérontásra késznek" ábrázoltak azért, hogy a magyarokat kedvezőtlen színben tüntessék fel a "civilizált", "szabadságszerető" világ szemei előtt.

A PER úgy szépen mutatja, hogyan működik a semlegesítési eljárás. A törvényes magyar képviselőket "radikálisnak" bélyegezték, szélsőséges nacionalistákhoz és fasisztákhoz hasonlították őket. Erdély esetében, ezek voltak a magyar képviselők, akik önrendelkezést akartak, román oldalon pedig a szélsőséges pártok, mint a PUNR és a Romania Mare. Magyar körökben a kiválasztott politikai tárgyalófelek olyan emberek voltak, akik készek együttműködni és "belemenni a játékba". Ezeket a politikusokat "mérsékeltnek" tartották, és nekik megengedték a hivatalos tárgyalásokon való részvételt. A PER ügyben ilyenek voltak a Neptun-hármas, illetve az Iliescu kormányzat képviselői. Mindennek összhatásaként a romániai magyarság meghatalmazott képviselői egy oldalra kerültek, a hivatalos román politika pedig felértékelődött. A látszattárgyalásokat arra használják, hogy hitelesítsék az antidemokratikus és nacionalista rendszert, hogy "szalonképessé" tegyék a külvilág előtt, és hogy elvesse a belső elégedetlenség magvait a magyarok között. Ezt a fajta semlegesítést átgondolt és jólszervezett sajtóhadjáratok is támogatták, ami tudatosan vagy nem tudatosan, hat a nemzetközi politikára. Nyilvánvaló, hogy a PER működését jóváhagyta a State Department egy bizonyos szárnya, valószínűleg ugyanaz a szárny, amely felkarolta Ceausescu politikáját a nyolcvanas években. Ezeket a semlegesítési forgatókönyveket könnyűszerrel felhasználhatják más országok is, ahol nagyobb magyar kisebbségi csoportok élnek. A semlegesítés célja a magyarok függetlenségi harcának megbénítása és a közép-európai status quo fenntartása.

A fennálló helyzet

1991. december 6-án Magyarország és Ukrajna jószomszédsági és együttműködési megállapodást írt alá az ukrán fővárosban, Kievben. A megállapodást "területi záradékot" is tartalmazott. A 2. cikkely kimondja, hogy "az érintett felek tiszteletben tartják egymás területi egységét, továbbá kinyilvánítják, hogy semmiféle területi igényt nem támasztanak egymással szemben sem most, sem a jövőben." Az egyezmény 17.

¹⁷⁷ *New York Times*, 1993. július 20., Munich, 1993. július 21.

¹⁷⁸ Jacques Decornoy, *Le Monde Diplomatique*, 1992. november, *RMDSZ emlékeztető*, 1993. július 13.

cikkelyében az előző nyilatkozat szövege szerepel a nemzeti kisebbségek jogaival kapcsolatban, amelyet 1991. május 31-én írtak alá a felek az alábbi címmel: *Nyilatkozat az együttműködés alapelveiről a Magyar Köztársaság és az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság között a nemzeti kisebbségek jogainak szavatolásáról*. Ez a nyilatkozat elismeri a nemzeti kisebbségek kulturális jogait.

Megérthetjük, hogy Magyarország jószomszédi viszonyra törekszik Ukrajnával, hiszen ez egy hatalmas ország, sok lakossal (55 millió), és nukleáris fegyverei is vannak. Ettől eltekintve, amikor a Szovjetunió felbomlott, Ukrajna a trianoni alakzat része lett. A biztonsági és honvédelmi szükségletek szempontjából az Antall-kormánynak igaza volt, amikor megakadályozta a kialakuló magyarellenés szerb-román-ukrán-szlovák szövetség lehetőségét azzal, hogy Ukrajnát kiemelte ebből a táborból. Miután aláírták a magyar-ukrán egyezményt, Szlovákia, illetve Románia/Szerbia már nem voltak képesek földrajzilag „összekapcsolódni”. A magyar-ukrán egyezmény ténye szilárd, de az, ahogyan kivitelezték, nem volt egészen helyes.

Hosszú ideig titkos volt az egyezmény szövege. A követendő eljárást nem vitatták meg sem a magyar országgyűlésben, sem a fő kormányzó párt, a Magyar Demokrata Fórum berkein belül. A közvéleményt teljes egészében kirekesztették. Lényegében semmiféle megbeszélés vagy megállapodás nem volt az Antall-kormány körein belül sem. A KMKSZ-t, a magyar érdekek kárpátaljai képviselőjét szintén kihagyták a képből.¹⁷⁹

A magyar országgyűlés 1993. tavaszán becikkelyezte az egyezményt. A fent említett záradék híre csak ekkor szivárgott ki. A becikkelyezést az ellenzéki pártok, a kommunista-utód MSZP és a baloldali liberális SZDSZ szavazataival nyomták keresztül az országgyűlésen. Az Antall-kormány akkor már kisebbséggel kormányzott, ezért saját erejéből nem tudott volna egy ilyen kérdést keresztülvinni az országgyűlésen. Az egyezménynek tehát ekkorra kétséges demokratikus támogatása volt és gyakorlatilag Antall miniszterelnök és Jeszzenszky külügyminiszter ügye lett. Ezek a politikusok így mélyreható döntéseket hoztak a kárpátaljai magyarok háta mögött, és olyan előzményt hoztak létre, amelyre a jövőben a trianoni képletbe tartozó többi ország is hivatkozhatott.

Eltekintve a területi záradék érdekes, és a nemzetközi politika színterén szokatlan megszövegezésétől, amely kimondja, hogy további területi igények nem lesznek a jövőben, a magyar külügyminiszter figyelmen kívül hagyott még valamit. Az egyezményt 1991. december 6-án írták alá Kijevben, miután december 1-én az ukránok népszavazáson döntöttek a függetlenség mellett. Ugyanazon népszavazás során a beregszászi járásban élő kárpátaljai magyarok elsőprő többséggel (81.4%) magyar önkormányzatú körzet létrehozására szavaztak. A népszavazás eredményeit közzétette a helyi napilap, a *Beregi Hírlap* december 5-én, vagyis a magyar külügyminiszternek ismernie kellett az eredményeket mielőtt elutazott Kijevbe. Meg kell kérdeznünk tehát, hogy Jeszzenszky miért nem védte meg a magyar érdekeket, és a népszavazás eredményeinek ismeretében miért nem kötött igazságos egyezményt Kijevben. Olyat, melyben Magyarország elismeri a jelenlegi határokat, Ukrajna pedig cserébe szavatolja, hogy megőrzi a magyar területi öngazgatást Kárpátalján. Ahelyett, hogy erről a lehetőségről tárgyalt volna, Jeszzenszky cserbenhagyta a kárpátaljai magyarokat. A KMKSZ aláírt egy nyilatkozatot, amelyben tiltakozik az ellen, hogy a beregszászi önálló magyar körzetet nem említik a közös nyilatkozatban, amely a nemzeti kisebbségek jogainak szavatolásáról szól, és amelyet az ukrán parlament 1992. június 25-én jóváhagyott.¹⁸⁰

A magyar kormány, élén olyan miniszterelnökkel, aki egyszer kijelentette, hogy lélekben mind a 15 millió magyar miniszterelnökének érzi magát, nemcsak a kárpátaljai magyarokat, hagyta cserben, hanem az összes többi magyar nemzeti közösséget is a térségben, mivel hibás jelzést adott Szlovákiának, Szerbiának és Romániának. Antall jelezte, hogy a magyar nemzetiségi közösségek jogait illetően a lehető legkevesebbet cserébe, Magyarország kész elismerni a jelenlegi határokat. Olyan előzmény megalkotása helyett, amely megtörte volna a trianoni bekerítést a jelenlegi határok megőrzésével, az Antall-kormány veszélyes magyarellenés előzményt teremtett. Hogy ez az "elszalasztott" alkalom nem csupán véletlen egybeesés volt, egyértelmű bizonyítást nyer abból, hogy ugyanaz az ember, Jeszzenszky Géza, támogatta a titkos PER-tárgyalásokat 1993. nyarán a többi kormánytag tudomása nélkül és a román kormánnyal egyetemben

¹⁷⁹ Levél Bégány Attilától az MDF kongresszusához, 1993. december 3., Budapest

¹⁸⁰ KMKSZ elnökségi döntés az ukrán nemzeti kisebbségi törvénnyel kapcsolatban, 1992. július 6. *Kárpáti Igaz Szó*, 1992. július 16.

megpróbálta háttérbe szorítani az RMDSZ törvényes képviselőit.¹⁸¹ Az Antall-kormány, amely semmiféle nemzetközi elismerést nem kapott a magyar-ukrán egyezményért, ezzel előkészítette az utat az úgynevezett Balladur egyezmény felé.

1993-ban a volt francia miniszterelnök, Balladur, elindította az úgynevezett "Európai biztonsági és állandósági egyezményt". A Balladur-egyezmény célja az volt, hogy egyértelmű európai határokat állítson fel és nagyobb állandóságot érjen el, cserébe a nemzeti kisebbségek együttes jogainak elismeréséért. Az egyezmény első változatában, 1993. június 9-én, a Quai d'Orsay kisebb határmódosítások gondolatával foglalkozott, valószínűleg csak azért, hogy fölmérjék ennek az ötletnek a fogadtatását. A *rectification mineures de frontières* kifejezés azonban hamar eltűnt a szövegből. 1995. márciusában a Balladur Egyezményt aláírták az OSCE tagállamai. Ennek nyomán Magyarország és Szlovákia kidolgozott egy megállapodást a jószomszédi viszonyról, a határokról és a szlovákiai magyar "kisebbség" jogairól. Mivel a szlovákiai magyarok jogaira semmiféle biztosítékot nem kötöttek ki, a Balladur Egyezményt nem lehet másnak tekinteni, mint a Trianoni Egyezmény megerősítését. A Balladur Egyezmény természetesen nagyszerűen illeszkedik a francia nemzeti érdek politikájának régi hagyományaihoz.

Ami Közép-Európa megerősítésének útjában állt, sőt néha a rendszerének lerombolására irányult keleti szövetségesek segítségével, az a francia külpolitika sajátos alaptétele volt, amely évszázadok óta érvényben van. A francia királyok mindig jóban voltak a török szultánokkal és az orosz cárokkal. A Francia Köztársaság, amely a szabadságról szónokolt és amely kész volt ennek a szabadságnak a biztosítására külföldön, ha szükséges, akkor fegyverekkel, a cári Oroszországra, a "népek börtönére", később pedig a Szovjetunióra támaszkodott, amely imperialista módon akart terjeszkedni. A jelenlegi francia elnök, Jacques Chirac részéről Oroszországnak nyújtott bátorítás a csecsen függetlenségi háború leverésére, szintén ugyanennek a hagyománynak a része. A "békeegyezmények", amelyek Ausztria-Magyarországot megdöntötték, Németország körbekerítésének politikájába illeszkedtek. Mitterand-t, a szocialista elnököt, aki Franciaország külpolitikájáért volt felelős, a tizennégy év alatt, amíg hatalmon volt vagy az események előzték meg, vagy egyszerűen baklövéseket csinált. A franciák képtelenek voltak beismerni, hogy a jaltai rendszer összeomlott. A berlini fal leomlása után Mitterand Kijevbe sietett, hogy Gorbacsovval tárgyalásokat folytasson. Míg Berlinben volt, Mitterand elutasította a Brandenburgi Kapu alatti sétát, sőt hivatalos látogatást tett a Német Demokratikus Köztársaságba, amelynek akkor már csak néhány napja volt hátra. Mitterand támogatta Gorbacsovot egészen az utolsó pillanatig. Monsieur le président nem akarta látni a Szovjetunió bukását.

A volt Jugoszlávia válsága során, ismét nyilvánvalóvá vált, hogy a francia politika állam-modellje a nemzetállam jakobinus nézetén alapul. A franciák a kezdetektől képtelenek voltak belátni, hogy Jugoszlávia mesterséges képlet, amely elejétől fogva a nagyszerb imperializmus igényeit szolgálta, és amelyet terrorista szervezetek segítségével tartottak össze. Hosszú ideig a franciák elutasították Szlovénia és Horvátország függetlenségének elismerését, és tagadták hogy valóban "etnikai tisztogatási" akciók folynak. A francia tisztviselők továbbra is nagyszabású beszédeket tartottak arról, milyen szorosak és erősek a francia-szerb kapcsolatok. Francia ENSZ katonák eltűrték azt, hogy egy védelmük alatt álló boszniai politikust, aki páncélozott járműben utazott Szerbiában, kirángassanak a járműből és szemük láttára megöljék. Ezt követően a páncélos szállítmányért felelős parancsnokot nem vonták felelősségre az esemény miatt. A franciák még arra is késznek bizonyultak, hogy eltitkolják azoknak a szerbeknek a személyazonosságát, akik francia és más ENSZ katonákat támadtak meg, azt állítva, hogy nehéz orvlövészeket "azonosítani". Lehetnek szerbek vagy bosnyákok is. Franciaország jelenlegi hivatalos politikája a volt Jugoszláviában az emberieségi célok szavatolása, de ezzel Franciaország nem veszíti szem elől fő célkitűzését, nevezetesen a szerb területi hódítások kész tényként való elismerését. Ebben a megvilágításban kell látni a francia törekvéseket a Boszniával szembeni fegyverszállítási tilalom feloldását célzó amerikai javaslatok megakadályozására, illetve az erőfeszítéseket a nemzetközi hatalmi politikai szervezetek, például az ENSZ Biztonsági Tanácsának és a volt Jugoszláviával foglalkozó nemzetközi kapcsolattartó csoport megbénítására. Míg gátolták a volt Jugoszláviában fennálló nehézségekre a lehetséges megoldások felkutatását, a franciák megakadályozták az Egyesült Államokat is a NATO gyors keleti terjeszkedésében azzal az érvel, hogy az oroszok ezt sohasem tűrnék el.

¹⁸¹ Levél Bégány Attilától az MDF kongresszusához, 1993. december 3, Budapest

Gabriel Robin könyve *Un monde sans maître. Ordre ou désordre entre les nations* jól szemlélteti a francia külpolitikában meglévő folytonosságnak a mértékét.¹⁸² Robint, volt francia elnökök, Georges Pompidou és Valéry Giscard d'Estaing tanácsadóját elmozdították hivatalából, mint a francia NATO misszió vezetőjét 1986-ban, miután bírálta François Mitterand elnök politikáját *Le diplomate de Mitterand ou le Triomphe des apparences* (1985) című könyvében. Új könyvének első részében Robin elemzi a jaltai rendszert, amely a "németellenes ellensúlyon" alapul. A németellenes ellensúly uralt mindent: stratégiát, ideológiát, intézményeket, stb. Könyvének második részében a jaltai rendszer utáni új világrendet tárgyalja. Robin ezt a rendet - az Öbölháború, Jugoszlávia szétesése és a szomáliai, a ruanda és burundi események ellenére - biztonságosabbnak találja, mint a korábbi világrendet. Robin védelmébe veszi Sadam Hussein iraki elnököt és Slobodan Milosevic szerb vezetőt. A gaullista Gabriel Robin ugyanazokért a dolgokért áll ki, mint a szocialisták.

Nem mondhatjuk a franciákra vagy a britekre, hogy elismernék felelősségüket a világ bármely főbb történéseért napjainkban. Holott a villongások melegágyai világunkban majdnem mindig azokon a területeken vannak, ahol az imperialista nagyhatalmak jelöltek ki új határokat az I. Világháború után. A feloldhatatlan ellentmondások abból a tényből adódnak, hogy Franciaország és Nagy-Britannia nem vállalja a felelősséget bűnös politikájáért. A jelenlegi Balladur Egyezmény a béke csodaszereként működik, de ugyanakkor elfedi az eredeti felelősöket. Azonban az egyezmény nyilatkozatainak ötödik pontjában az érvelés már bizonytalanná válik: "A szilárd Európa csak olyan Európa lehet, ahol az emberek demokratikusan gyakorolhatják akarataikat, és ahol elismerik az emberi jogokat, a nemzeti kisebbségekre vonatkozóan is, ahol az önálló államok harmonikusan együttműködnek, bárhol húzódnak is a határok, és ahol az összes szomszédos állam törekszik a jó kapcsolatok kiépítésére."

Közép-Európa új és független államai részévé akarnak válni az európai szervezeteknek, mert a szovjet-orosz uralom évtizedei után és az orosz imperializmus jelenlegi erőszakos megnyilvánulásai láttán, csak akkor érzik magukat viszonylag biztonságban, ha Nyugat-Európa szárnyai alatt találhatnak menedéket. Amikor a tagságról van szó, az EU-nak és a NATO-nak is az előfeltétele, hogy a hozzájuk csatlakozni kívánó országok először oldják meg a határaikkal és kisebbségeikkel kapcsolatos kölcsönös nehézségeiket. Ezen országok között vannak olyanok is, amelyek hasznot húztak az I. és a II. Világháború utáni "béke"-egyezményekből, és vannak olyanok, amelyek károkat szenvedtek. A Balladur Egyezmény keretében, amely a nagyobb biztonságot célozza, a veszteségeket elszenvedett országoknak kellene megállapodásokat aláírniuk a hasznot húzó országokkal. Talán túl erős a kifejezés, de az egyetlen helyes kifejezés erre a *zsarolás politikája*. A tisztességtelen békeszerződések áldozatainak kell megadni magukat igazságtalan sorsuknak, és újra - ezúttal önként - lemondani az erkölcsi jóvátétel jogáról. Ezt nagyon jól szemlélteti az, amit maga Balladur mondott egyszer egy interjú során a *Dernières Nouvelles d'Alsace* francia napilap tudósítójának 1995. január 31-én, az EU 1996-os átszervezése után csatlakozni kívánó tagokkal folytatott tárgyalásokról: "A dolgok sokkal simábban fognak menni, ha az állandósági egyezményrel kapcsolatos határ- és kisebbségi vitákat előre rendezik." Más diplomaták is hasonló véleményeket hangoztatnak ez ügyben. A *Magyar Nemzet* riporterének, arra a kérdésre válaszolva, hogy az európai biztonsági konferencia Párizsban sikeres lehet-e, ha a jószomszédi viszonyról nem írják alá az egyezményeket a konferencia előtt, Bertrand Dufourcq, a Quai d'Orsay titkára azt mondta 1995. februárjában, Budapesten tett látogatása során: "Nem szeretnénk, ha ilyen helyzet alakulna ki, mert ennek az ügynek a megoldása egész Európa érdeke, nemcsak Magyarorszáé és a szomszédos államoké."¹⁸³ A bukaresti amerikai nagykövet, Alfred H. Moses, 1995. február végén, budapesti látogatása során kijelentette, hogy a Richard Holbrooke, amerikai külügyminiszter-helyettes által szervezett találkozón, amelyen a Közép- és Kelet-Európában állomásozó USA nagykövete vettek részt, általános vélemény volt, hogy "a határaikon belül vagy kívül súlyos nemzetiségi ellentétekkel küzdő országok nem csatlakozhatnak a NATO-hoz. Magyarországnak együtt kell működnie Szlovákiával és Romániával, hogy megoldja a magyar kisebbségek helyzetét."¹⁸⁴

¹⁸² Editions Odile Jacob, 1995

¹⁸³ *Magyar Nemzet*, 1995. február 28.

¹⁸⁴ *Népszabadság*, 1995. február 28. Románia nemcsak elutasította az Európa Tanács határozatát, de saját Alkotmánybírósága döntéseit is figyelmen kívül hagyta. A vámhatóságok figyelmen kívül hagyják az Alkotmánybíróság 1994. december 21-i döntését a szabad határátkelési forgalomról. Ezen határozat ellenére az embereknek 10.000-15.000 lejt kell fizetniük, ha el akarják hagyni Romániát.

A Balladur Egyezményt 1995. március 20-án írták alá Párizsban. Szövege egyáltalán nem említ kötelezettségeket. Az EU feltételezi, hogy az Európa Tanács ajánlásait betartják, továbbiakban pedig a végrehajtást rábízák az OSCE-re, amelyben oroszok és amerikaiak is résztvesznek. Az OSCE azonban képtelen volt megoldani a jugoszláv válságot, az oroszok pedig semmibe vették az emberi jogokat Csecsenföldön. Magyarországon a volt kommunistákból és baloldali liberálisokból álló Horn-kormány nagy sietve aláírta az egyezményt Szlovákiával és Romániával. Amikor a kitűzött nap elérkezett, csak a szlovák-magyar egyezmény volt még kész aláírásra. A szlovák külügyminisztérium által szétosztott szövegpéldányhoz "kísérő szöveget" is csatoltak, amely nem egyezett az egyezmény tartalmával. A románok nem tudták kidolgozni és aláírni az egyezményt. A románok az Európa Tanács 1201-es Határozatát, amely a kisebbségeknek együttes jogokat biztosít, elfogadhatatlannak találták, mert ahogyan ezt maga Ion Iliescu, a román elnök mondta: "A Határozatnak egyfelől nincs nemzetközileg elfogadott jogi állása, másfelől tartalmazza a nemzetiségi alapú, területi elszakadás fogalmát."

A Balladur Egyezmény aláírása során senkinek nem jutott eszébe követelni, hogy a Cseh Köztársaság és Szlovákia tekintse semmisnek és vonja vissza a Benes-dekrétumokat, azokat a dekrétumokat, amelyekben a csehszlovákiai németeket és magyarokat együttesen háborús bűnösnek nyilvánítják. A dekrétumok, amelyeket különösen vissza kellett volna vonni, az 1945. június 19-i tisztogatási rendelet és az 1945. június 21-i határozat a "németek, magyarok és a cseh és szlovák nép többi ellenségének és árulójának birtokában lévő szántóföldek gyorsított szétosztásáról és kisajátításáról." A többi dekrétum is hasonlóan megkülönböztető jellegű volt: a németeknek fehér karszalagot kellett viselniük, ugyanakkora élelmiszeradagot kaptak, mint amelyet a nácik a zsidóknak adtak, a németek semmiféle kapcsolatba nem léphettek más országokban élő emberekkel és nem használhatták a tömegközlekedési eszközöket.¹⁸⁵ Ha érvényteleníthető a brit és a francia államfő által hivatalosan aláírt 1938-as Münchener Egyezmény, akkor ésszerű lenne elvárni, hogy a benesi dekrétumokat, amelyek a nürnbergi törvényekhez hasonlóak, szintén visszavonják, hiszen ezek a dekrétumok különösen ellentmondanak az emberi jogi egyezményeknek. A cseh és szlovák hatóságok nem akarják visszavonni a benesi dekrétumokat, mert nem kívánnak a rendeletek áldozatainak kártérítést nyújtani. Sokkal tisztességesebb lenne elválasztani a visszavonási rendeletet, ami jogi-erkölcsi cselekedet, a kártérítés kérdéséről.

Végezetül tehát elmondhatjuk a Balladur Egyezményről, hogy hamis győzelmet hozott. Egyrésztől erkölcsi-politikai nyomást gyakoroltak különböző államokra, hogy írják alá az egyezményt *saját* érdekében. Másrésztől azonban nem vették figyelembe az erkölcsi-politikai tényezőket, amelyek ütköztek az emberi jogokkal.

¹⁸⁵ Wenzel Jaksch, *Der Weg nach Potsdam*, 1958 Stuttgart. Egy 1995. március 8-i határozatban Brno-ban az Alkotmánybíróság érvényesnek nyilvánította a Benes-dekrétumokat, azzal az érveléssel, hogy azokat, utólagos bölcsességgel, jóváhagyta a (kommunista) parlament.

Magyar újjászületés

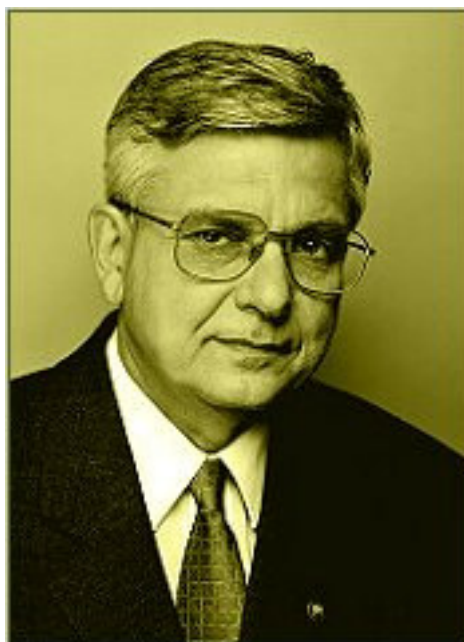
Ebben a fejezetben azt fogjuk tárgyalni, hogy mit tettek a magyarok és a nemzetközi közösség a Trianon-alakzattal szemben, és mik voltak Trianon következményei. Jalta után, amely lényegében Trianon megerősítése volt, nem sok esély maradt arra, hogy fölvehető legyen a magyar kérdés. Miután az 1956-os magyar felkelést leverték, amiben a kommunista Kádár János az élen járt, rendszere egyértelművé tette, hogy a magyar kisebbségek ügyei belső ügyek, amelyeket a szocialista "testvér"-államok keretein belül kell megoldani, és hogy Magyarországnak nem is lehetnek többé területi követelései. A nyolcvanas évek végéig a kommunista Magyarország teljesen magára hagyta a magyar kisebbségeket. A kommunista uralom időszakában Közép-Európában a magyar nemzeti közösségek aligha kaptak lehetőséget sérelmeik kimondására. A kommunista vezetők erős totalitáriánus hatalmat gyakoroltak a különböző államok népei felett, ami azt jelentette, hogy gyakorlatilag semmiféle helye nem volt a cselekvésnek. A kommunista érdekek terjesztésének igénye miatt látszati szervezetek jöttek létre, mint például a *CSEMADOK*, a Csehszlovák Magyar Dolgozók Közössége. Ez a szervezet kommunista káderekből állt, akik tökéletesen alkalmazkodtak a hivatalos kommunista világnézethez és politikához.

Magyar hősök

A kommunista időszakban indított tiltakozások ezért gyakran magányos ügyek voltak, melyek néha a hivatalos kommunista testületek keretein belül szerveződtek. Az első és egyetlen magyar politikus, aki a kommunista ranglétrán belül munkálkodott, Király Károly volt, aki a Román Kommunista Pártban a politikai bizottsági tagságig vitte. Ion Pacepa, a román titkosszolgálat, a Securitate Nyugatra menekült volt vezetője, *Red Horizons* címmel megjelent emlékirataiban ír arról, hogyan tudta Király felküzdeni magát az RCP Politburo-ba.¹⁸⁶ A ravasz székely-magyar azzal hívta fel magára Ceausescu figyelmét, hogy nagy medvevadászatokot rendezett, ahol a "Kárpátok géniusza", aki nagyon kedvelte a hegyi vadászkatokat, lőhetett a legnagyobb medvét. 1972-ben Király levelet írt a román külügyminiszternek, amelyben tiltakozott a Romániában élő magyarok hátrányos megkülönböztetése ellen. Ezt követően lemondott politikai bizottsági tagságáról. 1977 nyarán és kora őszén Király ismételten tiltakozott. Leveleket írt a Politikai Bizottság tagjainak és a Központi Bizottságnak, amelyekben vázolta panaszait a Romániában élő magyarok elnyomásáról, és számos javaslatot tett a helyzet javítására. Javaslatait elvetették, majd 1977. októberében Királyt sorozatos titkosrendőri kihallgatásnak vetették alá. Ezekután úgy döntött, hogy leveleit kiadja Nyugaton, és 1978. januárjának utolsó hetében beszámolókat jelentek meg tiltakozásáról a nemzetközi sajtóban. Ezekre válaszul, és az erdélyi magyarok körében növekvő nyugtalanság elfojtására a román kormány bizonyos óvintézkedéseket tett. Román katonai egységeket telepítettek Marosvásárhelyre, ahol Király is élt, azzal az utasítással, hogy keressék meg leveleinek másolatait. Habár Király élete veszélyben volt és kényszerítették arra, hogy leveleitől elhatárolja magát, szilárdan kitartott meggyőződése mellett. 1978. februárjában Királyt egy kis városba, Karánsebesre száműzték. Habár elrendelték, hogy csendben maradjon, mégis interjút adott három nyugati újságírónak, megismételve tiltakozását. Ugyanazon év októberében Király visszatérhetett Marosvásárhelyre, ahol teljes elszigeteltségben élt. Az 1989. decemberi román felkelésig Király házi őrizetben volt.¹⁸⁷

¹⁸⁶ London, 1987, 144

¹⁸⁷ *Committee for Human Rights in Rumania, Rumania's Violations of Helsinki Final Act Provisions Protecting the Rights of National, Religious and Linguistic Minorities*, New York, 1980; *American Transylvanian Federation and Committee for Human Rights in Rumania. Witness to Cultural Genocide, First-Hand Reports on Rumania's Minority Policies Today*, New York, 1979

Duray Miklós

A szlovákiai magyar Duray Miklós geológus a kommunista testületeken kívül tevékenykedett. Egyike volt annak a néhány embernek, akik aláírták a Charta '77-et Szlovákiában. Duray hozta létre a *Csehszlovákiai Magyar Kisebbség Jogvédő Bizottságát*, majd 1978 és 1988 között néhány támogatója segítségével feltérképezte a Szlovákiában élő magyarok helyzetét, és rendszeresen tiltakozásokat szervezett elnyomásuk ellen. A bizottság tanulmányait, jelentéseit és különféle feljegyzéseit összegyűjtötték és kiadták a következő címmel: *Kettős elnyomásban: dokumentumok a csehszlovákiai magyarság helyzetéről és jogvédelméről*.¹⁸⁸ A feljegyzéseken kívül a gyűjtemény tartalmaz jelentéseket és tiltakozásokat a magyarellenes erőszakos cselekményekkel kapcsolatban, például az 1987. március 8-i és 9-i műveletről, amely négy pozsonyi magyar kulturális intézmény ellen irányult (p.306). Durayt végül egy év börtönbüntetésre ítélték (1984/1985) Csehszlovákia demokratizálására irányuló tevékenysége és a magyarok jogaiért való kiállása miatt. Duray aktivistaként végzett küzdelmeiről *Kutyaszorító* című könyvében írt (New York, 1983), a *Kutyaszorító II*-ben (New York, 1989) pedig leírja perét és a börtönben töltött időt.

Habár a nyílt tiltakozások mint Királyé és Durayé, ritkák voltak, mégis fontos szerepet játszottak, amikor a magyar kérdés nemzetközi napirenden való tartásáról volt szó. A hidegháborús hatalmi felállásban a szabad Nyugaton élő magyar szórványnak jelentős szerepe volt. A magyar diaszpóra vitte a magyar "kisebbségek" ügyét a különféle parlamentek és a nemzetközi tömegtájékoztató szervek elé. A magyar szórvány köreiből számos szervezet tevékenykedett és tevékenykedik ma is a magyar nemzetiségi közösségek érdekében. Ezek a szervezetek kihasználták az ENSZ emberi jogok védelméről szóló egyezményei által nyújtott mozgásteret, majd 1975-től kezdődően a Helsinkii Egyezményét is, amelynek vannak záradékai az emberi jogokról és a nemzeti kisebbségek jogairól. Ezeket az egyezményeket a kommunista államok is aláírták.

A magyar szórvány

Az egyik vezető szervezet, amely támogatta az erdélyi magyarok ügyét, a brazíliai székhelyű *Erdélyi Világszövetség* Zolcsák István elnökletével. Az Erdélyi Világszövetség által kiadott sok-sok emlékeztetővel

¹⁸⁸ *Kettős elnyomásban*, Dokumentumok a csehszlovákiai magyarság helyzetéről és jogvédelméről 1978-1988, Duray Miklós(szerk.), New York, 1989.

próbálták jelezni, hogy a magyarok emberi jogait illetően a dolgok nem állnak túl jól. A memorandumokat főként az amerikai Kongresszusnak és Szenátusnak címezték.¹⁸⁹ Az Erdélyi Világszövetség kezdeményezésére a Képviselőház elfogadta a H. Res 415. sz. határozatot 1992. április 1-én. Az erdélyi magyarok emberi jogi helyzetével kapcsolatos határozatot 35 képviselő támogatta, azt a Külügyi Bizottságnak címezték, és a következőképpen szövegezte:

Mivel a román kormány nemzetközi szerződéseket és egyezményeket írt alá (ideértve a Párizsban megkötött 1947-es békeegyezményt, a polgári és politikai jogokkal kapcsolatos nemzetközi szerződést, a gazdasági, társadalmi és kulturális jogokról szóló szerződést és a konferencia záró okmányát, az 1975-ös, az európai biztonságról és együttműködésről szóló tanácskozás Helsinkiben aláírt záróokmányát, amelyet az 1990-es párizsi charta módosított), amelyek szavatolják az emberi jogokat polgárai számára hitbeli vagy nemzetiségi hovatartozás szerinti hátrányos megkülönböztetés nélkül, továbbá tekintettel arra, hogy a Román Köztársaság 1991-es alkotmánya széleskörű jogokat ruház a romániai nemzeti kisebbségekre, továbbá mivel Erdély térsége, ahol legalább 2.5 millió magyar él, és egy egész évezredig a magyar királyság része volt, Romániához került a Trianoni Egyezményben (1920), továbbá mivel az erdélyi magyarok sorsa ki volt téve az egymást követő román kormányok - királyi, fasiszta vagy kommunista – elnemzetietlenítésének, és mivel a folytatódó etnikai feszültség veszélyt jelent az európai békére és biztonságra, és ezért azt fel kell oldani, mielőtt még több vért ontanának, mint Marosvásárhelyen 1990. márciusában, mindezekért tehát a Képviselőház sürgeti, hogy (1) a román kormány tartsa be a jelenlegi emberi jogi egyezményeket és dekrétumokat, amelyek szavatolják a Romániában élő kisebbségek biztonságát, és (2) kéri az elnököt és a külügyminisztert, hogy vitassa meg az erdélyi magyarok kulturális jogainak és önrendelkezésének kérdését a román kormánnyal, más érintett kormányokkal és az OSCE-vel.

Az Egyesült Államokban a magyar ügyekkel leginkább foglalkozó csoport a New York-ban székelő *Hungarian Human Rights Foundation* (HHFR) Hamos László vezetésével. Ez a csoport, amely főként második és harmadik nemzedéki amerikai magyarokból áll, nagy Ceausescu -ellenes tüntetést szervezett New Yorkban a Waldorf Astoria Hotel közelében 1978. április 16-án, amellyel sikerült tönkretenni a kondukátor amerikai látogatását. Köszönhetően nagyrészt az arisztokrata erdélyi magyar/német származású vasbáró, Thyssen-Bornemisza pénzügyi támogatásának, a HHFR számos megmozdulást tudott szervezni. Több alkalommal szerveztek nyomkövető konferenciákat a Helsinki Egyezmény után, melyeken a HHFR a magyar kérdésre fel tudta hívni a nyilvánosság figyelmét.

Európában fontos fegyvertény volt Románia elítélése az Európa Tanácsban 1984. szeptember 29-én az 5259.számú Határozatban. A határozatban keményen bírálták Románia rossz irányú emberi és kisebbségi jogi politikáját. A határozat, amelyet a holland küldött, Blaauw elnöksége alatt dolgoztak ki, felszólította a román kormányt, hogy "állítsa le az alapvető emberi jogok megsértését társadalmi, etnikai, kulturális, gazdasági és vallási területeken, és olyan légkört hozzon létre Romániában, amelyben minden nemzetiség hátrányos megkülönböztetés nélkül élhet, és nem kényszerül elhagyni hazáját." Az 5259. számú Határozat, amely bírálja az összes román kisebbség - magyarok, németek, cigányok és zsidók - helyzetét, a következőket jegyzi meg a romániai zsidókról: "A zsidók kivándorlása, amelyet a román kormány ösztönzött, még mindig folytatódik. A romániai zsidókat város konglomerációkba kényszerítik. Ez a közösség, amely most már sok öreg emberből áll, kipusztulásra van ítélve. Románia az egyetlen ország Kelet-Európában, amely elismeri Izrael Államot, hamarosan zsidó közösség nélküli ország lesz. Ily módon Románia, valószínűleg szándéka nélkül ezzel újraéleszti a fasiszta *Vasgárda* jelszavát a két háború közötti évekből: "Ki a zsidókkal, le a magyarokkal!"

A Ceausescu által bejelentett terv a román vidék "szisztematizálására" heves tiltakozást váltott ki az egész világon. A kondukátor nagyszabású terve az volt, hogy mintegy 8.000 falut bulldózerekkel földig rombol, és falusiakat úgynevezett agráripari komplexumokba, betonzsungelekbe tereli. Eltekintve attól, hogy Európa kulturális örökségének pótolhatatlan részét pusztította volna el, ez a terv eltörölte volna az erdélyi magyar közösséget is, nevezetesen a Székelyföld számos hagyományos magyar falvát. A kondukátor terve, amely a vidéki élet fölszámolását jelentette, egy új típusú szocialista ember létrehozására irányult. Valószínűleg

¹⁸⁹ Transylvanian World Federation and the Danubian Research and Information Center, *Genocide in Transylvania*, Nation on the Death Row, a documentary, Florida, 1986; Memorandum of the *Transylvanian World Federation* to the Congress and Government of the United States of America, Washington, 1987. március

azonban alábecsülte a tiltakozást, melyet ez a képtelen terv kiválthat. 1988-ra nyilvánvalóvá vált, hogy a nemzetközi közvélemény határozottan ellene van a falvak tervezett lerombolásának.¹⁹⁰

Magyarország ráébred a valóságra

Magyarországon a II. Világháború óta először kényszerültek az emberek ráébredni a valóságra, és érdemben elgondolkodni Erdély gondjairól. A változás részben annak a több ezer magyarnak köszönhető, akik Erdélyből Magyarországra menekültek a nyolcvanas évek második felében. A romániai "eszményi államban" élő magyarok hányattatásai és viszontagságai fokozatosan napvilágra kerültek. Csakis a nemzetközi szinten folyó politikai felfordulás miatt lehetett hivatalosan állást foglalni a magyarellenességre Ceausescu-rendszerrel szemben. Gorbacsov intézkedései önbizalmat adott a mérsékelt budapesti kommunistáknak reformjaik keresztülviteléhez, míg a keményvonalasok Bukarestben elvesztették hátszínüket. Ennek eredményeképpen a hatóságok először döntöttek úgy, hogy támogatnak egy testvéri szocialista állam ellen irányuló hatalmas tüntetést. A budapesti Hősök terén összegyűlt mintegy 100.000 fős nagygyűlést nemcsak a hivatalos kommunista civil szervezetek támogatták, hanem azok a szervezetek is, amelyekből később, 1989 után, a magyar politikai pártok kialakultak. A tüntetés kiáltványában kijelentették: a résztvevők "kérni fogják a magyar kormányt, hogy ebben a tragikus ügyben forduljon az ENSZ-hez segítségért."¹⁹¹ A román fenyegetés a magyar falvak lerombolására és az Erdélyből újonnan érkező magyar menekültek súlyos helyzete a nyugati szórványmagyarságot gyors cselekvésre ösztönözte. Feljegyzések terjesztésével az *Mentsétek meg Erdélyt Genfi Bizottság* megpróbálta az erdélyi magyarok sanyarú sorsára felhívni az ENSZ és az Európa Tanács képviselőinek figyelmét.

Az Erdélyből érkező több ezer magyar menekült hatása nem volt egészében kedvezőtlen. Eltekintve a nemzetközi érdeklődés felkeltésétől és Magyarország mozgósításától, számos értelmiségi is volt a menekültek között, akik betekintést nyújtottak a helyzetbe, és ésszerű elemzéseket adtak a romániai veszélyről. A kommunizmus, valamint az erdélyi magyar testvéreiktől való elszakíttatásuk miatt a Budapesten élő magyar értelmiségiek nem vették észre a magyar nemzetet fenyegető veszélyt, és nem tudták mérlegelni a fennforgó érdekeket. Tehát fontos feladat várt az erdélyiekre. Kocsis István erdélyi magyar író, aki 1984-ben családjával együtt kényszerült elhagyni Romániát, fontos szerepet játszott mindebben. Egy metszően éles és briliáns elemzésben, *Önvédelmi ösztönünk, cserben ne hagyj minket...* (Budapest, 1988. február) Kocsis az erdélyi probléma mélyére hatolt és feltárta, hogyan tekintik a románok valójában a kérdést.

Kocsis szerint a románok, nevezetesen a politikai vezetők - tekintet nélkül politikai hovatartozásukra - által szított magyarellenességre gyűlölet mozgatórugója: a románok még mindig nem tudták felfogni azt, hogy hatalmas magyar területek, Erdély és Kelet-Magyarország, és oly sok magyar hirtelen Románia része lett Trianon következtében. Románia politikai vezetői nagyon jól tudják, hogy a területi döntések igazságtalanok voltak, és emiatt büntudatuk van. A büntudat terhéből való menekülés módja az, ha Magyarország-ellenes gyűlölet-hadjáratokba menekülnek, és meggyőzik magukat meg a magyarokat arról, hogy a trianoni döntések igazságosak voltak. Ez a büntudat jelenik meg a határokon is áttörő gyűlölet-hadjáratokban, abban, ahogyan a románok meghamisítják saját történelmüket a dáko-román elmélet terjesztésével, amelyről tudják a román történészek, hogy nem igaz, abban, ahogyan le akarják rombolni Erdély magyar közösségét, és abban, ahogyan "a legjobb védekezés a támadás" jelszavát követve, a románok újabb követeléseket terjesztenek elő magyar területekre. A Ceausescu-időszak alatt, Adrian Paunescu koszorús költő a televízión keresztül hangosan hirdethette, hogy Románia a Tiszáig terjedő területeket követeli Magyarországtól. Amíg a románok ezzel a büntudattal és önbecsapással élnek, nem lesznek képesek kitörni ebből a nacionalista-totalitárius rendszerből. A demokráciához vezető út tehát zárva marad a románok számára, és folytatni fogják egész világba kiterjedő gyűlölet-hadjárait a magyarok ellen.

Kocsis javaslata szerint a románok melakórájának nyílt megvitatása megmentés lenne az erdélyi magyar népesség számára. A románok számára is ez lenne az egyetlen mód a kitörésre a nacionalista-totalitárius

¹⁹⁰ Hungary's Romanian Time-Bomb..., Peter Keresztes, *The Wall Street Journal*, 1988. július 12.

¹⁹¹ *Magyar Tükör*, Közép-Európai Intézet, Budapest, 1995

zsarnokságból, bármi legyen is annak neve vagy álcája. A románok csak úgy tudják lezárni a magyarellenes politikát, a történelem meghamisítását és a bűntudatuktól való szabadulás miatt hangoztatott egyéb hazugságokat, ha egy nyílt hozzáállást mutatnak. Kocsis tanácsa a magyarországi magyaroknak (1988-ban!) szinte próféta: "A magyarországi magyarok nem várhatnak tovább. Vagy addig akarnak várni, amíg magyarellenes pogromok kezdődnek Romániában vagy nagyszabású zavargások? Legalább annyit tegyenek meg, ha már senki más nem menti meg az erdélyi magyarokat a pusztulástól, hogy közbelépnek és segítenek. Ez az égető kérdés alakítja a magyar nemzet jövőjét."

Azok akik az erdélyi magyarok és németek érdekeit védték, úgy vélték, hogy a Ceausescu-rendszer által folytatott népiirtó politika beindulásával elérkezett az ideje, hogy Erdély függetlenségét követeljék. Erdélyt az ott élő románok, magyarok és más nemzetiségűek közösségi államává akarták alakítani. Az *Erdély: Elemzések és megoldási javaslatok* című tanulmányban, amelyet a Barki Éva Mária ausztriai jogász vezetésével működő, bécsi székhelyű Nemzetközi Erdélyi Bizottság adott ki, kidolgozták az önálló erdélyi állam alkotmányát. Dr. Barki szerint az önrendelkezési jog általános nemzetközi jog, amely elszakadási joggá válhat, ha a nemzeti közösségek olyan államokban élnek, amely hátrányosan megkülönbözteti őket, tehát végül a nemzetállam kormánya már nem képviseli összes állampolgárát. A tanulmányban számos esetet soroltak fel, amikor az önrendelkezési jogokat a kiválásként vagy önigazgatásként alkalmazták. Még Svájcban is, a világ egyik leggazdagabb és legszilárdabb demokráciájában, gyakorolták ezt a jogot. A németül beszélő Berne-kanton franciaajkú közössége kivált a hetvenes évek során, és saját kantonját, a franciául beszélő Jura-kantont hozta létre. Részben történelmi érvekre alapozva Dr. Barki sürgeti az önrendelkezési jog alkalmazását Erdélyre és alkotmányos nemzeteire, ideértve a magyarokat, románok és németeket. Európában az önrendelkezés jogát legelőször a német százszázad kapták meg Erdélyben 1224-ben, az *Andreanum* néven ismert okmányban. 1293-ban az oláhok (a románok ősei) hivatalos elismeréshez jutottak mint különálló nemzetiség. Románia szövetségi állammá alakítása és Erdély kantonosítása nem csupán üres jelszavak, amit megerősít az, ahogyan a szavazatok megoszlának. A romániai választások során újra és újra nyilvánvalóvá válik, hogy az erdélyiek másképpen szavaznak, mint az ország többi része, mint a Kárpátok túloldalán élő lakosok. Az 1990. májusi parlamenti és elnöki választáson Iliescu, az elnökjelölt és az ő kriptó-kommunista Nemzeti Megmentési Frontja leginkább Ó-Románia szavazóinak támogatása miatt tudta megnyerni a választást. A Nemzetközi Erdélyi Bizottság által végzett tanulmányban azt javasolják, figyelembe véve a nemzetiségi közösségek szóródását megoszlását, hogy Erdélyt négy önigazgatási területre kell osztani a következők szerint: (1) Székelyföld, (2) a Magyarországgal határos, magyarok által sűrűn lakott területek, (3) a maradék területek és (4) a Bánát térsége.

1989. augusztusában csúcstalálkozóra jött össze Grósz Károly, a magyar pártvezér és Ceausescu román diktátor a magyar menekültek által gerjesztett feszültség, illetve az erdélyi magyar falvak lerombolásának terve miatt. Az aradi csúcstalálkozó kudarccal végződött. A magyar küldöttség által elszenvedett tekintélyvesztés végzetesnek bizonyult Grósz számára. Politikai pályafutásának végét jelentette. Csak ekkor, az aradi csúcstalálkozó során kezdtek rájönni a magyarok, hogy mennyire fenyegeti őket Románia. Szűrös Mátyás, a reformokat támogató kommunista, aki szintén jelent volt Aradon, beismerte egy 1990-es interjúban, hogy a tárgyalások során Ceausescu megpróbálta megfélemlíteni a magyar küldöttséget. Szűrös azt állította, hogy Ceausescu egy ponton kijelentette: "Bármit elő tudok állítani, még nukleáris fegyvereket is", és amikor senki sem válaszolt erre a megjegyzésre, Ceausescu megismételte fenyegetését. Tehát a konduktór még arra is kész volt, hogy atomfegyvereket vessen be a magyarok ellen...¹⁹²

A magyarok küzdelme az önrendelkezésért

A berlini fal bukása után a magyar nemzeti közösségek Kárpátalján, Romániában, Kis-Jugoszláviában (Nagy-Szerbiában) és Szlovákiában pártokat és érdekcsoportokat alakítottak. Ezek a pártok és szervezetek különféle meggyőződésű és politika nézetet képviselő magyarokból álltak, akiknek egyetlen céljuk: a magyar nemzeti azonosság megőrzése. Napról napra ezernyi jelét adják annak, hogy küzdeni akarnak az őket érő igazságtalanságok ellen. Az utóbbi években a magyar nemzeti közösségek több mázsányi beadványt,

¹⁹² Most is aggodom... Szűrös Mátyással tegnapi küzdelmekről és mai kétségekről beszélget Ablonczy László, *Tiszatáj*, 1990. június

feljegyzést, tiltakozó levelet, stb. írtak azon országok kormányainak, ahol éltek, a magyar kormánynak, a nagyhatalmaknak és a nemzetközi testületeknek. Írtak a módszeres elnyomásról és hátrányos megkülönböztetésről, az emberi jogok durva megsértéséről és a velük szemben alkalmazott erőszakról és megfélemlítésről. Ezekben a levelekben kérik, gyakran hiába, hogy könnyítsenek kegyetlen sorsukon. A magyar nemzeti közösségek nemcsak az igazságtalanság és embertelenség elleni küzdelemre fordították erőiket, hanem megpróbálták elindítani egyenjogúsításuk folyamatát, amelyben az önrendelkezés központi helyet foglal el. A magyar nemzeti közösségek pártjainak munkaterve a következő pontokból áll.

Mindezek a közösségek magukat a magyar nemzet szerves részének tekintik. Azokban az országokban, ahol élnek, mindenütt egyenlő félként való elbánást kérnek. Ez azt jelenti, hogy a magyarok együttes jogokat követelnek, nemzetközi szervezetek olyan ajánlásai szerint, mint például az OSCE emberi léptékről tartott utótanácskozásának (Koppenhága, 1990. június) záróokmányában foglaltak, a térség és kisebbségi nyelvek európai egyezménye, az Európa Tanács egyezménye a helyi önkormányzatokról (1990), az Európa Tanács 1201-es Határozata (1993) és az ENSZ Közgyűlés 47. számú nyilatkozata (1992) a nemzetiségi, népi, vallási vagy nyelvi kisebbségekhez tartozó emberek jogairól.

A nemzeti egységállam elutasításával a magyar közösségek automatikusan elkötelezték magukat országaik demokratizálása, szövetségi állammá alakítása és térségekre bontása mellett. Céljuk olyan felépítésű szövetségi állam kialakítása, mint amilyen Svájcban és Belgiumban létezik. A magyar nemzeti közösségek tehát "alkotmányos nemzettársak" akarnak lenni. A társnemzet fogalmát Borbély Imre, az országgyűlés RMDSZ-es tagja vetette fel, aki ezt a gondolatot pártja első országos tanácskozásán, Marosvásárhelyen mutatta be. Azóta gyors ütemben fejlődött a magyar nemzeti közösségek követelése magyar önigazgatás iránt.

A kárpátaljai magyarok nyilvánosan először az 1991. december 1-én tartott népszavazáson fejezték ki igényüket az önigazgatásra. A beregszászi körzetet illetően, az ukrán állam még nem ismerte el a területi önkormányzatot. A KMKSZ, a kárpátaljai magyarok érdekeit képviselő szervezet, folytatja a szükséges nyomásgyakorlást. 1992. április 28-án a beregszászi tanács elfogadott egy törvényjavaslatot, amelyben lefektetik az önkormányzattal bíró magyar körzet létrehozásának jogi alapelveit. A törvényjavaslatot a beregszászi tanács román és ukrán küldöttei is támogatták. A tanács továbbá sürgős kérelemmel fordult a kievi parlamenti képviselőkhez a törvényjavaslat elfogadása iránt. Jelenleg a dolgok holtponton állnak, de ez nem jelenti azt, hogy a magyar azonosság újjáélesztésének szándéka Kárpátalján gyengült volna.

1995. március 2-án Tóth Mihály, az ukrán parlament magyar nemzetiségű képviselője megszerezte a Kijevben ülésező ukrán parlament beleegyezését az összes eredeti magyar helységnev visszaállítására a három kárpátaljai Beregszász, Nagyszöllös és Ungvár körzeteiben. Ezentúl a magyar helységnevek lesznek a hivatalosan elfogadott helységnevek az ukrán megfelelők vagy fordítások helyett.

A székely-magyarok nagygyűlést és népszavazást akartak tartani 1991. október 19-én Agyagfalván Székelyföld önigazgatásáról. Ez volt az a hely, ahol 1506-ban a székely-magyarok ősei úgy döntöttek egy népgyűlésen, hogy Székelyföld jogszerint az övék, és hogy ősi királyi kiváltságok szerint a *Terra Sicolorum* székely-magyarjait főúri állás illeti meg. 1848-ig a székely-magyaroknak külön alkotmányos állásuk volt, amely a *székek* néven ismert területi egységek szerint szervezett önkormányzati rendszeren alapult. A Székelyföld önkormányzatának kezdeményezője és az agyagfalvi gyűlés szervezője Katona Ádám művészettörténész volt, aki a Székelyföld "fővárosából", Székelyudvarhelyről származik. Az *Erdélyi Napló* magyar nyelvű napilap munkatársának adott interjújában (1992. január 8., 15., 23. és 30.) Katona elmondta, miért nem tudták végrehajtani a tervezett népszavazást.

Az első támadás a kezdeményezésükre különös módon nem Bukarestből, hanem Budapestről érkezett. Október 7-én a Kossuth Rádió rádialmazási hadjáratba kezdett a népszavazás szervezői ellen. A forgatókönyv ismerős volt. Jeszenszky Géza külügyminiszter vezette a támadást Horn Gyula volt külügyminiszter, jelenleg miniszterelnök támogatásával. Katonát és a kezdeményezés többi szervezőjét "radikálisnak" és "nacionalistának" bélyegezték, majd kirekesztették őket mind a magyar, mind a román hírközlő szervekből. Ugyanakkor más, "mérsékeltnek" nevezett erdélyi magyarokat előtérbe helyeztek, ugyanazokat a képviselőket, akik később a "Neptun-hármaszt" alkották, és titokban, az RMDSZ felhatalmazása nélkül tárgyaltak a román vezetőkkel. Csak miután Magyarország támadásba lendült a székely-magyarokkal szemben, azután váltak ők prédájává a román politikának, nevezetesen a szélsőséges nacionalista Romania Mare-nak és a Vatra Romanaesca-nak. Végül 1991. október 14-én Katona és barátai úgy döntöttek, hogy lemondják a nagygyűlést és a népszavazást. Katona azt mondta erről: "Mivel a jugoszláv válság

polgárháborúhoz vezetett, úgy láttuk, hogy az Agyagfalva térségében felsorakozó tankok, a betelepített gépfegyverek és a kisebb-nagyobb román katonai egységek, amelyek napok óta járőröztek erdeinkben, valós veszélyt jelentenek. Tehát úgy döntöttünk, hogy leteszünk a tervezett gyűlésről. Legszerényebb célunkat azonban elértük, nevezetesen közismertté tettük igényünket Székelyföld önkormányzata iránt, köszönhetően ellenfeleink és ellenségeink 'segítségének'."

Azóta heves viták folynak a magyar autonómiáról Erdélyben. Az RMDSZ kimondta 1992. október 25-én Kolozsváron, hogy a *belső* önrendelkezésért folytatott harc – politikai alapelv. A nyilatkozat szövege a következőképpen szól:

Az 1992. október 25-i kolozsvári nyilatkozat

"Az egyik sürgős megoldást kívánó társadalmi-politikai kérdés a romániai politikai életben a nemzeti kérdés. A keserű tapasztalatok és tragikus események meggyőzték minket, romániai magyarokat és törvényes képviselőtestületünket, az RMDSZ-t, hogy mostanáig sem politikai akarat, sem politikai gyakorlat nem tudott elfogadható megoldást nyújtani számunkra. Elfogadjuk nemzeti azonosságunkat, de nem fogunk meghátrálni vagy visszariadni. Ezt a hazát és anyaföldet sajátunknak tekintjük, de ugyanakkor nem akarjuk, hogy a román nemzet beolvasszon minket. Politikailag a romániai magyarok alkotmányos tényezők, és így egyenlő partnerei a román nemzetnek. Mi ugyanolyan felelősek vagyunk e nemzetnek a jövőjéért, mint bármely másik állampolgár, és amikor azt látjuk, hogy magyar körökben feladják a küzdelmet és kishitűség üti fel a fejét, sok embert az ország elhagyására készítetve, akkor kötelességünknek érezzük a közbelépést. Kötelességünknek érezzük, hogy olyan megoldást találjunk, amely kiutat ajánl ebből a válságból nekünk és országunknak is. A nemzetiségi és vallási közösségek öngazgatása összefüggő egészet alkot Erdély történelmében. Uthalatunk a szász nemzetiség önkormányzati jogára, amely mintegy 800 éve áll fenn. Önkormányzatot jelentettek be a gyulafehérvári kiáltványban is, 1918-ban.

Úgy véljük, hogy a megoldás a belső önrendelkezési jog megvalósítása. Az önrendelkezés alapelvének messzeható egyetemes velejárói vannak, a múltban kialakult vagy most alakuló számos nemzetiségi vagy más jellegű önkormányzó közösség már bizonyította ennek az elvnek a sikerét az európai demokráciák működtetésében.

A romániai magyarok közösségei sorra szervesülnek majd hazánk társadalmába államunk európai csatlakozási folyamatának szélesebb összefüggésén belül.

Tisztában vagyunk azzal, hogy a nemzeti kérdés új mértéket fog nyerni, amelyek túlmennek az emberi jogok keretein, és amelyek már az európai biztonság és állandóság tekintetében is fontosak.

Meg vagyunk győződve arról, hogy a különféle közösségek önkormányzata hozzá fog járulni az alkotmányos állam és a polgári társadalmi képletek erősítéséhez, ugyanakkor pedig fontos oldala a demokratizálódási folyamatnak.

A megoldás megtalálása a nemzeti kérdésre országos jelentőségű. Ennek a hatalmas feladatnak a véghezvitelében, amelyben alkotmányos és jogi kereteket kell alkotni, számítunk az ország demokratikus erőinek támogatására."

A belső önrendelkezés alapelvét, ahogyan azt az RMDSZ megfogalmazta a fentiekben, továbbfejlesztette Csapó József magyar szenátor. Csapó vitairatot adott ki 1992. december 31-én *A romániai magyar nemzeti közösség belső önrendelkezése* címmel. Az írásban pontról pontra kifejti milyennek kell lennie a magyarok belső önrendelkezési rendszerének. Azóta az egész belső önrendelkezési vitának voltak már csúcspontjai és mélypontjai. A Neptun-ügy, amelyet az előző fejezetben vázoltam, két táborra osztotta az RMDSZ-t, nevezetesen az öngazgatást támogatókra és az öngazgatást ellenzőkre.

Ezidáig a román állam viszonyulása a magyar közösség önkormányzat-követeléséhez félelemmel teli és pánikszerű volt. 1994. novemberében a román titkosszolgálat, az SRI, a parlamentnek benyújtott éves jelentésében kijelentette, hogy erősen elítéli az országon belüli és kívüli magyar egyének és szervezetek "románellenes, területek visszaigénylésére és határok kiigazítására irányuló" tevékenységeit. Ezzel összefüggésben három személyt neveztek meg: Dr. Barkit, Dr. Csapót és Katona Ádámot. 1994. decemberében az osztrák titkosszolgálat nyilvánosságra hozta, hogy az SRI Dr. Barki meggyilkolását

tervezte, és azt is bejelentették, hogy létezik *feketelista*, amelyen Tőkés és három másik polgári személy szerepel Magyarországról. A jegyzékben szereplő emberek higgadtan fogadták a halálos fenyegetés hírért, de állandóan résen vannak.¹⁹³ Katona az ügyről a következő tömör megjegyzést tette: "Számomra ez olyan, mintha kitüntetést kaptam volna hazámtól."

Az erdélyi magyarok számára jó ideje Tőkés László püspök a kulcsszereplő. Az az ember, aki ellenállt számos támadásnak, vádnak, sajtóhadjáratnak, fenyegetésnek és gyilkossági kísérletnek, soha nem adja fel a küzdelmet. Amikor a zsarnok Ceausescu elbukott, Tőkés megbizonyosodott arról, hogy Istenbe vetett erős hittel és tiszta lélekkel minden gonosz erőt le lehet győzni. Tőkés szerint Románia teljes demokratizálása, illetve a magyar közösség számára az egyenlőség biztosítása egyszerűen csak ugyanannak az érmének két oldala. Minél keményebben támadják, a püspök annál inkább elnyeri ugyanazt a vonzerőt, amit a fekete dél-afrikai szellemi vezetők, vagy a tibeti Dalai Lama, akik szintén erkölcsi irányítókká váltak népeik egyenjogúsítási küzdelmeiben. Ezen állása tovább erősödött, amikor Jimmy Carter, volt amerikai elnök nemrégiben meghívta Tökést amerikai látogatásra a magyar-román kérdés megvitatására.

A magyar-román kerekasztal-tanácskozás 1995. február 14-én és 15-én zajlott Atlantában. Ebből az alkalomból ismét a PER volt a közvetítő. A PER nyilvánvalóan megtanulta a Neptun-ügy kudarcából, hogy semmiféle építő jellegű tárgyalást nem lehet összehozni a román hatóságok és a magyar közösség között az RMDSZ jogszerű képviselte nélkül. Az RMDSZ küldöttség "radikálisokból" és "méréskeltekből" állt, ideértve Tőkés László püspököt, az RMDSZ tiszteletbeli elnökét. Mielőtt az atlantai megbeszélések elkezdődtek, Tőkés írásos nyilatkozatban szögezte le, hogy kész tárgyalni a román kormánnyal, annak ellenére, hogy tisztán látja: a tanácskozás tele lesz "buktatókkal", amelyek hátrányosan érinthetik az RMDSZ-t. Tőkés mégis érdemesnek tartotta kockáztatni, mivel Jimmy Carter neve biztosítékot jelent a nyílt tárgyalásokra. A püspök továbbá rámutatott, hogy az atlantai kerekasztal-tanácskozás az első igazi alkalom arra, hogy az erdélyi magyarok kérdésére irányítsa a nemzetközi közvélemény figyelmét.¹⁹⁴ Amerikai utazása előtt írt személyes levélben, Tőkés kérte a volt elnököt: "tegyen meg mindent, hogy biztosítsa a méltányos megoldásokat." A kerekasztal-találkozó után tartott sajtóértekezleten Jimmy Carter elmondta, hogy "a tanácskozás sikeresnek könyvelhető el, mert mindkét fél egyetértett abban, hogy folytatni kell az Atlantában elkezdett nehéz tárgyalásokat."¹⁹⁵ Az atlantai tárgyalásokat közös nyilatkozattal zárták, amelyben mindkét oldal megígérte a párbeszéd folytatását, nevezetesen a következő területeken: (a) a politikai feszültség enyhítése és a népek közötti kapcsolatok fejlesztése, (b) az önrendelkezéssel kapcsolatos elgondolások, (c) oktatási törvény és anyanyelven való oktatás, (d) az anyanyelv elfogadása a helyi önkormányzatokban, a bíróságokon, a közéletben és a gazdasági és társadalmi területeken, (e) kétnyelvű helységnevek és útjelzőtáblák, (f) kisebbségi törvény, (g) felekezeti hovatartozásról és az egyházi javak és vagyon visszaadásáról szóló törvény, (h) a helyi költségvetésről szóló törvény, (i) Cseresznyés Pál ügye és (j) a hátrányos gazdasági megkülönböztetés kérdése.¹⁹⁶ Habár a román országgyűlés és a szenátus elhatárolódott a tanácskozás jegyzőkönyvétől, mégis ez volt az első alkalom Tőkés László püspök és a többi küldött számára, hogy gondolataikat nemzetközileg elismerték.

A vajdasági magyarok önrendelkezésért folytatott küzdelmét rögzítették *A magyarok önkormányzatáról a Szerb Köztársaságban* című emlékiratban, amelyet a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének (VMDK) közgyűlésén fogadtak el 1992. április 25-én. Az emlékirat azért említi Szerbiát, mert a magyarok tartanak a szerb erőszaktól, és ebben a szakaszban nem akarnak nemzetiségi tisztogatást előidézni a Vajdaságban. A közösség elnökének, Ágoston Andrásnak a szavaival: "Cápák vesznek körül bennünket." Fegyveres védelem nélkül a magyarok élete a Vajdaságban veszélyben van. Éppen ezért nagy bátorságra vallott a VMDK vezetői részéről, hogy az öngazgatással kapcsolatos javaslatot el merték fogadni. A javaslat részletes tervek tartalmaz az önálló magyar térség létrehozásáról.

A VMDK a hágai és brüsszeli Jugoszlávia-tanácskozásokon elnöklő Lord Carrington azon javaslatára alapozza álláspontját, amely a területükön többséget alkotó "kisebbségek" sajátos helyzetével foglalkozott. A VMDK a Hágában elfogadott záró okirat II. részének c. bekezdésére utal, amikor különleges állást azon

¹⁹³ *Erdélyi Napló*, Feketelista-halállista?, 1995. január 18.

¹⁹⁴ Tőkés László, *Nyilatkozat*, 1995. február 7.

¹⁹⁵ *News from the Carter Center*, Atlanta, 1995. február 15.

¹⁹⁶ *Final Agreement*, Atlanta, 1995. február 15.

közösségek számára, ahol a magyarok vannak többségben. Az emlékirat bevezetője javasolja, hogy mint a vajdasági magyar közösség törvényes képviselő szervezete, a VMDK kérje fel a szerb parlamentet: törvényeit módosítsa oly módon, hogy biztosítson a magyar többségnek különleges állást saját országgyűléssel, rendőrséggel és iskolákkal, saját nemzeti jelképeinek szabad használatával. Az önálló magyar térség egy nemzetiségi közösség a Tisza mentén, ideértve Kanizsa, Zenta, Ada, Csóka és Óbecse közösségeit, valamint Bácska körzetében Kishegyes, Topolya, Szabadka és néhány szomszédos közösség. Itt a magyarok egy összefüggő tömböt alkotnak, és fölényes többségben vannak. A vajdasági magyarok nem kívánnak többet, mint amit a szerb kormány követel a horvátországi és boszniai szerb közösségek számára. A VMDK szerint, Szerbia nem alkalmazhat kettős mércét. Nem utasíthatja el a nemzetiségi közösségek alkotmányos jogainak elismerését és az önkormányzat különféle formáinak szavatolását a békejavaslat szándékainak megfelelően. 1992 óta semmiféle előrelépés nem történt a vajdasági magyarok önrendelkezésének ügyében. Most, hogy a háború véget ért a volt Jugoszláviában, új lehetőségek nyílnak meg a magyar közösség számára. Amint a nemzetközi nyomás erősödik, a szerbek egyre több hibát követnek el, habár még mindig élvezik egyes nagyhatalmak védelmét. Most, hogy a háborús bűnösöket nemzetközi hadbíróság elé állítják Hágában, még a legszélsőségesebb szerb önkényurak, mint Seselj, is hajlandónak mutatkoznak tárgyalni a VMDK-val a magyar önrendelkezésről.

Az önrendelkezéssel kapcsolatos utolsó nyilatkozatot a szlovákiai magyar közösség tette. Szlovákiában négy magyar politikai párt van: a liberális Együttélés és Magyar Polgári Párt (MPP), a Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom (MKDM) és a konzervatív jobboldali Magyar Néppárt (MNP), amelyek mind választási szövetségre léptek a választások előtt. A nacionalista totalitárius politikusok, mint például Meciar, visszatéréseivel nemcsak a közös magyar érdekeket kell megvédeni, hanem a demokratizálódási folyamatot is. Ennek eredményeképpen a magyar pártok közötti együttműködés erőteljesebb lett. 1994. január 8-án 3.000 választott magyar képviselő - helyi tanácsstagok, polgármesterek és országgyűlési képviselők - gyűlt össze Komáromban, és elfogadott egy nyilatkozatot a Dél-Szlovákiában élő magyarok jövőjével kapcsolatban. Kialakították álláspontjukat a politika, önkormányzat, közigazgatás és az alkotmány területén. A "Komáromi Nyilatkozat" aláírói hangsúlyozták, hogy a hivatalos kereteken belül akarják szabályozni a szlovákiai magyarok jogi helyzetét, és elismerik Szlovákia területi egységét.

A nyilatkozat politikai része kimondja, hogy hosszú történelme van a magyarok és a szlovákok egymás iránti türelmének, és hogy közös kulturális értékeket is hoztak létre. A szlovákiai magyarok szilárd és egységes Európát akarnak, és Nyugat felé tájékozódnak. Mindenáron el akarják kerülni a politikai összeütközést, de rámutatnak, hogy szlovák oldalon hiányzik a politikai akarat a szlovákiai magyarok helyzetének javítására. Ezért szükséges új megoldások felkutatása, és például társult viszony létrehozása.

A nyilatkozat kimondja, hogy a helyi önkormányzatok kiterjedtebb hatalma lenne a demokratikus alkotmányos állam alapja. Kimondja továbbá, hogy a helyi önkormányzatok hatáskörét korlátozni akarják az alkotmány és a központi kormány révén. A komáromi nyilatkozat aláírói a helyi tanácsoknak szélesebb hatáskört és jogokat kérnek, valamint nagyobb pénzügyi mozgásteret. Kérik a szlovák kormányt, hogy írja alá a helyi önkormányzatokról szóló európai egyezményt, amely a helyi döntéshozatal alapelvére épül.

A komáromi nyilatkozat továbbá bírálja a szlovák kormány terveit Szlovákia területi átszervezésére. A magyarok elfogadhatatlannak tartják ezt a javaslatot, mert a körzeteket észak-dél irányban szerveznék át, ami azt jelentené, hogy a "nyugat-keleti" vonalon tömörülő magyarok kisebbségben lennének minden új körzetekben. Ilyen helyzetben a magyarok nem lennének többé képesek saját ügyeik intézésére. Az emlékiratban javasolt másféle lehetőségek Szlovákia területi átszervezésére méltányosabbak a magyarokra és területi eloszlásukra nézve.

A magyarok alkotmányos helyzetét csak akkor lehet megfelelően rögzíteni, ha a helyi önkormányzatról és a területi átszervezésről demokratikus döntés születik. A szlovákiai magyarok együttes állás megállapítását kérik az alkotmányban, és nem "kisebbségként" akarják jelölni magukat, hanem nemzetiségi közösségként. Arányos képviselést kérnek a kormányzati testületekben, a magyar nyelv használatát pedig törvényessé akarják tenni. Ott, ahol a magyarok vannak többségben, nyelvüknek egyenlőnek kell lenni a szlovákkal, azokon a területeken pedig, ahol a magyarok számszerint kisebbségben vannak, a magyar nyelvet hivatalos második nyelvként kell elismerni. A nyilatkozat a következő négy politikai követelést tartalmazza:

- A magyarok politikai tényezőt alkotnak, és ilyen minőségükben helyi önkormányzatot követelnek.

- Azokon a területeken, ahol többségben vannak, a magyarok követelik az Európa Tanács 1201-es Határozata 11. cikkelyének szigorú betartását, ami azt jelenti, hogy az összes helyi önkormányzati területen (közigazgatás, rendőrség, bíróság) biztosítandó a magyarok arányos képvisellete.

- A kölcsönösség elvének kell működni az államon belül. A szlovákoknak, akik számszerint kisebbségben vannak egy olyan térségben, ahol a magyarok vannak többségben, ugyanazokat a jogokat élvezzék, mint a magyarok azokon a helyeken, ahol ők vannak számszerint kisebbségben, és a szlovákok többségben.

- Mint társnemzet, a magyarok egyenlő elbánást kérnek a szlovákokkal.

A komáromi nyilatkozatban az *önrendelkezés* kifejezést szándékosan kerülték, mert ez ahhoz vezetett volna, hogy a szlovákok a nyilatkozatot az elszakadás útján tett első lépésként értelmezik. Ebben a vonatkozásban, a szlovákok ingerlésének mindenáron való kerülésében, a magyarok megegyezésre késznek mutatkoztak. Az aláírók azonban leszögezik, hogy ha a szlovák kormány nem veszi komolyan a komáromi nyilatkozatot, és nem mutat érdeklődést a javaslatok megvalósítására, akkor elengedhetetlenül bekövetkezik a feszültség növekedése.

A Balladur Egyezmény és az ezt követő ellenállás

Mostanáig senki sem vette nagyon komolyan a magyar nemzeti közösség erőfeszítéseit az öngazgatás elérésére, a nemzetközi politika pedig megpróbálta visszatartani ezt a folyamatot. Az egyik eszköz ennek a politikának a megvalósítására az állandósági egyezmény volt, amelyet 1995. március 20-án írtak alá Párizsban a volt francia miniszterelnök, Balladur elnökletével. Az eredeti elgondolás szerint úgy kell megoldani a Magyarország és szomszédai, Szlovákia illetve Románia között fennálló nehézségeket, hogy rábeszéljük a feleket kétoldalú szerződések aláírására. Aláírtak egy barátsági szerződést Magyarország és Szlovákia között, habár később a felek eltérően értelmezték a szerződés szövegét. Nem írtak alá azonban ilyen szerződést Romániával, mert a románok nem értettek egyet az Európa Tanács 1201-es Határozatával, amelyre az erdélyi magyarok jogait alapozni kellett volna.

Az Európa Tanács 1201-es Határozata azonban, amely a nemzeti kisebbségek emberi jogairól szóló európai egyezményre alapul, alig több, mint a nemzeti "kisebbségek" kulturális azonosságának elismerése, amely *egyenileg* szavatolja a jogot anyanyelvük használatára, anyanyelven folyó képzésre, stb. Az 1201-es Határozat elismeri az önkormányzatra való jogot azokban a térségekben, ahol a kérdéses "kisebbség" többségben van. Ha egy állam ezeket az igen szerény követelményeket figyelmen kívül hagyja, akkor ez nem egyéb, mint a nemzeti kisebbség saját területen való létezési jogának elutasítása.

Mielőtt aláírták az egyezményt Magyarország és Szlovákia között, számos bírálattal érte a magyar kormányt az ügy kezelése miatt. A magyar nemzeti közösségek politikai pártjai és a magyar ellenzéki pártok úgy értesültek, hogy a Horn kormány nagyon gyorsan alá akarja írni a szerződéseket. 1994. augusztus 19-én a Független Kisgazdapárt (FKGP) tanácskozást rendezett, amelyen a szlovákiai magyarok is képviseltették magukat. A tanácskozást egy előterjesztéssel zárták be, amelyben javasolták, hogy a Magyarország és Szlovákia közötti barátsági szerződést ne írják alá a szlovákiai magyarok beleegyezése nélkül. 1994. október 20-án Horn Gyula miniszterelnök bejelentette a Magyarok Világszövetségének kongresszusán, a magyar nemzeti közösségek vezető képviselőinek jelenlétében, hogy semmiféle egyezményt nem írnak alá a magyar kisebbségek háta mögött. Ez arra indította a szórványban élő magyarok társaságait, hogy levelekkel bombázzák a miniszterelnököt, ígéretének betartását kérve.

A tiltakozást a Magyarország és Románia, illetve Szlovákia közötti barátsági szerződések gyors és feltétel nélküli aláírása ellen a Magyarok Világszövetsége kezdeményezte. 1995. március 3-án az MVSZ gyűlést rendezett, ahol ismételten hangsúlyozták, hogy a magyar közösségeknek kell engedélyezniük a szerződések

aláírását. Csak valódi egyetértéssel szavatolható békés együttélés a térség lakossága számára. A nyilatkozat az alábbi követeléseket tartalmazta:¹⁹⁷

- (1) A komáromi és kolozsvári nyilatkozatokat bele kell venni a barátsági szerződésekbe.
- (2) Az érintett feleknek el kell fogadniuk az európai csatlakozást megalapozó célkitűzéseket és szabályokat, egymás közötti kapcsolataikban is. A személyek, áruk, szolgáltatások és tőke szabad mozgását biztosítani kell, és lehetővé tenni a korlátlan információáramlást valamint a határokon átnyúló tevékeny térségi együttműködést.
- (3) Szlovákia és Románia juttassa vissza a korábbi kormányok által kisajátított összes magyar javakat. Ez vonatkozik a magántulajdonra, valamint az egyházak, intézmények, társaságok, oktatási intézmények, stb. tulajdonára is.
- (4) A szerződéseket az OSCE és az Európa Tanács keretein belül kötött nemzetközi egyezményekkel teljes összhangban kell aláírni.

A Magyarok Világszövetségének tiltakozó levelét számos tiltakozás követte a szlovákiai magyar politikai pártok és a magyar országgyűlés ellenzéki pártjai részéről. Hosszú idő óta először a magyarok valóban visszavágtak, és tiltakoztak a trianoni felállás ellen. A szerződés aláírásának közeledtével a szlovákiai magyar pártok összefogtak egymással. Egy 1995. március 17-én kelt közös nyilatkozatban az Együttélés, az MKDM és az MPP bejelentette, hogy tisztában vannak a Horn Gyula magyar miniszterelnök és szlovák kollégája, Meciar közötti egyezséggel, de kétlik, hogy a szlovák kormánykoalíciós körökben a politikai akarat meglenne a szerződés megvalósítására. Mielőtt a magyar országgyűlés jóváhagyta volna az egyezményt, a szlovákiai magyarok kérték a magyar kormányt, hogy vázoljon fel egy tervezetet, amely szavatolja az egyezmény megvalósítását. A szlovákiai magyarok végül rámutattak, hogy nem egészen világos számukra, milyen forrásokból támogatják saját oktatási létesítményeiket.

A magyar ellenzéki pártok, a KDNP, MDF és FIDESZ közös nyilatkozatban utasították el az egyezményt 1995. március 18-án, ahogyan az FKGP is tette már korábban. A Horn-kormányt élesen bírálták annak elismeréséért, hogy a szlovákiai magyarok a szlovák társadalom szerves részét alkotják, és hogy nem történik említés arról, hogy a magyar kisebbség alkotmányos tényező, és hogy a szlovákiai magyarok a magyar kultúrnműveltség szilárd részei. A magyar ellenzék szerint az egyezmény elfogadja a nemzeti egységállam szlovák tervezetét. A magyar ellenzéki pártok azért is nehezteltek, hogy Horn kormánya nem tette lehetővé a szlovákiai magyaroknak az egyezmény kidolgozásában való megfelelő részvételt, hanem kész tények elé állította őket. Az ellenzéki pártok végül csalódásukat fejezték ki amiatt, hogy velük nem tanácskoztak ezekről a nemzeti érdeket képviselő kérdésekről. Az MDF, KDNP és FIDESZ javasolta az egyezmény alábbi pontjainak a felülbírálatát:

- a szlovákiai magyar nemzeti közösséget fel kell szabadítani a Benesi dekrétumok alól, amelyek a magyar népet együttesen felelőssé teszik a II. Világháború kitöréséért és a háború alatt elkövetett bűnökért. A dekrétumok érvénytelenítése után a szlovákiai magyar közösséget kártalanítani kell.
- A szerződés határ-záradékát össze kell hangolni a Helsinki Egyezményben foglalt határváltoztatási lehetőségekkel; az egyezmény szerint elfogadható a határok megváltoztatása, ha az érintett felek egyetértenek a változásokkal, és ezeket békés úton hajtják végre.
- A Gabčíkovo-nál épült dunai vízierőművel kapcsolatos kérdéseket rendezni kell.
- A Szlovákiában élő magyaroknak öngazgatást kell biztosítani az Európa Tanács 1201-es Határozatának megfelelően, a szlovák államnak pedig pénzügyi támogatást kell nyújtania a magyar intézmények működtetéséhez.
- Nemzetközi ellenőrzési rendszert kell létrehozni az egyezmény gyakorlati megvalósításának figyelésére.

¹⁹⁷ Declaration of the World Federation of Hungarians on the Hungarian-Slovak and the Hungarian-Romanian Friendship Treaties, Budapest, 1995. március 3.

Az egyezmény eredményeként olyan szövetségek jöttek létre a magyar politikában, amelyek hosszú ideig elképzelhetetlenek voltak. A FIDESZ, a fiatal szabadelvűek pártja, amely hajlamaiban konzervatívabbá vált közvetlenül az 1994-es választások előtt, és a Magyarok Világszövetsége megrendezte első hivatalos találkozóját. 1995. március 20-án közzétett közös nyilatkozatukban elutasítják a Szlovákiával kötött egyezményt.

A FIDESZ szóvivője, Németh Zsolt országgyűlési képviselő azt állította egy interjúban, hogy a magyar kormány félrevezette a közvéleményt azzal az érveléssel, hogy a Szlovákiával kötött egyezmény az euro-atlanti csatlakozás elengedhetetlen feltétele. Németh a következőket mondta: "Balladur miniszterelnök úr valamikor februárban bejelentette, hogy a barátsági szerződések aláírása nagyon fontos az európai egységesülési folyamat közép-európai részét illetően. Másnap Juppé külügyminiszter bejelentette, hogy a barátsági szerződések nem elengedhetetlenül fontosak az euro-atlanti csatlakozás biztosításának folyamatában. A francia nyilatkozatok ellenmondóak, de ez a közelgő elnöki választások miatt van. Egy másik konkrét pont is volt. Szent-Iványi István külügyi államtitkár az Egyesült Államokból való visszatérése után egy sajtótájékoztatóján kifejtette, hogy a State Department nem tekinti a barátsági szerződések aláírását alapvetően fontosnak az euro-atlanti csatlakozás szempontjából. Tehát nem lett volna természeti csapás, ha ezt a szerződést nem írják alá. A magyar Külügyminisztérium szándékosan félrevezette a közvéleményt, azt a benyomást keltve, hogy az euro-atlanti csatlakozás a szerződés aláírásától függ."¹⁹⁸ Ugyanabban az interjúban a fiatal FIDESZ-es országgyűlési képviselő elmondta, hogy közvetlenül a szerződés aláírása előtt a szlovák küldöttség emlékeztetőt adott át a magyar küldöttségnek anélkül, hogy ezt korábban megvitatták volna. A magyar küldöttség tehát semmit nem tudott ennek tartalmáról, a szlovákok viszont a szerződéshez hasonlóan tekintették azt: "... ez a lépés egyértelműen bebizonyította, hogy a szlovákokat nem ösztönözte a kisebbségek iránti megértés, vagy a magyar-szlovák kapcsolatok javításának igénye. A szlovák lépés utolsó esélyt adott volna a magyar kormánynak, hogy a szerződés aláírását elutasítsa. Ennek a rossz szerződésnek az első hatásait azonnal érezni lehetett Párizsban. Az aláírás utáni napon Horn és Meciar egymást sértegették a szerződéssel kapcsolatban más országok képviselőinek jelenlétében. Nevetségessé tették magukat a nemzetközi közvélemény szeme előtt. Tehát maga a szerződés kezdett el feszültségeket kelteni és bizonytalanságot okozni. A magyarok a szerződésre hivatkoznak kisebbségeik jogainak megvédése érdekében, míg a szlovákok ezzel szemben elutasítják a kisebbségek minden követelését, melyet külön nem említ a szerződés."

A magyar kormány gyanította, hogy a szerződés aláírását - amely valójában a trianoni bekerítési politika egyoldalú megerősítése volt - és Horn Gyula miniszterelnök be nem tartott ígéreteit, amelyeket a Magyarok Világszövetsége gyűlésén tett, nagyon rosszul fogadják majd a szórványmagyarok köreiben. Ezért Lábod László, a külhoni magyarok ügyeivel foglalkozó államtitkár a kormány részéről levelet írt a szórványmagyarok egyesületeinek, amelyben megpróbálta kiigazítani, amit Párizsban elrontottak. A levéllel, amely ódivatú kommunista nyelvezeten íródott, a magyar kormány elismerte, hogy a szórványdiaszpóra fontos, politikai nyomást gyakorló érdekszövetséget alkot.¹⁹⁹ Az államtitkár felsorolta az egyezmény előnyeit: növelni fogja az állandóságot a térségben, és növeli a bizalmat Szlovákia és Magyarország között, ami viszont hasznos lesz a Szlovákiában élő magyar kisebbség számára. Az egyezmény rugalmasabbá teszi az euro-atlanti csatlakozást, végül pedig Magyarország megmutatta, hogy képes és kész polgárosult módon egyezséget kötni a nemzetközileg lefektetett szabályokkal és jogszabásokkal összhangban, a kölcsönös és ésszerű érdekek alapján anélkül, hogy bármilyen módon sértené a nemzeti érdekeket, stb.

Az utolsó pont világos képet adott ennek a kormánynak a véleményéről és hozzáállásáról. Magyarországnak, annak az országnak, amely az Ausztriával 1867-ben kötött Ausgleich óta számos egyezményt kötött a szomszédos országokkal, amely 1956-ban bátran kiállt a Szovjetunióval szemben és amely vezető szerepet töltött be 1989-ben a kommunizmus bukásához vezető eseményekben, még mindig "bizonyítania" kell, hogy érdekében áll egy polgárosult, szilárd és demokratikus Közép-Európa megvalósítása. Micsoda képtelenség ez! Legfőbb ideje, hogy a szomszédos országok, amelyek Magyarországot kárára terjeszkednek Trianon óta, végre jobban bánjanak a magyarjaikkal. A Horn kormány

¹⁹⁸ "A magyar kormányzat félrevezette a közvéleményt", *Magyarország*, 1995. március 31. Beke András Mihály

¹⁹⁹ Lábod László levele a Hollandiai Magyarok Szövetségének, Budapest 1995. április 13.

hibás érvelésének legfőbb bizonyítéka az, hogy az egyezmény aláírása után egy hónappal Szlovákia már elvetette azt.

Magyarország csak akkor fogja a nacionalista vezetők tiszteletét kivívni, ha keményvonalas politikát vezet be a magyar nemzetiségi közösségeket elnyomó szomszédos országokkal szemben. Nem megoldás az, ha szolgai módon aláír olyan szerződéseket, amelyek nem nyújtanak semmiféle egyezséget, hanem inkább Magyarország részéről egyoldalú elismerése a Magyarországgal szomszédos országok helyzetének. Az elnöző, puha megközelítés csak arra fogja ösztönözni a szlovákokat, hogy folytassák magyarellenes politikájukat, és növekvő nyomást gyakoroljanak a magyar közösségre. A Szlovákiával aláírt szerződés után a szlovák Oktatásügyi Minisztérium már növelte is a nyomást. Ellentétben a Balladur Egyezményrel és az Európa Tanács 1201-es Határozatával a szlovák Oktatásügyi Minisztérium leállította a magyar nyelvű képzés pénzelését. Visszavonták a 80 millió koronás támogatást, melyet a magyar közösségnek évente kifizettek az elmúlt években. A magyar kulturális társaságok és folyóiratok állami támogatása szintén megszűnt.

1995. április 22-én a magyar nemzeti közösség hatalmas tüntetést rendezett Komáromban a szlovák kormány magyarellenes intézkedései ellen. Mintegy 7.000 ember vett részt a tiltakozásban. A megmozdulás alkalmából megfogalmazott előterjesztésben a magyar közösség kijelentette, hogy a szlovák kormány ezen intézkedései veszélyt jelentenek a szlovákiai magyar közösség és az ország jövője számára. A magyarok a következő javaslatokat tették a helyzet javítására:

- A kormány vesse el a "vagylagos szlovák nyelvű oktatás" bevezetését a kétnyelvű magyar/szlovák iskolák esetében.
- A Szlovák Köztársaság elnöke utasítsa el a szlovák parlament által már elfogadott 542/1992-es törvényt, mivel ez közvetlenül ellentmond az önrendelkezési elvnek.
- Az Oktatásügyi Minisztérium ismerje el a komáromi és királyhelmeci városi egyetemeken nyújtott felsőoktatás érvényességét.
- Különálló magyar tanárképző kart kell létrehozni a nyitrai főiskolán.
- A támogatásokat ismételten biztosítani kell az általános magyar nyelvű alapképzés és magyar nyelvű hírközlés számára.
- Az Oktatásügyi és Művelődési Minisztériumok vegyék vissza az 1994. decembere előtt politikai okokból elbocsátott alkalmazottaikat.

Jogos, hogy a szlovákiai magyarok tiltakoznak a magyar nyelvű oktatás és kulturális tevékenységek anyagi támogatásának csökkentése miatt, de természetesen csodálódást okoz nekik, hogy minden alkalommal tüntetniük kell, amikor valamilyen módosítást akarnak elérni. Sokkal jobb lenne, ha a magyarországi szlovákok ragaszkodhatnának a szövetségi szerkezet gondolatához, ami azt jelentené, hogy az ország szlovák és magyar köztársaságokból állna. Ily módon a magyar oktatást és kultúrát arányosan lehetne szabályozni.

Nemzetközi politikai körökben a Balladur Paktum fogadtatása bizakodó volt. Az általános hozzáállás szerint, ha egy nehéz kérdésnek látszik a megoldása, akkor egy nehéz kérdéssel máris kevesebb van. Ezzel magyarázható, hogy jobb meggyőződésük ellenére a nemzetközi politika képviselői miért fogadták tárt karokkal a Balladur Egyezményt. A nemzetközi politika nyomást gyakorolt az érintett országokra. Lábodny államtitkár a szórványmagyarságnak írt feljegyzésében megjegyezte, hogy "a március 21-i állandósági értekezlet megnyitása előtt a vezető NATO és EU hatalmak nyomást gyakoroltak Szlovákiára és Magyarországra a szerződés aláírására jószomszédi kapcsolatok kialakítása érdekében. A német, francia és spanyol miniszterelnökök közös levelet írtak az érintett kormányoknak. Még Clinton amerikai elnök is leveleket küldött Pozsonyba, Bukarestbe és Budapestre. Mind a francia és az amerikai diplomácia nagyon tevékeny volt."²⁰⁰ A nemzetközi politika nem javasolt megoldásokat a *belső* magyar kérdésekre. A szerződéssel szemben felmerült, fent említett ellenvetések miatt várható volt, hogy a Magyarország és Szlovákia közötti egyezmény nem fog működni, legalábbis a jelenlegi alakjában nem. Ennek következtében

²⁰⁰ uo.

bizonyos nyugati politikusok, akik nem voltak meggyőződve a szerződés tartósságáról, valamint a magyarok részéről érezhető ellenállás miatt, feltáró kérdéseket tettek fel saját külügyminisztereknek.

J.D. Blaauw holland parlamenti képviselő (VVD párt, liberális jobboldal) a magyar-szlovák szerződéssel kapcsolatos kérdéseit Van Mierlo-hoz, a holland külügyminiszterhez intézte a parlamentben 1995. március 24-én. A Házban felhozott hat kérdés többek között arra vonatkozott, hogy a szerződéssel szemben tanúsított nagy ellenállás mellett a politikai állandóság befolyásolható-e kedvező irányban. Egy másik fontos kérdés arra vonatkozott, hogy magyar-szlovák képviselőket be kell-e vonni az ellenőrző eljárásba, tekintettel arra, hogy államközi szerződésről van szó. Április 13-án a holland külügyminiszter azt a tájékoztatást adta, hogy tud az ellenállásról, de "tekintve az országban [Magyarországon] uralkodó politikai helyzetet, ennek nem kell túl nagy jelentőséget tulajdonítani." A miniszter továbbá kijelentette, hogy "az egyezmény valóban nem oldja meg az összes kérdést, de az a fontos, hogy mindkét kormány kifejezte szándékát a kapcsolatok javítására. Ily módon a szerződés hozzájárulhat a további enyhüléshez és politikai állandósághoz a térségben." Blaauw egyáltalán nem értett egyet a miniszter nemtörődöm válaszaival. Gáborral, a Kereszténydemokrata Párt parlamenti képviselőjével Blaauw újabb sor kérdést tett fel a Házban május 12-én, amelyek ismét a külügyminiszterhez szóltak. Ezúttal a miniszter kénytelen volt mélyebben belemerülni az ügybe, mert fennállt a lehetőség parlamenti többség kialakulására. Nyilván nem érte volna meg kormány-válságot kirobbantani az ügy miatt. Blaauw és Gábor eltűnődött azon, hogy vajon figyelembevée a kockán forgó "társadalmi és történelmi folyamatokat " nem lenne jobb, ha e kérdések kapcsán a lehető legnagyobb egyetértésre jutnának, és vajon a bírálathoz nem tartalmi szempontból vizsgálándó-e, tekintet nélkül arra, hogy ki állt elő vele. A miniszter és hivatalnokai ismét megkapták a házi feladatot.

Amit "egyensúly-teremtő egyezménynek" neveztek, tehát nagy véleménykülönbségekhez vezetett az ügy első parlamenti vitáján az egyik nyugati parlamentben. Ez aláhúzta azt a tényt, hogy ami március 21-én Párizsban történt, nem volt több, mint egy „Amerikából jöttem”-féle kitalálás társasjáték. Fontos volt, hogy a politikai vita a holland parlamentben folyt, mert ezzel a magyar kérdést a nemzetközi politika napirendjére tűzték. Például a Liber International tavaszi tanácskozásán képtelen volt eldönteni, hogy támogassa vagy ne támogassa a Magyarország és Szlovákia közötti szerződést. Ez részben a holland VVD országgyűlési csoportjának, illetve egyik munkatársának, Geert Wilders-nek volt köszönhető. Úgy tűnt, hogy ami a magyar kérdést illeti, változások történnek a nemzetközi politikai színtéren. A szerződés kieroszakolása után, a magyar országgyűlésen belül is észrevehető volt a változás. Az emberek elkezdtek beszélni Trianon igazságtalanságairól és az egyezmény tarthatatlanságáról.

1995. májusában Kávássy Sándor, az FKGP országgyűlési képviselője a következőket írta a magyar külügyminiszternek, az egykori kommunista Kovács Lászlónak: "Szeretném felhívni a figyelmét egy nagy igazságtalanságra, illetve egy olyan helyzetre, amelyet határozottan orvosolni kell. A Trianoni Egyezményben hét szlovén falu magyar hatáskörben maradt, míg 25 falut, amelyeket teljesen vagy majdnem teljesen magyarok laktak, Szlovéniához csatoltak. A következő falvakról van szó: Kámaháza, Lendvahidvég, Bánuta, Csekefa, Kisszerdahely, Alsólakos, Felsőlakos, Petesháza, Göntérháza, Radamos, Kebeleszentmárton, Zsitkóc, Lendvavásárhely, Szécsiszentlászló, Völgyifalu, Kapornak, Örihódos, Kisfalu, Alsólendva, Csente völgy, Kapca, Kót, Pártosfalva, Lendvahosszúfalu és Zalagyertyános. Rejtély marad, hogy ezen falvak magyar lakosainak miért kell Szlovéniában élniük. A szlovéniai magyar kisebbség minden gondja azonnal megoldódna, ha a határt 1-2 kilométerrel elmozdítanák. Miért nem lehet ezeket a falvakat egyszerűen kicserélni a Szentgotthárdtól délre található falvakkal? Magyarország a következő falvakat ajánlhatná föl, ahol a szlovén lakosság van többségben: Alsószömölnök, Felsőszömölnök, Apátistvánfalva, Kétvölgy, Orfalu, Rábatótfalu és Szakonyfalva. Nyilvánvaló, hogy ezt az érintett falvak lakosságával való egyetértésben kellene megvalósítani. Azokat a falvakat, amelyek maradni akarnak Magyarországon vagy Szlovéniában, nem szabad kényszeríteni az állampolgári elkötelezettség megváltoztatására akaratuk ellenére..." A levélben Kávássy kéri a minisztert, hogy kezdjen tárgyalásokat Szlovéniával a kérdésről.

A magyar országgyűlési képviselő nyomást gyakorolt a miniszterre, érdeklődve a magyar öngazgatás helyzetéről Beregszászon, Kárpátalján. Május 8-án a következőket írta Kovács László miniszternek: "Azok, akik emberségesen és demokratikusan gondolkodnak és éreznek, nem maradhatnak közömbösek a magyarok törekvései iránt a beregszászi körzetben. Senkinek nincs joga semmibe venni a népszavazás eredményeit, akinek az emberi méltóság, a népfelség, a népek és nemzetek önrendelkezési joga még jelent valamit. Ha van hatalmi szervezet a világon, amely nem veheti könnyen a dolgot csendes megfigyelőként és nem temetheti fejét a homokba, akkor az a magyar kormány. Ezért tehát kérem a magyar kormányt, hogy támogassa a beregszászi magyarokat öngazgatási törekvéseikben..."

A magyar-szlovák egyezmény becikkelyezéséről folytatott vitával a szellemi újjáéledés körfolyamata teljes lett. Egy május 23-i interpellációban a magyar országgyűlés alelnöke, G. Nagyné Maczó Ágnes (FKGP) számos erős érvet sorolt fel a Magyarország és Szlovákia közötti szerződés aláírása ellen. Most először határozták meg élesen és világosan a Kárpát-medencében élő magyarok helyzetét. Most először rázták le a lélektani béklyókat, amelyek szellemi börtönben tartották a magyarokat a Trianoni Egyezmény óta. Maczó végre feltárta a szomorú igazságot, hogy a Kárpát-medence tele van *berlini falakkal*, amelyek megosztva tartják a magyarokat. "Hányan tudják Önök közül itt a Tisztelt Házban, hogy nem Berlin volt az egyetlen kettéosztott város? Nemrég az egész világ szemtanúja volt a berlini fal leomlásának ,és látta, ahogyan az emberek lelke felszabadult. Hányan tudják Önök közül, hogy Sátorajáújhely városát szintén kettéosztja egy folyó, amely a városon keresztül folyik, egy folyó, amely állítólag hajózható. [Lásd a Trianoni Egyezményt, ML]. Most még egy evezős csónak is túl nagy lenne annak a "folyónak"! Megnyitották a "nagy falat" Sátorajáújhelyen, de nem úgy, mint akkor Berlinben... De akkor senki nem kiabálta azt, hogy irredenta és sovinszta, még itt sem, senki Önök közül!... A nagy vaskapu, amely kettéválasztja Sátorajáújhelyet, zárva maradt. Az emberek türelmesen és beletörődve álltak és vártak a határ két oldalán. Egy kis ajtót kinyitottak, de minden más maradt a régiben. Sátorajáújhely Európa új Berlinje lett, egy város, amelyet csak útlevelemmel lehet bejárni. Kennedy elnök szavaival, aki ezt mondta egyszer: "Ich bin ein Berliner", mi mindannyian mondhatjuk: *Sátorajáújhelyiek vagyunk*."

Európa sarokpántja: Magyarország

A huszadik században a magyar nép sorsát két fontos történelmi-politikai esemény határozta meg: az I. Világháborút követő trianoni kényszeresegyezmény (1920), majd az ország szovjet-orosz megszállása a II. Világháború után.

A Trianoni Egyezmény lerombolta a szerepet, melyet Magyarország Európa *sarokpántjaként* betöltött 1000 éven keresztül. Trianon miatt szétválasztották a kárpát-medencei magyarokat, illetve szétszórták őket Csonka-Magyarországon, illetve Ausztria, Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia utódállamaiban. A magyar nemzet különböző részei saját útjukra léptek. Ez a helyzet csak rövid időre változott meg, amikor a II. Világháború során ezeket a részeket sikeresen újraegyesítették. A II. Világháborút követően a magyarokat "csatlakozásra" kényszerítették, és a kommunista Keleti Tömb részévé tették. Elkezdődött Magyarországon az internacionalista kommunista világnézet által irányított rémuralom, és minden erőfeszítés arra irányult, hogy a magyar társadalom darabokra hulljon.

Kis-magyar elkülönülés

A kommunista elnyomás időszakának végére a magyarokat szerte a Kárpát-medencében hatékonyan a peremre szorították. Az internacionalista kommunista világnézetet felváltotta a globalizált internacionalizmus világnézete. Az irányultság és világnézet váltása érintetlenül hagyta a hatalmi politikai szerkezetet, amelynek néhány főbb jellemvonása a következő:

- Az állampolgároknak nincs igazán befolyásuk a hatalomgyakorlásra. A politikai döntéseket a színpalak mögött hozzák. Jó példa erre az az egyezés, melyet Antall József miniszterelnök kötött jónéhány nappal azután, hogy pártja, az MDF megnyerte az első szabad választásokat 1990. áprilisában, a liberális baloldali pártjával, az SZDSZ-szel. Sem a választók, sem a pártja, sem az elnökség nem hatalmazta fel Antallt erre. A kommunistákkal korábban megkötött, a "hatalom átadásáról" szóló titkos egyezménnyel együtt ez az egyezés határozta meg a legutóbbi évek magyar politikáját.²⁰¹

- A magyarok peremvidékre szorulása nagy hatással volt az ország szellemi és erkölcsi légkörére. Magyarország befelé forduló és társadalmilag ingatag ország. A borúlátó hangulat mélyen beivódott a magyar kultúrába. A magányosságot kifejező művészek és a vesztesek kiemelkedő helyen állnak a magyar műveltségben. A magyar kultúra tele van az "elhagyatottsággal", a "bánattal" és "magányossággal" képeivel, az országban számos szobor és más ábrázolás található bukott forradalmárokról. A posztkommunista rendszer ápolta a "magyar bánatnak" ilyen kifejeződését, és a "magyarokról mint vesztesekről" alkotott képet. Ez az irányvonal nemrég érte el csúcspontját, amikor hatalmas szobrot emeltek Szulejmán török szultán tiszteletére, aki a mohácsi csatában megverte a magyar sereget, majd aztán végigfosztogatta Magyarország hatalmas területeit. Az érv az volt, hogy a szobor a békés kapcsolatokat jelképezi a két nép között, akik századokon át harcban álltak egymással. Ha Hitler szobrát felállítanák Nyugaton, a Németországgal való megújult kapcsolatok kifejezésére, akkor valószínűleg ezt is sokan túlzásnak tartanák...

A Magyarországgal szomszédos államokban, ahol a magyarellenes politikát titokban gyakorolták a kommunista időkben, most az efféle politikai lépések zöld utat kaptak. A nacionalista rendszerek ezekben az államokban nem tartanak attól, hogy mozgósítsák követőiket a magyarellenes politika hirdetésével. A szomszédos országokban elfogadott magyarellenes politika még mindig sikeres, és a magyarok továbbra is képtelenek megvédeni magukat a *közvetett* módszerekkel szemben, amelyeket ezek az országok széles körben alkalmaznak. Ezt a harcászati megközelítést Magyarország irányában nagyszerűen szemlélteti az

²⁰¹ László Marác, Hongarije's Democratie in Verwording?, Midden-Europa in Beweging, Jason, 1995, 23-27

alábbi idézet, mely Harry Hill Bandholtz amerikai tábornok naplójából származik. Bandholtz tábornok vezette az Antant küldöttséget Budapesten az I. Világháború után.

1919. november 13. "Tegnap reggel az újságokban közlemény jelent meg a román parancsnokságtól, amelyben följánlották nagy mennyiségű élelmiszer szétosztását Budapest lakosainak. Jellegzetes román módon betörték a magyar kormány élelmiszer-raktáraiba, és jobbra-balra osztogatták ezeket a készleteket, teljesen felborítva ezzel Budapest fejadag-rendszerét, de eközben nemzetközi emberbarátokként fényképeztették magukat... Felállítottak valami tábori konyhát, kirabolták egy közeli étterem élelmiszer-készleteit, összehívtak egy csapat gyereket, hogy lefényképeztessék magukat, amint a szegényeket etetik. Mivel nem volt kéznél tűzifa, újságpapírral gyűjtottak be a tűzhelyekbe, és amíg égett, gyorsan lefényképezkedtek, hogy teljes legyen a kép."²⁰²

Szlovákia sem riadt vissza attól, hogy környezeti eszközök felhasználásával közvetve meghosszabbítsa a háborút. A szlovákok számára ez új lehetőségeket nyitott meg a Magyarországra való nyomásgyakorláshoz. Helytelen lenne azt hinni, hogy a magyarok nem voltak tisztában az eszközökkel, amelyekkel közvetett módon megvédezhették volna nemzeti érdekeiket. A kettősuralmi rendszer idején a magyar elit volt az Osztrák-Magyar Dualista Monarchia leghívebb támogatója. Ez nem azért volt, mert a magyarok úgynevezett "Duna-patrióták", vagy a Habsburg-ház elfogult csodálói, voltak hanem azért mert Ausztria fizette a kettős uralmon belül felmerült közös költségek 70%-át. Ennek eredményeként pénz áramlott Magyarországra Ausztriából. A dualizmus tehát Magyarország érdeke volt.

A két háború között erős ellenállás volt a trianoni együttállással szemben. A magyarok úgy vélték, hogy erkölcsi alapokon a "civilizált" világ be fogja látni, hogy a kárpát-medencei magyarok túrhetetlen helyzetbe kerültek. A magyar kulturális felsőbbrendűség hangsúlyozása azonban hatástalan maradt. A nemzetközi kapcsolatokban a hatalom számít, az erkölcsi-kulturális megfontolások lényegtelenek. A közvetlen katonai műveletek, mint a II. Világháborúban, szintén nem hasznosak hosszú távon. Ma lehetetlen a közvetlen katonai cselekvés, mivel nincs erős hadserege az országnak. Magyarországnak azonban erős honvédelmet kell fenntartani, amely alkalmas a szomszédos országokból érkező esetleges támadás megfelelő kivédésére. A magyaroknak azonban számos más ütköztetőjük van.

A posztkommunista magyar kormányok megfutamodtak a trianoni együttállás elől, és Magyarország gazdasági gondjait az EU-hoz és a NATO-hoz való csatlakozással akarták megoldani. Olykor fölmerült a gondolat, hogy nem kell törődni a "nemzeti" kérdésekkel, mert hamarosan amerikai szabású Európa leszünk, elkülöníthető nemzetek nélkül. Azonban ezt a tények nem támasztják alá. A német egység például mindenekelőtt Kelet- és Nyugat-Németország egyesítése volt, és nem Kelet-Németország EU-hoz való csatlakozása. Nagy-Britannia az az ország, amely a legerősebb Európa-ellenes érzést táplálja "euro-szkepticizmusával", amely egyre nagyobb támogatásban részesül, Franciaország pedig ismét elkezdte a nukleáris kísérleteket, hogy függetlenségét erősítse. Az "egyesült" Európa határai érezhetőek és láthatóak. Előbb vagy utóbb Magyarország és Európa tehát szembe fog kerülni Trianon örökségével, és kényszerülni fog arra, hogy megoldásokat találjon. Ha ez nem történik meg, Magyarországnak és Európának gondoskodnia kell arról a több millió magyarról, akik az állandóan ismétlődő etnikai tisztogatás elől menekülve végül szülőföldjük elhagyására kényszerülnek. Megelőző intézkedésekkel azonban, a helyzet nem fajulhat eddig.

Az is fölvetődött, hogy a jelenlegi Magyarország olyan politikát folytat, amely közvetett hadászati alapokon megoldja a trianoni kérdést. Mostanáig ez a hadászati elv teljesen eredménytelen volt. Például a magyar alkotmány nem mondja ki, hogy a magyar az ország hivatalos nyelve, ami szokatlan más európai alkotmányokhoz képest. A magyar alkotmány készítői "jó példát akartak mutatni" a románoknak, szlovákoknak és szerbeknek, arra ösztönözve őket, hogy hagyjanak föl nacionalista politikájukkal. Ezekkel a "megoldásokkal" az a gond, hogy gyengítik a magyar nemzeti öntudatot. Ugyanakkor pedig nyilvánvalóvá vált, hogy Magyarország szomszédai semmiféle engedményt nem fognak tenni, csak ha nyomást gyakorolnak rájuk. Ugyanez vonatkozik arra a nagylelkű kisebbségi törvényre is, amelyet a magyar országgyűlés elfogadott. Alapvetően helyes, hogy Magyarország hatályba léptette ezt a törvényt, de ha az volt a háttérindok, hogy "jó példát mutasson" a szomszédos országoknak, ahol magyar kisebbségek élnek, akkor a hatás pont visszajára fordul. Magyarország kislétszámú nemzetiségei szükségtelenül felértékelődnek,

²⁰² Harry Hill Bandholtz, *An Undiplomatic Diary by the American Member of the Inter-Allied Military Mission to Hungary, 1919-1920*, Fritz-Konrad Krüger (szerk.), New York, 1933, 226

és "egy szintre" kerülnek a magyar nemzeti közösségekkel. Egyértelmű, hogy a Magyarország szomszédai által követett erőszakos terjeszkedő politika csak akkor zárul le, és csak akkor fognak engedményeket tenni a magyar nemzeti közösségeknek, ha kényszerítik őket erre.

Ma Magyarország még mindig ragaszkodik Csonka-Magyarország különállásának eszméjéhez. A kommunizmus idején Magyarország képtelen volt megvédeni nemzeti érdekeit, mert az uralkodó elit idegen hatalom érdekeit szolgálta. A magyaroknak azzal az óhajával, hogy az EU tagországává váljanak "amilyen gyorsan csak lehet és előfeltételek nélkül", a kis-magyar elkülönülés új vetületet kapott. Ha Magyarország hátat fordít Közép-Európának, ez nemcsak a Kárpát-medencére és az ott élő nemzetekre lenne hátrányos, például a nagyszámú menekült, illetve az általa kiváltott hatalmas vándorlási áradat miatt, hanem az európai csatlakozásra is káros hatással lenne. Egy "menekülő" Magyarország már nem lenne képes egyensúlyozó erőként működni, és nem képviselne gazdaságilag értéket a Kárpát-medence számára. Magyarország többé nem lenne a térséget összefogó hatalom, amely a magyar nemzeti közösségekkel együtt erősíti az összetartást Közép-Európában, és többé nem tudná betölteni hagyományos híd-szerepét Kelet és Nyugat között. Ha Magyarország ismét megbízható sarokpántja akar lenni Európának, akkor teljesen ki kell aknáznia rejtett lehetőségeit, és olyan tudatos geopolitikai hozzáállást kell kialakítania, amelyet a Nyugat esetleg tudna támogatni.

A magyarságban rejlő egyetemes lehetőségek

A közeljövőben a magyarság hadászati elveit a következő alapokra kell helyezni: gazdasági, politikai, társadalmi, kulturális, népességi és honvédelmi területek erősítése és a magyar nemzeti közösségek önrendelkezési jogának támogatása. Ezeknek a céloknak a megvalósításához - mivel nem rendelkeznek védelmi erővel, természeti kincsekkel és nyersanyagokkal - a magyaroknak szellemi-kulturális globális közösségként, vagy "világfaluként" kell tekinteniük magukat. Magyarország gazdasági fellendülése és korszerűsítése döntő hatással lesz a szilárd és fejlődő Kárpát-medence kialakításának esélyeire. De merre vegyen irányt Magyarország? Az EU túlméretezett gazdasági hatalom lett, mert az egyes tagállamok tovább javították erősségeiket, amelyek mindenek előtt lehetővé tették számukra uralmi helyzetük megőrzését. Mielőtt Magyarország készen állna az EU-ba való belépésre, először szintén meg kell határoznia erősségeit. A jövő nem az ipari vagy a mezőgazdasági termelésé, hanem a kommunikációs, ismeretátadó és számítógépes eljárásoké, a pénzügyi és egyéb szolgáltató ágazatoké, valamint a Keletet Nyugattal összekötő infrastruktúráé. Ezeknek az új eljárásoknak a fejlesztéséhez a magyarok igénybevehetik magas színvonalú természettudományos képzésüket. A magyarok végül is már tizenkettő Nobel-díjat kaptak, amelyből tizenegy természettudósé lett, és olyan jellegzetesen magyar találmányok írhatók javukra, mint például a szellemes Rubik kocka.²⁰³ A magyarok továbbá igyekvő, szorgalmas és fegyelmezett emberek. A magyar szellemiségnek még hatalmas ismeretlen lehetőségei vannak, amelyeket fel kell térképezni. Magyarországnak tehát az emberi erőforrásokba és oktatásba kell befektetnie.

Most, hogy a kommunista rendszer összeomlott Közép-Európában, a magyarok végre ismét hozzáférhettek saját kultúrájukhoz és történelmükhöz. A könyv első részében bemutattam, hogy műveltségükön keresztül a magyarok hogyan tudják hasznosítani ősi közös tudáskincsüket, és az olyan szellemi-erkölcsi alapelveket, mint az összefogás, türelem, a szabadságvágy, a megegyezésre való készség és az alkotmányosság. Nem feltételezem együgyű módjára, hogy a jövő század nemzetközi politikájában ezek a szellemi-erkölcsi és művelődési értékek fontosabbak lesznek, mint a pusztá hatalmi politika, bár a kommunizmus bukása megmutatta, hogy az emberiség olyan politikai kultúra felé halad, amely ezeket az értékeket tiszteli. Újra hozzáférve saját kultúrájához, hagyományaihoz és történelméhez, a magyarok felfedezték, hogy nincsenek egyedül. Olyan gyümölcsöző hálózataik vannak, amelyek a közeljövőben kedvező politikai-gazdasági értékekké válhatnak.

A változó hatalmi felállás miatt Közép- és Kelet-Európában, Magyarország viszonya szomszédaival nemcsak feszültté vált, hanem javult és tartalmasabb is lett. Az Ukrajnával meglévő barátságos viszonyt már vázoltuk. Az ukránok érdekeltek jó kapcsolatok fenntartásában Magyarországgal, mert számukra

²⁰³ *Nobel Prize Winners, From Hungary for Humanity*, Ferenc Nagy (szerk), Budapest, 1994

Magyarország ablak a Nyugatra. Barátsági szerződéseket írt alá a magyar vezetés a volt jugoszláviai szövetségi köztársaságokkal, a Magyarországgal határos Szlovéniával és Horvátországgal, miután ezek az államok függetlenekké váltak. A nagy-szerb törekvések ellen folytatott harcukban mindkét új állam nyilván biztos akar lenni a béke felől, északi határukon Magyarországgal. Ami az észak-szlovéniai Mura térségében élő magyar kisebbség és a dél-magyarországi Rába térségében élő szlovéniai kisebbség jogait illeti, Szlovénia és Magyarország szerződést írt alá 1992. november 6-án, a szlovén fővárosban, Ljubljanában. Ez a szerződés szavatolja a kisebbségek jogainak és azonosságának megőrzését. Az 1990-es horvát alkotmány értékelte a közös magyar-horvát múltat 1091-től az Osztrák-Magyar Kettősuralmi Rendszer bukásáig.

Egészében véve, a magyar-horvát szövetség 825 éves történelmét kedvezően értékeli a horvát alkotmány, még az 1848-as események leírásánál is, ami a közös magyar-horvát múlt legérzékenyebb része. A horvátok Ausztria oldalára álltak Magyarországgal szemben, amikor Magyarország a függetlenségéért küzdött. Éles ellentétben a magyar-horvát viszony kedvező megítélésével, bírálják azt a módot, ahogyan a volt Jugoszláviát létrehozták. Ezzel kapcsolatban még nem került napvilágra minden részlet. A horvát alkotmányban olvashatunk arról, hogy 1929-ben a Sabor, Horvátország parlamentje, lényegében egyáltalán nem szentesítette Horvátország egyesítését Szerbiával és Montenegróval a szerbekből, horvátokból és szlovénekből álló Jugoszláv Királyságban.²⁰⁴ A magyar-horvát viszony most annyira jó, hogy a régi magyar királyi szabadkikötő, az adriai tengerparton lévő Fiume, mai nevén Rijeka, szabadkereskedelmi övezetet képez Magyarországgal, csakúgy mint a múltban, amikor Magyarország királyság volt. Rijekán át vámmentesen szállíthatók az áruk Magyarországra és Magyarországról. Így tehát a közép-európai infrastrukturális kapcsolatok és vámmentes övezetek ismét olyanok lesznek, mint régen.

A római katolikus egyházon keresztül Magyarország kapcsolatokat tart fenn a Vatikánnal és a római katolikus világgal, a magyar protestáns viszonylatokon keresztül pedig megvannak a kapcsolatok a protestánsokkal, nevezetesen a kálvinista felekezetekkel az angolszász világban, Svájcban, Hollandiában és Skandináviában. Ezek az egyházi kötelékek nagyon fontosak az Erdélyben élő protestáns és katolikus magyarok nagy közösségei számára is. A Vatikán egyetértett azzal a javaslattal, hogy a gyulafehérvári magyar katolikus püspökséget újra érsekséggé kell változtatnia. Az érsekség most közvetlenül a Vatikán alá tartozik, nem pedig a bukaresti egyházmegyéhez. Habár az összes többi magyar püspökség Erdélyben Bukarest fennhatósága alatt maradt, a magyar katolikus közösség ezt a lépést úgy értékeli a Vatikán részéről, mint a magyar katolikus érdekek elismerését Erdélyben. A katolikus világ figyelmét most a moldvai magyar katolikusok helyzetére kell irányítani Romániában, a 200.000 csángó-magyarra, akiket még mindig elnyomnak.

Fontos a kapcsolatok fenntartása a kálvinista egyházközösségekkel az egész világon, különösen az erdélyi magyar kálvinista egyház helyzetének erősítése miatt. A magyar református egyház a Református Egyházak Világszövetségének (WARC) tagja, amely az Egyházak Világtanácsával ellentétben hevesen tiltakozott az erdélyi magyar falvak és templomok lerombolásának terve ellen. 1995 áprilisában a magyar református egyház létrehozta a Magyar Református Világzsínatot a WARC égisze alatt. Ezek a magyar kálvinista kapcsolatok támogatást nyújtanak Tőkés László református püspöknek az erdélyi magyarok egyenjogúsításáért folytatott harcában.

Östörténetünk miatt a magyaroknak számos kultúrával és néppel van kapcsolatuk egész Euráziában. Ezek a "kötődések" nemcsak az úgynevezett finnugor "népekkel" léteznek, hanem a törökökkel, tibetiekkel, japánokkal és perzsákkal is. Ezt jelképezi a sztupa, melyet nemrég a Dalai Lama szentelt fel Magyarországon. Az ázsiai földrészt legtöbb népe, például a japánok is, a magyarokat testvérüknek tekintik. A magyarok tehát egy lépéssel máris előbbre vannak a japán kapcsolatok tekintetében, és Japán most hatalmas politikai és gazdasági jelentőséggel bír. A tibetiek hálásak a magyaroknak, mert Körösi Csoma Sándor nyelvész (1784 – Dardzsiling 1842), aki egy kis székely faluból származott, tárta fel kultúrájukat a nyugatiak előtt. A Göttingeni Egyetemen végzett tanulmányai után Körösi Csoma Kínába utazott 1819-ben, hogy tanulmányozza az ujjurokat. Körösi Csomát az a föltevés vezette, hogy az ujjurok esetleg valamit taníthatnak neki a magyarok eredetéről. Valójában a nyelvész sohasem jutott el oda, ahol az ujjurok éltek, mert megrekedt Tibetben, ahol a tibeti kolostorokban, a világtól teljesen elszigetelve dolgozott a tibeti

²⁰⁴ Pecze Ferenc, A mai horvát alkotmány és a jus publicum croatica-hungaricum utóélete, *Magyarság és Európa*, 1994, 1, 39-50

nyelvről és kultúráról szóló tanulmányán. Erőfeszítéseinek eredménye a tibeti nyelv leírása angolul a világon először, és az első tibeti-angol szótár.

A magyarok őstörténete "belépést" biztosít számukra Kínába is, abba az országba, amely várhatóan hatalmas gazdasági terjeszkedést hajtott végre a következő században. A kínai-magyar kötődéseket a Nyugat is elismeri. 1995. február 8-án az *International Herald Tribune* arról tudósított, hogy 1986-ban Urumchi térségében, Kína északnyugati részén magyar kutatók feltárásokat végeztek egy ősi temetőben, amely egy török nyelvet beszélő törzs, az ugarok maradványait is tartalmazta időszámításunk szerinti 900-ból. Az itt talált tárgyak hasonlítanak a Kárpát-medencében feltárt 9. és 10. századi magyar sírok tárgyaihoz. Ezenkívül egy magyar kutatócsoport Kiszely István antropológus vezetésével felfedezte, hogy az Urumchi térségében élő ugarok több mint hetven olyan népdalt ismernek, amely a magyarok számára is ismerős.²⁰⁵ Kiszely elmondta nekem, hogy miután a cikk megjelent a fent említett amerikai napilapban, a Magyar Tudományos Akadémia úgy döntött, hogy észak-nyugat kínai kutatási eredményeit minél előbb közzé kell tenni. Nem volt véletlen, hogy 1995-ben éppen az *International Herald Tribune* közölt beszámolót Kína és egy európai nemzet között kapcsolatot teremtő "újkeletű" felfedezésekről. Ez az amerikai napilap arról nevezetes, hogy felismeri és pontosan nyilvántartja a világ politikai-gazdasági változásait. Úgy tűnik, hogy műveltségük révén a magyarok állnak e változások középpontjában. A "kínai" kapcsolat csak egy azok közül a titkok közül, amelyeket a jövőben fel fognak tární a magyarok őstörténetével kapcsolatban.

Most, hogy a Szovjetunió szétesett, az oroszok földrajzi-népességi megoszlása nagyon hasonló a magyarokéhoz. Jelenleg hatalmas orosz közösségek élnek az orosz anyaföldön kívül. Ez azt jelenti, hogy a magyar kérdés ügyében az oroszok lehetséges szövetségesként tekinthetők. 1994. áprilisában II. Alekszij Moszkva és minden oroszok pátriárkája látogatást tett Magyarországon, ahol találkozott magasrangú politikai és vallási vezetőkkel. A magyar néphez intézett beszédében elismerte, hogy népe hibázott, amikor a magyarokkal elbánt 1956-ban. Találkozott Csoóri Sándorral a Magyarok Világszövetségének elnökével is. II. Alekszij elmondta Csóorinak, hogy számos lelki gyermeke most Oroszország határain kívül él, és hogy ezért mélyen megérti a magyar nemzeti közösségek nyomasztó helyzetét.

Ebben a században a magyar történelem enyhén szólva változékony volt, aminek eredményeképpen a magyarok szétszóródtak több mint negyven különböző országban. Számos magyar elhagyta szülőföldjét az I. és II. világháború miatt, az 1956-os magyar felkelés miatt, amikor mintegy 200.000 fiatal magyar menekült el az országból, illetve a nacionalista elnyomás miatt az utódállamok magyarlakta területein. A magyarok olyan helyzetben találták magukat, mint bizonyos más nemzeti és vallási csoportok, például a zsidók és örmények, akik szintén nagy szórványokban élnek. A magyar sorsnak nemcsak hátrányos következményei vannak. Szerke a világon a magyar globális közösség támpontokat hozott létre a magyarok és a magyar kultúra képviselőtére. Gyakorlatban ez a világhálózat nagyon jól működik, jó példa volt erre a nemzetközi tiltakozás, melyet a magyar nemzetiségi közösségek emberi jogainak megsértése miatt szerveztek. Megdöbrentő, hogy a magyar szórvány tagjai közül milyen sokan váltak elismert tudóssá vagy politikussá. 1994. őszén George Patakit, a republikánus politikust választották a legnagyobb amerikai állam, New York kormányzójává. Pataki kormányzó, harmadik nemzedékbéli amerikai magyar, azt írta a Magyarok Világszövetségének címzett levelében, hogy választási sikerének egyik oka az államában élő nagyszámú magyartól kapott támogatás.

A magyarok számára ez a világméretű szétszóródás viszonylag új jelenség történelmükben, de az információs technológia korában végtelenek az eléjük táruló lehetőségek. Két szervezet van, amely a magyarokat összefogja a "világfaluban": a Magyarok Világszövetsége, amelynek egymillió tagja van, és a Magyar Református Egyház Világzsinata, amelyet fent említettünk. Jelenleg a Magyarok Világszövetsége egy számítógépes hálózati rendszeren dolgozik, amely a *globális magyar on-line elektronikus falu* alapja lenne. A magyar kapcsolatokon keresztül terjeszthető és gyűjthető információ lehetőségei valóban hatalmasak. Mivel Közép-Európában mindenütt nagyon jól képviselve vannak, a magyarok jó esélyük van adatbázisok létrehozására Közép-Európáról. A következőkben bemutatok néhány példát ennek szemléltetésére. Közép- és Kelet-Európában a magyaroknak hat nemzeti parlamentben van képviselőtük, mégpedig Budapesten, Zágrábban, Belgrádban, Bukarestben, Kievben és Pozsonyban. Egy gombnyomással törvényes tájékoztatás szerezhető be magyarul ezekből az országokból. Magyar nyelvű napilapok kaphatók

²⁰⁵ Hungarians are Looking East, Far East for Their Roots, John Pomfret, *International Herald Tribune*, 1995. február 8.

számos közép- és kelet-európai országban. A magyar nyelvvel tehát az egész közép-európai térség lefedhető. A térségen kívül szintén számos új és izgalmas lehetőség van. A Duna Televízió, a magyar műholdas csatorna, már az egész világon fogható. A magyar szórvány társaságaitól azonnal tájékozódhatunk a világ bármely részén történő politikai, gazdasági és kulturális eseményekről. Ez a magyar közösségnek bizonyos elsőséget adhat a világon a következő században. A magyar kultúra előremutató értékeinek sugárzása így egyetemes jelentőséget kaphat. Mielőtt a földrajzi megoszlás lehetőségét, az "emberi erőforrásokat" és a szellemi erőt, az erkölcsi-kulturális értékeket, és szerte a világon mindenféle térséggel és kultúrával kialakuló kapcsolatokat teljesen kihasználhatnák, a Kárpát-medencében meg kell vívni a küzdelmet az egyenjogúsításért, amelynek alapja természetesen a valós helyzetnek megfelelő politika és a hatalom.

Nagy-magyar hadászati elvek

Magyarország jelenlegi vezető rétege, mivel a kommunista korszakban alakult ki, nem alkalmas egy olyan terv megvalósítására, amelynek célja Magyarország Európa "sarokpántjaként" szerzett régi hírnevének helyreállítása és az egyetemes magyar közösség világméretű, előre mutató erővé való alakítása. Csak olyan vezető réteg felel meg erre a szerepre, amely szabadon tud gondolkodni és cselekedni. Milyen politikai alaptételekre építve alakulhat a jövőbeli magyar politika?

(1) Magyarországnak követnie kell a Széchenyi István gróf által lefektetett irányelveket

Magyarországnak korszerű nemzetté kell válnia, amely demokratikusan, gazdaságilag és kulturálisan is erős, és amely szociális alkotmányos állam jellegű. Olyan nemzet legyen, mely saját ezeréves, sokarcú magyar kultúrájára és saját régi alkotmányos hagyományaira támaszkodik. Az új Magyarország egyik legfontosabb oldala a gazdasági erő kell, hogy legyen. Az erős gazdaság kiépítésében az emberi erőforrások, infrastruktúra, elosztó központok és a pénzügyi szolgáltatások a fő összetevők. Mivel Magyarország Európa közepén fekszik, a Kárpát-medence ismét gazdasági kapocs lehet Kelet és Nyugat között.

(2) Magyarország külpolitikájának elsőbbséget kell kapnia a belpolitikai kérdésekkel szemben

Figyelembe véve azt, hogy Magyarország meglehetősen sebezhető helyzetben van, mert részben ellenséges országok veszik körül, amelyek semmiféle engedményt nem hajlandóak tenni, Magyarország nem kockáztathatja azt, hogy a belpolitika, szociális ügyek vagy egyéb ügyek közép-európai kísérleti terepeként működjön. A külpolitikának teljes elsőbbséget kell adni mindenféle egyéb kormányzati ügy előtt. Ez azt is jelenti, hogy a külpolitika támogatásának és végrehajtásának körülményeit nem szabad elhanyagolni. Például a magyar védelmi erőket nem szabad csökkenteni azon az alapon, hogy túl költségesek, a magyar katonai hagyományoknak, pedig ismét megfelelő helyre kell kerülniük a társadalomban. Nyilvánvaló, hogy ezt nem támadó céllal kell helyreállítani, hanem inkább a jogszerű önvédelmi válasz-mechanizmus szükségességének alapján és a nemzetközi békefenntartó műveletek támogatására.

(3) Magyarországnak független és öntudatos külpolitikát kell folytatnia

Századokon át lehetetlen volt Magyarország számára, hogy független külpolitikát gyakoroljon. A mohácsi csata óta (1526), Magyarország mindig nagyhatalmak szárnya alatt volt, és egyoldalúan tájékozódott valamely nagyobb hatalmi központ felé. Az egyik oka annak, hogy a Trianoni Egyezmény (1920) olyan keményen sújtott le a magyarokra, az volt, hogy az I. Világháborúig Magyarország, a Dualista Monarchia részeként, szinte kizárólag Bécs felé tájékozódott, és politikai kapcsolatokat nem épített ki a Nyugattal. Ezt a hibát nem szabad megismételni. Magyarországnak többirányú külpolitikát kell folytatnia. A jelenlegi geopolitikai helyzetben helytelen lenne egyoldalúan a Nyugat felé tájékozódni. Jobb lenne, ha nyugati

kapcsolatok mellett, Magyarország jó viszonyra törekedne Oroszországgal, a Közel- és a Távol-Kelettel is. Ha tartalmas kapcsolatokat akarnak kiépíteni ezekkel a térségekkel, akkor a magyaroknak már van jónéhány előnyük.

A magyarok könnyen csatlakozhatnak a Nyugathoz kulturális-történelmi kötelekeiknek köszönhetően, valamint közös keresztény normáik és értékeik, földrajzi helyzetük és gazdasági kapcsolataik miatt, amelyek 1989 óta gyors ütemben fejlődnek. Ami Oroszországot illeti, Magyarország szintén könnyen építhet kapcsolatokat földrajzi helyzete és gazdasági érdekei miatt - a KGB, az orosz titkosszolgálat, az egyik legnagyobb befektető Magyarországon - és amiatt is, hogy a magyarokhoz hasonlóan számos orosz a szülőföldjén kívül él. Egy másik fontos dolog, hogy alapjában véve az oroszok felnéznek a magyarokra. Az 1956-os magyar forradalom óta, és az 1989-es változásokban játszott vezető szerepük miatt, az oroszok tisztelni kezdték a magyarokat. Ez tükröződik abban az Európa-térképben is, melyet Vlagyimir Zsirinovszkij, az erőszakosan szélsőséges nacionalista rajzolt meg. Zsirinovszkij szerint Magyarországnak jogosult Erdély visszavételére Romániától.²⁰⁶ Magyarországnak a Távol-Keletre is bejutása van a jelenleg gyors ütemben feltáruló történelmi-kulturális kapcsolatoknak köszönhetően. A magyarok tehát könnyen fognak kapcsolatokat kiépíteni a Távol-Kelet országaival, Koreával, Kínával és Japánnal, azokkal az országokkal, amelyek gazdaságilag gyorsan fognak növekedni a következő században. És ezek az országok is érdekeltek lesznek a jövőben a magyarországi befektetésekben, mert ez "semleges" térség, szláv, germán és újlatin népekkel körülvéve.

(4) Magyarországnak vezető szerepet kell vállalnia a Kárpát-medence újjászervezésében

Magyarországnak munkálkodnia kell a Kárpát-medence helyreállításán, amely tökéletesen kiegyensúlyozott földrajzi, gazdasági és éghajlati egység. Ha a Kárpát-medence erős és független térség lesz, amely nem fenyeget más országokat, akkor fontossá válik mind a Nyugat, mind a Kelet számára. Egy ilyen kiegyensúlyozott alakzatot könnyebb lesz katonailag-hadászatiilag is megvédeni, és így biztonsági szempontból is vonzó lesz. A régi kulturális, gazdasági, emberi kapcsolatok és hálózatok helyrehozása a Kárpát-medencében élő összes nép elsődrendű érdeke. Számos itt élő nemzet, például a horvátok és a szlovének, elkezdtek Közép-Európa történelmének és saját történelmüknek az újraértékelését mióta a Fal leomlott, elkezdtek megszabadítani magukat az ármánykodó, hamisító és torzító hatásoktól. Ez már egy lépés a helyes irányba. A szlovákok és Erdély románjai még nem jutottak el ideig.

A szlovákok jelenleg még mindig magyarelles politikai irányvonalat folytatnak, és mindenekelőtt a bizánci kelet felé tájékozódnak. Az 1992. szeptember 3-án elfogadott szlovák alkotmány bevezetője kimondja, hogy a szlovák nép elfogadja Cirill és Metód ortodox apostolok szellemi örökségét. Teljességgel homályos, hogy a szlovákoknak ez az ortodox bizánci mítosza mit jelent az ezeréves magyar-szlovák együttélés tekintetében. Hiszen ezt nem pótolhatja Cirill és Metód ortodox apostolok állítólagos öröksége vagy a Nagy Morva Birodalommal kapcsolatos tévelygés. Ha Szlovákia meg akarja találni a helyét Közép-Európában, és teljesen elismert nemzetté akar válni, akkor abba kell hagynia a történelem elferdítését nacionalista célok érdekében. Ugyanez vonatkozik a románokra is, akik ragaszkodnak dáko-román mítoszukhoz. A magyarok erkölcsi feladata és kötelezettsége, hogy megcáfolják ezeket a mítoszokat, nemcsak az emberi és történelmi méltóság érdekében, de éppen e nemzeteknek az érdekében is. A szlovákoknak és románoknak el kell fogadniuk saját történelmüket és gyökereiket, ha felnőtt nemzetekké akarnak válni. 1995. május 4-én a Kárpát-medence magyar értelmisége közös felhívással fordult a térség szomszédos népeihez a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen tartott, *IV. Tanácskozás a kétnyelvűségről és a kulturális ökológiáról* című rendezvény során. Ebben a felhívásban az fogalmazódott meg, hogy az "új" Kárpát-medencét meg kell szabadítani a jelenleg folyó kultúrokológiai háborútól, amely lerombolja a Kárpát-medence kultúráját és környezetét, és káros a térség minden népére.

²⁰⁶ Kladje Zjirinovski beloofte revolutie, *De Volkskrant*, 1994. február 1.

(5) A magyar külpolitikának reálpolitikává kell válnia, úgy mint minden más állam külpolitikájának

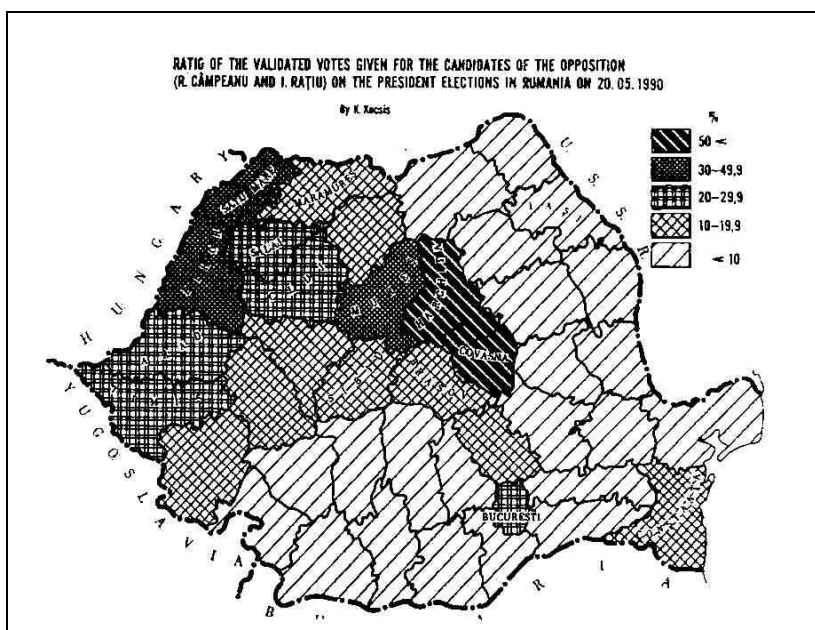
A magyar külpolitikának a nemzeti érdekeken kell alapulnia. Magyarországnak csak annyira szabad támogatnia a Nyugat és az EU érdekeit, amennyire ezek megfelelnek Magyarország érdekeinek.

Tekintve a szomszédos országokat, amelyek elnyomják a magyar nemzetiségi közösségeket, és terjeszkedő politikát folytatnak Magyarország irányában, az egyetlen elfogadható politikai megközelítés a támadó viselkedés holmi üres egyezmények aláírása helyett, amelyekkel Magyarország már sokadszorra megerősíti a fennálló helyzetet. Amint az szokásos a nemzetközi kapcsolatokban, kell hogy legyenek eszközök a Kárpát-medence magyar középpontja felé irányuló terjeszkedés visszaszorítására. Az ilyen jellegű nyomásgyakorló politika természetesen nem jelent közvetlen katonai szembenállást, hanem politikai és gazdasági szabályozó karok működtetését.

Az egyetlen politika, amely az erőszakosan fellépő Szlovákiával szemben hatásos lehet, a visszaszorítási vagy bekerítési politika. Magyarországnak szoros együttműködésre kell lépnie Szlovákia szomszédaival, Lengyelországgal, a Cseh Köztársasággal, Ausztriával és Ukrajnával Szlovákia elszigetelése céljából. Fontos továbbá, hogy Szlovákia része legyen a közép-európai gazdasági hálózatnak. Jó lépés volt tehát az Antall kormány részéről, hogy megvásárolta az Interbanka-t, egy prágai bankot, amelynek Pozsonyban is van fiókja. Ha szükséges, a gazdasági szabályozó kart le lehet húzni.

Az erőszakosan viselkedő Romániát ugyanúgy kell kezelni, mint az erőszakosan fellépő Szlovákiát, nevezetesen visszaszorítani és bekeríteni. Magyarország nyomást gyakorolhat Romániára a románokkal rossz viszonyban lévő erős szomszédos országokkal való együttműködésen keresztül. Romániának területi követelései vannak Ukrajnával szemben, és hosszútávú terveket dédelget a független Moldáviával (Moldova) való egyesülésre. Ez biztosan ellenállásba ütközik Oroszország részéről, amely nem fogja eltérni azt, hogy Nagy-Románia jöjjön létre befolyási övezetén belül, mely hídfőállásként működhet más európai nagyhatalmak, például Franciaország számára. Moldova keleti részén az oroszok és ukránok már kikiáltották a Dnyeszter Köztársaságot. Ennek a köztársaságnak a függetlenségét az orosz hadsereg jelenléte biztosítja. Ily módon Oroszország hatékonyan meghatározta Románia határait a jövőre nézve. Oroszország és Ukrajna is Magyarország szövetségesei a Romániával kapcsolatos ügyekben. Ugyanez vonatkozik Bulgáriára, mely Románia déli részével határos, és mellyel Románia szintén területi viszályban áll Dobrudzsa miatt, amelyet a románok bekebeleztek.

Olykor kétségesé vált, hogy Romániát, amely bekebelezte Havasalföldet, Moldáviát és Erdélyt, egy és ugyanazon nemzetként lehet-e tekinteni. Kulturálisan és történelmileg számos különbség van az erdélyi románok és Románia románjai között. Az Erdélyben élőkre Magyarországon és saját román görög katolikus egyházukon keresztül hatással volt a nyugati keresztény kultúra, míg Ó-Románia románjait sokkal inkább a keleti bizánc hagyományok befolyásolták. Amint ezt különösen tisztán szemléltették az 1990. május 20-án tartott elnöki választások eredményei, ez a megosztott történelmi fejlődés pontosan megfelel a Közép-Európában meglévő természetes földrajzi megoszlásnak, amely a Kárpátok néven ismert hegység képeben létezik.

Az ellenzéki jelöltekre (R. Câmpeanu és I. Rațiu) adott érvényes szavazatok aránya az 1990. május 20-i romániai elnökválasztáson (Kocsis K. nyomán)

A térkép azt mutatja, hogy Románia keleti része, azaz a történelmi Románia többé-kevésbé egyenlő megoszlást mutat, vagyis a volt kommunista Iliescu-ra adott szavazatok magas arányát. Éles ellentétben áll ez Erdély nyugati részével, ahol az ellenzéki jelöltek sokkal jobb eredményeket értek el. A választási eredmények megoszlása tehát jelzi, hogy a térségi-történelmi tényezőknek sokkal nagyobb hatásuk van, mint a nemzeti-etnikai tényezőknek. Az erdélyi románok szavazási kedvezései sokkal közelebb állnak az erdélyi magyarokéhoz - akiknek nem volt saját jelöltjük -, mint Ó-Románia etnikailag hozzájuk kapcsolódó román lakosaiéhoz. Magyarország és Erdély gazdasági összefonódása erősíteni fogja az erdélyi elszakadási törekvéseket, amelyek majd kiemelik a belső román etnikai különbségeket. Nem elképzelhetetlen, hogy Romániában hasonló folyamat fog lezajlani, mint Olaszországban, ahol a gazdagabb észak államszövetség révén megpróbált megszabadulni a szegényebb déltől. Bátran feltételezhetjük, hogy a belső kulturális-történelmi valóságok mélyen gyökereznek. A Romániában zajló egyre erősebb térségi szerveződés miatt Magyarország kialakíthat egy ütköző-zónát a Bukarestből induló terjeszkedéssel szemben. Az egyetlen módja annak, hogy Románia megvédje magát Magyarország befolyásától a belső térségi szerveződést illetően az lenne, ha légmentesen elzárkózna a külső világtól. Ez olyan lenne, mint időzített bombát helyezni az ország társadalmi-gazdasági szerkeze alá, ami pusztító következményekkel járna.

Ami Szerbia visszaszorítását illeti, a bekerítő politika nem lenne jó megoldás. A Horvátországgal és Bosznia-Hercegovinával fennálló háború miatt a Nyugatra való kijárat még hosszú ideig zárva lesz. Magyarország tehát Szerbia ablaka lett a Nyugatra, ami hatalmi helyzetet jelent Szerbiával szemben. A magyarok rovására folytatott szerb terjeszkedő politika megakadályozása érdekében Magyarországnak ki kell használnia Oroszország befolyását Szerbiára. Ezt a politikai vonalat egy egyezményben fektették le először, amelyet Magyarország és Oroszország kötött Budapesten, 1992. november 11-én a nemzetiségi, illetve etnikai, vallási és nyelvi kisebbségek jogairól. Ezzel az egyezménnyel Magyarország megtörte az Oroszország, Franciaország és Nagy-Britannia közötti Trianon-szövetséget, amely a volt Jugoszláviával kapcsolatos nemzetközi közvetítő csoport keretén belül létezett. Részben ennek az Oroszországgal kötött egyezménynek, részben pedig a vajdasági magyarok kitartásának és ügyességének köszönhetően Kis-Jugoszlávia magyar közössége nem esett áldozatul a szerbek által folytatott nagyarányú faji tisztogatásának. Ha csak nyugati politikusok, mint például Lord Carrington, játszottak volna döntő szerepet, akkor a Délvidék magyarjait már régen eltörölték volna a színről. Ezek a politikusok ugyanis nem sokat tettek a magyarok és a Kis-Jugoszláviában élő albánok kiszabadítására váratlanul előállott siralmas helyzetükből.

Az Oroszország és Románia közötti szembenállás tükrében a kisebbségi jogokról kötött közös orosz-magyar egyezmény fenyegetésként tekinthető. Iliescu elnök bírálta az egyezményt, azt állítva, hogy az

veszélyes, és nem felel meg a nemzetközileg elfogadott kisebbségekre vonatkozó elvárásoknak. Ellenlépésként erre az orosz-magyar tengelyre, a román hírközlés támogatólag nyilatkozott egy új Kisantant létrehozásáról Szlovákiával és Szerbiával, annak a magyarelles szövétségnek a mintájára, amelyet Jugoszlávia, Csehszlovákia és Románia kötött a két háború közötti években.²⁰⁷ Nehéz lenne összehozni egy ilyen Kisantantot, mert Oroszországnak érdekében áll mérsékelt nyomást gyakorolni Szerbiára Magyarország érdekében.

Ami Ukrajnát illeti, Magyarország számára az lenne a legjobb, ha folytatná eddigi szövetségi és együttműködési politikáját. Békés, gazdasági eszközökkel Magyarország külpolitikájának célul kell kitűzni a kárpátaljai magyarok önrendelkezését, Kárpátalja számára különleges állapot státusz elérését, például szabadkereskedelmi övezet létrehozásának sürgetésével. Az érvek, különösen a gazdasági érvek, amelyeket Magyarország az ukránok elé tud tártani, nagyon hatásosak. Ukrajna soha nem válhat az EU tagállamává, de Magyarország tagsága elengedhetetlen. A magyar nemzetiségi közösség számára biztosított önrendelkezésért cserébe Magyarország felajánlhatja Ukrajna érdekeinek képviseletét, amikor Magyarország elnyerni az EU teljes jogú tagságát.

(6) Magyarországnak támogatnia kell a magyar nemzetiségi közösségeket az önrendelkezési jogért folytatott harcukban

Magyarország nem térhet vissza a revizionista politikához, de nem adhatja fel a küzdelmet addig, amíg a magyar nemzeti közösségek el nem érik az önrendelkezést, melyet a nagyhatalmak, az Egyesült Államok, Oroszország, Franciaország és Nagy-Britannia szavatolnak. Magyarországnak vissza kell szorítania a terjeszkedő törekvéseket, amelyek Trianon óta élnek a magyarok kárára, és amelyek elsődleges célja az, hogy rombolják a magyar nemzeti közösségeket és zsarolják Magyarországot. A magyar nemzeti közösségek önrendelkezésének és önállóságának támogatása tehát növeli Magyarország biztonságát. Természetes "szövetségeseivel", a magyar közösségekkel Magyarországnak a Kárpát-medence újjáépítésén kell fáradoznia. Ha ahelyett, hogy a magyar nemzeti közösségekre támaszkodna, Magyarország a szomszédos országokban létező nacionalista-terjeszkedő erőitől fog függeni, akkor a Kárpát-medence Európa csapásoktól sújtott térségévé fog válni.

A magyar nemzeti közösségeknek saját útjukat kell követniük. Meg kell találniuk a békés, demokratikus módokat és eszközöket az önrendelkezésért és egyenlőségért folytatott egyenjogúsítási küzdelmükhöz. Ebben a harcban a magyar nemzeti közösségeknek főként önmagukra kell támaszkodniuk. Annyit tehetnek, hogy folyamatosan emlékeztetik az európai és világfórumokat sérelmeikre, amíg ezeket egyetemesen elismerik. Mivel az utóbbi években a különféle posztkommunista magyar kormányok az EU-hoz és a NATO-hoz való csatlakozásnak adtak elsőbbséget - a valóság iránti érzék hiányáról tanúskodva ezzel -, nem pedig a magyar nemzeti közösségek helyzetének, ezért ezeknek a közösségnek független külpolitikát kell folytatniuk. Ezt már nagyon jól megmutatta a Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom Szlovákiában, amely a kereszténydemokrata pártok európai szervezetének tagjává válva sikeresen megnyitotta saját politikai és tájékoztató csatornáit. A magyar nemzetiségi közösségek csak akkor reménykedhetnek a nemzetközi közvélemény támogatásában és együttérzésében, ha készek cselekvő módon politizálni saját érdekeikben, és készek áldozatokat hozni. Ahol ez szükséges, a magyar szórvány kész segíteni a magyar nemzeti közösségeket törekvéseikben.

Magyarország *Einzelgang*-jának következményeként megtörténhet, hogy új magyar nemzetek fognak feltűnni Közép-Európában. Az erdélyi magyarok állítása szerint, minden hozzávaló megvan egy nemzet létrehozásához. Az erdélyi magyar közösség mintegy 2.5 millió főt számlál, és hatalmas szellemi tőkével rendelkezik, saját szervezetei és intézményei vannak, még saját hagyományai is, ha a politikai függetlenségről van szó. A székely-magyarok politikailag függetlenül gondolkodnak, Erdély pedig már volt független állam. Jelenleg még gyengék a független erdélyi nemzet kialakítására irányuló követelések, de ahogy az önrendelkezésért folytatott harc erősödik, ezek a követelések is mind hangosabbak lesznek. Esetleg még Bukarestnek is érdekében állhat, hogy elkezdje óvatosan támogatni a magyar elszakadási törekvéseket. Az erdélyi magyarok helyzetéről készített jelentésében (Nagyvárad, 1995) Mester Zsolt a következőket írta:

²⁰⁷ Alfred Reisch, *Hungarian-Russian Relations Enter a New Era*, 1992. december 8.

"Ha az erdélyi magyarokat továbbra is elutasítja anyaországuk, akkor megindul egy folyamat, amely végül egy új 'erdélyi magyar nemzet' kialakulását eredményezi. Kultúráját tekintve ez a nemzet magyar lesz, de meglesznek saját egyedi jellemvonásai is, és egyre jobban különbözni fog Magyarországtól. Így a kialakuló erdélyi-magyar közösség nemcsak a románok számára lenne társnemzet, hanem a Duna-Tisza térségének magyarjai számára is. A német-osztrák viszony ehhez hasonlónak tekinthető."

Ha folytatódik Románián belül a térségi szerveződés, melyet fölerősíthet a Magyarország által Erdélyre gyakorolt gazdasági vonzerő, és ha az erdélyi magyarok elkezdik kialakítani saját nemzetüket a Magyarország részéről velük és gondjaikkal szemben tanúsított elutasító magatartás miatt, akkor elképzelhető, hogy új erdélyi nemzet jelenik meg, amely a térségben régóta élő románokból, magyarokból és más nemzetiségekből állna. Ez megmagyarázná, hogy a bukaresti rendszer miért bátorítja a szélsőséges nacionalisták tevékenységeit, akik ellentétet szítanak Erdély román és magyar lakosai között. Mostanáig ezek a tevékenységek akadályozták az erdélyi románok és magyarok hatékony párbeszédét, amely esetleg közös érdekek megfogalmazásához vezethetett volna a bukaresti központosított hatalommal szemben.

Nemzetközi kilátások

Most, hogy a II. Világháború már végérvényesen mögöttünk van, láthatóvá válnak a Versailles-ban felvázolt rendszer következményei, amelyek nagy hatással voltak e század politikai és világnézeti képleteire. Ami a nemzetközi közvéleményt illeti, egyre többen jutnak arra a következtetésre, hogy Trianon igazságtalanságait felül kell vizsgálni, Közép-Európának pedig új helyet kell adnia Európában. Thomas Schreiber, az ismert francia elemző nemrégiben azt írta egy cikkében, hogy Georges Clemenceau és barátai "úgy vélték, hogy az utódállamok létrehozásával, továbbá három és fél millió magyar bekebelezésével a térség nemzetiségi kérdéseit meg lehet oldani. De ennek pontosan az ellenkezője történt. A trianoni "recept", a vakon kialakított határok ostobasága most felszínre került. Egy kassai lakos élete során öt különböző állam polgára lehetett; Gál Sándor magyar író és nagymamáját, 9, illetve 82 éves korukban, egyaránt háborús bűnösnek nyilvánítottak."

J.W. van der Meulen holland kutató a 'Clingendael' Holland Nemzetközi Kapcsolatok Intézetétől arra a következtetésre jutott, hogy a kelet-európai népek önrendelkezési jogát nem lehet eleve elutasítani.²⁰⁸ Van der Meulen megjegyzi, hogy Nyugaton ellenállnak az olyan gondolatok bevezetésének és támogatásának, mint az "etnikai kisebbségek együttes jogai", mert ezeket az elgondolásokat nem lehet összeegyeztetni a nyugati demokráciák alkotmányaival. Ezért jut a következtetésre, hogy " az etnikai csoportok jogi személyként való működésére irányuló javaslatok annyira éles ellentétben állnak a demokratikus normákkal, hogy akár azonnal elvethetők." (p.41). Van der Meulen kételkedik a nemzeti közösségek területi vagy más jellegű önrendelkezésének általános megvalósíthatóságával kapcsolatban is. Amikor egyértelművé válik, hogy a területi vagy személyes öngazgatás semmiféle működő megoldást nem nyújt, akkor Van der Meulen szerint csak a határkiigazítások és határváltoztatások jelenthetnek megoldást.

Van der Meulen véleménye szerint az önrendelkezési jog alkalmazását néhány feltétellel korlátozni kell, ilyen például egy nemzeti közösségnek az elnyomó államtól való felszabadítása. Ezt a nézőpontot osztja a Holland Kereszténydemokrata Párt (CDA) is. A CDA 1992-ben kimondta: "Ha egy nemzeti közösség olyan nagyobb állam része, amelyet egy másik nemzeti csoport ural; ha nincs biztosíték arra, hogy az azonosság megőrizhető; ha egy állam csak elnyomással és az emberi jogok megsértésével tartható egyben; és ha az érintettek demokratikusan kifejezhették kívánságaikat, akkor az önrendelkezési jognak alkotmányos függetlenséghez, felszabaduláshoz vagy másik államhoz való csatlakozáshoz kell vezetni" (p.40). A közép-európai magyar nemzeti közösségek körülményei, amelyekről a második részben szoltam, tökéletesen megfelelnek ennek az ismérvnek. Tekintve a módszeres elnyomást, amelynek ezek a közösségek ki vannak téve, az önrendelkezési jog alkalmazása és tiszteletben tartása az egyetlen módja a szabadság biztosításának. Van der Meulen szerint fontos lenne megvizsgálni, hogyan alakultak ki a megváltoztatandó határok. " Ha a határokat az önrendelkezési jog alkalmazása előtt hozták létre, mint a tizenkilencedik században, akkor a

²⁰⁸ J.W. van der Meulen, *Bescherming van minderheden in Oost- en West-Europa*, Nederlands Instituut voor Internationale Betrekkingen 'Clingendael', The Hague, 1995. február

döntés más lehet, mint amikor külső hatalmak döntöttek a határokról, megsértve az akkor már érvényben lévő önrendelkezési jogot. Ez utóbbi történt Magyarország határai esetében az I. Világháború után" (p. 40).

Európa most fontolóra veszi a határváltoztatások lehetőségét. Amikor a volt Jugoszlávia összeomlott, a *Neue Zürcher Zeitung* című svájci napilap egyik cikkének ezt a címet adta: "Új kelet-európai határok felé."²⁰⁹ Ebben a befolyásos svájci lapban azzal érveltek, hogy "a határok fenntartása önmagában soha nem lehet cél, csak a béke fenntartásának egy módja. A határok sérthetetlenségéről szóló eredeti követelés, amelyet a szovjetek terjesztettek elő, az OSCE felé irányult, hogy az 1945-ben harccal megszerzett területeiket megtarthassák. A tanácskozás azonban nem zárta ki a *békés* határkiigazítást." A békés határkiigazítás kérdésének felvetése természetesen nem sajátosan magyar érdek, hanem inkább Közép-Európa újjáépítésének lehetőségét tárja fel.

Közép-Európának jelenleg a következő kérdésekkel kell szembenéznie: (1) a kisnemzetek nemzeti kérdésekkel birkóznak, (2) Közép-Európa kis nemzetei önmagukban túl gyengék a térségben meglévő német és orosz terjeszkedési törekvések hatékony ellensúlyozására és (3) a gazdasági területeken való együttműködés hiánya miatt, a szabadkereskedelem és áruforgalom korlátozása miatt néhány államban pedig az egyöntetűsítést és magyarellen es etnikai népi rtást célzó nacionalista tervekbe való befektetések miatt a gazdasági feléledés esélyei gyengék. Előbb vagy utóbb az EU-nak és a NATO-nak szembe kell néznie ezekkel a megoldatlan kérdésekkel. Az (1) és (2) kérdés a közép-európai biztonsággal és állandósággal kapcsolatos, tehát Nyugat-Európa számára is fontos. Sem az EU, sem a NATO nem lesz képes megoldani Közép-Európa nemzeti és faji ellentéteit. Ha közép-európai nemzetek közül bármelyik csatlakozik a NATO-hoz, ez gyengíteni fogja a szervezetet, mert viszi magával összes kölcsönös ellentéteit, és mert Oroszország gyanakodni fog, ha a Nyugat Kelet felé terjeszkedik. A (3) kérdés a térség gazdasági növekedésének hiányával kapcsolatos, és szintén hátrányos Európa számára. Nyugat-Európa nem fogadhat el peremvidékén robbanékony szociális-gazdasági helyzetet a fiatal fejlődő demokráciákban. De ne felejtjük el azt sem, hogy ez a peremvidék az európai földrész közepén van.

Számos újságíró számára ezeknek a szinte orvosolhatatlan nehézségeknek a megoldása Közép-Európa helyreállítása lenne korábbi állapotába, a volt Habsburg Birodalom méretének és összetételének visszaállításával.²¹⁰ Egy ilyen állam-halmaz, amely szerintem is kedvező lenne, elég erős lenne ahhoz, hogy politikailag ellensúlyozza Oroszországot és Németországot. Mivel egy politikailag és gazdaságilag erős Közép-Európának nem kellene a NATO-hoz tartoznia, így nem jelentene fenyegetést Oroszország számára. A nyitott határok a nemzeti kérdések megoldásában, illetve a térség gazdasági és kereskedelmi kapcsolatainak javításában is segítenének. Hogyan mutatna egy megújult Közép-Európa?

Molnár Gusztáv magyar politológus lehetőséget lát a közép-európai egység megvalósítására térségi szinten.²¹¹ A volt Habsburg birodalom területén fekvő független államok közép-európai államszövetséget alkothatnának, amely Horvátországból, Szlovéniából, Magyarországból, Ausztriából, a Cseh Köztársaságból és Szlovákiából állna. Emiatt ezeknek az államoknak fel kéne adniuk nemzeti függetlenségük egy részét. A magyar kérdés megoldásával kapcsolatban egy kisebb közép-európai államszövetség szintén lehetőségeket jelentene, mert Molnár szerint valószínűtlen, hogy a magyar nemzeti közösségek, amelyek Trianon óta Magyarországtól elválasztva élnek, és azóta más történelmi és érzelmi fejlődésen mentek keresztül, egyszerűen visszaépülhetnének a magyar nemzetállamba.

Jugoszlávia szétesése kristálytiszttá tette, hogy a politikai civilizáció törésvonalai és a meglévő igazságügyi rendszer folytonossága erősebbek, mint a nyelvi nemzetek feltételezett egyneműsége, ha a különböző részek teljesen más történelmi és kulturális fejlődéseken mentek keresztül. Egyszerűen lehetetlen egyetlen államba összevonni nyugati keresztény kultúrához tartozó térségeket a keleti keresztény kultúrához tartozó térségekkel. Ha egy ilyen kis közép-európai államszövetség létrejönne, amely a nyugati keresztény kultúrához tartozik, akkor azok a térségek, amelyek valaha szintén a nyugati keresztény befolyási övezetbe tartoztak, de az I. Világháború után keleti keresztény befolyás alá kerültek, ideértve Kárpátalját, Erdélyt és

²⁰⁹ Auf dem Weg zu neuen Grenzen in Osteuropa, *Neue Zürcher Zeitung*, 1991. június 30.

²¹⁰ John D. Harborn, Time to Bring Back the Empire, *Toronto Globe and Mail*; Joseph C. Harsch, A Solution for Eastern Europe, *Christian Science Monitor*; Thomas Schreiber, Trianon 1992, Paris, idézi az *Amerikai Magyarorságot*, 1992. augusztus 15.

²¹¹ Molnár Gusztáv, Miért kell a konföderáció?, *Limes*, 1992, 7/8, 56-60

Vajdaságot, ismét csatlakozhatnának Közép-Európához. A magyarok számára ez különösen fontos lenne. Tehát Magyarországnak támogatnia kellene a kárpátaljai ruténok, az erdélyi románok és a vajdasági szerbek politikai céljait, akik mindannyian bizonyosan érdekeltek lennének gazdasági és kulturális kötelek kiépítésében a közép-európai államszövetséggel az ukrán, román és szerb nacionalizmus ellen folytatott harcukban. Ezek a nacionalisták már megelőző hadjáratokat folytatnak a kárpátaljai ruténok, az erdélyi magyarok és a vajdasági szerbek ellen, amelyben hazaárulással vádolják őket. Az, hogy Ukrajna, Románia és Szerbia, a maguk teljességében, törekednek-e majd szövetségre Európával, nagyban függ az ukránok és ruténok között, valamint a románok és szerbek körében folyó küzdelmek kimenetelétől.

Kárpátalja, Erdély és Vajdaság önkormányzata függ Oroszországtól is, amelynek különleges érdekeltségei vannak Ukrajnában, Romániában és Szerbiában. Valószínű, hogy Oroszország támogatni fogja ezeknek a térségeknek az önrendelkezését, ha biztosítékot kap arra, hogy Kárpátalját, Erdélyt és Vajdaságot nem fogják hídfőként használni oroszellenes terjeszkedéshez. Ilyen esetben esetleg létre lehet hozni ütközőzónát a nyugati keresztény és a keleti keresztény befolyási övezetek között Közép-Európa délkeleti részén, amely védőréteggé válna körül Magyarországot. Európa átalakítása nyugati és keleti keresztény befolyási övezetekre ütközőzóna kialakításával – ez a válaszom a Hugh Seton Watson által felvetett "*Mi Európa, hol van Európa?*" kérdésre, amelyet a könyv elején tárgyaltam. Egy ilyen ütköző sáv biztosíték lenne arra nézve, hogy a nyugati és keleti keresztény kulturális területek többé nem terjeszkednének egymás kárára, mint a korábbi századokban. Trianonnak köszönhetően az ortodox kereszténység nyugat felé terjeszkedhetett az elmúlt 75 évben a nyugati keresztény kulturális térségek kárára. A magyarok voltak, és most is azok, az áldozatai ennek a terjeszkedésnek. Ha ütközőterületet alakítunk ki a nyugati és keleti keresztény befolyási övezetek között, akkor ez segítené Európának, hogy visszanyerje régi fényét, amely megfakult a huszadik század során. A nyugati és keleti kereszténység csak akkor tud újra együttműködni kulturális, gazdasági, politikai és egyéb területeken, ha ilyen ütköző sáv jön létre. Csak akkor lesz a belső feszültségektől ily módon mentesült Európa képes arra, hogy más földrészekkel és világhatalmakkal felvegye a versenyt, és előkelő helyet biztosítson magának a világban.

BIBLIOGRÁFIAI MEGJEGYZÉSEK

1) Az első fejezet "A magyarok nyugati megítélése és a róluk alkotott közhelyes képek" címmel különálló fejezetként megjelent André Gerrits és Nanci Adler (szerk.) könyvében: *Vampires Unstaked, National Images, Stereotypes and Myths in East Central Europe*, Amsterdam, 1995, p.25-40.

2) A dualizmus korában a Magyarországon élő nem-magyar nemzetiségek helyzetével, a "magyarosítási" politikával kapcsolatosan a könyvben hangoztatott nézetektől különböző véleményekről, illetve a Kárpát-medencében élő nem-magyar nemzetek nézeteiről lásd a következő műveket:

Janos C. Andrew, *The Politics of Backwardness in Hungary, 1825-1945*, Princeton, 1982. Robert Aspeslagh, Hans Renner, Hans van der Meulen (szerk.), *Im historischen Würgegriff, Die Beziehungen zwischen Ungarn und der Slowakei in der Vergangenheit, Gegenwart und Zukunft*, Baden-Baden, 1994. A magyar-szlovák kapcsolatok és a magyarosítási politika szlovák megítéléséről lásd D. Kovács és J. Fabian írásait. Cornelia Bodea és Virgil Candea, *Transylvania in the History of the Romanians*, New York, 1982. Lásd ezt a könyvet a magyar-román kapcsolatok román megítélését és a magyarosítási politika román értelmezését illetően. R. J. Crampton, *Eastern Europe in the Twentieth Century*, London, 1994. Crampton írása a huszadik század előtti Magyarországról kizárólag a magyarosítással foglalkozik, hasonlóan R.W. Seton-Watson eljárásához (p.11-12). Misha Glenny, *The Rebirth of History, Eastern Europe in the Age of Democracy*, London, 1990, p.72-96. Glenny értelmezését a magyar történelemről jelentősen befolyásolta R.W. Seton-Watson munkája. Keith Hitchins, *The Nationality Problem in Austria-Hungary*, Leiden, 1974. Lásd ezt a művet a magyarosítási politikával kapcsolatos román sérelmekről. Jörg K. Hoensch, *A History of Modern Hungary 1867-1986*, London, 1988, p.28-36. Lásd ezt a művet a magyarosítás bírálatával kapcsolatban. Robert A. Kann, *A History of the Habsburg Empire 1526-1918*. University of California Press, 1974, p.406-461, a magyar uralom alatt élő különféle nemzetiségek és kapcsolatuk bírálatát illetően. Joseph Rotschild, *East Central Europe between the two World Wars*, University of Washington, 1989. Egyetértek Rotschild következő állításával (p.118): "Míg a magyarok célja itt egyértelműen az a kétes cél volt, hogy nemzetietlenítsenek egy teljes népet [a szlovákokat, ML], nem szabad elfelejtenünk, hogy türelmetlenségük kizárólag kulturális és nyelvi jellegű volt, nem pedig faji és etnikai." Norman Stone, *Europe Transformed 1878-1919*, Glasgow, 1983, p.303-325. Lásd ezt a tanulmányt a dualizmus idején Magyarországon uralkodó politikai helyzet kritikai áttekintéséről. Peter F. Sugar és I.J. Lederer (szerk.), *Nationalism in Eastern Europe*, University of Washington Press, 1994. Lásd e kötetben G. Barany tanulmányát a magyar nacionalizmussal kapcsolatos, világosan megfogalmazott véleményét. Zoltán Szász, From the Empire to Civic Hungary, as part five, in *History of Transylvania*, B. Köpeczi (szerk.), Budapest, 1994, p.525-643. A marxista nézőpont kifejtése látható ebben a fejezetben a magyar uralom alatti Erdély nemzeti szembesítéséről. A.J.P. Taylor, *The Habsburg Monarchy 1809-1918*, London, 1990. Taylor elemzését a dualizmus korabeli Magyarországról jelentősen befolyásolta R.W. Seton-Watson munkája.

3) A szövegben nem sok szó esik Magyarország szerepéről a II. Világháborúban és szövetségéről a náci Németországgal. Habár bírálok Magyarország együttműködését a pusztító náci erőkkel, a magyar vezetőknek - ideértve Horthy tengernagyot - nem volt sok választási lehetőségük. A két háború közötti időszakban Magyarországon nem nyugati jellegű demokrácia volt, de nem állíthatjuk, hogy a magyarok magukévá tették a német fasizmust. A két háború közötti időszak végére Magyarország konzervatív politikai rendszere inkább Mussolini modelljére hasonlított. A magyarok számára, különösen az utódállamokban élő magyarok számára, a bécsi döntések megkönnyebbülést hoztak a trianoni együttállás által okozott rémálom után. Ezekkel a kérdésekkel kapcsolatban lásd a következő műveket:

Péter Hanák, *Hungary on a Fixed Course: An Outline of Hungarian History, 1918-1945*, In: Joseph Held's (ed.), *The Columbia History of Eastern Europe in the Twentieth Century*, New York, 1992, p. 164-204. Lásd ezt a fejezetet Magyarország belpolitikai rendszeréről és a náci Németországgal való szövetségéről. Jörg. K. Hoensch, *A History of Modern Hungary 1867-1986*, London, 1988, p.84-131. Ez a

fejezet bíráló, de némiképp elfogult elemzést ad Magyarországról a két háború között. Macartney, C.A. *October Fifteenth: A History of Modern Hungary, 1929-1945*, két kötet, Edinburgh, 1956. Ez tárgyilagos munka a két háború közötti időszak Magyarorszájáról. Perry Pierik, *Hungary 1944-1945, The Forgotten Tragedy*, Nieuwegein, 1996. Lásd ezt a kötetet és az idézett hivatkozásokat a tragédiák részleteiről, amelyek Magyarországon történtek a II. Világháború után. A mű tájékoztatást ad Európa utolsó megmaradt zsidó közösségének felszámolásáról és a magyar zsidók kiirtásában a nyilaskeresztes mozgalom magyar tagjai által nyújtott segítségről.

NÉVMUTATÓ

A

Aczél	35
Ady	21, 89
Ágoston	94, 118, 119, 136
Ajtony	48
Albrecht-Carrié	65
Álmos	48
András, II.	39, 40, 42, 68
Angelescu	75
Antall	27, 36, 120, 125, 144, 151
Apáczai Csere	67
Apponyi	59, 63, 64, 113
Armstrong	81
Árpád	35, 48, 66, 112, 117
Attila	20
Auerbach	19

B

Bach	30, 44
Balladur	126, 127, 128, 138, 140, 141
Bandholtz	21, 23, 42, 59, 145
Barabás	112
Barki	133, 135
Bátonyi	110
Béla, IV.	39
Bem	39
Benes	18, 56, 57, 61, 62, 69, 80, 81, 99, 128
Berthelot	63, 64
Bethlen Gábor	16, 44, 105
Bethlen Miklós	67
Binder	122, 123, 124
Bíró	72, 73
Bismarck	17, 54
Blaauw	142
Blaauw, J.D.	131
Bocskai	16, 44, 66, 162
Borbély Imre	134
Borsody	12, 13, 18, 27, 62
Bryce	77
Budenz	30, 45
Bull	65

C

Carp	84
Carrington	36, 93, 95, 118, 119, 136, 152
Carter	136
Ceausescu 7, 26, 39, 45, 49, 68, 82, 83, 84, 92, 103, 105, 109, 122, 123, 124, 129, 131, 132, 133, 136	
Chamberlain	12
Chebeleu	122
Chirac	126
Clemenceau	59, 60, 154
Clinton	141
Cofariu	112
Collinder	31
Constantin	83
Csapó	135
Csomor	41

Csoóri	148
Csörgits	88
Czuczor	45, 46

D

Dalai Láma	10
Dalmay	101
Dávid	67
Davis	122, 124
Deák Ferenc	42
Deák István	54
Deák Ladislav	121
Décsy	31
Demény	26
Denis	63
Dohotaru	120
Domokos	31
Du Nay	34
Dufourcq	127
Duray	130

E

Eckhardt	13, 14
Eide	123
Eisenmann	63
Eötvös	18, 53

F

Faragó	89
Feketehalmy-Czeydner	79
Ferenc Ferdinánd	55, 56
Ferenc József	17, 42, 53, 55, 59
FKGP	138, 139, 142, 143
Foch	69
Fogarasi	45, 46
Fruna	122
Fülöp, II.	54
Funar	67
Funderburk	122
Füzesi	112

G

Gál	154
Galaczi	112
Geerts	108
George, Lloyd	60
George, Stein	123
Giscard d'Estaing	127
Glatz	28
Gob	67
Göncz	32
Gorbacsov	44, 132
Grassy	79
Grósz	133

H		László, Szent	48, 49, 77
		Lenau	15
Hajdú	31	Lenin	59
Hamos	131	Leopold II.	40
Hanzi	112	Linder	58
Herder	29, 45	Lipták	117
Hilberg	22	Liszt	15
Hitler	21, 22, 62, 120, 144	Lubbers	119
Hobsbawm	32		
Hodosi	28	M	
Holbrooke	127		
Horn	25, 128, 134, 138, 139, 140	Macartney	17
Horthy	V, 21, 22, 23, 26, 36, 59, 78, 83, 157	Maczón, G. Nagyné	143
Hunfalvy	30, 45, 46	Maet, Van der	67
Hunyadi	67	Maniu	79
Hussein	127	Margerie, De	63
		Markó	122
I		Masaryk	57, 60, 62, 69, 71
		Mátyás király	66, 67
Iancu, Avram	105	MDF	125, 126, 139, 144
Iliescu	103, 104, 110, 111, 122, 124, 128, 133, 152	Meciar	116, 117, 137, 139, 140
Imre herceg	39	Mester	153
Iorga	72	Meulen, Van der	154
Iotsaldus	15	Mierlo, Van	142
		Mikes	67
J		Millerand	64, 77
		Milosevic	36, 79, 89, 95, 114, 119, 127
Janics	80	Mindszenty	22
Jászi	18, 21, 35, 58, 81	Misztófalusi Kis	67
Jeszenszky	13, 18, 36, 121, 122, 125, 134	Mitterand	52, 104, 126, 127
Jézus	42	MKDM	96, 137, 139
Jónás	9, 28, 67	MNP (Magyar Néppárt)	137
Judea	109, 110	Molnár E.	34
Juppé	140	Molnár G.	155
		Molotov	43, 110, 119
K		Montgomery	22, 23, 81
		Moses	127
Kádár	22, 24, 129	Moynihan	22
Karadzic	114	MPP (Magyar Polgári Párt)	137, 139
Károlyi	35, 58, 81	Münninghoff	85
Katona Ádám	134	Mussolini	62, 157
Katona József	68		
Kávássy	142	N	
Kazár	33		
Kazinczy	67	Nagy Imre	44
Kennedy, J. F.	143	Nagy Károly	12
Kennedy, P.	54	Nagy Sándor	9
Kincses	110	Napóleon	55
Király	129	Németh M.	45
Kiszely	34, 35, 148	Németh Zs.	140
KMKSZ	80, 101, 125, 134	Nicolson	19
Knažko	121	Nimród	32
Kocsis I.	132	Nyers	45
Kocsis K.	28		
Kolozsvári	68	O	
Kőrösi Csoma	147		
Kossuth	15, 17, 18, 26, 39, 44, 53, 77, 101, 134	Odilo	15
Kovács	142	Ottó III.	15
Kubinyi	36		
Kuhn	30	P	
Kusztos	108		
		Pacepa	129
L		Pacsai	47
		Palmerstone	15, 17
Lábod	140	Palotás	9
Lajos XIV.	54	Panini	30
Laroche	63	Pap	9, 41, 42
László Gy.	34, 35, 47, 48	Papp	112

Pataki	148	Szulejmán II.	39
Paunescu	132	Szűrös	45, 133
Pázmány	67	Szűz Mária	42, 49
Petőfi	39, 44, 77, 101		
Petru	112		
Plaks	123	T	
Poincaré	56, 64	Tardieu	63, 64
Pompidou	127	Teleki I.	9
Pop-Cicio	77	Teleki P.	22, 43, 62, 78
Pozsgay	45	Teocrist	120
Pozzi	56, 64	Thököly	16
		Thyssen-Bornemisza	131
R		Tisza I.	20, 56
Raffay	62	Tisza K.	18
Rákóczi II.	15, 16, 44, 66, 67	Tito	79, 92
Rákosi	24	Tokay	122
Révai	42	Tökés	3, 5, 10, 45, 84, 105, 120, 122, 123, 124, 136, 147
RMDSZ	3, 102, 104, 106, 109, 110, 111, 122, 123, 124, 126, 134, 135, 136	Toszó	84
Robin	127	Tóth	134
Roman, Petre	111	Traianus	33, 40
Rónai	43		
Rothermere	21	U	
Rubik	146	Ujvárossy	84
S		V	
Sancho	15	Vaida-Voevod	77
Schiller	15	Vajay	9
Schreiber	154	Vajda	112
Sebestyén	67	<i>Vatra Romaneasca</i>	102, 104, 105, 109, 110, 111
Seselj	94, 137	VMDK	93, 94, 136
Seton-Watson, H.	12, 19, 156	Vyx	58
Seton-Watson, R. W.	18, 19, 21, 36, 54, 57, 63, 81		
Sforza	19, 20	W	
Smith	26	Wesselényi	56
Stanasila	104	Wickham-Steed	63
Stein	124	Wijnaendts	119
Stoel, Van der	121, 122, 123	Wilders	142
Sütő	11, 104, 109, 110, 111	Willis	65
Szabadi	112	Wilson	6, 22, 57, 58, 59, 60, 61, 65
Szacsvay	68		
Szamuely	59	Z	
Széchenyi	15, 19, 30, 37, 45, 77, 149	Zápolyai	66
Székely	108	Zolcsák	130
Szent István	15, 20, 29, 39, 42, 43, 77	Zrínyi I.	66
Szent-Iványi	140	Zrínyi M.	16, 38
Szilveszter II.	15	Zsirinovszkij	150
Sztálin	62, 81, 119, 120		
Szulejmán I.	35, 40		

A SZERZŐRŐL

Marác László Károly 1960-ban született a hollandiai Utrecht városában. Szülei az 1956-os magyar forradalom leverése után menekültek Hollandiába. 1989 doktori fokozatot (PhD-t) szerzett a groningeni egyetemen általános és magyar nyelvészetből. 1992-től az amszterdami egyetem kelet-európai intézetében tanít. 1996-ban kitüntetik a Bocskai-díjjal az összmagyarságért, az erdélyi magyarságért folytatott tevékenységéért. 2001-ben a budapesti Stefánia-palotában a Magyar Kultúra Lovagjává ütik. 2005-ben a Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszttel tüntetik ki Marác Lászlót a magyar kultúráért végzett munkásságáért.